

ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Η ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Με βάση τὴν Κρατικὴν Γραμματικὴν Ο.Ε.Δ.Β.
τοῦ Μ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ
Ε. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ — Δ. ΒΕΛΙΑΡΟΥΤΗ
ΚΑΛΟΓΙΑΝΗ — Π. ΚΡΙΜΠΑ

Γη "Εκδόση

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "ΝΙΚΗ", ΑΘΗΝΑ 1964

49172

B-6-2007

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

C o p y r i h g t γιὰ τὴν Ἑλλάδα
Ἐκδόσεις «Ν Ι Κ Η»—Τηλ. 628.132
Ζωοδόχου Πηγῆς 7 (Τ. 142)

ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

(Με βάση τὴν Κρατικὴν Γραμματικὴν Τριανταφυλλίδην)

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Ε. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ — Δ. ΒΕΛΙΑΡΟΥΤΗ
Α. ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ — Π. ΚΡΙΜΠΑ

3η *Εκδοση βελτιωμένη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "ΝΙΚΗ", ΑΘΗΝΑ 1964

Ψηφιοποήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

"Ελεγχος αντιτύπων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«Μήγαρις ἔχω ἄλλο στὸ νοῦ μον
πάριξ ἐλευθερία καὶ γλώσσα;»

Δ. Σολωμός

‘Η ἐπιχειρούμενη ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση, δπως ἐκφράζεται στὸ πρῶτο Νομοσχέδιο γιὰ τὴν δργάνωση καὶ διοίκηση τῆς Γενικῆς Παιδείας, ἀποτελεῖ μιὰ βαθυχάρακτη τομῇ στὴν πνευματικὴ ἴστορία τοῦ τόπου μας, ποὺ θὰ ἐπήρεασθ κρίσιμα καὶ ἀποφασιστικὰ τὴν παραπέρα πορεία τοῦ ‘Εθνους μας.

Αἱώνων δραματικὲς προσδοκίες καὶ ἀγῶνες πολύχρονοι μιᾶς μεγάλης σειρᾶς ἀναγεννητῶν τῆς Παιδείας μας κρυσταλλώνονται καὶ δικαιώνονται τώρα σὲ μιὰ ὑπεύθυνη πολιτικὴ πράξη, ποὺ ἐπιβάλλει τὴ Δημοτικὴ γλώσσα, σὰ γλώσσα τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, καὶ ἐπιτρέπει τὴν ἐλεύθερη χρήση τῆς σ’ δλες τὶς βαθιμίδες τῆς Παιδείας μας.

‘Απὸ τὸ N. Σοφιανό, τὸν Ψαλίδα καὶ τὸ Βηρύλλιο, τὴν ‘Ἐφτανησιώτικη Σχολὴ καὶ τὸ Σολωμόνισαμε τὸν Ψιχάρη, τὸν «Ἐκπαιδευτικὸν “Ομίλο» καὶ τὴν τριανδρία τῆς μεταρρύθμισης τοῦ 1917 (Γληνό-Τριανταφυλλίδη-Δελμοδζο)—γιὰ ν’ ἀναφέρουμε τοὺς πιὸ κορυφαίους—ό Δημοτικισμὸς ἀντιπάλεψε τὸ γλωσσαμυντορισμό, μὲ σύστημα καὶ γνώση, γιὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴ Δημοτικὴ γλώσσα σὰν δργανὸ τῆς Παιδείας τοῦ λαοῦ μας. ’Αφοῦ ἐκπόρθησε τὰ ἑτοιμόρροπα κάστρα τοῦ λογιωτατισμοῦ στὴ Λογοτεχνία, στὸ Θέατρο καὶ ἐν μέρει στὴν ‘Ἐπιστήμη, δὲν κατόρθωσε νὰ καταχτῆσῃ τὴν Παιδεία καὶ νὰ λυτρώσῃ τὰ παιδιά τοῦ λαοῦ μας ἀπὸ τὶς πνευματοκτόνες φασκιές τῆς Καθαρεύουσας. ‘Υστερ’ ἀπὸ μιὰ λιγόχρονη νίκη τοῦ Δημοτικισμοῦ στὰ 1917, εἰσέβαλε πάλι ὁ λογιωτατισμὸς στὴν Παιδεία. Μᾶς δόήγησε, ἔτσι, στὸ σημερινὸ τραγελαφικὸ καθεστώς τῆς διγλωσσίας, ποὺ νοθεύει τὸ γλωσσικὸ αἴσθημα τῶν δασκάλων μας καὶ κάνει ἀγλωσσα τὰ παιδιά τοῦ λαοῦ μας, χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ μαθαίνουν καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν σωστά μήτε τὴ μητρικὴ γλώσσα τους μήτε τὴν καθαρεύουσα.

Θὰ ἀναγαλλιάσουν στοὺς τάφους τους οἱ ἀγωνιστὲς τοῦ Δημοτικι-

σμοῦ, σὲ λίγες ήμέρες στὴ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων, θὰ διαβαστῇ τὸ ἄρθρο 5|1-2 τοῦ Νόμου γιὰ τὴ Γενικὴ Παιδεία: «*I. Ἡ συντεταγμένη καὶ ἀνεν ἴδιωματισμῶν ἡμοτική, ὡς ἔχει διαμορφωθῆ εἰς πανελλήνιον ἐκφραστικὸν ὕργανον ἐπὸ τῶν δοξίμων συγγραφέων τοῦ Ἐθνος, δένταται νὰ χρησιμοποιηται ἡλενθίσως εἰς τὸν γοαπτὸν καὶ τὸν προφορικὸν λόγον ἀπὸ τοὺς διδύνισκοντας καὶ τοὺς διδασκομένους εἰς ὅλας τὰς βαθμίδας τῆς ἐκπαίδευσεως, ἀπὸ τῆς κατωτάτης μέχρι καὶ τῆς ἀνωτάτης.*

2. Ή Ιημοτική είναι ή γλωσσα του Ιημοτικού Σχολείου, της διδασκαλίας και των βιβλίων του...».

"Εντούτοιο γενναίο και τολμηρό βήμα μονάχα σε μιὰ ίψηλή θερμοκρασία πολιτικής έλευθερίας, σαν τη σημερινή, θά μπορούσε να γίνη. Γιατί ό λαός μας, ταυτόχρονα με την πολιτική του έλευθερία, άπαιτει να καταξιωθῇ και η πνευματική του έλευθερία, που την προσφέρει ο Έκπαιδευτικός Δημοτικισμός.

Ο Δημοτικισμός, σὲ μιὰ βαθύτερη θεώρησή του, δὲν είναι άπλα μιὰ μορφική ἀλλαγή, ἀλλά ἔνα σύνθετο πνευματικό κίνημα ἀνανεωτικό καὶ ἀναπλαστικό τῆς ἑθνικῆς μας ζωῆς, σ' ὅλες τις ἐκδηλώσεις της. Αἰτημά του ἀμετακίνητο ἦταν νὰ στηριχτῇ ἡ Παιδεία μας στὰ γόνιμα στοιχεῖα τῆς νεοελληνικῆς πραγματικότητας, ν' ἀπλώσῃ τις ρίζες της στὸν παρθένο χῶρο τῆς νεοελληνικῆς μας πυράδοσης καὶ νὰ γίνῃ ἡ Δημοτικὴ ἐκφραστικὸ δργανο τῆς παιδευτικῆς λειτουργίας, ποὺ θὰ στηρίξῃ γερύ τὴ γλωσσικὴ καὶ πνευματικὴ μόρφωση τοῦ παιδιοῦ.

“Οσοι δὲν ξέπισαν ἀπὸ κοντὰ καὶ μέσα στὴ σχολικὴ πράξη τὰ καταστροφικὰ γιὰ τὴ γλωσσικὴ μόρφωση τοῦ παιδιοῦ ἀποτελέσματα τοῦ σημερινοῦ καθεστῶτος τῆς διγλωσσίας καὶ δὲν ἀντίκρισαν τὴ ναυτία, ποὺ προκαλοῦσαν στὰ παιδιά τὰ ἐγκεκριμένα ἀναγνωστικά, δὲν μποροῦν νά κατατύλαβουν τις ἀναγεννητικές καὶ ζωογόνες ριπές, ποὺ θὰ φέρη στὴ Στοιχειώδη Παιδεία ἡ εἰσαγωγὴ τῆς δημοτικῆς γλωσσας.

Θὰ σκέφτεται καὶ θὰ δουλεύῃ τώρα τὸ παιδί μὲ τὴ γλώσσα του, μὲ τὴν ὥποιν ἐκφράζεται, θὰ τὴ σπουδάζῃ συστηματικά καὶ δὲ θὰ χασομεράνη σὲ ἄγονη «λεξιθηρία» καὶ ἐκμάθηση νεκρῶν τύπων. Πρὶν νῦ στερεώσῃ τὴ γνώση τῆς μητρικῆς του γλώσσας, τὸ ρίχναμε ἀπὸ τὴν Δ' κιόλας τάξη στὴ διγλωσσία, ἀποδιοργανώναμε τὸ πνεῦμα του καὶ τοῦ προκαλούόντας καταθλιπτικὴ σύγχυση.

Τὸ ἀναγκάζαμε νὰ σκέφτεται καὶ νὰ ἐκφράζεται σὲ μιὰν ἄλλη γλώσσα ποὺ δὲν τὴ μιλοῦσε, κι ἔτσι νοθεύαμε τὸ γλωσσικό του αἰσθήμα. Τὸ ἀποτέλεσμα: Κυκεώνας καὶ καταπόνηση τοῦ παιδικού πνεύματος! Ήσπουνδὴ τῆς γλώσσας, εἴπαν, είναι ὁ βασιλικὸς δρόμος τῆς μόρφωσης. Καὶ αὐτὸν τὸ δρόμο μονάχα ἡ Δημοτικὴ μπορεῖ νὰ τὸν χαράξῃ.

Η Δημοτική είναι μια γλώσσα συντεταγμένη. Έχει και τη Γραμ-

ματική και τὸ Συντακτικό της. Ἡ μεγαλη Κρατική Γραμματικὴ τοῦ Τριανταφυλλίδη είναι ὁ ἐπιστημονικὸς καταστατικὸς χάρτης τῆς Δημοτικῆς. Ἐργο ἐπιστημονικὸ και μεγάλης ἀξίας, ἀλλὰ δύκωδέστατο. Ὁ δάσκαλος ἐπιβάλλεται νὰ τὸ σπουδάσῃ συστηματικά, γιά νὰ καταχτήσῃ κι ὁ ἴδιος ἐπιστημονικά τὴ γλώσσα, ποὺ θὰ διδάξῃ στοὺς μαθητές του. Δύσκολο ὅμως, νὰ δυνηθῇ νὰ τὴ χρησιμοποιήσῃ σὰ βιβλίο προπαρασκευῆς. Υπάρχει καὶ ἡ μικρὴ Γραμματικὴ του, βιβλίο γιά τὸ δάσκαλο, ποὺ πρέπει νὰ είναι πάντα στὰ χέρια του. Λεὶπει, δμως, γιὰ τὴν ὥρα μιὰ Γραμματικὴ ἀποκλειστικὰ γιά σχολικὴ χρήση, σύντομη, ἀπλή, ἀλλὰ περιεκτική, χωρὶς ἀπεραντολόγες ἔξαιρέσεις, ἵνα βιβλίο κοντολογίς χρηστικό, ποὺ νά βοηθάῃ καὶ τὸ δάσκαλο καὶ τὸ μαθητὴ στὴν ἄμεση μελέτη τῶν γραμματικῶν φαινομένων.

Ἐνα τέτοιο βιβλίῳ ἀπλό, σύντομο καὶ περιεκτικό, είναι ἡ Γραμματικὴ μας. Μὲ τοὺς συγκεντρωτικοὺς ἀπλουστευμένους πίνακες γιὰ τὰ οὐσιαστικά, μὲ καταχωρισμένους τοὺς δρθογραφικοὺς κανόνες ὑστερὸς ἀπὸ κάθε διδασκαλία τῶν διάφορων μερῶν τοῦ λόγου, μ' ἓνα σύντομο σύστημα ἐμπεδωτικὸν ἀσκήσεων, βοηθοῦμε τὸ δάσκαλο νὰ δραγανώσῃ σωστὰ τὴ διδασκαλία του. Ὄταν μὲ τὸ καλὸ ἐκδοθοῦν καὶ τὰ νέα Ἀναγνωστικὰ τῆς Δημοτικῆς, σκοπεύομε νὰ δώσουμε καὶ μιὰ σειρὰ ἄλλα βοηθήματα γιὰ τὴ μεθοδικότερη μελέτη τῆς γλώσσας, συνδυάζοντας τὴν ὕλη τῶν ἀναγνωστικῶν μὲ τὴν ὕλη τῆς Γραμματικῆς, ποὺ θὰ δρίζῃ τὸ νέο ἀναλυτικὸ πρόγραμμα γιὰ διδασκαλία στὶς τάξεις, στὰ πλαισία μιᾶς ἔνιαίας καὶ μεθοδικὰ συγκροτημένης σπουδῆς τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος.

Σύναδελφε.

Μπορεῖς νὰ κρατήσῃς μ' ἐμπιστοσύνη στὰ χέρια σου τὴ Γραμματικὴ μας καὶ νὰ δουλέψῃς μαζὶ μὲ τὰ παιδιά σου πάνω σ' αὐτή, γιατὶ στηρίζεται στὴν Κρατικὴ Γραμματικὴ τοῦ Τριανταφυλλίδη. Δίνουμε τὰ σπουδαιότερα στοιχεῖα, ποὺ μποροῦν καὶ πρέπει νὰ διδαχτοῦν στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο. Τὰ ὑπόλοιπα στοιχεῖα καὶ οἱ πολλὲς ἔξαιρέσεις θὰ διδαχτοῦν ἀργότερα, ἀφοῦ ἡ Δημοτικὴ θὰ διδάσκεται πιὸ ἀναλυτικὰ στὸ Γυμνάσιο στὸ μάθημα τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας.

Κυκλοφοροῦν εὐάριθμα βιβλία, πολὺ καλά, γιά τὴ μεθοδικὴ σπουδὴ τῆς Δημοτικῆς, ποὺ πρέπει νὰ τὰ διαβάσης. Ἡ δική μας Γραμματικὴ θέλει νὰ γίνηται βιβλίο ἄμεσης χρήσης, ἀπλὸ καὶ περιεκτικό. Χρέος μας δλων είναι νὰ βοηθήσωμε τὴ συστηματικὴ μελέτη τῆς γλώσσας μας, ποὺ είναι τὸ παλλάδιο τοῦ Ἐθνους μας. Τώρα ποὺ κέρδισε διαθητής μας τὴ γλωσσικὴ του ἐλευθερεία κι ἐμεῖς τὴν πνευματικὴ μας ἐλευθερεία, ἀς μελετᾶμε δοσο γίνεται βαθύτερα καὶ μεθοδικότερα τὴ γλώσσα μας καὶ ᾧς ἀνανεώνοιμε δοσο μποροῦμε καλύτερα τὴ διδαχτικὴ

μας τέχνη, γιά ν' ἀνταποκρινόμαστε στὰ μηνύματα τοῦ καιροῦ μας. "Ελευθερία καὶ γλώσσα, νὰ ποιοι πρέπει νὰ είναι οἱ ἀμετακίνητοι στόχοι μας. "Ετσι, θὰ κρατήσωμε ἀκμαία καὶ τὴν ἑθνική μας ψυχή. «Ξερίζωσε τὴν λαϊκή σου γλώσσα— ἔλεγεν δῆ Ιωνας Δραγούμης— καὶ θὰ χάσῃς τὴν ψυχή σου». Τώρα, ποὺ ή λαϊκή μας γλώσσα, ή συντεταγμένη Δημοτική, καταξιώνεται ἀπὸ τὴν Πολιτεία μὲ μιὰ μεγαλοδιάστατη ὑπεύθυνη πολιτική πράξη τῆς, τέτοιος κίνδυνος δὲν ὑπάρχει.

"Η ἐκπαιδευτική μεταρρύθμιση, λαχτάρα καὶ δραμα τῶν δασκάλων μας, θὰ γονιμέψῃ τὴν σχολική μας πράξη καὶ θ' ἀνοίξῃ τοὺς δρίζοντες στὴ μόρφωση τοῦ "Ελληνόπουλου. "Η διδασκαλία τῆς Δημοτικῆς θ' ἀπελευθερώσῃ τὶς ἐκφραστικές του δυνάμεις καὶ θὰ στερεώσῃ τὴ μόρφωσή του ἔτσι, ὅστε νὰ μπορῇ νὰ προσαρμόζεται ἀνετα στὸ νεοελληνικὸ χώρο καὶ νὰ γίνεται δημιουργική μονάδα τῆς πολιτιστικῆς του Κοινότητας. Στὸ ἔργο αὐτό, σὰ μιὰ ἐλάχιστη συμβολή, ἄς λογαριαστῇ καὶ ή Γραμματική μας.

Αθήνα—Αργούστος 1964

Η ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Α. ΤΙ ΔΙΔΑΣΚΕΙ Η ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

1. 'Η Γραμματική είναι τὸ πιὸ ἀπαρχίητο μάθημα, γιὰ νὰ μάθουμε καλά τὴ γλώσσα μας.

'Η Γραμματική διειρεῖται σὲ δύο μέρη:

α) Στὴν καθαυτὸ γραμματικήν, ποὺ διδάσκει τοὺς κανόνες σύμφωνα μὲ τοὺς δποίους σχηματίζονται οἱ λέξεις καὶ ἀλλάζουν μορφή, καὶ

β) Στὸ Συντακτικό, ποὺ διδάσκει πῶς συντάσσονται οἱ λέξεις, δηλαδὴ, πῶς τοποθετοῦνται ἡ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη, γιὰ νὰ γίνη δ λόγος.

2. 'Η Γλώσσα χωρίζεται σὲ προφορικὸ λόγο (ὅταν μιλέται) καὶ σὲ γραφτὸ λόγο (ὅταν γράφεται).

3. 'Ο λόγος ἀποτελεῖται ἀπὸ προτάσεις.

4. Πρόταση λέμε μιὰ σκέψῃ μας, ποὺ ἐκφράζεται μὲ λόγια π. χ. (*Tὰ σχολεῖα ἀνοίγουν τὸ Σεπτέμβριο*)."

5. Κάθε πρόταση ἀποτελεῖται ἀπὸ μία ἡ περισσότερες λέξεις π. χ. (*Tὰ—σχολεῖα—ἀνοίγουν—τὸ—Σεπτέμβριο*).

Β. ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

6. Τὸ ὅλικό, ποὺ χρησιμοποιοῦμε γιὰ τὸν προφορικὸ ἡ γραφτὸ λόγο, είναι οἱ λέξεις. Οἱ λέξεις ἀνήκουν σὲ 10 εἰδη. Τὰ εἰδη τῶν λέξεων στὴ Γραμματικὴ λέγονται Μέρη τοῦ Λόγου.

Τὰ Μέρη τοῦ λόγου εἰνα: τὰ παρακάτω δέκα:

1. Ἄρθρο	6. Μετοχὴ
2. Οὐσιαστικὸς (ὄνομα)	7. Πρόθεση
3. Ἐπίθετος (ὄνομα)	8. Σύνδεσμος
4. Αντωνυμία	9. Ἐπίρρημα
5. Ρῆμα	10. Ἐπιφώνημα

Σημ. Γιὰ τὰ Μέρη τοῦ Λόγου θὰ μιλήσουμε παρακάτω ἀναλυτικά.

7. Κάθε λέξη ἀποτελεῖται ἀπὸ μία ἢ περισσότερες συλλαβῆς κατάθε συλλαβὴ ἀπὸ γράμματα π.χ. α) τὰ—σχο—λεῖ—α β) τα=τ+ά.

Ασκήσεις—Ἐργασίες

1. Νὰ μάθης ἀπέξω δλους τοὺς ὄρισμούς : Τί εἶναι λόγος· Πόσα εἰδη λόγου ἔχουμε· Τί εἶναι πρόταση—λέξη—συλλαβὴ.
2. Γράψε 10 προτάσεις : 2 προτάσεις μὲ 1 λέξη, 2 μὲ 2 λέξεις, 2 μὲ 3 λέξεις, 2 μὲ 4 λέξεις καὶ 2 μὲ 5 λέξεις.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΦΕΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Φθόγγοι καὶ γράμματα

α) Οι φθόγγοι

8. "Οταν μιλῶμε, μεταχειριζόμεντες λέξεις. Οι λέξεις σχηματίζονται ἀπὸ ἀπλές φωνές. Τις φωνές αὐτές τις λέμε φθόγγους. Ετοι δὲ λέξη «τόπι» σχηματίστηκε ἀπὸ 4 φθόγγους: Τ-ό-π-ι.

9. Η Ἑλληνικὴ γλώσσα ἔχει 25 φθόγγους.

α, ε, ι, ο, ου, β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, π, ρ, σ, τ, φ, χ,
μπ, ντ, γκ, τσ, τζ.

β) Τὰ γράμματα.

10. Γράμματα δὲ ψηφία εἰναι τὰ γραφτὰ σημάδια, ποὺ συμβολίζουν τοὺς φθόγγους. Τὰ γράμματα κάνουν τὸ Ἀλφάβητο τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας.

11. Τὰ γράμματα τοῦ Ἀλφαδήτου εἰναι 24 καὶ δὲ κατάταξή τους εἶναι σὲ μιὰ σειρά, ποὺ τὴ λέγεται Ἀλφαβητικὴ σειρά.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ		ΜΙΚΡΑ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΚΕΦΑΛΑΙΑ		ΜΙΚΡΑ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ
A	Α	α	ἄλφα	N	Ν	ν	νι
B	Β	β	βήτα	Ξ	Ξ	ξ	ξι
Γ	Γ	γ	γάμια	Ο	Ο	ο	οικισσ
Δ	Δ	δ	δέλτα	Η	Η	η	ηι
Ε	Ε	ε	εψιλός	Ρ	Ρ	ρ	ρι
Z	Ζ	ζ	ζήτα	Σ	Σ	σ	σιγμιχ
H	Η	η	γι	Τ	Τ	τ	ταῖ
Θ	Θ	θ	θήτα	Υ	Υ	υ	υψιλός
I	Ι	ι	γιώτα	Φ	Φ	φ	φι
K	Κ	κ	κάπια	Χ	Χ	χ	χι
Λ	Λ	λ	λάξιδα	Ψ	Ψ	ψ	ψι
M	Μ	μ	μι	Ω	Ω	ω	ωιέγχ

Ἐργασίες—Ασκήσεις

α) Νὰ γράψῃς καλλιγραφικά τὰ κεφαλαῖα καὶ τὰ μικρὰ γράμματα 3 φορές.

β) Παρατήρησε τούς 25 φθόγγους καὶ τὰ 24 γράμματα.

Α πάντη σε: 1) Ποιοὶ φθόγγοι δὲν παριστάνονται μὲν ἀντίστοιχο γράμμα;

2) Ποιὰ γράμματα φανερώνουν τὸν ἴδιο φθόγγο;

Σημ. Ἡ ἀλφαριθμικὴ σειρὰ εἶναι πολὺ χρησιμη. Ἔτσι κατατάσσομε καὶ ζητοῦμε τὶς λέξεις στὰ λεξικὰ ἢ ταξινομοῦμε διάφορα ὀνόματα.

12. Ορθογραφικὲς Παρατηρήσεις (στὰ γράμματα)

α.—Τὰ μικρά γράμματα χρησιμοποιοῦνται σὲ κάθε γραφτὸ κείμενο.

β.—Τὰ κεφαλαῖα τὰ μεταχειριζόμαστε:

—. Στὴν ἀρχὴ τοῦ γραφτοῦ λόγου ἢ ἵστερα ἀπὸ τελεία.

—. "Υστερα ἀπὸ θαυμαστικὸ ἢ ἐρωτηματικό.

—. Γιὰ νὰ γράψωμε τὸ ἀρχικὸ γράμμα κάθε κύριου ὀνόματος.

—. Γιὰ νὰ γράψωμε τοὺς τίτλους τῶν βιβλίων καὶ τὶς ἐπιγραφές.

Θέμα

Σήμερα ἔχαμε ἀρκετὰ μαθήματα. Ἔνας συμμαθητής μας ήταν ἀδιάβαστος. Ο δάσκαλος τὸν φώναξε κοντά τοι καὶ τοῦ εἶπε:

— «Κωστάκη, γιατί δὲ διάβασες; » Ετσι κάνουν τὰ καλὰ παιδιά; Ποτέ δὲν τὸ περίμενα αὐτὸ ἀπὸ σένα!»

Ο Κωστάκης κατέβασε τὸ κεφάλι ντροπιασμένος...

Α σκήσεις

Νὰ βρῆς καὶ νὰ γράψῃς ἀπὸ τὸ μάθημα τοῦ ἀναγνωστικοῦ σου πρότασεις ὑστερα ἀπὸ (.) (;) (!) καὶ κύρια δύναμα.

2. Φωνήεντα καὶ σύμφωνα

13. Οἱ φθόγγοι χωρίζονται σὲ φωνήεντα καὶ σὲ σύμφωνα. Καὶ τὰ γράμματα χωρίζονται σὲ φωνήεντα καὶ σὲ σύμφωνα.

14. Φωνήεντα εἰναι: οἱ φθόγγοι ἡ τὰ γράμματα, ποὺ μποροῦν καὶ σχηματίζουν μόνα τους φωνὴν συλλαβῆ (ἀκούονται δυνατά).

15. Σύμφωνα εἰναι: οἱ φθόγγοι ἡ τὰ γράμματα, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ σχηματίζουν μόνα τους συλλαβῆ.

16. Τὰ φωνήεντα εἰναι: 7: α, ε, η, ι, ο, υ, ω.

Τὰ σύμφωνα εἰναι 17: β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ.

Σημ. Τὰ 7 φωνήεντα ἀκούονται δυνατά, γιατὶ ὁ ἀέρας ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὰ πνευμόνια δὲ συναντᾶ ποιθενά ἐμπόδιο. Τὰ 17 σύμφωνα προφέρονται μὲ φωνὴ ποὺ μόλις ἀκούγεται, γιατὶ κατὰ τὴν προφορά τους σχηματίζεται φραγμός στὴ στοματικὴ κοιλότητα καὶ κόβεται ἀπότομα ὁ ἀέρας, ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὰ πνευμόνια.

17. Ἀπὸ τὰ 7 φωνήεντα

α) Τὰ ε καὶ ο ὄνομάζονται βραχύχρονα ἢ βραχέα.

β) Τὰ η καὶ ω ὄνομάζονται μακρόχρονα ἢ μακρά.

γ) Τὰ α, ι, υ, ὄνομάζονται δίχρονα.

Σημ. Στὴν ὀρχαίᾳ ἐποκή τὸ η προφερόταν σὰ μακρὺ ε (εε). τὸ ω σὰ μακρὺ ο (οο) καὶ τὰ α, ι, υ, ἄλλοτε σὰν ἀπλὰ καὶ ἄλλοτε σὰν αα, ii, uu.

Ἐργασίες—Α σκήσεις

1) Νὰ μάθης ἀπέξω τὰ φωνήεντα καὶ τὰ σύμφωνα.

2) Νὰ γράψῃς καλλιγραφικὰ τὰ φωνήεντα καὶ τὰ σύμφωνα.

3) Στὴ σημερινή σου ὀρθογραφία νὰ σημειώσης τὰ βραχύχρονα φωνήεντα. Τὰ βραχύχρονα ἔτσι: — Τὰ μακρά ἔτσι: — καὶ τὰ δίχρονα ἔτσι: —

3. Άλλες δνομασίες τῶν γραμμάτων

18. Ή αράδει γιμα: ἀρχηγός.

Στὴ λέξη ἀρχηγὸς τὸ α είναι τὸ πρῶτο γράμμα, τὸ σ είναι τὸ τελευταῖο γράμμα.

Τὸ πρῶτο γράμμα σὲ μιὰ λέξη δνομάζεται ἀρχικό. Τὸ τελευταῖο λέγεται τελικό.

19. Σὲ κάθε λέξῃ, ποὺ τελειώνει σὲ (σ), γράφομε τὸ τελικὸ (ς).

20. Ἡ γλώσσα μας ἔχει γιὰ τελικὰ σύμφωνα τὰ σ καὶ ν.

Μερικὲς λέξεις, οἱ πιὸ πολλὲς ξένες, τελειώνουν καὶ σ' ἄλλα σύμφωνα: (ἄχ—μπλοινμ—Χερονβείμ—Ισαάκ—Μωάμεθ—νίκελ κλπ.).

Διπλὰ γράμματα

21. Τὰ γράμματα ξ καὶ ψ λέγονται διπλά, γιατὶ τὸ καθένα παριστάνει διuß φθόγγους:

Τὸ ξ = σ + σ, τὸ ψ = π + σ.

22. Τὸ πο γράφεται παντοῦ ψ π.χ. ψητό, ψηλός.

Τὸ κα σγάφεται ξ π.χ. ξένος. Μὰ στὶς σύνθετες λέξεις, ποὺ ἔχουν πρῶτο συνθετικὸ τὸ έκ, τὸ κα δὲν γίνεται ξ, π.χ. έκ+στρατεία=έκστρατεία.

Δίψηφα

21. Δίψηφα λέμε διuß γράμματα μαζί, ποὺ φανερώνουν ἐνα φθόγγο. Εχομε δίψηφα φωνήντα καὶ δίψηφα σύμφωνα.

1. Δίψηφα φωνήντα: ου = ούρανδς — καλοῦ.

αι = ἀρχαῖος οι = ἀνοίγω

ει = εἰδεί ιι = υἱοθετῶ.

Τὰ δίψηφα αι, οι, οι, ζταν βρίσκωνται στὸ τέλος τῆς λέξης καὶ δὲν ἀκολουθῇ ἄλλο γράμμα, λογαριάζονται βραχύχρονα. Όπως τὸ ε καὶ τὸ ο, π.χ. είναι τὸ οι χ οι.

22. Δίψηφα σύμφωνα:

γκ:	γκρειμᾶ, γκακαλιά,	ἀνάγκη, ἀγκάθι
-----	--------------------	----------------

γγ:	γγρόν, γγελοί,	ἀγγούρι, φεγγάρι
-----	----------------	------------------

μπ:	μπέλι, μπαίνω,	καμπάνα
-----	----------------	---------

ντ:	ντντί, ντέγχω,	ντίνοιται
-----	----------------	-----------

τζ:	τζιτζικζ,	τζάκ:
-----	-----------	-------

τσ:	τσάι, ἀτσάλι,	τσούζει, ζτσι
-----	---------------	---------------

Ἐργασίες—Ασκήσεις

α) Νὰ γράψης ἀπὸ 2 λέξεις, ποὺ κάθε μιὰ νύ ἔχη γιὰ ἀρχικὸ ἐνα ἀπὸ τὰ 7 φωνήντα.

β) Νὰ γράψης 5 λέξεις μὲ τελικὸν γράμμα τὸ σ καὶ ἄλλες 5 μὲ ἄλλα τελικὰ γράμματα.

γ) Νὰ γράψης ἀπὸ 3 λέξεις, ποὺ ν' ἀρχίζουν ἀπὸ τὰ διπλὰ γράμματα ξ, ψ.

δ) Νὰ γράψης 4 λέξεις, ποὺ ν' ἀρχίζουν ἀπὸ δίψηφα φωνήεντα.

ε) Νὰ γράψης 5 λέξεις, ποὺ ν' ἀρχίζουν ἀπὸ δίψηφα σύμφωνα.

2. Διαίρεση τῶν συμφώνων

23. Τὰ 17 σύμφωνα διαιροῦνται σὲ 3 κατηγορίες:

α) Κατὰ τὴν φωνὴν ποὺ ἔχουν = ἀηχαῖηχηρά.

ἀηχαῖ: κ, π, τ, χ, φ, θ, σ, τσ.

ἡχηρά: γ, β, δ, μπ, ντ, γκ, ζ, τζ, λ, μ, ν, ρ.

β) Κατὰ τὴν διάρκειά τους = Στιγμιαῖα καὶ ἔξακολουθητικά.

Στιγμιαῖα: κ, π, τ, γκ, μπ, ντ, τσ, τζ.

Ἐξακολουθητικά: γ, β, δ, χ, φ, θ, σ, ζ, λ, μ, ν, ρ.

γ) Κατὰ τὸ μέρος ποὺ σχηματίζονται στὸ στόμα:

σὲ χειλικά: π, β, φ, μπ. Σὲ ὀδοντικά: τ, δ, θ, ντ. Σὲ διπλοδοντικά η συριστικά: σ, ζ, τσ, τζ. Σὲ λαρυγγικά: κ, γ, χ, γκ. Σὲ γλωσσικά (ύγρα): λ, ρ, καὶ σὲ ρινικά: ν, μ.

Πίνακας Συμφώνων

Κατὰ τὸ μέρος	Κατὰ τὴν διάρκεια					
	Στιγμιαῖα		Ἐξακολουθητικά			
ποὺ σχηματίζονται	Ἀηχαῖ	Ἡχηρά	Ἀηχαῖ	Ἡχηρά	Ρινικά	Υγρά
Χειλικά	π	μπ	φ	β	μ	
Οδοντικά	τ	ντ	θ	δ		
Διπλοδοντικά	τσ	τζ	σ	ζ		
Λαρυγγικά	κ	γκ	χ	γ		
Γλωσσικά					ν	λ, ρ

Α σκήσεις—Ἐργασίες

- α) Νὰ μάθης ἀπέξω τὴ διαιρεση τῶν συμφώνων.
- β) Ν' ἀντιγράψῃς τὸν πίνακα τῶν συμφώνων.

Διφθογγοι

24. Σὲ πολλές λέξεις παρατηροῦμε δυὸς φωνήεντα, ποὺ προφέρονται σὲ μιὰ συλλαβή, σὰν ἔνας φθόγγος:

π.χ. ἀηδόνι—νεράιδα—ρολόι—βόηθα

Τά: αη—αι—οι—οη λέγονται διφθογγοι.

Ἐτσι: Διφθογγοι λέγονται δυὸς φωνήεντα, ποὺ τὰ προφέρομε μαζὶ σὲ μιὰ συλλαβὴ καὶ τὰ δυό.

25. Πολλές φορές συναντοῦμε ἔνα *ι* (*η*, *υ*, *ει*, *οι*) πρὶν ἀπὸ ἔνα ἄλλο φωνῆεν *η* δίφθηφο (*ου*, *αι*, *ει*, *οι*), ποὺ προφέρονται σὲ μιὰ συλλαβή π.χ. πάνω γναλί, ἀδειες, ποιοί.

Κάθε τέτοιο συνδυασμοὶ τὸν λέιε καταχρηστικὴ διφθογγο.

26. Οι συνδυασμοὶ ευ καὶ αυ

Τὰ ευ καὶ αυ εἰναι δυὸς φωνήεντα μαζὶ, ποὺ ἔχουν διπλὴ προφορά. Ετσι σ' ἄλλες λέξεις προφέρονται εβ, αβ, καὶ σὲ ἄλλες εφ, αφ.

Παράδειγμα 1) παιώ, αἱλή, αἱρο, Αἱγουστος, Εἴα, ἐφεύρεση, εὐλογῶ.

Σ' αὐτὲς τὸ υ προφέρεται σὰ β, γιατὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸν ἀκολουθεῖ φωνῆεν *η* ἡχηρὸ σύμφωνο.

2. Ναύτης, εὐχαριστῶ, εὐτυχία.

Σ' αὐτὲς τὸ υ ἀκούγεται φ, γιατὶ ἀκολουθεῖ ἡγχο σύμφωνο.

α) "Οταν μετὰ τὰ ευ — αυ ἀκολουθῇ φωνῆεν *η* ἡχηρὸ σύμφωνο τὸ υ προφέρεται σὰν β.

β) "Οταν ἀκολουθῇ ἡγχο σύμφωνο, τότε τὸ υ προφέρεται σὰ φ.

Ἐργασίες—Α σκήσεις

1) Νὰ γράψῃς ἀπὸ δυὸς λέξεις γιὰ κάθε δίφθογγο.

2) Νὰ γράψῃς ἀπὸ τρεις λέξεις, ποὺ νά χουν καταχρηστικὴ διφθογγο

- 3) Νὰ γράψης ἀπὸ τρεῖς λέξεις μὲ τοὺς συνδυασμοὺς αυ καὶ ευ:
α) Νὰ προφέρεται τὸ υ σά β καὶ β) νὰ προφέρεται σύ φ.

6. Ο μοια σύμφωνα

27. Σάββατο — ἰκκλησία — πολλὰ — γράμμα — ἵννέα — παπποὶς — ἀρρώστεια — θάλασσα — περιττός.

Σὲ πολλὲς λέξεις γράφομε δυὸς ίδια σύμφωνα πλάι-πλάι, που τὰ προφέροιτε σὰν ἔνα φθόγγο.

Αὐτὰ εἰναι τὰ : ββ, κκ, λλ, μμ, νν, ππ, ρρ, σσ, ττ.

Ἐργασίες

α) Νὰ βρής δύες λέξεις μπορεῖς, που νὰ ἔχουν ὅμοια σύμφωνα πλάι - πλάι.

β) Νὰ κάμης ἀπὸ 2 προτάσεις μὲ κάθε λέξη τῆς παραγράφου 27.

γ) Νὰ βρής στὸ μάθημα τοῦ ἀναγνωστικοῦ σου λέξεις μὲ ὅμοια σύμφωνα πλάι πλάι καὶ νὰ τις ἀντιγράψῃς.

δ) Νὰ ἐπαναλάβῃς δλους τοὺς κανόνες, ποὺ ἔμαθες στὸ πρῶτο κεφάλαιο, καὶ νὰ δοκιμάσῃς, ἢν τοὺς θυμᾶσαι ἀπέξω.

ΠΙΝΑΚΑΣ

ΦΩΝΗΕΝΤΑ : α, ε, η, ι, ο, υ, ω

ΔΙΨΗΦΑ : αι=ε—οι=ι—ει=ι—υι=ι—ου=ου

ΔΙΦΘΟΓΓΟΙ : ἀη — ἀι — ὄι — ὄη

ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΟΙ ΔΙΦΘΟΓΓΟΙ :

ιά, ιό, ιου — υα — ιοι, ειε, οιοι

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ ΜΕ ΔΙΠΛΗ ΠΡΟΦΟΡΑ :

ευ = ἔφη ἔβ

αυ = ἀφη ἀβ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1. Λέξεις και συλλαβές

28. Κάθε λέξη ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνας ἢ περισσότερα κομμάτια:
 Π.χ. παράθυρο = πα-ρά-θυ ρο = .4 κομμάτια
 πίνακας = πί-να-κας = 3 κομμάτια
 πόρτα = πόρ-τα = 2 κομμάτια
 ναὶ = ναὶ = 1 κομμάτι

Τὰ μικρότερα μέρη μιᾶς λέξης λέγονται συλλαβές.

Συλλαβή είναι κομμάτι τῆς λέξης, που γίνεται ἀπὸ ἕνα φωνήν ἢ δι-φωνγό (μόνο του), ἢ μὲ συντροφικά ἔνα ἢ πιὸ πολλὰ σύμφωνα.
 π.χ.: α, ου, τό, στρα.

Οἱ λέξεις.

29. Οἱ λέξεις γίνονται ἀπὸ μιὰ ἢ ἀπὸ περισσότερες συλλαβές.
 Ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν συλλαβῶν μιὰ λέξη παίρνει καὶ ξέχωρο ὄνομα. Ἐτσι:
- Μονοσύλλαβη** είναι ἡ λέξη μὲ 1 συλλαβὴ π.χ. τό, ἥ, νά.
 - Δισύλλαβη** είναι ἡ λέξη μὲ 2 συλλαβές π.χ. τό-πι, αὐ-τός.
 - Τρισύλλαβη** είναι ἡ λέξη μὲ 3 συλλαβές π.χ. δά-σκα-λος, ἔ-γρα-ψα.
 - Πολυσύλλαβη** είναι κάθε λέξη μὲ περισσότερες συλλαβές ἀπὸ τρεῖς π.χ. Ἀ-να-γνω-στό-πον-λος, σι-δε-ρό-δρο-μος.

2. Όνομασία τῶν συλλαβῶν

30. Στὴ λέξη τε-τρά-δι-ο ἡ συλλαβὴ τε ποὺ είναι στὴν ἀρχὴ λέγεται ἀρχικὴ συλλαβή. Ἡ τελευταία ο, ποὺ είναι τελική, λέγεται λήγουσα. Ἐτσι, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν τελικὴν συλλαβὴν, ὡς τὴν ἀρχικὴν, ἔχομε τις ἑξῆς δονομασίες:

Ἀρχικὴ	Προπαραλήγουσα	Παραλήγουσα	Λήγουσα	
με	ε λέ	ψω γρα τη	μὶ ¹ θὰ ψε σε	=ψωμὶ ¹ =θὰ =ἔγραψε =μελέτησε

Ἄσκηση

- 1) Νὰ γράψης ἀπὸ ὅ λέξεις γιὰ κάθε κατηγορία

Ἡ τελευταία συλλαβή μιᾶς λέξης λέγεται λήγοντα, ή δεύτερη ἀπό τὸ τέλος λέγεται παραλήγοντα, ή τρίτη ἀπό τὸ τέλος λέγεται προπαραλήγοντα. (Αὐτές οἱ τρεῖς συλλαβές μᾶς ἔνδιαφέρουν πολὺ γιὰ τὸν τονισμὸν μιᾶς λέξης...).

Ἄσκηση

Νὰ γράψῃς και σὲ ἕνα πίνακα μὲ 10 λέξεις χωρισμένες στις συλλαβές τους.

3. Συλλαβισμός

31. Ὁ χωρισμὸς μιᾶς λέξης στις συλλαβές της λέγεται **συλλαβισμός**. Πρέπει νὰ μάθωμε καλὰ τὸ συλλαβισμὸν μιᾶς λέξης γιὰ νὰ τὴν γράψωμε καὶ νὰ τὴν χωρίζωμε σωστά.

Κανόνες συλλαβισμοῦ

32. α) Ἐνα σύμφωνο ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωνήντα συλλαβίζεται πάντα μὲ τὸ δεύτερο φωνῆν : ἔχω = ἔ-χω, παράθυρο = πα-ρά-θυ-ρο.

β) Δύο σύμφωνα ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωνήντα συλλαβίζονται μὲ τὸ δεύτερο φωνῆν, διατάξια ἀρχίζει ἐλληνική λέξη.

λάσπη = λά-σπη, (σπέρω), κοφτερός = κο-φτε-ρός (φτωχός), Εθνος = "Ε-θνος (θνητός).

· Άλλιῶς χωρίζονται : π.χ. ἐλπίζω = ἐλ-πί-ζω, περ-πατῶ.

γ) Τρία σύμφωνα ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωνήντα συλλαβίζονται μὲ τὸ ἐπόμενο φωνῆν, ἀν τουλάχιστον τὰ δυὸ πρῶτα εἰναι ἀρχικὰ ἐλληνικῆς λέξης. ἀ-στρα-πή (στροφή-στρατιώτης) ἄ-σπρος (σπουργίτης).

· Άλλιῶς χωρίζονται : ἄνθρωπος = ἄν-θρωπος.

δ) Τὰ δημοτικά σύμφωνα στὸ συλλαβισμὸν χωρίζονται :

Θάρρος = θάρ-ρος, θάλασσα = θά-λασ-σα, ἄλλος = ἄλ-λος, ἄγγελος = ἄγ-γε-λος.

ε) Οἱ σύνθετες λέξεις χωρίζονται στὰ μέρη ἀπὸ τὰ ὅποια σχηματίζονται: Προσέχω = προσ-έχω, σύντομος = σύν-το-μος.

· Άλλὰ πρωταθλητής = πρω-τα-θλη-τής καὶ οἷς: πρωτ-α-θλη-τής Γαχτὶ στὴ σύνθεση (πρῶτος-ἀθλητής) ἔγινε ἔκθλιψη.

Όταν στή σύνθεση γίνη εκθλιψη, τότε ο συλλαβισμός γίνεται σù νά
ηταν ή λέξη άπλη.

Ἐργασίες—Ασκήσεις

Νώρισε σὲ συλλαβές τις παρακάτω λέξεις :

α) τρέχω	β) ἄφθονο	γ) ἀστρο	δ) ἀγγούρι	ε) συντομία
παιζω	ἀκρογιάλι	σφυρίχτρα	Ἐκκλησία	συνδρομή
λόγος	τετράδιο	ἄνθρωπος	Σάββατο	καταφέρνω
ξένος	ταγματάρχης	ἐχθρός	γράμμα	διαφορά
μαθῆμα	βαθμός	μουγκριζω	μέλισσα	ἐκλογή

4. Χρόνος τῶν συλλαβῶν

α) νέος, τόξο, εἰμαι

33. Κάθε συλλαβή είναι **βραχύχρονη**, ἂν ἔχῃ δραχύχρονο φωνήν η διφθογγο καὶ δὲν ἀκολουθῇ τὴν ιδιαί λέξη διπλὸ σύμφωνο η δύο καὶ περισσότερα σύμφωνα.

β) κήπων, ώρα, αὐλή.

Οἱ συλλαβές, ποὺ ὑπογραμμίστηκαν, είναι μακρόχρονες. Ἐτσι:

Κάθε συλλαβή είναι **μακρόχρονη**, ἂν ἔχῃ φωνήν μακρόχρονο η διέψηστο.

γ) τοξο, ἀσπρο, ὅψιμος

Μακρόχρονη είναι μιὰ συλλαβή καὶ δταν ἔχῃ φωνήν δραχύχρονο πρὶν ἀπὸ δύο η περισσότερα σύμφωνα η πρὶν ἀπὸ διπλὸ σύμφωνο.

Ἡ συλλαβή αὐτή είναι **θέσει μακρόχρονη**.

Σημ. Στὴ λέξη τόξο η συλλαβή το είναι θέσει μακρόχρονη γιατὶ μετά τὸ (ο) είναι διπλὸ σύμφωνο τὸ ξ (κο).

δ) Τὰ διέψηστα (οι) καὶ (αι), δταν είναι στὸ τέλος τῆς λέξης καὶ δὲν ἀκολουθῇ άλλο γράμμα είναι **βραχύχρονα**.

είναι, θυμοῦμαι, τοῖχοι

Ἐργασία

Νὰ γράψης ἀπὸ 5 λέξεις γιὰ κάθε περίπτωση τῆς § 33 (θὰ τὶς βρῆς στὸ ἀναγνωστικό σου).

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟΝΟΙ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΑ

1. Οι Τόνοι

34. Στίς λέξεις, που ἔχουν δυνὴ περισσότερες συλλαβές, μιὰ συλλαβὴ προφέρεται δυνατότερῃ ἀπὸ τὶς ἄλλες, δηλαδὴ τονίζεται. Πάνω στὸ φωνῆν ἡ στή δίφθογγο τῆς τονιζόμενης συλλαβῆς σημειώνομε ἔνα σημιάδι, που λέγεται τόνος.

35. Τόνο βάζομε καὶ στίς περισσότερες μονοσύλλαβες λέξεις: μή, σοῦ, τά, δέν, φῶς, κτλ.

36. Σὲ μιὰ λέξη μπορεῖ νὰ τονιστῇ ἡ λήγουσα ἢ ἡ παραλήγουσα ἢ ἡ προπαραλήγουσα. Δηλαδὴ, μιὰ ἀπὸ τὶς τελευταῖς συλλαβές.

37. Οἱ τόνοι εἰναι: τρεῖς: ἡ δξεῖα ('): σήμερα, κάτω, ἡ περισπωμένη ("): πηδῶ, σχολεῖο καὶ ἡ βαρεῖα ('): ποὺ, πώς, γιατί.

2. Κανόνες τονισμοῦ

α) Ποῦ βάζομε δξεία.

38. α) Ἡ προπαραλήγουσα, δταν τονίζεται, παίρνει πάντα δξεῖα: ἄτυχος, ἔσχονται, σιδερόδρομος.

β) Ἡ δραχύχρονη συλλαβὴ, δταν τονίζεται, παίρνει πάντα δξεῖα: ἵξω, πέρα, τόπος.

γ) Ἡ τονιζόμενη παραλήγουσα παίρνει δξεία, δταν ἡ λήγουσα εἰναι μαχρόχρονη: φου-σκώ-νω, ἀ-νοί-γω, ἀν-θρώ-που.

Α σκήσεις

Γράψε 5 λέξεις μὲ (') στήν προπαραλήγουσα, 5 μὲ (') στήν παραλήγουσα καὶ 5 μὲ (') στή λήγουσα.

β) Ποῦ βάζομε περισπωμένη.

39. α) Ἡ μαχρόχρονη παραλήγουσα, δταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη, ἀν ἡ λήγουσα εἰναι δραχύχρονη: κῆπος, δῶρον, φῶτος, ἀγαποῦ με τοῖχοι. Εξιρρωντα: εἰ λέξεις: ω_τε, ο_ύτε, μή_τε, ε_ίτε, ε_ίθε, γιατὶ ε_ιναι σύνθετες.

6) Ἡ μακρόχονη λήγουσα τὸν ρημάτων, τονιζόμενη, παίρνει περισπωμένη: ἀγαπῶ, ἀκούμπω, ἀργοῦν.

γ) Ἡ γενικὴ πτώση τῶν ὀνομάτων, ὅταν τελειώνῃ σὲ μακρόχρονη συλλαβὴ καὶ τονίζεται, παίρνει περισπωμένη: τοῦ ποιητῆ, τῶν μαθητῶν, τῆς πηγῆς, τῆς ἀλεποῦς.

γ) **Βαρεία.** Νὰ έάξης θαρεία στὶς λέξεις: ποὺ, πὼς καὶ γιατί (αλτιολογικό).

Α σκήσεις — Έργασίες

Νὰ μάθης ἀπέξω τούς κανόνες τονισμοῦ καὶ νά τους ἀντιγράψῃς καλλιγραφικά, γράφοντας καὶ ἡ παραδείγματα γιὰ κάθε κανόνα.

3. Ὁνομασία τῶν λέξεων ἀπὸ τὸν τόνο τους

40 Ἀνάλογα μὲ τὴ θέση τοῦ τόνου σὲ κάθε λέξη καὶ τὸ εἰδος του ἡ λέξη λέγεται:

α) **Οξύτονη**, ὅταν ἔχη δέεια στὴ λήγουσα: γιορτή, τά, γιατί, κηπουρός.

β) **Παροξύτονη**, ὅταν ἔχη δέεια στὴν παραλήγουσα: τρέχα, θέλω, κατεβαίνει.

γ) **Προπαροξύτονη**, ὅταν ἔχη δέεια στὴν προπαραλήγουσα: πρόγραμμα, δίναμη, ἀλήθεια.

δ) **Περισπώμενη**, ὅταν ἔχη περισπωμένη στὴ λήγουσα: διψῶ, ἀγαπῶ, αἰλῆς, κηπουρῶν.

ε) **Προπερισπώμενη**, ὅταν ἔχη περισπωμένη στὴν παραλήγουσα: πηδοῦσα, λαχταροῦσα, δῶρα, κῆποι.

Σημ. Κάθε λέξη ποὺ δὲν τονίζεται στὴ λήγουσα λέγεται βαρύτονη.

Α σκήσεις

Νὰ γράψῃς ἀπὸ 5 λέξεις γιὰ κάθε περίπτωση τῆς § 40.

4. Τὰ πνεύματα

41. *Αγησίλαος, Ἐλλάδα.*

Οἱ δυὸ παραπάνω λέξεις, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν τόνον ἔχουν στὸ ἀρχικὸ φωνῆν κάθε μιὰ καὶ ἀπὸ ἕνα ἄλλο, σημάδι, ποὺ λέγεται πνεῦμα.

Τὰ πνεύματα εἰναι δύο: ἡ ψιλὴ (') καὶ ἡ δασεία (")

42. "Οταν ἡ λέξη ἀρχίζῃ ἀπὸ δίψηφο, τὸ πνεῦμα πάντοτε εἶναι πάνω στὸ δεύτερο φωνῆν τοῦ δίψηφου.

π. χ. Οἰκογένεια—αἴμα

Ἐργασίες—Ἄσκησις

1) Νὰ γράψῃς 10 λέξεις μὲν ψιλή, ποὺ ν' ἀρχίζουν ἀπ' ὅλα τὰ φωνήντα.

2) Νὰ γράψῃς 10 λέξεις μὲν δασεία. Προσπάθησε νὰ βρής γιὰ δλα τὰ φωνήντα : (ἄ, ἐ, ἦ, ἴ, δ, ὑ, ὠ.)

3) Γράψε 10 λέξεις μὲν ἀρχικό δίψηφο γιὰ τὴν περίπτωση 42.

Σημ. Οἱ περισσότερες λέξεις, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆν ἢ δίψηφο, παιρνοῦν ψιλή.

5. Λέξεις μὲν δασεία

43. Παίρνουν δασεία (δασυνήλιενες λέξεις) :

α) "Ολες οἱ λέξεις ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ υ : ἵπνος, ὑγεία, κ. ξ.

β) Οἱ ἄτονες λέξεις : δ, ἥ, οῖ, ώς.

γ) Οἱ ἀριθμοὶ : ἑνας, ἑξι, ἑφτά, ἑντεκα, ἑκατό.

δ) Οἱ παρακάτω λέξεις :

1. Ἀπὸ Ἄ

ἄμα	ἀρπάζω	ἀλυσίδη	ἀλίπαστο
αἴμα	ἄγιος	ἀλωνίζω	ἄρμα
ἀψίδα	ἀλιεύω	ἀλιεία	Αἵμας
"Αδης	ἀμαξίς	Ἀλιάκμων	Ἀλόννησος
ἀπαξ	ἀλωση	ἀγιασμός	Ἄλατι
ἄλμα	αἴρεση	Ἀλικαρνασσός	ἄμαρτλα
ἀθρός	ἀλμυρός	ἀμάξι	ἄρμη
ἄγνδις	αἱρετός	ἀπαλδή	Ἄλώνι
ἄπλος	ἄμιλλα	ἀψίθυμος	Ἄρφη
ἄρμός	ἀλτηραχ	ἀψίκορος	ἄλυκη

2. Ἀπὸ Ἐ :

Ἐλλάδα	εὐρετήριο	Ἐλένη	Ἑλικας	ἔαντός
Ἐλληνική	ἔτοιμος	Ἐκτορας	ἔνωση	ἔδώλιο
Ἐλικώνας	εἰλιώτας	Ἐερχίς	ἔσπερινδς	εἰρητή
ἐστιατόριος	ἴορτή	Ἐστία	ἔδρα	ἔρπετό
ἔδυομάζχ	ἴνικός	Ἐλλη	ἔλος	Ἐκάτη
Ἐρμιόνη	ἴταιρια	Ἐδρος	ἔλκος	ἔλξη
Ἐκάθη	ἴρημνείς	Ἐρμῆς	ἔξης	Ἐρημιός
Ἐλλήσποντος				

3. Ἀπὸ Η

Ἡβη	ἥλιος	Ἥγειρόνας	Ἡσιόδος
Ἡρα	ἥδονή	Ὕγορίμενος	Ἡρόδοτος
Ἡρακλῆς	ἥμέρα	ἥλικια	Ὕμισο
Ἡφαιστος	ἥμερος	ἥσυχια	Ὕττα
Ἡρώδης	ἥνιοχος	ἥσυχος	Ὕρωνας

4. Ἀπὸ Ι

Γερουσιαλήμ	ἱδρύω	ἱμάτιο	ἱππος
Ἴπποκράτης	ἱδρύτας	ἱστορία	ἱππικό
Ἴππολύτη	ἱερὸς	ἱστός	ἱλαρός
Ἴπποδρόμιο	ἱκανός	ἱκέτεύω	ἱππασία

5. Ἀπὸ Ο

Ὀμηρος	ὅλος	ὅμιχλη	ὅπλο	ὅταν
δδηγός	δμάζχ	δμιο+	δριψ	ὅτι
δδός	δμαλός	δμιοις	δρος	ὅποις
δλιμος	δμιλος	δηιως	δστι:	ὅποτε
δλόκληρος	δμιλία	δπλή	δσος	ὅπου
δρκος	δριο	δρέζω	δριος	

Ἀπὸ υἱοῦ: υἱοθετῶ, υἱοθεσία, υἱοθέτηγεν

Ἀπὸ Ω: "Ωρα — ὥριμος — ὥρατος — ως — ὥρολόγιος — ὥριμάζω — ὥροδείκτης.

Δασεία παίρνουν και ὅλες οι λέξεις που είναι παράγωγες ή σύνθετες άπο δασυνόμενες π. γ. ἔξι — ἔξήντα — ἔξακτοις, ἀμάξι — ἀμαξοστοιχία, ἀμαξάς.

44. Ὁρθογραφικὲς παρατηρίσεις.

α) Προσοχή: Η λέξη «ἄρμα», ποὺ σημαίνει ἀμάξι, δασύνεται. Η λέξη «ἄρματα=ἄπλα» παίρνει ψιλή.

β) Ο «ὅρος—οἱ ὥραι» δασύνεται, ἐνῶ τὸ «ὅρος=βουνό» παίρνει ψιλή.

Γενικὴ Ἀσκηση

Βάλε τόνους καὶ πνεύματα στὸ παρακάτω κείμενο :

Με τὴν ανατολὴ του ηλιου, ειπεν η Ελλη, θα ξεκινησωμε. Η εδρα της κατασκηνωσης βρισκεται στις πλαγιες του ορους Αιμος, εβδομηντα χιλιομετρα απο την πολη μας. Η ετοιμασια θα γινη απο το βραδυ και ενας απο τους ορους της συμμετοχης ειναι η πειθαρχια στον αρχηγο. Θα μεινουμε εκει ολη την εβδομαδα. Θ' ανεβουμε στὴν κορφη του βουνου για να θαυμασουμε τον ανοικτο οριζοντα και την απεραντη πεδιαδα που απλωνεται μακρια ως τη θαλασσα. Εκει υπαρχουν αλυκες, που λογαριαζομε να τις επισκεφθουμε καποια μερα.

6. Ἡ θέση τοῦ τόνου καὶ τοῦ πνεύματος

45. Ο τόνος καὶ τὸ πνεῦμα μιπαίνουν: α) Στὰ ἀπλὰ μικρὰ φωνήνεται ἐπάνω τους: ἔγώ — χτυπῶ.

β) Στὰ ἀπλὰ κεφαλαῖα φωνήνεται, δταν είναι ἀρχικὰ μιᾶς λέξης, ἐμπόδια καὶ πάνω τους: Ἑλλάδα — Ὄμηρος.

γ) Η λέξη ποὺ γράφεται δλόχληρη μὲ κεφαλαῖα γράμματα δὲν παίρνει οὔτε τόνο οὔτε πνεῦμα.

Π.χ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ—ΠΗΝΕΙΟΣ—ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ.

δ) Στοὺς διφθόγγους τὸ πνεῦμα μιπαίνει πάνω ἀπὸ τὸ πρῶτο φωνήνειν καὶ διάποδος τόνος ἐπάνω στὸ φωνήνειν ποὺ ἀκούγεται πὸ δυνατά. Π.χ. έσθητα — διετὸς δυπνος.

ε) Στὶς λέξεις ποὺ ἔχουν δίψηφρα φωνήνεται καὶ καταχρηστικοὺς διφθόγγους τὸ πνεῦμα καὶ διάποδος μιπαίνουν στὸ δεύτερο φωνήνειν.

Π.χ. οὐρὴ—αὔριο—εἴμιαι—παίζω—πιάνω.

7. Ατονεῖς Λέξεις

46. Μερικὲς μινοσύλλασθες λέξεις προσφέρονται μιχηὶ μὲ τὴ λέξη, ποὺ τὶς ἀκολουθεῖ κάθε φορά:

δ κακιρός, ή βρυχή, οἱ μῆνες, οἱ χῶρες, ως πότε...

Οἱ λέξεις δ, ή οἱ, ως, δὲν ἔχουν δικό τους τόνο καὶ λέγονται **ἄτονες**.

8. Ἐγκλιτικὲς λέξεις ἢ ἐγκλιτικά

47. Ὁ κῆπος μας είναι μεγάλος. — Φώναξέ με σὲ λίγο.

Tὰ βιβλία σας πρέπει νὰ είναι καθαρά.

Πρόσεχέ τους, ὥσπου νὰ τελειώσουν τὰ γραφτά τους.

Στὶς προτάσεις αὐτὲς περατηροῦμε, διτι ὑπάρχουν οἱ μόνοι σύλλαβοις λέξεις: μας, με, σας, τους, πω̄ δὲν ἔχουν τόνους. "Οταν προφέρωνται, ἀκούονται μικρὸν μὲ τὴν προηγούμενη λέξην. Αὐτὲς οἱ λέξεις λέγονται ἐγκλιτικές.

Οἱ ἐγκλιτικές λέξεις στηρίζονται τονικὰ στὴν προηγούμενη λέξη.

Τὰ πιὸ συνηθισμένα ἐγκλιτικὰ είναι :

Μου, με, μας σου, σε, σας, του, τον, της, την, το, των, τους, τις, τες, τα, τος, τοι.

9. Κανόνες Ἐγκλιτικῶν

48. Ἡ αὐλή μας, καλῶς τον, κῆπος σας, τὸ θρανίο σου.

Τὰ ἐγκλιτικά : μας, σου, τον, σας, χάνουν τὸν τόνο τους, διτι ἡ προηγούμενη λέξη είναι δξύτονη, παροξύτονη, περισπώμενη ἢ προπερισπώμενη.

Ο τόνος τοῦ ἐγκλιτικοῦ :

α) Χάνεται, διτι ἡ προηγούμενη λέξη τονιζεται στὴ λήγουσα ἢ στὴν παραλήγουσα : παιδὶ μου—φίλοι μας.

β) Ἀνεβαίνει σὰν δξεία στὴ λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης, διτι ἡ λέξη αὐτὴ τονιζεται στὴν προπαραλήγουσα, ἢ διτι είναι ἐγκλιτικὴ καὶ ἡ προηγούμενη της παροξύτονη ἢ προπερισπώμενη.

Τὸ τετράδιο σου — δῶσε μού τα — φέρτε μάς τα.

Α σκήσεις

1) Γράψε 8 προτάσεις μὲ τὶς ἀτονες λέξεις (δ, ή, οί, ώς)

2) Γράψε μιά πρόταση μὲ κάθε ἐγκλιτικό

3) Τόνισε τὶς παρακάτω προτάσεις :

Τα δικα μας βιβλια είναι καθάρα.

Τὸ τετράδιο σου καὶ το μολυβι του χαθηκαν

Φερε μου ἔνα ποτηρι νερο.

Δωσε μου το σε παρακαλω είναι δικο μου.

Φωναξε τον να ἔρθη αμεσως.

Στειλτε μας τὰ βιβλια σας να τα ἐτοιμασουμε

Να τος δι Κώστας ! Να τοι καὶ οι ἄλλοι !

Παρ' τα μαζυ σου θὰ σου χρειαστοῦν.

Κανε τους τὸ χατηρι. Είναι δικά μας παιδια.

Τ Ε Τ ΑΡΤ Ο Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο

Ο·Ρ·Θ·Ο·Γ·Ρ·Α·Φ·Ι·Κ·Α· Σ·Η·Μ·Α·Δ·Ι·Α·

ΣΤΙΞΗ—ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

1. Ἀλλα δρθογραφικὰ σημάδια

49. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα, στὸ γραφτό μας λόγο, μεταχειρίζόμαστε καὶ μερικὰ ἄλλα δρθογραφικὰ σημάδια.

Αὐτὰ εἰναι: δ ἀπόστροφος, ἡ ὑποδιαστολή, τὰ διαλυτικὰ καὶ τὸ ἐνωτικό, καθώς καὶ τὰ σημεῖα τῆς στιξῆς

α) 'Ο ἀπόστροφος (') μπαίνει στὴν ἔκθλιψη, στὴν ἀφαίρεση, καὶ στὴ συγκαπή, στὴ θέση τοῦ φωνήντος ποὺ χάθηκε.

β) 'Η ὑποδιαστολὴ (,) σημειώνεται στὴν ἀναφορικὴ ἀντιωνυμία δ, τι, γιὰ νὰ τὴν ἔχωρίσῃ ἀπὸ τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο (ὅτι).

γ) Τὰ διαλυτικὰ (..) εἰναι δυὸ τελείες ποὺ σημειώνονται πάνω ἀπὸ τὸ εἶ τὸ ω ἐνδὲ δίψηφου φωνήντος ἢ τῶν συνδυασμῶν αυ—ευ γιὰ νὰ καταλάβουμε πώς τὰ δυὸ φωνήντα πρέπει νὰ προφερθούν χωριστά. Η.χ. μυϊκός, χαϊδεύω, κλπ.

δ) Τὸ ἐνωτικό (-) χρησιμεύει γιὰ νὰ ἐνώνῃ τὶς λέξεις π.χ. Μαστρογιώργη, ἢ τὶς συλλαβές, ὅταν εἰμαστε ἀναγκαστικένοι νὰ χωρίσουμε τὴ λέξη π.χ. κα-λοκαίρι.

2. Σημεῖα στιξῆς

50. α) Τὰ πιὸ συνηθισμένα σημεῖα στιξῆς εἰναι:

'Η τελεία (.), ἡ πάνω τελεία (·), τὸ κόμμα (,), τὸ ἐρωτηματικό (;) καὶ τὸ θαυμαστικό (!).

β) Υπάρχουν καὶ μερικὰ ἄλλα σημεῖα, ποὺ τὰ μεταχειρίζομαστε λιγότερο συχνά.

Αὐτὰ εἰναι: 'Η διπλὴ τελεία (:), ἡ παρένθεση (), τὰ ἀποσιωπητικά (. .), ἡ παύλα (—), ἡ διπλὴ παύλα (=) τὰ εἰσαγωγικά («») καὶ ἡ παράγραφός (§).

3. Πῶς χρησιμοποιοῦμε τὰ σημεῖα στιξῆς

α) 'Η τελεία (.) Τελεία βάζομε σὲ ἔνα κομμάτι λόγου, ποὺ ἔχει ἀκέραιο νόημα: Σήμερα ἔφαγα σὰν ἐλέφαντας.

β) 'Η πάνω τελεία (.). Πάνω τελεία βάζομε γιὰ νὰ σημειώσουμε μικρότερη διακοπή. Δηλαδὴ σ' ἔνα κομμάτι λόγου μὲ κάπως ἀκέριο νόημα.

Π.χ. Σήμερα ἤλθε ὁ θεῖος μου δὲν τὸν περίμενα τόσο γρήγορα.

γ) Τὸ κόμμα (,) είναι τὸ πιὸ συχνὸ σημεῖο τῆς στίξης. Μὲ τὸ κόμμα χωρίζομε τὰ διάρροια μέρη τῆς περιόδου, τὴν ἀλητικὴν πιώσην, λέξεις κατὰ παράταξη κλπ. Π. χ. *"E, λένα, ἔλα,* ἔδω!

*"Ακούω κούφια τὰ τουφέκια,
"Ακούω σμίξιμο σπαθιῶν,
"Ακούω ξύλα ἀκούω πελέκια,
"Ακούω τρίξιμο δοντιῶν.*

δ) Τὸ ἐρωτηματικό (;) Τὸ ἐρωτηματικὸ γράφεται στὸ τέλος μιᾶς φράσης ποὺ ρωτᾶ:

Π. χ. Ποῦ πηγαίνεις τόσο βιαστικά; Γιατί ἄργησες;

ε) Τὸ θαυμαστικὸ (!) γράφεται σὲ τέλος μιᾶς φράσης ἢ λέξης γιὰ νὰ ἐκφραστῇ θαυμαστή αἴσια σιτίδια, ἢ ἐκπλαγή, θυμός, λύπη, χαρά, προσταγή, κλπ,

Π. χ. *"Αχ! "A! Παλιόπαιδο!... "Πώ! Πώ! τί! ξπαθα!"*
"Μαμά, πήρα αριστα!" Φύγε!...

στ) Η διπλὴ τελεία (:). Σημειώνεται, ὅταν ἀκολουθοῦν λόγια ποὺ ἀναφέρονται: κατὰ λέξη ἢ ἀκολουθοῦν παραδείγματα:

Π. χ. *"Ο Χριστὸς εἰπε: "Αγαπᾶτε ἀλλήλους".*

Τὰ μεγαλύτερα Ἑλληνικὰ νησιά είναι: *"Η Κύπρος, ἡ Κρήτη καὶ ἡ Εύβοια.*

ζ) Η παρένθεση (). Μέσα στὴν παρένθεση κλείνομε μιὰ λέξη ἢ μιὰ φράση, γιὰ νὰ ἔξηγήσουμε προηγούμενη λέξη ἢ φράση.

Π. χ. Τοὺς Φθινοπωρινοὺς μῆνες (*Σεπτέμβριο—Οκτώβριο—Νοέμβριο*) γίνεται τὸ δργωμα τῶν χωραφιῶν.

"Ο γέρος τοῦ Μωροῦ (ό Κολοκοτρώνης).

η) Τὰ ἀποσιωπητικά (...). Γράφονται, γιὰ νὰ δείξουν δτι μιὰ φράση ἔμεινε ἀτελείωτη ἀπὸ συγκίνηση, ντροπή, φόβο κλπ.

Π. χ. Φύγε νὰ μὴ σέ...

"Γιὰ σκέψου!..." εἰπε δ *"Ηλίας κοιτάζοντας τὸ Ζορμπᾶ.*

θ) Η παύλα (—). Σημειώνεται στὸ διάλογο, γιὰ νὰ δείξουμε ἀλλαγὴ στὸ πρόσωπο ποὺ μιλεῖ.

Π. χ. —Κωστάκη, ἔλα σὲ παρακαλῶ.

— *"Οχι τώρα, μαμά. "Εχω μελέτη.*

ι) Τὰ εἰσαγωγικά (« »). Ἀνάμεσα στὰ εἰσαγωγικὰ γράφομε λέξεις ἢ φράσεις, δηποτε ἀχριθῶς εἰπώθηκαν ἀπὸ κάποιον ἄλλον.

Π.χ. Τὰ ἐγγόνια ἔλεγαν : « Πέρ μας, γιαγιά, τὸ παραμίθι».

Ἄκομα, μέσα σὲ εἰσαγωγικὰ κλείνουμε ρητά, φράσεις ἢ λέξεις, ποὺ δὲν ἀνήκουν στὴ συνηθισμένη γλώσσα.

Π.χ. : 'Η' Αφρόδω ἔλεγε τὰ πρόβατα «πράτα», τὸ πάλι «μάτα».

:α) Η παράγραφος (§) σημειώνεται μὲ ἔναν ἀριθμό, στὴν ἀρχὴ τῶν μερῶν ἐνδέξειμένου.

Γενικὴ Ἀσκηση

Νὰ βάλῃς τὰ σημεῖα στίξης καὶ τ' ἄλλα δρθογραφικὰ σημάδια ποὺ λείπουν στὸ παρακάτω κείμενο :

Τὴν περασμένη Πέμπτη ἡ τάξη μας μὲ τὸ δάσκαλό της, ἔκανε μιὰ ἐκδρομὴ στὴν Αίγινα, τὸ δμορφο νησὶ τοῦ Σαρωνικοῦ, γιὰ τὸ δποῖο εἶχαμε μιλήσει στὸ μάθημα τῆς Γεωγραφίας.

Γιὰ τόπο συγκέντρωσης εἶχαμε ὅρισει τὴν προκυμαία στὸ λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ.

Στὶς ἔφτα τὸ πρωὶ βρισκόμαστε ὅλοι ἐκεῖ, ζωηροὶ καὶ χαρούμενοι,

Σὲ λίγο, ἀνεβήκαμε στὸ δμορφο βαπόρι «Κα μέ λι απού ἄρχισε νὰ σχίζῃ μὲ χάρη τὰ γαλανὰ νερά τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου».

Σὲ μιὰ στιγμὴ ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ δασκάλου :

—Τὶ θαυμάσιο θέαμα Σᾶς ἀρέσει παιδιά

Μάλιστα Κύριε, ἀπαντήσαμε ὅλοι μὲ μιὰ φωνή,

“Υστερ” ἀπὸ μιὰ ὥρα, τὸ βαπόρι ἔριχνε ἄγκυρα στὸ λιμανάκι τῆς Αίγινας,

Κατεβήκαμε πρόσχαροι κι ἀφοῦ ἐπισκεφθήκαμε τ' ἀξιοθέατα τῆς πόλης στὶς δέκα πήραμε τὸ λεωφορεῖο τῆς “Αγια Μαρίνας, ποὺ περνάει ἀπὸ τὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου καὶ τὸ Ιερὸ τῆς Ἀφαίας Ἀ-θηνᾶς».

Καὶ τὰ δυὸ είναι κτισμένα μέσα σὲ μιὰ μαγευτικὴ πευκόφυτη περιοχὴ. Ἐκεῖ παραμείναμε δλη τὴν ήμέρα. Παίξαμε κολυμπήσαμε χαρήκαμε-τὶς δμορφιές τῆς θάλασσας καὶ τοῦ βουνοῦ, ποὺ τόσο ἀρμονικὰ συνδυάζει ἀντὸς δ τόπος.

Κατὰ τὸ δειλινὸ ἐπιστρέψαμε καταγοητευμένοι στὸ λιμάνι τῆς Αί-γινας.

Μὲ τὸ ἴδιο βαπόρι ξαναγυρίσαμε στὸν Πειραιὰ στὶς 9 τὸ βράδυ.

Η ἐκδρομὴ αὐτὴ θὰ μοῦ μείνη ἀλησμόνητη . . .

‘Αλήθεια πόσο δμορφη είναι ἡ Ἐλλάδα μας! ’

Πίνακας Συντομογραφιῶν

51. Μερικές λέξεις γράφονται, γιὰ συντομία, κοινωνές μὲ δρισμένο τρόπο. Οἱ γραφὲς αὐτὲς ὀνομάζονται: **συντομογραφίες**. Οἱ συχνότερες ἢ πολὺ τις καθιερωμένες συντομογραφίες εἰναι σὶ ἀκόλουθες:

ἄγ.=ἄγιος	π.χ.=παραδείγματος χάρη
ἀρ.=ἀριθμὸς	π.Χ.=πρὸ Χριστοῦ
βλ.=βλέπε	τ. μ.=τετραγωνικὰ μέτρα
γραμ.=γραμμάτια	τρ. μ.=τοῦ μήνα ποὺ τρέχει
Δδα=δεσποινίδα	σ, σελ.=σελήνη
δηλ.=δηλαδῆ	σημ.=σημείωση
δρ.=δράμια	Σια=συντροφιά
δρχ.=δραχμὲς	στρ.=στρέμματα
έκ.=έκατοστὸ	τ. τόμι.=τόμος
κ.=κύριος, κυρία	τετρ.=τετραγωνικὸς
Κελσ.= (βαθὺοι θερμοκρα- σίας)	ΥΓ=ύστερόγραφο
Κες, Κα=Κύριος. Κυρία	ΧΥρ.=χιλιόγραμμικ
Μ (Μεγ.)=Μεγάλος	χιλ.=χιλιάδες
κτλ.=καὶ τὰ λοιπὰ	χμ.=χιλιόμετρα
κυδ.=κυδικὸς	ώρ.=ώρα
μ.=μέτρα	Αγ. Γρ.=Άγια Γραφὴ
μιλ.=μίλια	τ.μ.=τίδιος μήνας
δκ.=δκάδες	τ. χ.=τίδιος χρόνος
πῆχ.=πῆχες	κ. ἄ.=καλ ἄλλα
Μ. Ασία=Μικρασία	κ. ἄ.=καλ ἀκόλουθα
λ. χ.=λόγου χάρη	Κ. Δ.=Καινὴ (Νέα) Διαθήκη
μ μ.=μετὰ τὸ μεσημέρι	
μ. Χ.=μετὰ Χριστὸν	
Π.Δ.=Παλαιὰ Διαθήκη	
π. μ.=ποὺν ἀπὸ τὸ μεσημέρι	
π.μ.=τοῦ μήνα ποὺ πέρασε	
Τ.Τ.Τ.=Ταχυδρομεῖα τηλέ- φωνα, τηλέγραφοι.	
Γιὰ μερικὲς πόλεις	
Θεο]νίκη, Θ]νίκη=Θεσσαλονίκη	A=ἀνατολικὸς
Κων]πολη=Κωνσταντινούπολη	B=βόρειος
λ]σιδες=λογαριασμὸς	Δ=δυτικὸς
	ΒΑ=βορειοανατολικὲς
	ΒΔ=βορειοδυτικὲς
	N=Nότιος
	ΝΑ=νοτιοανατολικὸς
	ΝΔ=νοτιοδυτικὸς

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΦΘΟΓΓΙΚΑ ΠΑΘΗ

52. Οι λέξεις, κατά τὴν ὅμιλα ἡ τῇ γραφή, δὲ διατηροῦνται πάντα τὸ συνηθίσμένο τους τύπο. Αὐτὸ δρείλεται στὰ πάθη, ποὺ παρουσιάζουν οἱ φθόγγοι τους, δηλ. τὰ φωνήεντα καὶ τὰ σύμφωνα.

Τὰ κυριότερα φθογγικά πάθη εἰναι:

Α) Στὰ φωνήεντα

1. Ἡ χασμωδία

53. Πολλές φορὲς στὴν ὅμιλα μας παρουσιάζεται τὸ φαινόμενο, διὸ φωνήεντα ποὺ ἀνήκουν σὲ γειτονικὲς συλλαβῆς, νὰ εἰναι πλάι—πλάι. Αյτὸ τὸ φαινόμενο λέγεται **χασμωδία**.

α) Ἡ χασμωδία, δταν παρουσιάζεται σὲ μιὰ λέξη, λέγεται **ἔσωτερική Ιχράδειγμα**: ἴπακουόυν.

β) "Οταν παρουσιάζεται ἀνάμεσα σὲ δυὸ λέξεις (ποὺ ἡ πρώτη τελειώνει σὲ φωνήν καὶ ἡ δεύτερη ἀρχίζει πάλι ἀπὸ φωνήν) λέγεται **ἔξωτερική**: τὸ εἴπα, ἔχουσα δλα αὐτά.

Ἐργασίες—Ἀσκήσεις

Σημείωσε τὶς χασμωδίες στὶς παρακάτω προτάσεις:

Σου τὸ ἔλεγα ἐγώ νὰ μὴν εἰσαι ἀνυπάκουος.

Τὰ ἄλλα θὰ τὰ ἀκούσης ἀπὸ δλους μας.

Στὸ εἴπα καὶ στὸ ξαναλέω, ἀλλὰ δμως σύ, μὲ ἔχεις βασανίσει.

54. **Σχετικὴ δύναμη τῶν φωνηγέντων.** Τὰ φωνήεντα, ποὺ συναντιοῦνται σὲ μιὰ λέξη, ἡ ἀνάμεσα σὲ δυὸ λέξεις, παθαίνουν διάφορες μεταβολές. Μεγάλῃ σημασίᾳ ἔχει ἡ σχέση τῶν φωνηγέντων μεταξύ τους, ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη τοῦ καθενός.

Τὴ δυνατότερο φωνήν είναι τὸ α. Ἀκολουθοῦν μὲ τὴ σειρὰ τὸ ο (ω)—ου—ε (αι)—ι (γ, υ, ει, οι, υι).

(Οἱ μεταβολὲς αὐτὲς ὀνομάζονται κατὰ τὸ εἶδος τους: **συνεχφώνηση**, συνίζηση, συναλοιφή.)

2. Συνεχφώνηση

55. **Συνεχφώνηση** ἔχοιτε, δταν προφέρωμε δυὸ γειτονικὰ φωνήεντα σὲ μιὰ συλλαβή, σὰ δίφθογγο:

κάηκα ἀλλὰ καὶ κάηκα

Τὸ ἵδιο συνεκφωνούμει πολλές φορὲς τὰ γειτονικὰ φωνήεντα σὲ λέξεις καθὼς: ὄλοίσα, προϊπολογισμός, πλάι, χυμάσι κτλ.

Ἡ συνεκφώνηση παρουσιάζεται καὶ στὴ συμπροφορά: Πέρασε νὰ ἴδῃς.

Ἡ συνεκφώνηση στὸ στίχο, εἶναι συχνὴ καὶ λέγεται μετρικὴ συνίζηση. Μαζὶ μὲ τὴ συνεκφώνηση στὴ συμπροφορὰ γίνεται καὶ ἔγκλιση: ἐγὼ εἰμαι, τὸ εῖδα.

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὥψη ποὺ μὲ βίᾳ μετράει τὴ γῆ (Ἐθνικὸς "Υμνος").

Ἄσκήσεις

Γράψε πέντε παραδείγματα γιὰ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς παραπάνω τρεῖς περιπτώσεις συνεκφώνησης.

3. Συνίζηση

56. "Οταν ὕστερ' ἀπὸ τὸ ε (η, υ, ει, οι) ἡ ε (αι) ἀκολουθῇ ἀλλο φωνῆεν, τὰ δυὸ φωνήεντα προφέρονται μαζὶ, ἔτσι ποὺ ν' ἀποτελέσουν μόνο μιὰ συλλαβή:

ἄ-δι-ά-βρο-χο, ἄ-δει-ος, βο-ή-θει-α.

ἀλλὰ ναι ἄ-διά-δρο-χο, ἄ-δειο, βο-ή-θεια.

Σ' αὐτὲς τὶς λέξεις ἔγινε συνίζηση.

Τὸ ἵδιο γίνεται καὶ μὲ τὸ ε (αι), ποὺ μὲ τὸ γειτονικὸ φωνῆεν παθαίνει συνίζηση καὶ γράφεται μὲ ε:

Παλαιός—παλιός, ἐννέα—ἐννιά.

57. Μερικὲς λέξεις ἔχουν ἀλλη σημασία, δταν προφέρωνται συνίζημένα κι ἀλλη δταν προφέρωνται ἀσυνίζητα: ἔννοια (ἔγνοια, φροντίδα)—ἔννοια (τὸ νόημα μιᾶς πρότασης). Τὸ ἵδιο: ποιὸ (ποιὸ παιδί) — ποιὸ (τὸ ποιὸ ἱνδὶ προσώπου, ή ποιότητα, ὁ χαρακτήρας του).

Ἡ λέξη Ἰσιος, δταν συγκρίνωνται μεγέθη ποσὰλέγεται Ἰσος, π.χ. α) Ἰσιος δρόμος, β) δὲν εἴμαστε Ἰσοι. Ἐπίσης: Ἰσα Ἰσα, ἀλλὰ καὶ Ἰσια Ἰσια, καὶ Ἰσια κι Ἰσια. Ἰσιώνω καὶ Ἰσιώνω, Ἰσιδύναμος κτλ.

Άσκήσεις

Γράψε 5 λέξεις ποὺ νὰ παρουσιάζουν τὸ φαινόμενο τῆς συνίζησης.

4. Συναλοιφὴ

58. Συναλοιφὴ λέγεται ή ἔνωση δυὸ φωνήεντων, ἔτσι ποὺ νὰ κάνουν ἔνα φωνῆεν. Τὰ εῖδη τῆς συναλοιφῆς είναι τέσσερα: ή συναίρεση, ή ἔκθλιψη, ή ἀφαίρεση καὶ ή κράση.

α) Συναίρεση.

59. Σὲ μερικὲς λέξεις δύὸς γειτονικὰ φωνήνεται ἐγώνονται σ' ἔνα παθαίνουν, δηλαδή, **συναίρεση** (τὸ αε=α) : δεκαέξι—δεκάξι.

60. "Οταν τὰ γειτονικὰ φωνήνεται εἰναι **ὅμοια**, προφέρονται σὰν ἔνα: βαριακοίσσν—βαριακοῦν, κλαίετε—κλαῖτε." Οταν τὰ γειτονικὰ φωνήνεται εἰναι διαφορετικά, ἀπομένει τὸ δυνατότερο : μὴν κυρφοακοῦς—μὴν κρυφακοῦς. Ἔτσι έχομε : παραήπια—παράπια, Θεόδωρος—Θόδωρος, δύρδαντα—δύρδόντα, Ἰωάννης—Γιάννης κτλ.

~Α σ κ η σ η

Γράψε 5 λέξεις μὲ συναίρεση.

β) "Εκθλιψη

61. "Οταν συγχναίνονται δύο φωνήνεται τὸ ἔνα στὸ τίλος μιᾶς λέξης καὶ τὸ ἄλλο στὴν ἀρχὴν τῆς ἐπόμενης, τότε μπορεῖ νὰ χαθῇ τὸ τελεκὸ φωνήνεν τῆς πρώτης λέξης, νὰ γίνη, δηλαδή, **Έκθλιψη** : τ' ἄλογα τ' ἄπορα.

Στὴ θέση τοῦ φωνήνεντος, ποὺ ἔπαθε **Έκθλιψη**, σημειώνεται δ ἀπόστροφος (').

62. "Εκθλιψη, ἐμπρὸς στὰ δημοια φωνήνετα παθαίνουν :

- α) Τ' ἄρθρα : τό, τοῦ, τά : τ' ἔμορφο χωριό, τ' οἰρανοῦ τ' ἄστρα.
- β) Τὰ μόρια θά, νά : θ' ἀφήσω, ν' ἀκοῦς.

γ) Οἱ προκλιτικὲς ἀντωνυμίες : μέ, σέ, τό, τά : μ' ἵστησε καρτέρι, τ' ὀνειρεύτηκα.

δ) Οἱ προθέσεις : ἀπό, σέ, γιά : ἀπ' ὅλα, σ' ἴσερα, γι' αἴριο.

63. "Εκθλιψη μπορεῖ νὰ γίνεται : καὶ στὸ σύνδεσμο ἀλλά, στὶς προθέσεις κατά, παρά, στὰ ἐπιρρήματα μέσα, **Ὕστερα**, δταν ἀκολουθῇ α : ἀλλ' αὐτός, κατ' αὐτά, **Ὕστερ'** ἀπ' αὐτό. Έκθλιψη δὲν παθαίνουν ἐμπρὸς στὰ δημοια φωνήνετα οἱ λέξεις μιά, καμιά, **ἔνα**, κανένα, τί, γιατί, οὔτε, μήτε, εἶναι : μὰ ἄλλη φορά, τί είδες;.

64. 'Ο σύνδεσμος (**καὶ**) γίνεται συχνὰ κι μπροστάπο λέξεις, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ φωνήνεν : (κι ὕστερα, κι ἔπειτα, κι δημως), ἀλλὰ σωστὸ εἶναι νὲ τὸ ἀποφεύγουμε αὐτὸ στὴ γραπτὴ γλώσσα.

~Α σ κ η σ η

Νὰ βρῆς καὶ νὰ γράψης 10 παραδείγματα μὲ **Έκθλιψη**.

γ) Ἀφαίρεση

65. "Οταν μιὰ λέξη τελειώνη σὲ φωνήεν καιρή ὀκόλουθη ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν, χάνεται κάποτε τὸ ἀρχικὸ φωνῆεν τῆς δεύτερης λέξης. Τὸ φωνόλενο αὐτὸ λέγεται ἀφαίρεση. Στὴ θέση τοῦ φωνήεντος ποὺ χάθηκε σημειώνεται ἀπόστροφος. Π.χ. ποῦ ναι, ἐσύ σαι, μοῦ φερι.

Δὲν σημειώνεται ἀπόστροφος: σὲ μερικοὺς τύπους ἀντωνυμιῶν κι ἔπιρρημάτων, ποὺ προέρχονται ἀπὸ ἀφαίρεση καὶ εἰναι πολὺ σύνηθισμένοι στὸ διάλογο καὶ στὴν ποίηση: σύ, μένα, σένα, μᾶς, σᾶς, κεῖνος, δῶ, κεὶ: Π.χ. φεύγα σό, δῶσ' το μένα.

"Α σκηση

Νὰ γράψῃς 5 παραδείγματα ποὺ νὰ γίνεται ἀφαίρεση..

δ) Κράση

66. Καμιὰ φορά, ὅταν συναντιέται τὸ τελευταῖο φωνῆεν μιὰς λέξης μὲ τὸ ἀρχικὸ τῆς ἐπόμενης, ἐνώνονται καὶ μῆς δίνουν ἐνα ἄλλο διαφορετικὸ φωνῆεν. Π.χ. μοῦ ἔδωσε=μόδωσε, ποὺ ἔχει=πόχει, σοῦ ἔπλιντα=σάπλιντα.

"Α σκηση

Νὰ γράψῃς 5 παραδείγματα κράσης.

B' Στὰ σύμφωνα

67. Τὸ γ ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα. Σὲ μερικὲς λέξεις χάνεται τὸ γ ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα: πλάγι = πλάι, λέγω = λέω, φαγί = φαΐ, ραγίζω =ραίζω.

68. Τὸ τελικὸ (ν), δὲ χάνεται στὸ ἀριθρὸ τόν, τήν, στὸ ἀριθμητικὸ ἔννεν, στὴν πρωτωπικὴ ἀντωνυμία τήν, στὶς ἀκλιτικὲς δὲν, μήν καὶ σάν, ὅταν ἡ ἐπόμενη λέξη ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν ἢ σύμφωνο στιγμιαῖο, (κ, π, τ, μ, ντ, γκ, τσ, τζ, ξ, ψ). Π.χ. Τὸν ἀέρα, τὴν ζενητιά, τὴν πρόλαβα, μήν ἔρχεσαι, μήν περνᾶς, σὰν πρῶτα.

69. Τὸ τελικὸ ν χάνεται, ὅταν ἡ ἐπόμενη λέξη ἀρχίζῃ ἀπὸ σύμφωνο ἔξακολουθητικὸ (γ, β, δ, χ, φ, θ, λ, μ, ν, ρ, σ, ζ): Τὸ φόρο, τὴν βουνοπλαγιά, τὴ μάρα, τὴ νεράιδα, ἥνα γλυκὸ καφὲ κτλ.

70. Τὸ τελικὸν φυλάγεται: στὴν ἑνίκῃ αἰτιατικῇ τοῦ ἀριστεροῦ πολῶν ἀντωνυμιών, ἀντωνυμικῶν καὶ ἀλλων ἐπιθέτων: τόσος, ὅσος. ὥποιος, κάποιος, δῆλος, ἀλλος κτλ., κυρίως ὅταν ἡ λέξη ποὺ ἀκολουθεῖ ἀρχικῇ ἀπὸ των γῆν ἡ στιγμιαίο σύμφωνο. Ήστε διώρας στὴν αἰτιατικὴν σύστασικῶν: κόσποιον βοιόθησα, σὲ ἄλλον τόνο, πολὺν κόσμο, αὐτὸν τὸ λαό.

Ἄσκηση

Νὰ γραψης 10 λέξεις πού φυλάγουν τὸν καὶ 10 στίς ὅποιες τὸν χάνεται.

Συμφωνικὰ συμπλέγματα

71. Συμφωνικὸ σύμπλεγμα δυνατόσιμὸ τὸ συνδυασμὸν ἀπὸ δύο ἢ πεντασότερα σύμφωνα: **βρ, χτ, στρ, ρχ**, κτλ. Τὰ συμφωνικὰ συμπλέγματα, ποὺ παρουσιάζονται σὲ πολλὲς λόγιες λέξεις, παραμένουν καὶ στὴ νεοελληνικὴ δημοτική, γιατὶ τὴν ἀλλαγὴ τους δὲν τὴν δέχεται τὸ γλωσσικὸ αἰσθημα. Η. χ. τὸ **κτ** ἔγινε **χτ** στὶς λέξεις **κτίζω**, (**χτίζω**) **κτυπῶ**, (**χτυπῶ**); **όκτω** (δχτώ). Δεν μπορεῖ διώρας ν' ἀλλάξῃ στὶς λέξεις: ἀκτή, κτηνοτροφία, ἔκτελω, ἔκταση, κτλ.

Άσκηση

Νὰ γραψης 10 λέξεις, πού ν' ἀλλάζῃ τὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα καὶ 10 ποὺ νὰ παραμένη.

Μετατροπὲς καὶ ἀφομοιώσεις

72. Τὸν πρὶν ἀπὸ τὰ σύρανκὰ **κ**, **γ**, **χ**, γίνεται **γ**: **συν-κοπή**=**συγκοπή**, **σιν-γραμμα**=**σιγγραμμα**, **συν-χαίρω**=**συγχαίρω**.

73. Ήστιν ἀπὸ τὰ **χειλικὰ π, β, φ**, γίνεται **μ**: **συν-πατριώτης**=**συμπατριώτης**, **συν-θουλείω**, **συμθουλείω**, **συν-φωνῶ**=**συμφωνῶ**.

74. Ήστιν ἀπὸ τὰ **λ, μ, ν**, ἀφομοιώνεται **μ** αὐτά: **συν-λόγος**,=**συνλογος**, **συν-μαθητίς**, **συμμαθητίς**, **συν-ραφή**, **συμραφή**.

Άσκηση

Νὰ γράψης 5 παραδείγματα γιὰ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς παραπάνω τρεῖς περιπτώσεις.

75. Τὰ Οὐρανικὰ καὶ χ πεὶν ἀπὸ τὸ μ γίνονται γ : διωκ-μὸς=διωγμός, βρεχ-μένος=βρεγμένος.

76. Τὰ χειλικὰ π, β, φ, πρὶν ἀπὸ τὸ μ μετατρέπονται σὲ μ (ἀφομοίωση) : κόπ-μα=κόμμα, τοιβ-μένος=τοιμμένος, γράφ-μα=γράμμα.

77. Τὰ δδοντικὰ δ καὶ θ πεὶν ἀπὸ τὸ μ μετατρέπονται σὲ σ, ποὺ στὴν προφορὰ ἀκούγεται σὸν ζ :

ἄδ-μα=ἄσμα, πεῖθ-μα=πεῖσμα.

ΠΙΝΑΚΑΣ

Μὴν ξεχνᾶς ποτὲ τὰ παρακάτω :

Ορθογραφικοὶ κανόνες γιὰ τὰ δίχρονα α - ι - υ

A. Πότε εἶναι μακρόχρονα

- Τὸ δίχρονο α στὴ λήγουσα τῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν ὄνομάτων εἶναι πάντοτε **μακρόχρονο** π.χ. γαρακτήρας, νιπτήρας, χειμώνας, αἰώνας, σημαῖα, ἡ ὥραια, ἡ γενναῖα, ἡ γλώσσα, ἡ μοίρα, ἡ σφαιρα, ἡ ὥρα, ἡ κλώσσα κ.ἄ.
- Τὸ δίχρονο - ι - στὴ λήγουσα τῶν οὐδετέρων οὐσιαστικῶν εἶναι πάντοτε **μακρόχρονο** π.χ. τὸ τραγούδι, τὸ καλοκαίρι, τὸ καβούρι, τὸ ἀστέρι, τὸ κουδούνι, κλπ.

B. Πότε εἶναι βραχύχρονα

- Τὸ δίχρονο - α - εἶναι πάντοτε βραχύχρονο στὴ λήγουσα τῶν οὐδετέρων ὄνομάτων καὶ ἀντωνυμιῶν π.χ. τὸ κτῆμα, τὸ σῶμα, τὸ χρῶμα, τὰ ὥραια, ἐκεῖνα.
- Τὰ δίχρονα α,ι,υ, στὴν παραλήγουσα τῶν ὄνομάτων (οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων) εἶναι πάντοτε **βραχύχρονα** καί, ἀν τονίζωνται, παίρνουν δξεία π.χ. δράμα, κράμα, κλέμα, κρίμα, μύθος, θρύλος, ἀφράτος, γεμάτος, πράγμα κ.ἄ.
- Τὰ δίχρονα ι - υ στὴν παραλήγουσα τῶν ρημάτων εἶναι πάντοτε **βραχύχρονα** καὶ ἀν τονίζωνται παίρνουν δξεία π.χ. λύσε, πλύνε, τρέψε κ.ἄ.
- Τὸ ἀτονο α στὴ λήγουσα τῆς ὄριστικῆς τῶν ρημάτων εἶναι βραχύχρονο π.χ. πηδοῦσαν, τραγουδοῦσαν ὀλλά, στὴ λήγουσα τῆς προσταχτικῆς εἶναι **μακρόχρονο** π.χ. πήδα, φεύγα.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΓΕΝΙΚΟΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΙ ΟΡΟΙ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Μέρη τοῦ Λόγου

Κλιτά καὶ ἄκλιτα, τύποι, κατάληξη, θέμα, χαρακτήρας.

1. Μέρη τοῦ λόγου

78. 'Ο γῆλος βγαίνει πίσω ἀπὸ τὸ ἀντικρινὸν βουνό.' Η ἡμέρα ἀρχίζει.' Ο βοσκός μὲ τὸ σκύλο του δόηγον τὰ πρόβατα στὸ καταπράσινο λειβάδι, γιὰ νὰ βοσκήσουν. Ντρίν! Ντρίν! κτυποῦν τὰ κουδουνάκια τοῦ κοπαδιοῦ κι ὁ βοσκός ἀκούμπωντας πάνω στὸ ραβδί του σφυρίζει καὶ φωνάζει, κάθε τόσο : "Αι! Χά! " Α! 'Έκείνα τρομαγμένα ἐπιστρέφοντα κοντὰ στ' ἄλλα. 'Εγώ καὶ οἱ φίλοι μου θαυμάζομε τὴν πειθαρχία τους.

Στὸ παραπάνω κείμενο ὑπάρχουν οἱ λέξεις : βοσκός, σκύλος, ραβδί, ποὺ φανερώνουν, ἡ πρώτη πρόσωπο, ἡ δεύτερη ζῶ, ἡ τρίτη πράγματα.

79. Οι λέξεις ποὺ φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα, ἡ πράγματα λέγονται δύναματα οὐσιαστικά.

80. Οι λέξεις: ἀντικρινό καὶ καταπράσινο, ποὺ φανερώνουν τί λογής είναι τὰ οὐσιαστικά, θουνὸ καὶ λιθάδι, λέγονται ἐπίθετα.

81. Οι μονοσύλλαβες λέξεις: δ, ή, τό, ποὺ μπαίνουν μπροστά ἀπὸ τὰ οὐσιαστικὰ ἢ τὰ ἐπίθετα, λέγονται ἄρθρα.

82. Οι λέξεις: ἔγώ, ἐκεῖνα, ποὺ μπαίνουν ἀγέτι γιὰ τὰ ὄντια, λέγονται: ἀντωνυμίες.

83. Οι λέξεις: ὁδηγοῦν, σφυρίζει, φωνάζει, ποὺ φανερώνουν τί κάνει ἢ θοσκός, λέγονται ρήματα.

84. Οι λέξεις: ἀκουμπώντας καὶ τρομαγμένα, ποὺ φανερώνουν σὲ ποὺ θέση θρίσκεται ἢ θοσκός καὶ σὲ ποιὲ κατάσταση τὰ πρόσθια, λέγονται: μετοχές.

85. Οι λέξεις: ἐπάνω, κοντά καὶ πίσω, ποὺ φανερώνουν τόπο, λέγονται: ἐπιρρήματα.

86. Οι λέξεις: ἀπὸ καὶ μέ, ποὺ μπαίνουν μπροστά ἀπὸ τὰ ὄντια, λέγονται: προθέσεις.

87. Οι λέξεις: καί, νά, ποὺ συνδέουν τις ἄλλες λέξεις, λέγονται: σύνδεσμοι.

88. Οι λέξεις: "Α ! Χά ! "Α ! ποὺ φανερώνουν ἑδῶ περιχώνηση καὶ σ' ἄλλες περιπτώσεις θυμυτσιύ, χαρά, λύπη, θυμὸντελ, λέγονται: ἐπιφωνήματα. Αὗτὰ τὰ δέκα εἰδή των λέξεων, ποὺ ἔχει ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα, ὄνομάζονται μέρη τοῦ λόγου. "Ωστε: Τὰ μέρη τοῦ λόγου είναι:

1. Ἀρθρο	6 Μετοχὴ
2. Ούσιαστικό (ὄντικ)	7. Ἐπιρρήμα
3. Ἐπίθετο (ὄνομα)	8. Πρόθεση
4. Ἀντωνυμία	9. Σύνδεσμος
5. Ρῆμα	10. ἐπιφωνήμα

89. Ἀπὸ τὰ μέρη τοῦ λόγου τὰ ἔξι, δηλαδή: 1) τὸ ἄρθρο, 2) τὸ ούσιαστικό, 3) τὸ ἐπίθετο, 4) ἡ ἀντωνυμία, 5) τὸ ρῆμα καὶ 6) ἡ μετοχὴ λέγονται κλιτά μέρη τοῦ λόγου, γιατὶ κλίνονται, δηλαδή παρουσιάζουν τὰ καθένα τους στὸ λόγο διάφορες μορφές.

II. χ. Ὁ βοσκός, τοῦ βοσκοῦ—οἱ βοσκοί, τῶν βοσκῶν —κατατράσινος

καταπράσινον—όδηγω, οδηγεῖς, οδηγεῖ, οδηγοῦμε, οδηγεῖτε, οδηγοῦν κτλ.

90. Τὸν ἄλλα τέσσερα, ὅηλαδή : 1) τὸ ἐπίρρημα, 2) ἡ πρόθεση, 3) ὁ σύνδεσμος καὶ 4) τὸ ἐπιφώνημα λέγονται ἀκλιταὶ μέρη τοῦ λόγου, γιατὶ δὲν κλίνονται, ἀλλὰ παρουσιάζονται πάντα στὸ λόγο μὲ τὴν ίδια μορφή : επάνω, ἀπό, καὶ, Ἐχ!

91. Ἀκλιταὶ εἰναι καὶ μερικὰ ἀριθμητικὰ ἐπίθετα : πέντε, ἑπτά, ἔκατὸν καὶ οἱ μετοχὲς ποὺ τελειώνουν σὲ οντας, ώντας : παιζοντας, τραγουδώντας.

Ἄσκηση

Νὺ μάθης ἀπέξω τὰ μέρη τοῦ λόγου καὶ νὰ γράψῃς ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικό σου 5 ἀπὸ κάθε είδος.

2 Τύποι, κατάληξη, θέμα, χαρακτήρας.

92. Οἱ διάφορες μορφές, ποὺ παίρνουν τὰ κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου στὴν δημιουρία, λέγονται τύποι.

Ο βοσκ-δς—οἱ βοσκ-οί, σφυρίζ-ω—σφυρίζ-ουν, ἡ πράσιν-η —οἱ πράσιν-ες.

93. Στὶς παραπάνω λέξεις παρατηροῦμε, δτι τὸ τελευταῖο μέρος τους μεταβάλλεται, ἐνῶ τὸ πρώτο μένει ἀμετάβλητο. Τὸ μεταβλητὸ μέρος πρὸς τὸ τέλος τῆς κλιτῆς λέξης λέγεται κατάληξη : ος,—οί,—ω,—ουν,—η,—ες.

94. Τὸ ἀμετάβλητο μέρος πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς κλιτῆς λέξης λέγεται θέμα : βοσκ-, σφυρίζ-, πράσιν-.

95. Ο τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται χαρακτήρας : βοσκ-σφυρίζ- πράσιν- (κ, ζ, ν).

Ἄσκηση

Χωρισε στὶς ἀκόλουθες λέξεις τὸ θέμα, τὸ χαρακτήρα καὶ τὴν κατάληξη, σύμφωνα μὲ τὸ παρακάτω ὑπόδειγμα καὶ γράψτες στὸ τετράδιό σου :

κῆπος, οὐρανός, τρέχω, βουνό, αὐγή, ποτάμι, παιζον, ἐκείνη, μολύβι ήμέρα, θάλασσα, βρύση, δέντρο, παππούς, σφυρίζει.

Λέξη	Θέμα	χαρακτήρας	Κατάληξη
γράφω	γραφ	φ	ω

3. Π τ ω σ ε ι σ

96. 'Ο γεωργός καλλιεργεῖ τὸ ἀμπέλι του.

'Η ἴργασία τοῦ γεωργοῦ εἶναι πολὺ κουραστική. "Ολη ἡ οἰκογένεια βοηθεῖ τὸ γεωργὸν στὴ σκληρὴ δουλειὰ του.

"Ε, γεωργέ, πόσο ὠφέλιμο εἶναι τὸ ἔργο σου γιὰ δλους μας!

Στὸ παραπάνω κείμενο ἡ λέξις γεωργός ἀλλαχεὶ διάφορες μορφὲς (τύπους).

Οἱ τύποι αὐτοὶ ποὺ παίρνει τὸ ἄρθρο, τὸ οὔσιαστικό, τὸ ἐπίθετο ἢ ἀντωνυμία, καὶ ἡ μετοχὴ λέγονται π τ ω σ ε ι σ.

Τὰ μέρη τοῦ λόγου, ποὺ ἔχουν πτώσεις, λέγονται π τ ω τ ι κ ἄ.

Οἱ πτώσεις εἶναι τέσσερεις : 'Η 'Ονομαστική, ἡ Γενική, ἡ Αἰτιατική, καὶ ἡ Κλητική.

α) **Όνομαστική** εἶναι ἡ πτώση ποὺ μεταχειρίζόμαστε ἀπαντώντας στὴν ἔρώτηση : ποιός ; τί ; 'Ο γεωργός ἴργαίται.

β) **Γενική** εἶναι ἡ πτώση ποὺ μεταχειρίζόμαστε ἀπαντώντας στὴν ἔρώτηση : τίνος ; τοῦ γεωργοῦ εἶναι τὸ ἀμπέλι.

γ) **Αἰτιατική** εἶναι ἡ πτώση ποὺ μεταχειρίζόμαστε, ἀπαντώντας στὴν ἔρώτηση : ποιόν ; Βοηθεῖ τὸ γεωργό.

δ) **Κλητική** εἶναι ἡ πτώση, ποὺ μεταχειρίζομαστε, ὅταν καλοῦμε κάποιον : ξ, γεωργέ!

97. 4. Γένος, ἀριθμός, κλίση

'Ο κυνηγὸς πῆρε τὴν τσάντα καὶ τὸ τουφέκι του καὶ τράβηξε γιὰ τὸ βουνό. Ἐκεῖ ζοῦν πολλοὶ λαγοί, ἀλεπούδες καὶ ἄλλα ἀγρίμια. Ἀκόμα, πέρδικες, τρυγόνια, κοτσύφια καὶ λογιῶν - λογιῶν ἀγριοπούλια.

'Ο λόφος, ποὺ βρίσκεται δεξιά, εἶναι σκεπασμένος ἀπὸ πεύκα καὶ βελανιδιές.

Σὲ λίγο ἑφτασε στήν κορφὴ κι ἀντίκρισε τὴν καταπράσινη πεδιάδα.
Στὸ βάθος τοῦ ὁρίζοντα, ἔνα χωρὶο φαντάζει σὰν κοπάδι λευκῶν περιστεριῶν.

α) Γένη

Στὸ παραπάνω κείμενο ὑπάρχουν καὶ τὰ πέντε πτωτικά εἰδῆ.

‘Απ’ αὐτά, ἂλλα φανερώνουν ἀρσενικὰ ὄντα (ό κυνηγός, οἱ λόφοις), ἂλλα θηλυκά (ἡ τσάντα, η βελανιδιά), κι ἂλλα οὐδέτερα, δηλαδή, οὕτε ἀρσενικά οὕτε θηλυκά (τὸ τουφέκι, τὸ χωριό).

Τὰ γένη, δηλαδή, τῶν πτωτικῶν εἰναι τρία : ἀρσενικό, θηλυκό, καὶ οὐδέτερο.

Τὸ γένος τῶν πτωτικῶν τὸ καταλαζαίνουσιε ἀπὸ τὸ ἀρθρο. ποὺ ἔχει μιρροστά του.

Τ’ ἀρσενικὰ ἔχουν τὸ ἀρθρο «ὁ», τὰ θηλυκὰ τὸ «ἡ» καὶ τὰ οὐδέτερα τὸ ἀρθρο «τό».

β) Αριθμός

‘Απὸ τὰ παραπάνω πτωτικά, ἂλλα φανερώνουν ἔνα μόνο ὄν (ό κυνηγός), καὶ ἂλλα πολλὰ ὄντα (οἱ λαγοί). “Οταν γίνεται λόγος γιὰ ἔνα, ἔχομε ἐνικὸ δροιθμιό.” Οταν γίνεται λόγος γιὰ πολλὰ, ἔχομε πληθυντικό. “Ετσι οἱ ἀριθμοὶ τῶν πτωτικῶν εἰναι δύο : δ ἐνικός καὶ δ πληθυντικός.

γ) Κλίση

Στὸ παραπάνω κείμενο (§ 97) παρατηροῦμε δι: τὰ διάφορα πτωτικὰ ἔχουν ξεχωριστοὺς τύπους : δ λαγός, η πέρδικα, τὸ χωριό. Οἱ τύποι τῶν πτωτικῶν ἔχουν καταταχθῆ σὲ τρεῖς κατηγορίες, ποὺ τις λέμε κλίσεις. Οἱ κλίσεις εἰναι τρεῖς : πρώτη, δεύτερη καὶ τρίτη.

Στὴν πρώτη κλίση ἀνήκουν δλα τὰ ἀρσενικά.

Στὴ δεύτερη δλα τὰ θηλυκά καὶ στὴν τρίτη δλα τὰ οὐδέτερα.

ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Α' ΤΟ ΑΡΘΡΟ

98. Ο ἥλιος ἀνατέλλει, ἡ ἡμέρα ἀφικεῖται, τὸ σκοτάδι χάθηκε. Ἐναπονλάκι ἀγονωρίζυπημένο πετεῖ στὰ κλαδιά ἐνδός δένδρου.

Οἱ λέξεις δ, ἡ, τό, ἔνα, ἐνός, ποὺ σινοδεύουν τὰ οἰστιστικά, λέγονται ἄρθρα.

Ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα ἔχει δύο λογιῶν ἄρθρα. Τὸ δριστικὸ ἄρθρο, (δ, ἡ, τό) καὶ τὸ ἀδριστο ἄρθρο (ἔνας, μιά, ἔνα).

Τὸ δριστικὸ ἄρθρο

99. Τὸ δριστικὸ ἄρθρο εἰναι μονοσύλλαβες κλιτές λέξεις, ποὺ συνοδεύουν τὰ οἰστιστικά, γιάν νὰ δηγλώσουν τὸ γένος τους.

Τὸ ἀδριστικὸ ἄρθρο κλίνεται ἔτσι :

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

	ἄρσενικό	θηλυκό	οὐδέτερο
ONOM.	δ	ἡ	τὸ
GEN.	τοῦ	τῆς	τοῦ
AITIAT.	τὸ(ν)	τὴ(ν)	τὸ*

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ONOM.	οἱ	οἱ	τὰ
GEN.	τῶν	τῶν	τῶν
AITIAT.	τοὺς	τὶς	τὰ

Παρατήρηση: Τὸ ἄρθρο δὲν ἔχει κλητική. Κάποτε χρησιμοποιοῦμε τὸ καλεστικὸ ἐπιφώνημα (€) στὴν κλητική.

Ἐργασία

Νὰ γράψῃς τὰ ἄρθρα (τὰ δριστικὰ) καὶ νὰ τὰ μάθης ἀπέξω.

Τὸ ἀδριστο ἄρθρο

100. Τὸ ἀδριστο ἄρθρο τὸ μεταχειριζόμαστε, δταν μιλοῦμε γιὰ ἐνα ἀδριστο πρόσωπο, ζῶο, ἡ πράγματα.

Π. χ. «Ένας άιτός καθότανε...», «Μιὰ φορά κι ἔναν καιρό...», «Ένα
άτακτο παιδί».

Ἡ κλίση τοῦ ἄρθρου

Ε Ν Ι Κ Ο Σ ΑΡΙΘΜΟΣ

Ἄρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
ONOM.	ἔνας	μιὰ
ΓΕΝ.	ἔνος	μιᾶς
ΑΙΤΙΑΤ.	ἔνα(ν)	μιὰ(ν)

101. Όρθογρ. π α ρ α τ ή ρ η σ η. Τὸ (ν) τῆς Αἰτιατικῆς τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ ἀρθρον (τόν, τὴν) καὶ τῆς αἰτιατικῆς τοῦ ἀρσενικοῦ ἀρρίστου ἀρθρον (ἔναν) διατηρεῖται, δταν ἡ λέξη, ποὺ ἀκολουθεῖ, ἀρχίζη ἀπὸ φωνῆν ἡ ἀπὸ τὰ στιγμαῖα σύμφωνα (κ, π, τ, ξ, ψ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ). π. χ. τὸν πατέρα, τὴν Ἐλένη, τὸν Ψαρά, ἔναν ἄγγελο.

β) Τὸ (ν) τῆς αἰτιατικῆς τοῦ ἀρρίστου θηλυκοῦ ἀρθρον (μιὰν) διατηρεῖται μόνον, δταν ἡ ἐπόμενη λέξη ἀρχίζη ἀπὸ (α) π.χ. μιὰν ἄλλη ἡμέρα.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1. ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

102. Ο Γιάννης είναι μαθητής τῆς τετάρτης τάξης του Ημοτικοῦ σχολείου. Ιείχει μεγάλη ἐπιμέλεια στὰ μαθήματά του, ἀλλὰ τοῦ ἀρέσει καὶ τὸ παιγνίδι. Στὰ διαλείμματα παιζει μὲ τοὺς συμμαθητές του καὶ στὸ σπίτι διαθέτει τὶς ἐλεύθερες ώρες του τῷχοντας μὲ τὸν ἀγαπημένο σκύλο του, τὸν Ἀράπη, κατώ ἀπὸ τὰ δέντρα τῆς αὐλῆς. Οἱ δινό τους δἰν ἔξεργον τί θὰ πῆ ἡσυχία.

Οἱ λέξεις, ποὺ είναι γραμμένες μὲ μαῦρα στοιχεῖα, στὸ παραπέντε κείμενο (Γιάννης, μαθητής, τάξη, σχολεῖο, ἐπιμέλεια, μάθημα, παιγνίδι, διάλειμμα, συμμαθητής, σπίτι, ώρα, σκύλος, Ἀράπης, δέντρο, αὐλή, ἡσυχία) φανερώνουν ἡ κάθε μιά τους κάτι: διαφορετικό. (πρόσωπο, ζώο, πράγμα κλπ.). Οἱ λέξεις αὗτες είναι ούσιαστικά.

Ούσιαστικά λέγονται οἱ λέξεις, ποὺ φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα, πράγματα ἢ μιὰ πράξη, μιὰ κατάσταση, μιὰ ιδιότητα.

2. Συγκεκριμένα καὶ διφηρημένα ούσιαστικά.

103. α) Ἀπὸ τὰ ούσιαστικὰ δσα φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα, ἢ πράγματα: Γιάννης, σκύλος, σπίτι, λέγονται συγκεκριμένα.

β) "Οσα φανερώνουν, πράξη, κατάσταση ἢ ιδιότητα: (παιγνίδι, ήσυχία ἐπιμέλεια) λέγονται διφηρημένα.

γ) Τὰ συγκεκριμένα ούσιαστικὰ λέγονται:

Κύρια δινόματα, δταν σημαίνουν ἔνα πρόσωπο, ἔνα ζῶο, ἢ ἔνα πράγμα (Γιάννης, Ἀράπης, Όλυμπος).

δ) Κοινὰ δινόματα, δταν σημαίνουν ἔνα σύνολο ἀπὸ πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα, ποὺ ἀνήκουν στὸ ίδιο είδος (μαθητής, σκύλος, δέντρο), καὶ θώρας καὶ τὶς ἀφηρημένες ἔννοιες (ἐπιμέλεια, ἡσυχία).

104. Στὰ κύρια δινόματα γράφομε μὲ κεφαλαῖο τὸ ἀρχικό τους γράμμα.

Κύρια δινόματα λογχριάζονται:

Τὰ δνόματα ἀνθρώπων, ζώων, τοποθεσιῶν, κρατῶν, τὰ ἔθνικὰ καὶ τὰ δνόματα τῶν μηνῶν, ἡμερῶν καὶ γιορτῶν.

3. Κλίση τῶν οὐσιαστικῶν

105. α) Τὰ οὐσιαστικὰ ἔχουν τρεῖς κλίσεις, ἀνάλογα μὲ τὸ γένος τους. Στὴν πρώτη κλίση ἀνήκουν ὅλα τ' ἀρσενικά. Στὴ δεύτερη κλίση ἀνήκουν ὅλα τὰ θηλυκά. Στὴν τρίτη κλίση ἀνήκουν ὅλα τὰ οὐδέτερα.

β) Τὰ οὐσιαστικὰ κάθε κλίσης διαιροῦνται σὲ ίσοσύλλαβα καὶ σὲ ἀνισοσύλλαβα.

Τὰ ίσοσύλλαβα ἔχουν στὸν πληθυντικὸν τὸν ἵδιο ἀριθμὸν συλλαβῶν μὲ τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἑνικοῦ : (λαγός—λαγοί, χαρὰ—χαρές, δέντρο—δέντρα). Τ' ἀνισοσύλλαβα ἔχουν σὲ δλες τὶς πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ μιὰ συλλαβὴ παραπάνω ἀπὸ τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἑνικοῦ : (μανάβης—μανάβηδες, κυρὰ—κυράδες, χῶμα—χώματα).

γ) Τὰ οὐσιαστικὰ, ποὺ παίρνουν δξεία, τὰ ξεχωρίζοιτε, ἀνάλογα μὲ τὴν συλλαβὴν ποὺ τονίζονται, σὲ δξύτονα : (λαγός) παροξύτονα : (ναύτης) καὶ προπαροξύτονα : (ἀνιφορος).

Α σκήσεις: α) Ποιά δνόματα λέγονται οὐσιαστικά;

β) Ἀπὸ τὰ οὐσιαστικά : Ποιά δνομάζονται συγκεκριμένα ; ποιά ἀφηρημένα ;

γ) Ἀπὸ τὰ συγκεκριμένα οὐσιαστικά : Ποιά δνομάζονται κύρια; ποιὰ κοινά;

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Α' ΚΟΙΝΑ

106. 1. Συγκεκριμένα

2. Αφηρημένα

Πρόσωπα	Zōa	Πράγματα	Πρέξη	Ιδιότητα	Κατάσταση
μιαθητής	γάζα	ζέντρο	γράψιμο	καλοσύνη	ήσυχία
δάσκαλος	σκύλος	σπέτι	ζργώμα	εγκένεια	έγεια
έργατης	ζλόγος	σκληρίσι	θέρηση	έπιμελετικ	άσθενεια
παντριζόνα	τετράδιο	τρέξιμο	γλυκάδσα	εγκυχία	

Β' ΚΥΡΙΑ

Πρόσωπα	Zōa	Πράγματα	Τοπονυμίες	Κράτη	Μῆνες	Εθνικά
Γεωργός	Βουκεφάλας	«Άρεβοις»	Αθήνα	Ελλασσα	Γεννάρης	Κύπριος
Κώστας	Κέρδερος	«Αδρίανος»	(Ολυμπίας)	Αἰγαίος	Μάρτιος	Αιγαίος
Αγγελπούλος	Μηνόταυρος	«Νεράνδα»	Μεσσηνία	Δεκανία	Οκτώβρης	Ιταλός
Δημήτριος	Μοζαρός	«Ιακωνίς»	Αλιβετσ	Ελλετία	Απρίλιος	Γάλλος

3. ΠΡΩΤΗ ΚΛΙΣΗ

Άρσενικά ούσιαστικά

107. α) Τ' ἀρσενικά τελειώνουν στὴν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ τὸ —
καὶ διαιροῦνται σὲ δύο τάξεις: τὴν πρώτην καὶ τὴν δεύτερην.

β) Στὴν πρώτην τάξην ἀνήκουν τ' ἀρσενικά, ποὺ τελειώνουν τὸ —ας, —ης,
—ες, —ους.

γ) Στὴν δεύτερην τάξην ἀνήκουν τ' ἀρσενικά, ποὺ τελειώνουν τὸ —ος.

1. Πρώτη Τάξη

α) Τ' ἀρσενικά τῆς πούτης τάξης διαιροῦνται σὲ ισοσύλλαβα καὶ τὰ
ἀνισοσύλλαβα.

β) Τὰ ισοσύλλαβα σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικήν, αἰτιατικήν καὶ κλητικήν
τοῦ πληθυντικοῦ σὲ —ες: ὁ διαβάτης—οἱ διαβάτες—τοῖς διαβάτες—διαβάτες.

γ) Τ' ἀνισοσύλλαβα τὰς σχηματίζουν σὲ —δες: ὁ μανάβης—οἱ μα-
νάβηδες—τοῖς μανάβηδες—μανάβηδες.

1. Άρσενικά σὲ —ας ισοσύλλαβα

108. Τὰ ισοσύλλαβα σὲ —ας είναι παροξύτονα καὶ πρόπαροξύτονα.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	ὁ λοχί-ας	ἡ ἀγών-ας	ἡ πίνακ-ας
ΓΕΝ.	τοῦ λοχί-α	τοῦ ἀγών-α	τοῦ πίνακ-α
ΑΙΤ.	τὸ λοχί-α	τὸν ἀγών-α	τὸν πίνακ-α
ΚΛΗΤ.	λοχί-α	ἀγών-α	πίνακ-α

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	οἱ λοχί-ες	οἱ ἀγῶν-ες	οἱ πίνακ-ες
ΓΕΝ.	τῶν λοχί-ῶν	τῶν ἀγῶν-ῶν	τῶν πίνακ-ῶν
ΑΙΤ.	τοὺς λοχί-ες	τοὺς ἀγῶν-ες	τοὺς πίνακ-ες
ΚΛΗΤ.	λοχί-ες	ἀγῶν-ες	πίνακ-ες

Κατὰ τὸ λοχίας κλίνονται: ὁ ἄντρας, ὁ γύπας, ὁ λίβας, ὁ μῆνας, ὁ
εἰσοδηματίας κ. α.

Κατὰ τὸ ἀγώνας κλίνονται: ὁ ἀγκώνας, ὁ χειμώνας, ὁ ἐλαιώνας, ὁ
ἐνεστότας, ὁ κανόνας, ὁ πατέρας κ. α.

Κατὰ τὸ πίνακας κλίνονται: δ ἀγροφίλακας, δ ἥρωας, δ ἄρχοντας, δ κῆρυκας, δ θώρακας κ.ἄ.

109. Παρατήρησεις: α) Τὰ δισύλλαβα σὲ —ας καὶ δσα τελειώνουν σὲ —ιας τονίζονται στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ στὴ λίγουσα: τῶν μητῶν, τῶν ἐπιχειρηματιῶν.

β) Τὰ προπαροξύτονα σὲ —ας τονίζονται στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ στὴν παραλήγουσα: τῶν κοράκων, τῶν γειτόνων.

Σημ. Τὰ δνόματα μήνας, Διας, ἀντρας, σχηματίζουν τὴ γενικὴ τοῦ ἔνικοῦ καὶ σὲ —ος: τοῦ ἀντρός μου, στὶς δύο τοῦ μηνός.

Ασκηση: Πάνω στὰ ίσοσύλλαβα ἀρσενικά, λοχίας, ἀγώνας, πίνακας, νά κλίνης: δ ταρίας, δ χειμώνας, δ φύλακας.

2. Ἀρσενικὰ σὲ —ας, ἀνισοσύλλαβα

110. Ανισοσύλλαβα ἀρσενικὰ σὲ —ας εἰναι: δλα τὰ ὁξύτονα καὶ μερικὰ παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	δ παπ-άς	δ μπάρμπ-ας	δ τσέλιγκ-ας
ΓΕΝ.	τοῦ παπ-ᾶ	τοῦ μπάρμπ-α	τοῦ τσέλιγκ-α
ΑΙΤ.	τὸν παπ-ά	τὸν μπάρμπ-α	τὸν τσέλιγκ-α
ΚΛΗΤ.	παπά-	μπάρμπ-α	τσέλιγκ-α

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	οί παπάδ-ες	οἱ μπαρμπάδ-ες	οἱ τσελιγκάδ-ες
ΓΕΝ.	τῶν παπάδ-ων	τῶν μπαρμπάδ-ων	τῶν τσελιγκάδ-ων
ΑΙΤ.	τοὺς παπάδ-ες	τοὺς μπαρμπάδ-ες	τοὺς τσελιγκάδ-ες
ΚΛΗΤ.	παπάδ-ες	μπαρμπάδ-ες	τσελιγκάδ-ες

Κατὰ τὸ παπάς κλίνονται: δ ἄρακάς, δ βοριάς, δ σκαφιάς, δ ἀμάξις, δ γαλατάς, δ ψωμάς, δ ψαράς κ.ἄ.

Κατὰ τὸ μπάρμπας, κλίνονται: δ ρήγας, δ χότζας καὶ δ κάλφας.

Κατὰ τὸ τσελιγκας κλίνονται: πρωτόπαπας καὶ δ φραγκόπαπας.

111. Παρατήρηση: Ο πληθυντικὸς τῶν παροξύτονων καὶ προπαροξύτονων ἀρσενικῶν σὲ —ας τονίζεται στὴν παραλήγουσα: δ ρήγας—οἱ ρηγάδες, δ τσελιγκας—οἱ τσελιγκάδες.

Ασκηση: Κλίνε τὸ ἀνισοσύλλαβα: δ γαλατάς, δ ρήγας, δ φραγκόπαπας.

3. Ἀρσενικά σὲ —ης ισοσύλλαβα

112. Τὰ ισοσύλλαβα σὲ —ης είναι δέξιονα καὶ παροξύτονα.

Ε Ν Ι Κ. ΑΡΙΘΜΟΣ

Π ΛΗ Θ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	δ	μαθητ-ής	δ	έργατ-ης	οἱ	μαθητ-ές	οἱ	έργατ-ες
ΓΕΝ.	τοῦ	μαθητ-ῆ	τοῦ	έργατ-η	τῶν	μαθητ-ῶν	τῶν	έργατ-ῶν
ΑΙΤ.	τὸ	μαθητ-ὴ	τὸν	έργατ-η	τοὺς	μαθητ-ές	τοὺς	έργατ-ες
ΚΛΗΤ.	—	μαθητ-ὴ	—	έργατ-η	—	μαθητ-ές	—	έργατ-ες

Κατὰ τὸ μαθητής κλίνονται: ὁ ἀγοραστής, ὁ ἀθλητής, ὁ πολεμιστής, ὁ νικητής, ὁ προσκυνητής κ. ἢ.

Κατὰ τὸ έργατης κλίνονται: ὁ ἐπιβάτης, ὁ διαβάτης, ὁ πολίτης, ὁ καθρέφτης, ὁ ράφτης, ὁ ναύτης κ. ἢ.

113. Παρατήρηση: Τὰ παροξύτονα σὲ —ης στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεδάξουν τὸν τόνο στὴ λήγουσα: τῶν ἐργατῶν, τῶν ἐπιβατῶν.

Ασκηση: Κλίνε τὰ ισοσύλλαβα: ὁ νικητής καὶ ὁ ναύτης.

4. Ἀρσενικά σὲ —της μὲ διπλὸ πληθυντικό

114. Μερικὰ ἀρτενικὰ σὲ —της ἔχουν διπλὸ πληθυντικό: θεριστής — θεριστὲς καὶ θεριστάδες, πραματευτής — πραματευτὲς καὶ πραματευτάδες.

Κατὰ τὸ θεριστής κλίνονται: ὁ ἀλωνιστής, ὁ δουλευτής, ὁ κλαδευτής, ὁ τραγουδιστής, ὁ τρυγητής κτλ.

Ασκηση: Κλίνε τὰ δονόματα μὲ διπλὸ πληθυντικό: ὁ δουλευτής καὶ ὁ τραγουδιστής.

5. Ἀρσενικά σὲ —ης ἀνισοσύλλαβα.

115. Τὰ ἀρσενικὰ ἀνισοσύλλαβα σὲ —ης είναι δέξιονα, παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Ε Ν Ι Κ Ο Σ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	δ	πεταλωτ-ής	δ	μανάδ-ης	δ	φούρναρ-ης
ΓΕΝ.	τοῦ	πεταλωτ-ῆ	τοῦ	μανάδ-η	τοῦ	φούρναρ-η
ΑΙΤ.	τὸν	πεταλωτ-ὴ	τὸν	μανάδ-η	τὸν	φούρναρ-η
ΚΛΗΤ.	—	πεταλωτ-ὴ	—	μανάδ-η	—	φούρναρ-η

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	οί	πεταλωτήδ-ες	οί	μινάθηδ-ες	οί	φουρνάρηδ-ες
ΓΕΝ.	τῶν	πεταλωτήδ-ων	τῶν	μινάθηδ-ων	τῶν	φουρνάρηδ-ων
ΑΙΤ.	τοὺς	πεταλωτήδ-ες	τοὺς	μινάθηδ-ες	τοὺς	φουρνάρηδ-ες
ΚΛΗΤ.	—	πεταλωτήδ-ες	—	μινάθηδ-ες	—	φουρνάρηδ-ες

Κατὰ τὸ πεταλωτής κλίνονται : ὁ γανωματής, ὁ μπαλωματής, ὁ καφετζής, δ παπογισης κ. ἢ.

Κατὰ τὸ μινάθης κλίνονται : ὁ βεζύρης, ὁ βαρκάρης, ὁ νοικούρης, δ περιβολάρης κ. ἢ.

Κατὰ τὸ φουρναρης κλίνονται : ὁ κοτζάμπασης, ὁ Δούναβης, ὁ Τάμεσης κ. ἢ.

116. Παρατήρηση : Τὰ προπαροξύτονα σὲ —ης κατεβάζουν τὸν τόνο κατὰ μιὰ συλλαβὴ στὸν πλγθυντικό : ἐ φοίραρης—οί φουρνάρηδες.

*Ασκηση : Κλίνε τὰ ὄνόματα : ὁ μπαλωματής, ὁ βαρκάρης, ὁ κοτζάμπασης.

117.

6. Ἀρσενικά σὲ —ες

ΕΝΙΚ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΠΛΗΘ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	δ	μεζ-ές	δ	καφ-ές	οί	μεζέδ-ες	οί	καφέδ-ες
ΓΕΝ.	τοῦ	μεζ-ή	τοῦ	καφ-ή	τῶν	μεζέδ-ων	τῶν	καφέδ-ών
ΑΙΤ.	τὸ	μεζ-ή	τὸν	καφ-ή	τοὺς	μεζέδ-ες	τοὺς	καφέδ-ες
ΚΛΗΤ.	—	μεζ-ή	—	καφ-ή	—	μεζέδ-ες	—	καφέδ-ες

Κατὰ τὸ μεζές κλίνονται : ὁ κεφτές, ὁ μενεζές, ὁ πανσές, ὁ τενεκές, κ. ἢ.

*Ασκηση : Κλίνε τὰ ὄνόματα : ὁ κεφτές καὶ ὁ μενεζές.

118.

7. Ἀρσενικά σὲ —ους

ΕΝΙΚ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΠΛΗΘ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	ο	παππ-οὺς	οί	παππ-οῦδες
ΓΕΝ.	τοῦ	παππ-οῦ	τῶν	παππ-ούδων
ΑΙΤ.	τὸν	παππ-οὺ	τοὺς	παππ-ούδες
ΚΛΗΤ.	—	παππ-ού	—	παππ-ούδες

Κατὰ τὸ παππούς, χωρὶς πληθυντικό, κλίνονται: ὁ Ἰησοῦς, ὁ ροῦς καὶ ὁ νοῦς.

*Α σκηση: Κλίνε τὰ δύναματα: ὁ Ἰησοῦς, ὁ ροῦς καὶ ὁ νοῦς.

119.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΤΑΞΗ

8. Ἀρσενικά σὲ —ος

(Οξύτονα—παροξύτονα—προπαροξύτονα)

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	ε	λα-δς	ε	λόγ-ος	ε	δάσκαλ-ος
ΓΕΝ.	τοῦ	λα-οῦ	τοῦ	λόγ-ου	τοῦ	δασκάλ-ου
ΑΙΤ.	τὸ	λα-ὸ	τὸ	λόγ-ο	τὸ	δάσκαλ-ο
ΚΛΗΤ.	—	λα-ὲ	—	λόγ-ε	—	δάσκαλ-ὲ

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	οἱ	λα-οὶ	οἱ	λόγ-οι	οἱ	δάσκαλ-οι
ΓΕΝ.	τῶν	λα-ῶν	τῶν	λόγ-ῶν	τῶν	δασκάλ-ῶν
ΑΙΤ.	τοὺς	λα-οὺς	τοὺς	λόγ-οὺς	τοὺς	δασκάλ-οὺς
ΚΛΗΤ.	—	λα-οὶ	—	λόγ-οι	—	δάσκαλ-οι

Κατὰ τὸ λαδς κλίνονται: ὁ ἀδερφός, ὁ γιατρός, ὁ λαγός, ὁ ποταμός, ὁ κυνηγός κ. ἢ.

Κατὰ τὸ λόγος κλίνονται: ὁ δρόμος, ὁ ἥλιος, ὁ χρόνος, ὁ λύκος, διπύριγος, ὁ κῆπος, κ. ἢ.

Κατὰ τὸ δάσκαλος κλίνονται: ὁ ἄγγελος, ὁ δήμαρχος, ὁ διάδρομος, ὁ ἔμπορος, ὁ κάτοικος, ὁ πλάτανος, κ. ἢ.

*Α σκηση: Κλίνε τὰ δύναματα: ὁ γιατρός, ὁ λαγός, ὁ δρόμος, δικῆπος, ὁ ἔμπορος καὶ δι ἄγγελος.

120.

Γενικές παρατηρήσεις γιὰ τὸ ἀρσενικά

α) Ἡ κλητικὴ τοῦ ἐνικοῦ σχηματίζεται σὲ —ε: δάσκαλε, γιατρέ. Τὴ σχηματίζουν σὲ —ο ἀπὸ τὸ παροξύτονα ἀρσενικὰ τὰ βαστιστικά: Γιῶργο, Σπύρο, Πέτρο, κτλ. καὶ τὰ κοινά: γέρο, διάκο.

Μερικὰ κοινὰ οὐσιαστικὰ ἔχουν τὴν κλητικὴν καὶ σὲ —ε: καμαρῶτε, καπετάνιε.

δ) Τὰ προπαροξύτονα ἀρσενικὰ σὲ —ος κατεβάζουν συνήθως τὸν τόνο στὴ γενικὴ τοῦ ἔνικοῦ στὴν παραλήγουσα : τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἐμπόδου, τοῦ δασκάλου.

γ) Κρατοῦν τόνο στὴν προπαραλήγουσα οἱ πολυσύλλαθες καὶ οἱ λαῖκες λέξεις : τοῦ καλόγερου, τοῦ ἀντίλαλου, τοῦ ἕξαγαλού, τοῦ ρινόκερου Τὸ έδιο καὶ τὰ κύρια ὄντα : τοῦ Χαράλαμπου, τοῦ Θόδωρου, τοῦ Ἀχλαδοκαμπού. Τὰ οἰκογενειακά : τοῦ Ἰημόπουλου, τοῦ Παπαδόπουλου.

δ) Οἱ πλάγιες πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ τῶν προπαροξύτονων κοινῶν ἀρσενικῶν παροξύνονται : τῶν ἀνθρώπων—τοὺς ἀνθρώπους, τῶν κυρίων—τοὺς κυρίους.

ε) Κρατοῦν τὸν τόνο στὴν προπαραλήγουσα τὰ σύνθετα, καθὼς καὶ τὰ κύρια ὄντα ἀνθρώπων : τῶν μαντρόσκυλων—τοὺς μαντρόσκυλους, τῶν ἀντίλαλων—τοὺς ἀντίλαλους, τοὺς Κωστόπουλους—τοὺς Ἀγγελόπουλους.

Σημ. Τὸ συμπεθέρος σχηματίζει δόλοκληρο τὸν πληθυντικὸν καὶ παροξύτονο : οἱ αὐτεθέροι—τῶν συμπεθέρων—τοὺς συμπεθέρους.

στ) Τὰ οἰκογενειακὰ ὄντα : σχηματίζονται πάντες στὸν πληθυντικὸν, ὅπως καὶ τὸ ἀντίστοιχα κοινὰ ἀρσενικὰ σύστασικά : Σκουφᾶς—Σκουφάδες, Κοιμπᾶς—Κοιμπάδες καὶ Κοιμπαῖοι, Ραγκαβῆς—Ραγκαβῆδες, Δίδες—Δεδαῖοι, Ἀντροῦτσος—Ἀντροῦτσοι, κτλ.

ζ) "Ολα τ' ἀρσενικὰ τῆς πρώτης τάξης σχηματίζουν ὅροια τῇ γενικῇ, αἰτιατικῇ καὶ κλητικῇ τοῦ ἔνικοῦ, χωρὶς τὸ —ς τῆς ὀνομαστικῆς : ὁ πατέρας—τοῦ πατέρα, ὁ παπποῦς—τοῦ παπποῦ—παππού.

η) "Ολα τ' ἀρσενικὰ τῆς πρώτης τάξης ἔχουν τρεῖς πτώσεις ὅμοιες : στὸν ἔνικὸν τῇ γενικῇ, τὴν αἰτιατικὴν καὶ τὴν κλητικὴν καὶ στὸν πληθυντικὸν τὴν ὀνομαστικὴν τὴν αἰτιατικὴν καὶ τὴν κλητικὴν : τοῦ γενέτη—τὸν φεῦτη, οἱ φεῦτες—τοὺς φεῦτες—φεῦτες.

θ) Ἡ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ δλων τῶν ἀρσενικῶν τελειώνει σὲ —ων : τῶν μαθητῶν, τῶν λόγων, τῶν μανάβηδων.

121. Ὁρθογραφικοὶ κανόνες

1) Ἡ μακρόχρονη γενικὴ τοῦ ἔνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, ὅταν τονίζεται στὴ λήγουσα, παίρνει περισπωμένη : τοῦ γιατροῦ—τῶν γιατρῶν, τοῦ μαθητῆ—τῶν μαθητῶν.

2) Ἡ ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική, ὅταν τονίζεται στὴ λή-

γουσα, παιρνει δξεια. Έξαιροῦνται τ' ἀρχαῖα κύρια ὄνόματα : 'Ηρα-
κλῆς, Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς, καὶ Ἀπελῆς.

3) "Ολα τ' ἀρσενικὰ οὐσιαστικά, ποὺ τελειώνουν σὲ —ης, γρά-
φονται μὲ —η: ὁ στρατιώτης, ὁ μαθητής, ὁ ποιητής.

4) "Ολα τ' ἀρσενικὰ οὐσιαστικά, ποὺ τελειώνουν σὲ —ες, γρά-
φονται μὲ —ε: ὁ καφές, ὁ λεκές.

5) "Ολα τ' ἀρσενικὰ οὐσιαστικά, ποὺ τελειώνουν σὲ —ος, γρά-
φονται μὲ —ο: ὁ λαγός, ὁ λόγος.

6) Τὰ περισσότερα παροξύτονα καὶ τοπωνυμικά οὐσιαστικά, ποὺ
τελειώνουν σὲ —ωνας, γράφονται μὲ —ω: ἀμπελώνας, περιστεριώνας,
ἀνθώνας, Κιθαιρώνας, Μαραθώνας κ.ἄ.

Έξαιροῦνται τὰ : ἀλαζόνας, ἱγεμόνας, κανόνας, συνδαιτυμόνας, Στρυ-
μόνας καὶ Μακεδόνας.

7) "Ολα τὰ προπαροξύτονα οὐσιαστικά, ποὺ τελειώνουν σὲ —ονας,
γράφονται μὲ —ο: ἀκτήμονας, γείτονας, γνώμονας, ἐπιστήμονας κ.ἄ.

8) Τὰ περισσότερα κύρια καὶ ἔθνικά προπαροξύτονα ὄνόματα, ποὺ
τελειώνουν σὲ —ωνας γράφονται μὲ —ω: Πάργωνας, Λάκωνας, Πλά-
τωνας, Απόλλωνας κ.ἄ.

Έξαιροῦνται: Ἀγαμέμνονας, Ἀλιάκμονας, Ἰάσονας, Ἄριόνας κ.ἄ.

9) "Ολα τὰ οὐσιαστικά, ποὺ παράγονται ἀπὸ ρήματα σὲ —ωνω,
γράφονται μὲ —ω: λυτρώνω—λυτρωμός, ὑψώνω=ὑψωμός κτλ.

10) "Ολα τὰ προπαροξύτονα οὐσιαστικά, ποὺ τελειώνουν σὲ
—ορας, γράφονται μὲ —ο: αντοχράτορας, εἰσπράκτορας, Νέστο-
ρας κτλ.

11) "Ολα τ' ἀρσενικὰ οὐσιαστικά, ποὺ τελειώνουν σὲ —τήρας,
γράφονται μὲ —η: ἀναπτήρας, στατήρας, ἀνεμιστήρας, φωδτήρας κτλ.

Έξαιρεται τὸ: μάρτυρας.

12) Τὰ περισσότερα ἀρσενικὰ οὐσιαστικά, ποὺ τελειώνουν σὲ

— ωτης καὶ —ιώτης, γράφονται μὲ —ω : ησιώτης, θιασώτης, ιδιώτης, στρατιώτης κτλ.

Ἐξ αἰροῦνται τὰ : ἀγρότης, δεσπότης, δημότης, ἐξωμότης, ἵπποτης, συνωμότης, καὶ τοξότης.

13) "Ολα τὰ ἔθνικά ἀρσενικά ούσιαστικά, ποὺ τελειώνουν σὲ —ώτης καὶ —ιώτης, γράφονται μὲ —ω : Ἡπειρώτης, Ρουμελιώτης, Σουλιώτης, Βολιώτης.

14) "Ολα τὸ ἀρσενικά, ποὺ τελειώνουν σὲ —ητής, γράφονται μὲ —η στὴν παραλήγουσα : ἄθλητής, καθηγητής, φοιτητής κτλ.

Ἐξ αἰροῦνται τὰ : ἴδρυτής, μηνυτής καὶ κοιτής.

15) Τὰ νεοελληνικά βαφτιστικά καὶ οικογενειακά σὲ —ης, δταν τονίζωνται στὴ λήγουσα, παίρνουν δξεία : Κωστής, Παναγής, Παντελής, Λουκής, Κοραής, Φραντζής, Ραγκαβής, Μεταξωτής, Παπανικολής κτλ.

16) Οἱ τοπωνυμίες σὲ —ας, δταν τονίζωνται στὴ λήγουσα, παίρνουν δξεία : Μυστράς, Πειραιάς, Καναδάς κλπ.

17) Τὰ βαφτιστικά καὶ οικογενειακά σὲ —ας, δταν τονίζωνται στὴ λήγουσα, παίρνουν περισπωμένη : Λουκᾶς, Θωμᾶς, Μηνᾶς, Βηλαρᾶς, Παλαμᾶς, Βασιλᾶς, Σχονφᾶς, Φωκᾶς κτλ.

Ἄσκηση. Βάλε στὶς παῦλες τὸ κατάλληλο φωνῆν καὶ τὸν τόνο δύπου λείπει.

ό μαθητ—ς	ό στρατ—νας	ό γειτ—νας
ό γυμναστ—ς	ό χειμ—νας	ό ἐπιστήμ—νας
ό ποιητ—ς	ό ἀμπελ—νας	ό Ἀλιάκμ—νας
ό Περικλ—ς	ό καν—νας	ό κλήδ—νας
ό Θεμιστοκλ—ς	ό Μακεδ—νας	ό Ἀγαμέμν—νας
ό εἰσπράχτ—ρας	ό κλητ—ρας	ό νησι—της
ό πράχτ—ρας	ό ἀνεμιστ—ρας	ό Ἡπειρ—της
ό ρήτ—ρας	ό κρατ—ρας	ό στρατι—της
ό αὐτοκράτ—ρας	ό νιπτ—ρας	ό δεσπ—της
ό Νέστ—ρας	ό μάρτ—ρας	ό ίππ—της

ΠΡΩΤΗ ΚΛΙΣΗ

ΑΡΣΕΝΙΚΑ

ΠΤΩΣΕΙΣ	1	2	3	4	5	6	7
---------	---	---	---	---	---	---	---

		ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
ΟΝΟΜΑΣΤ.	πατέρ-ας	ψαρ-άς	ἐργάτ-ης	μανάζ-ης	παππ-ούς	καγ-ες	καγ-ος
ΓΕΝΙΚΗ	πατέρ-α	ψαρ-ᾶ	ἐργάτ-η	μανάζ-η	παππ-οῦ	καγ-է	καγ-օ
ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ	πατέρ-α	ψαρ-ά	ἐργάτ-η	μανάζ-η	παππ-ού	καγ-է	καγ-օ
ΚΛΗΤΙΚΗ	πατέρ-α	ψαρ-ά	ἐργάτ-η	μανάζ-η	παππ-ού	καγ-է	καγ-է

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜΑΣΤ.	πατέρ-ες	ψαρ-άδες	ἐργάτ-ες	μανάζ-ηδες	παππ-ούδες	καγ-էδες	καγ-օδες
ΓΕΝΙΚΗ	πατέρ-ων	ψαρ-άδων	ἐργάτ-ῶν	μανάζ-ηδων	παππ-ούδων	καγ-էδων	καγ-օδων
ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ	πατέρ-ες	ψαρ-άδες	ἐργάτ-ες	μανάζ-ηδες	παππ-ούδες	καγ-էδες	καγ-օδες
ΚΛΗΤΙΚΗ	πατέρ-է	ψαρ-ածես	ըրգատ-էց	մանաժ-դես	պապո-օնձես	կագ-էնձէս	կագ-օնձէս

▲ ΕΥΤΕΡΗ ΚΛΙΣΗ

Θηλυκά

123. ✓ α) Τὰ θηλυκὰ διαιροῦνται σὲ Ἰσοσύλλαβα καὶ σὲ ἀνισοσύλλαβα:

'Ισοσύλλαβα

'Ανισοσύλλαβα

ΕΝΙΚΟΣ :

μη-τέ-ρα

α-λε-ποὺ

ΠΛΗΘΥΝΤ.

μη-τέ-ρες

ἀ-λε-ποῦδες

✓ β) Τὰ ἴσοσύλλαβα σχηματίζουν τὴν δυομαστική τοῦ πληθυντικοῦ σὲ —ες: ἡ μητέρα—οἱ μητέρες, τις μητέρες, μητέρες.

✓ γ) Τὸ ἀνισοσύλλαβα τὴ σχηματίζουν σὲ —δες: ἥ ἀλεποῦ—οἱ ἀλεποῦδες, τις ἀλεποῦδες, ἀλεποῦδες.

✓ δ) Τὰ θηλυκὰ τονίζονται σ' δλες τὶς πτώσεις στὴν ἵδια συλλαβὴ, που τονίζεται καὶ ἡ δυομαστική τοῦ ἔνικοῦ: ἡ ἐλπίδα—τῆς ἐλπίδας—τὴν ἐλπίδα—ἐλπίδα—ἐλπίδες κτλ.

Σημ. Ἐξαιροῦνται τὸ ἀρχαιόκλητα σὲ —ος: ἡ ἐγκύκλιος τῆς ἐγκυκλίου, καὶ τὸ δεκαιόκλητα σὲ —η: ἡ δύναμη—οἱ δύναμεις.

1. 'Ισοσύλλαβα θηλυκὰ σὲ —α

124. ('Οξύτονα—παροξύτονα—προπαροξύτονα)

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	ἡ μηλιά	ἡ ρίζα	ἡ αἴθουσα	ἡ ἐλπίδα	ἥ σάλπιγγα
ΓΕΝ.	τῆς μηλιᾶς	τῆς ρίζας	τῆς αἴθουσας	τῆς ἐλπίδας	τῆς σάλπιγγας
ΑΙΤ.	τῷ μηλιᾷ	τῇ ρίζᾳ	τῇ αἴθουσᾳ	τῇ ἐλπίδᾳ	τῇ σάλπιγγᾳ
ΚΛΗΤ.	— μηλιά	— ρίζα	— αἴθουσα	— ἐλπίδα	— σάλπιγγα

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	οἱ μηλιές	οἱ ρίζες	οἱ αἴθουσες	οἱ ἐλπίδες	οἱ σάλπιγγες
ΓΕΝ.	τῶν μηλιῶν	τῶν ριζῶν	τῶν αἴθουσῶν	τῶν ἐλπίδων	τῶν σάλπιγγῶν
ΑΙΤ.	τις μηλιές	τις ρίζες	τις αἴθουσες	τις ἐλπίδες	τις σάλπιγγες
ΚΛΗΤ.	— μηλιές	— ρίζες	— αἴθουσες	— ἐλπίδες	— σάλπιγγες

Κατὰ τὸ μηλιά κλίνονται: ἡ καρδιά, ἡ ἀχλαδιά, ἡ καρυδιά, ἡ παπαδιά, ἡ φωλιά, κ.α.

Κατὰ τὸ ρίζα κλίνονται: ἡ γλώσσα, ἡ μοίρα, ἡ δόξα, ἡ σπίθα κ.α.

Κατὰ τὸ αἰθουσα κλίνονται: ἡ μέλισσα, ἡ τράπεζα, ἡ διδασκάλισσα
ἡ βασιλισσα κ.ἄ.

Κατὰ τὸ ἔλπιδα κλίνονται: ἡ σανίδα, ἡ μερίδα, ἡ ἐφημερίδα, ἡ
σφραγίδα κ.ἄ.

Κατὰ τὸ σάλπιγγα κλίνονται: ἡ διώρυγα, ἡ ὄργιθα, ἡ κοινότητα, ἡ
ταχύτητα κ.ἄ.

✓ 125. Παρατηρήσεις: *α)* Στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ πολλὰ
θῆλυκὰ σὲ —α κατεβάζουν τὸν τόνο παρακάτω ἀπὸ τὴν συλλαβὴν, ποὺ τὸν
ἔχουν στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἑνίκου: γλωσσᾶν, ὥρων, μοιρῶν, σφαιρῶν, πλα-
τειῶν, κυριῶν, ἡλικιῶν, ἀρτηριῶν, βασιλισσῶν, μαθητριῶν κτλ.

✓ *β)* Κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα οἱ γενικές: δρυῖνων, διωρύ-
γων, φαλάγγων κ.ἄ. Τὰ παράγωγα θῆλυκά σὲ —ότητα—ύτητα: κοινό-
τητα—κοινοτήτων, ταχύτητα—ταχυτήτων.

*Α σκηνή: Κλίνε τά: ἀχλαδιά, καρυδιά, ὥρα, γλώσσα, θάλασσα,
μέλισσα, ἐφημερίδα, σφραγίδα, διώρυγα, ταχύτητα.

126. Ἀνισοσύλλαβα σὲ —α (όξυτονα)

Ε Ν Ι Κ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	ἡ	γιαγιά
ΓΕΝ.	τῇς	γιαγιάς
ΑΙΤ.	τῇ	γιαγιά
ΚΛΗΤ.	—	γιαγιά

Π Λ Η Η. ΑΡΙΘΜΟΣ

οἱ	γιαγιάδες
τῶν	γιαγιάδων
τὶς	γιαγιάδες
—	γιαγιάδες

Κατὰ τὸ γιαγιά κλίνονται: ἡ μαμά, ἡ κυρά, ἡ νταντά, ἡ δκά.

*Α σκηνή: Κλίνε: ἡ μαμά καὶ ἡ κυρά.

Ίσοσύλλαβα θῆλυκά σὲ —η

127. (Οξύτονα—παροξύτονα—προπαροξύτονα)

Ε Ν Ι Κ Ο Σ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	ἡ	τροφὴ	ἡ	νίκη	ἡ	θύμηση
ΓΕΝ.	τῇς	τροφῆς	τῇ	νίκης	τῇ	θύμησης
ΑΙΤ.	τῇν	τροφὴ	τῇ	νίκη,	τῇ	θύμηση
ΚΛΗΤ.	—	τροφὴ	—	νίκη,	—	θύμηση

ΠΛΗΘΕΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ONOM.	οί	τροφές	οί	νίκες	οἱ	θύμησες
ΓΕΝ.	τῶν	τροφῶν	τῶν	νικῶν	—	—
ΑΙΤ.	τις	τροφές	τις	νίκες	τις	θύμησες
ΚΑΗΤ.	—	τροφές	—	νίκες	—	θύμησες

Κατὰ τὸ τροφὴ κλίνονται: ἡ ψυχή, ἡ βροχή, ἡ γραμμή, ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ, κ.ἄ.

Κατὰ τὸ νίκη κλίνονται: ἡ θέρμη, ἡ λάσπη, ἡ ράχη, κτλ.

Κατὰ τὸ θύμηση κλίνονται: ἡ ζάχυρη, ἡ ἀντάμωση, ἡ καλοπαρασιη, η κούραση κ.ἄ.

128· Παρατήρηση: Ἀπὸ τὸ θηλυκὰ σὲ —η σχηματίζουν τὴν γενικὴ τοῦ πληγμονικοῦ κανονικὰ τὰ περισσότερα δεξύτονα: τῶν προσταγῶν καὶ μερικὰ παροξύτονα, ποὺ κατεβάζουν καὶ τὸν τόνο στὴ λήγουσα: τῶν ἀναγκῶν, τῶν τεχνῶν. Τὰ προπαροξύτονα δὲν τὴν σχηματίζουν σχεδὸν ποτέ.

Άσκηση: Κλίνε: ἡ τιμὴ, ἡ φωνή, ἡ γνώμη, ἡ κόρη, ἡ ζάχαρη, ἡ σταύρωση.

129.

Θηλυκὰ σὲ —η ἀρχαιόκλιτα
(παροξύτονα—προπαροξύτονα)

Ε Ν Ι Κ ΑΡΙΘΜΟΣ

Π Λ Η Θ . ΑΡΙΘΜΟΣ

ONOM.	ἡ	γνώση	ἡ	δύναμη	οἱ	γνώσεις	οἱ	δυνάμεις
ΓΕΝ.	τῆς	γνώσης	τῆς	δύναμης	τῶν	γνώσεων	τῶν	δυνάμεων
ΑΙΤ.	τῇ	γνώση	τῇ	δύναμη	τὶς	γνώσεις	τὶς	δυνάμεις
ΚΑΗΤ.	—	γνώση	—	δύναμη	—	γνώσεις	—	δυνάμεις

Κατὰ τὸ γνώση κλίνονται: ἡ σκέψη, ἡ δράση, ἡ δύση, ἡ θλίψη, ἡ κλίση, ἡ λέξη, ἡ πόλη κ.ἄ.

Κατὰ τὸ δύναμη κλίνονται: ἡ ἀνάσταση, ἡ ἀπόφαση, ἡ γέννηση, ἡ αἰδηση, ἡ ἔξαιρεση, ἡ ἐπίσκεψη, ἡ κατάληξη κ.ἄ.

130. Παρατήρησις: α) Ἡ γενικὴ τοι ἐνικοῦ, ιδίως τῶν ὑπερδισύλλαχων, σχηματίζεται καὶ σὲ —εως, κατεβάζοντας τὴν τόνο κατὰ μιὰ συλλαβή: τῆς συνταξεως, τῆς εἰδίσεως, τῆς δυνάμεως.

6) Τὰ προπαροξύτονα ἀρχαιόκλιτα σὲ —η, κατεβάζουν τὸν τόνο στὸν πληγμονεῖχε κατὰ μιὰ συλλαβή: ή δύναμη—οἱ δυνάμεις—τῶν δυνάμεων—τὶς δυνάμεις.

"Ασκηση: Κλίνε: ή φάση, ή λέξη, ή δρεξη, ή Κυβέρνηση.

Θηλυκά σὲ —ω

131.

(Οξύτονα— παροξύτονα)

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	ἡ	Ἄργυρώ	ἡ	Δέσπω
ΓΕΝ.	τῆς	Ἄργυρώς	τῆς	Δέσπως
ΑΙΤ.	τὴν	Ἄργυρώ	τὴν	Δέσπη
ΚΛΗΤ.	—	Ἄργυρώ	—	Δέσπω

Κατὰ τὸ Ἀργυρώ κλίνονται: ή Βαγγελιώ, ή Καλυψώ, ή Κλειώ, ή Μαριγώ, ή θήχω, ή Κώ κ. ς.

Κατὰ τὸ Δέσπω κλίνονται: ή Φρόσω, ή Μέλπω, ή Χρύσω, ή Βασίλισσα κ. ς.

132. Παρατηρήσεις: α) Τὰ θηλυκά ὄντα γυναικῶν σὲ —ω γράφονται μὲ —ω (Φρόσω).

6) Τὰ θηλυκὰ ὄντα γράφονται μὲ —ο (Μύκονο, Σκίαθο).

"Εξαιροῦνται: ή Ζαχάρω καὶ η Κώ.

"Ασκηση. Κλίνε: ή Καλυψώ, ή θήχω, ή Φρόσω ή Μέλπω.

133.

Θηλυκά σὲ —ος ἀρχαιόκλιτα.
(Οξύτονα— παροξύτονα— προπαροξύτονα)

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	ἡ ἐγκύκλιος	οἱ ἐγκύκλιες καὶ οἱ ἐγκύκλιοι
ΓΕΝ.	τῆς ἐγκυκλίου	τῶν ἐγκυκλίων
ΑΙΤ.	τὴν ἐγκύκλιο	τὶς ἐγκύκλιες καὶ τὶς ἐγκυκλίους
ΚΛΗΤ.	— (ἐγκύκλιο)	— (ἐγκύκλιοι)

Κατὰ τὸ ἐγκύκλιος κλίνονται: ή ζεῦσσος, ή διάμετρος, ή περίμετρος κ. ς. Οἱ τοπωνυμίες: ή Αἴγυπτος, ή Ἐπιδαυρος, ή Κόρινθος, ή Ηλείας, τὰ παροξύτονα ή διχοτόμος, ή λεωφόρος κ. ς. Τὰ δεύτονα: κιενετός, θαλαμηγός, Ιωλκός, Αιθηφός κτλ.

134. Παρατήρηση. Τὰ προπαροξύτονα θηλυκά ζε —ος, στὴ γενική τοῦ ένικοῦ καὶ πληθυντικοῦ καὶ στὴν αιτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ, κατεβάζουν

τὸν τόνο στήν παραλήγωντα : (ή ἐγκόκλιος — τῆς ἐγκυκλίου—τῶν ἐγκυκλίων).

Η κλητική είναι σπάνια καὶ τελειώνει συνήθως σὲ —ο.

*Ασκηση. Κλίνε (ή διάμετρος, ή λεωφόρος, ή κιβωτός.)

135. Θηλυκά σὲ —ου (δξύτονα)

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘ. ΑΡΙΘΜΟΣ	
ΟΝΟΜ.	ή άλεπού	οι άλεπούδες	
ΤΕΝ.	τῆς άλεποῦς	τῶν άλεπούδων	
ΑΙΤ.	τὴν άλεπού	τὶς άλεπούδες	
ΚΑΗΤ.	— άλεπού	— άλεπούδες	

Κατὰ τὸ ἀλεπού κλίνοντα : ή μαῖμού, ή γλωσσού, ή ύπναρού, ή κουρελού, ή ξανθομαλλού, ή Λουλού.

*Ασκηση: Κλίνε : ή μαῖμού, ή γλωσσού, ή ύπναρού, ή Κολοκυνθού.

Γενικές παρατηρήσεις στὰ θηλυκά

136. α) Τά θηλυκά τελειώνουν στήν δνομαστική τοῦ ένικοῦ σὲ φωνῆν καὶ σχηματίζουν τήν αιτιατική καὶ τήν κλητική δμοια μὲ τήν δνομαστική : ή γνώση—τῇ γνώση—γνώση, οἱ γνώσεις—τὶς γνώσεις—γνώσεις.

β) "Όλα τὰ θηλυκά σχηματίζουν τήν γενική τοῦ ένικοῦ προσθέτοντας ἕνα -ς στήν δνομαστική : ή ήμέρα—τῆς ήμέρας, ή αὐλὴ—τῆς αὐλῆς, ή μυλωνοὶ—τῆς μυλωροῦς.

γ) "Όλα τὰ θηλυκά ἔχουν σὲ κάθε ἀριθμὸ τρεῖς πτώσεις δμοιες τήν δνομαστική, τήν αιτιατική καὶ τήν κλητική : ή ὥρα—τὴν ὥρα—ὥρα, οἱ ὥρες—τὶς ὥρες—ὥρες.

δ) 'Η γενική ὅλων τῶν θηλυκῶν τελειώνει σὲ -ων (ὅταν σχηματίζεται) : τῶν νικῶν, τῶν δυνάμεων, τῶν ἀλεπούδων.

ε) Τ' ἀρχαιόκλιτα σὲ -ος δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς παραπάνω κανόνες.

137. Όρθογραφικοὶ κανόνες

1) Τὰ θηλυκά, ποὺ τελειώνουν σὲ —η, γράφονται μὲ ητα (η) : γνώση—θέση.

2) Τὰ θηλυκὰ ποὺ τελειώνουν σὲ —ιδα καὶ —ιλα γράφονται μὲν γιῶτα: ι: τσιμπίδα, πατρίδα, σφραγίδα, χ. ἢ. ἀνατριχίλα, σαπίλα, καϊλα κ. ἢ.

3) Τὰ θηλυκὰ, ποὺ τελειώνουν σὲ —ινα, γράφονται μὲν ι: καρδερίνα, λαμαρίνα, Μαρίνα.

4) Τὰ θηλυκὰ, ποὺ τελειώνουν σὲ —οτητα, γράφονται μὲν ο καὶ η: κοινότητα, ποσότητα, θερμότητα κτλ.

5) Τὰ θηλυκὰ, ποὺ τελειώνουν σὲ —ισσα, γράφονται μὲν ι καὶ δύο σσ: μέλισσα, βασίλισσα κτλ.

6) Τὰ θηλυκὰ, ποὺ τελειώνουν σὲ —οσύνη, γράφονται μὲν ο, υ, καὶ η: καλοσύνη, ἀγιοσύνη, χριστιανοσύνη κτλ.

7) Τὰ προπαροξύτονα θηλυκὰ, ποὺ τελειώνουν σὲ —τρία, γράφονται μὲν ι: μαθήτρια, ἐργάτρια, πωλήτρια κτλ.

8) Τὰ θηλυκὰ, ποὺ τελειώνουν σὲ—ια—σία—ξία, ψία καὶ τονίζονται στήν παραλήγουσα, γράφονται μὲν ι: γωνία, φιλία, σοφία, ἀπέλπισία, τεκδοφία, ἄξια.

Ἐξ αιροῦνται: α) τὰ θηλυκὰ πού παράγονται ἀπὸ ρήματα σὲ —ευω: λατρεύω—λατρεία, πορεύομαι—πορεία, θεραπεύω—θεραπεία.

β) Τὰ θηλυκά, ποὺ παράγονται ἀπό ἐπιθέτα, καὶ τελειώνουν σὲ —υς π.χ. ὁ πλατὺς—ἡ πλατεία, ὁ βαρὺς—ἡ βαρεία, ὁ ὀξὺς—ἡ ὀξεία, ὁ εὐθὺς—ἡ εἰθεία κ. ἢ.

9) Τὰ θηλυκὰ, ποὺ τελειώνουν σὲ —εια καὶ τονίζονται στήν προπαραλήγουσα, γράφονται μὲν ει π.χ. εὐγένεια, ἀλήθεια, βοήθεια, ἀμέλεια, Ιφιγένεια, Ἀντιόχεια κτλ.

10) Τὰ θηλυκὰ, ποὺ τελειώνουν σὲ —ιά καὶ τονίζονται στὴ λήγουσα, γράφονται μὲν ι: ἐλιά, κερασιά, βαριά κτλ.

Ἐξ αιροῦνται τά: γιατρειά, δουλειά, σοδειά, παντρειά κτλ.

11) Τὰ θηλυκά, ποὺ ἔχουν γιὰ δεύτερο συνθετικὸ τις ἀρχαῖες

λέξεις : βοῦς, νοῦς, ροῦς, πνοῦς, γράφονται μὲ οι : *Eρβοια*, *Ομόροια*, διάρροια, δύσπνοια, διάνοια.

12. Τὰ θηλυκά, ποὺ τελειώνουν σὲ — αία καὶ — αινα, γράφονται μὲ αι π.χ. ανδραία, σημαία, κεραία, δράκαια, λίκαια, Νίκαια, Φώκαια κτλ.

13. Τὰ θηλυκά, ποὺ τελειώνουν σὲ —ος γράφονται μὲ ο : ποόδος, δδός, ἐγκύκλιος κτλ.

Γενική Ασκηση

Συμπλήρωσε τὰ κενά :

Νὰ καθίσης στὴ θέσῃ σου. ‘Η καθαριθ τῷ τα εἶναι μισὴ ἀρχοντιά ! Οἱ μέλιθες ἐργάζονται ἀδιάκοπα. ‘Η φίλη μου εἶναι ὅλο καλῶ σ ω νη καὶ ἄριστη μαθῆτρ ε α. ‘Η φιλ ἡ πρέπει νὰ εἶναι ἀληθινή. ‘Η μιτέρα ἔχει λατρεῖα στὸ παιδί της. ‘Η ἀμέλεια εἶναι μεγάλο ἐλάττωμα. ‘Η όμονδια εἶναι ἀρετή. ‘Η ἐργασία φέρνει πρό θ δο.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΛΙΣΗ

ΠΤΩΣΕΙΣ	1	2	3	4	5	6	7
ΟΝΟΜΑΣΤ.	ονομαστ. α	ζηχ. χ	πγγ· η	τχξ· η	Φρέσ ω	χλεπ· ον	ζξ· δξ
ΓΕΝΙΚΗ	ονοματικός	ζηχ. ἄξις	πγγ· ξις	τχξ· γις	Φρέσ· ωξις	χλεπ· ονξις	ζξ· οξις
ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ	ονομαστική	ζηχ. όχι	πγγ· ίχι	τχξ· ιχι	Φρέσ· ωιχι	χλεπ· οιχι	ζξ· οιχι
ΚΛΗΤΙΚΗ	ονομαστική	ζηχ. όχι	πγγ· ίχι	τχξ· ιχι	Φρέσ· ωιχι	χλεπ· οιχι	ζξ· οιχι

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜΑΣΤ.	ονομαστ. εξ	ζηχ. ἀδεξις	πγγ· έξι	τχξ· εις	—	χλεπ· ούδεξις	ζξ· οιλ
ΓΕΝΙΚΗ	ονοματική	ζηχ. ἀδελφών	πγγ· ών	τχξ· ειών	—	χλεπ· ούδελων	ζξ· ων
ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ	ονομαστική	ζηχ. ἀδεξις	πγγ· έξι	τχξ· εις	—	χλεπ· ούδεξις	ζξ· οξις
ΚΛΗΤΙΚΗ	ονομαστική	ζηχ. ἀδεξις	πγγ· έξι	τχξ· εις	—	χλεπ· ούδεξις	ζξ· οιλ

ΤΡΙΤΗ ΚΛΙΣΗ

Οὐδέτερα

Τὰ οὐδέτερα χωρίζονται σὲ δύο κατηγορίες : σὲ ισοσύλλαβα καὶ σὲ ἀνισοσύλλαβα.

139. A) Τὰ ισοσύλλαβα οὐδέτερα τελειώνουν στὴν δνομαστική τοῦ ἐνικοῦ σὲ —ο, —ι, —ος, π.χ. τὸ νερό, τὸ πουλί, τὸ θυνος.

140. B) Τ' ἀνισοσύλλαβα οὐδέτερα τελειώνουν στὴν δνομαστική τοῦ ἐνικοῦ σὲ —μα, —σιμο, —ας, —ως. π.χ. τὸ σῶμα, τὸ τρέξιμο, τὸ κρέας, τὸ φῶς.

Πρώτη κατηγορία: Ισοσύλλαβα

141

1. Οὐδέτερα σὲ -ο
(Οξύτονα—παροξύτονα—προπαροξύτονα)

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	τὸ	νερό	τὸ	μῆλο	τὸ	ἄλογο	τὸ	λάχανο
ΓΕΝ.	τοῦ	νεροῦ	τοῦ	μήλου	τοῦ	ἀλόγου	τοῦ	λάχανου
ΑΙΤ.	τὸ	νερό	τὸ	μῆλο	τὸ	ἄλογο	τὸ	λάχανο
ΚΛΗΤ.	—	νερό	—	μῆλο	—	ἄλογο	—	λάχανο

ΙΑΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	τὰ	νερὰ	τὰ	μῆλα	τὰ	ἄλογα	τὰ	λάχανα
ΓΕΝ.	τῶν	νερῶν	τῶν	μήλων	τῶν	ἀλόγων	τῶν	λάχανων
ΑΙΤ.	τὰ	νερὰ	τὰ	μῆλα	τὰ	ἄλογα	τὰ	λάχανα
ΚΛΗΤ.	—	νερὰ	—	μῆλα	—	ἄλογα	—	λάχανα

Κατὰ τὸ νερό κλίνονται: τὸ αὐγό, τὸ βουνό, τὸ λουτρό, τὸ φτερό κ. ἄ.

Κατὰ τὸ μῆλο κλίνονται: τὸ ζῶο, τὸ δέντρο, τὸ ξύλο, τὸ ροῦχο, τὸ φύλλο κ. ἄ.

Κατὰ τὸ ἄλογο κλίνονται: τὸ ἄτομο, τὸ θέατρο, τὸ ἔπιπλο, τὸ μέτωπο κ. ἄ.

Κατὰ τὸ λάχανο κλίνονται: τὸ σίδερο, τὸ κάρβουνο, τὸ δάχτυλο κ. ἄ.

142. Παρατηρήσεις: α) Πολλὰ προπαροξύτονα οὐδέτερα φυ-

λάγουν τὸν τόνο στὴν πρωπαρχλήγουσα σ' ὅλες τὶς πιώσεις: ροδάκινο—ροδάκινο—ροδάκινα—ροδάκινων κτλ.

ε) Ἀρκετὰ προπαροξύτονα οὐδέτερα κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ γενικὴ τοῦ ένικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ στὴν παραλήγουσα: τὸ ἀτομο—τοῦ ἀτόμου—τῶν ἀτόμων κτλ.

γ) Μερικὰ προπαροξύτονα οὐδέτερα μποροῦν καὶ νὰ διατηρήσουν τὸν τόνο καὶ νὰ τὸν κατεβάσουν στὴ γενικὴ τοῦ ένικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ: τὸ γόνατο—τοῦ γόνατον καὶ γονάτου, τῶν γόνατων καὶ γονάτων. Τὸ πρόβατο—τοῦ πρόβατον καὶ προβάτου—τῶν πρόβατων καὶ προβάτων.

*Α σκηνή. Κλίνε: τὸ βουνό, τὸ φτερό, τὸ βιβλίο, τὸ σχολεῖο, τὸ ξέοδο, τὸ θέατρο, τὸ δάχτυλο, τὸ μάγουλο.

143.

Ο ὑδέτερα σὲ -ι

(Οξέτονα—παροξύτονα)

Ε Ν Ι Κ. ΑΡΙΘΜΟΣ

Π ΛΗ Θ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	τὸ πουλὶ	τὸ καράβι	τὸ πουλιά	τὸ καράβια
ΓΕΝ.	τοῦ πουλιοῦ τοῦ καραβίου	τῶν πουλιῶν τῶν καραβίων		
ΑΙΤ.	τὸ πουλὶ	τὸ καράβι	τὰ πουλιά	τὰ καράβια
ΚΛΗΤ.	— πουλὶ — καράβι —		πουλιά —	καράβια

Κατὰ τὸ πουλὶ κλίνονται: τὸ αὐτί, τὸ κλειδί, τὸ κουμπί, τὸ λουρί, τὸ νησί x. ἔ.

Κατὰ τὸ καράβι κλίνονται: τὸ τραγούδι, τὸ δρεπάνι, τὸ παραμύθι, τὸ περιβόλι x. ἔ.

Παρατηρήσεις: α) "Ολα τὰ οὐδέτερα, ποὺ τελειώνουν" σὲ —ι στὴ γενικὴ τοῦ ένικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ, τονίζονται στὴ λήγουσα: τὸ πόδι—τοῦ ποδιοῦ—τῶν ποδιῶν, τὸ περιβόλι—τοῦ περιβολιοῦ—τῶν περιβολῶν.

β) Τὰ υποχοριστικὰ σὲ -ακι καὶ -ουλι, συνήθως, δὲ σχηματίζουν γενική: τὸ γατάκι—τοῦ γατιοῦ, τὸ ανγούλι—τοῦ ανγοῦ.

144.

Ορθογραφικοὶ Κανόνες

α) Ἀπὸ τὰ οὐδέτερα σὲ -ι, γράφονται μὲ (υ) στὴν δημοστική,

αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἐνικοῦ: τὸ βράδυ, τὸ δόσυ, τὸ δέξιν καὶ σ' ὅλες τις πτώσεις: τὸ δάκρυ, τὸ δίχτυ, τὸ στάχυ.

β) Τὰ οὐδέτερα μὲν φωνῆν πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξη—ι γράφονται μὲν (γ) πρὶν ἀπὸ τὸ (-ι), σ' δλες τὶς πτώσεις, ποὺ δὲν τελειώνουν σὲ —ι: τὸ τσάι—τοῦ τσαγιοῦ—τὰ τσάγια—τῶν τσαγιῶν, τὸ ρολόι—τοῦ ρολογιοῦ—τὰ ρολόγια κτλ.

Άσκηση. Κλίνε: τὸ νησί, τὸ κλειδί, τὸ περιβόλι, τὸ παραμύθι, τὸ δίχτυ, τὸ βράδυ, τὸ ρολόι.

145.

3. Οὐδέτερα σὲ —ος

(παροξύτονα—προπαροξύτονα)

Ε Ν Ι Κ. ΑΡΙΘΜΟΣ

Π ΛΗ Η. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	τὸ	δάσος	τὸ	μέγεθος	τὸ	δάση	τὰ	μεγέθη
ΓΕΝ.	τοῦ	δάσους	τοῦ	μεγέθους	τῶν	δασῶν	τῶν	μεγεθῶν
ΑΙΤ.	τὸ	δάσος	τὸ	μέγεθος	τὸ	δάση	τὰ	μεγέθη
ΚΛΗΤ.	—	δάσος	—	μέγεθος	—	δάση	—	μεγέθη

Κατὰ τὸ δάσος κλίνονται: τὸ ἄλσος, τὸ κράτος, τὸ ἔθνος, τὸ βρέφος· τὸ κέρδος κ.ἄ.

Κατὰ τὸ μέγεθος κλίνονται: τὸ ἔδαφος, τὸ στέλεχος, τὸ ἔλεος κ.ἄ.

146. Παρατηρήσεις: α) Τὰ οὐδέτερα σὲ —ος κατεβάζουν τὸν τόνο, στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ, στὴ λήγουσα: τῶν δασῶν, τῶν μεγεθῶν.

β) Τὰ προπαροξύτονα οὐδέτερα σὲ —ος κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ στὴν ὀντικαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ πληθυντικοῦ: τὸ μέγεθος—τοῦ μεγέθους—τὰ μεγέθη—μεγέθη.

Άσκηση. Κλίνε: τὸ ἄλσος, τὸ κράτος, τὸ ἔδαφος, τὸ στέλεχος.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

147.

'Ανισοσύλλαβα

Τ' ἀνισοσύλλαβα οὐδέτερα ἔχουν καὶ στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ, δπως καὶ στὸν πληθυντικό, μιὰ συλλαβὴ περισσότερη: ποίη-μα—ποιη-μα-τος—ποιη-μα-τα—ποιη-μα-των.

148.

1. Ούδέτερα ἀνισοσύλλαβα σὲ —μα
(παροξύτονα προπαροξύτονα)

Ε Ν Ι Κ. ΑΡΙΘΜΟΣ Η ΛΗ Θ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	τὸ	βῆμα	τὸ	ἄγχαλμα	τὰ	βήματα	τὰ	ἄγχαλματα
ΓΕΝ.	τοῦ	βήματος	τοῦ	ἄγχαλματος	τῶν	βημάτων	τῶν	ἄγχαλμάτων
ΑΙΤ.	τὸ	βῆμα	τὸ	ἄγχαλμα	τὰ	βήματα	τὰ	ἄγχαλματα
ΚΛΗΤ.	—	βῆμα	—	ἄγχαλμα	—	βήματα	—	ἄγχαλματα

Κατὰ τὸ βῆμα κλίνονται : τὸ αἷμα, τὸ γράμμα, τὸ μνῆμα, τὸ ρῆμα, τὸ σῶμα κ. ἄ.

Κατὰ τὸ ἄγχαλμα κλίνονται : τὸ ἄθροισμα, τὸ κέντημα, τὸ μάθημα, τὸ πήδημα, τὸ μπάλωμα κ. ἄ.

*Ασκηση. Κλίνε : τὸ πήδημα, τὸ ἄθροισμα, τὸ γράμμα, τὸ σῶμα.

149.

2. Ούδέτερα σὲ —σιμο (-ξιμο,—ψιμο)
(προπαροξύτονα)

Ε Ν Ι Κ. ΑΡΙΘΜΟΣ Η ΛΗ Θ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	τὸ	τρέξιμο	τὰ	τρεξίματα
ΓΕΝ.	τοῦ	τρέξιματος	τῶν	τρεξιμάτων
ΑΙΤ.	τὸ	τρέξιμο	τὰ	τρεξίματα
ΚΛΗΤ.	—	(τρέξιμο)	—	(τρεξίματα)

Κατὰ τὸ τρέξιμο κλίνονται : τὸ γράμμιμο, τὸ βάψιμο, τὸ γνέσιμο κ.α.

Τὰ οὐδέτερα σὲ —σιμο,—ξιμο,—ψιμο, σὲ η γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στὴν παραλήγουσα : τῶν τρεξιμάτων.

*Ασκηση. Κλίνε : τὸ γνεσιμό καὶ τὸ βάψιμο.

150.

3. Ούδέτερα σὲ —ας, —ως

Ε Ν Ι Κ. ΑΡΙΘΜΟΣ Η ΛΗ Θ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	τὸ	χρέας	τὸ	φῶς	τὰ	χρέατα	τὰ	φῶτα
ΓΕΝ.	τοῦ	χρέατος	τοῦ	φωτὸς	τῶν	χρέατων	τῶν	φώτων
ΑΙΤ.	τὸ	χρέας	τὸ	φῶς	τὰ	χρέατα	τὰ	φῶτα
ΚΛΗΤ.	—	χρέας	—	φῶς	—	χρέατα	—	φῶτα

Κατὰ τὸ κρέας κλίνονται : τὸ τέρας καὶ τὸ πέρας.

Κατὰ τὸ φῶς κλίνεται : τὸ καθεστώς.

*Ασκηση. Κλίνε : τὸ τέρας καὶ τὸ καθεστώς.

151. Γενικὴ Παρατήρηση : "Ολα τὰ οὐδέτερα ἔχουν καὶ στοὺς δυὸς ἀριθμοὺς τρεῖς πτώσεις δύμοιες : τὴν δνομαστική, τὴν αἰτιατική καὶ τὴν κλητική.

A N Ω M A L A O Y S I A S T I K A

152. Ήσσλάκ οὐσιαστικὰ δὲ σχηματίζονται σύμφωνα μὲ τοὺς γενικοὺς κανόνες μιᾶς ἀπὸ τις τρεῖς κλίσεις. Τὰ οὐσιαστικὰ αὐτὰ δνομάζονται ἀνώμαλα οὐσιαστικά.

Τ' ἀνώμαλα οὐσιαστικὰ εἰναι : ἀκλιτα, ἐλλειπτικά, ιδιόκλιτα, διπλόκλιτα, διπλοκατάληχτα.

V A' "A κ λ i t a

153. "Ακλιτα λέγονται μερικὰ οὐσιαστικὰ, ποὺ διατηροῦν σ' θλες τὶς πτώσεις τὴν. ἴδια κατάληξη. Ή πτώση τους φαίνεται ἀπὸ τὸ ἀρθρο ποὺ τὰ συνοδεύει. "Ακλιτα εἰναι :

1. Ἀπὸ τὰ κοινὰ οὐσιαστικά :

α) Πολλὲς λέξεις ξένης καταγωγῆς, ποὺ, δταν δὲν ἀναρέφωνται σὲ πρόσωπα, εἰναι γένους οὐδέτερου : ζενίθ, κονύκη, μπάρ, τράμι κτλ. Ἐτσι καὶ τὰ περισσότερα γράμματα τοῦ ἀλφαρίθμου : ἄλφα, δέλτα κτλ. (κλίνονται τά : ἑψιλό, ὅμικρο, ἕψιλο).

β) Τὰ προταχτικά : ἀγια, ἥι—, κυρ, κυρα—, μαστρο— κτλ. Είναι συγκομένοι τύποι ἢ τύποι αἰτιατικῆς τῶν κοινῶν οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων : ἄγιος, ἀγια—κύριος, κυρία—μάστορης κτλ.

2. Ἀπὸ τὰ κύρια δνόματα :

α) Τὸ Πάσχα. β) Πολλὲς τοπωνυμίες ξενικές : Κιλκίς, Πέτα, Σινά, Γιβραλτάρ κ.ἄ. γ) Πολλὰ δνόματα ἀνθρώπων ξενικά : Αδάμ, Ιαβίδ κ.ἄ. δ) Πολλὰ οἰκογενειακὰ δνόματα Ἑλλήνων, ξενικά καὶ πολλὰ ἐλληνικά, ποὺ ἔχουν τὸν τύπο τῆς Υενικῆς : Ρακτιβάν, Παπαγεωργίου κ.ἄ.

6) Τὰ θηλυκὰ ἀντρωνυμικά, ποὺ σχηματίζονται ἀπὸ τὴ γενεικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ μένουν μὲ τὸν τύπον αὐτὸς συνήθως ἄκλιτα: ἵνα κυρία Ἰημητριάδη—τῆς κυρίας Αἰμητριάδη κατ.

B' Ἐ λ λ ε i π t i x ἄ

154. Μερικὰ οὐσιαστικὰ δὲν ἔχουν ἔλες τὶς πτώσεις καὶ τῶν δύο ἀριθμῶν. Αὗτὰ λέγονται ἐλλειπτικά καὶ είναι: δεῖλι, ἐπίχειρα, ἥπατα, ὅφελος, τάραχος, προάλλες, πρωΐ, σέλας, σέρβας, σίγκαλα.

Στὴ γενεικὴ μόνο συνήθως ἔχουν λέξεις: τοῦ κάκου, τοῦ θανατοῦ, λογῆς.

Γ' Ιδιόκλιτα

155. Ιδιόκλιτα λέγονται τὰ οὐσιαστικά, ποὺ δὲν κλίνονται κατὰ μίαν ἀπὸ τὶς τρεῖς κλίσεις, παρὰ ἀκολουθοῦν δικό τους σχηματισμό. Ιδιόκλιτα είναι: α) Μερικὰ ἀρσενικὰ σὲ —έας. Αὗτὰ κλίνονται στὸν ἑνικὸν κατὰ τὸ λογίας, στὸν πληθυντικὸν δημως, ἀκολουθοῦν τὴν ἀρχικὴν κλίσην.

ΕΝΙΚ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	δεκανέας
ΓΕΝ.	τοῦ δεκανέα
ΑΙΤ.	τὸ δεκανέα
ΚΛΗΤ.	— δεκανέα

ΠΛΗΘ. ΑΡΙΘΜΟΣ

οἱ δεκανεῖς
τῶν δεκανέων
τοὺς δεκανεῖς
— δεκανεῖς

“Ομοια κλίνονται: α) ὁ ἀμφορέας, ὁ γραφέας, ὁ κουρέας, ὁ γραμματέας κ. ᾧ.

6) Τὰ οὐσιαστικὰ δὲν εὐγενής (εὐπατρίδης), ὁ συγγενής.

γ) Μερικὰ οὐδέτερα ποὺ τελειώνουν σὲ —ον, —αν, —εν, —υ. Αὗτα είναι: 1) σὲ ον: ὄν, παρόν, παρελθόν, προϊόν, καθῆκον, συμφέρον.

ΕΝΙΚ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	δεκανέας	τὸ καθῆκον
ΓΕΝ.	τοῦ δεκανέα	τοῦ καθῆκοντος
ΑΙΤ.	τὸ δεκανέα	τὸ καθῆκον
ΚΛΗΤ.	— δεκανέα	— καθῆκον

ΠΛΗΘ. ΑΡΙΘΜΟΣ

οἱ δεκανεῖς	τὰ καθήκοντα
τῶν δεκανέων	τῶν καθηκόντων
τοὺς δεκανεῖς	τὰ καθήκοντα
— δεκανεῖς	— καθήκοντα

2) σὲ —αν: πάν, σύμπαν. 3) σὲ —εν: μηδέν, φωνῆν. 4) σὲ —υ: δέν, δόρυ. (ὄν—ὄντος, δέν—δέος, δόρυ—δόρατος).

Τὸ μηδὲν δὲ σχηματίζει πληθυντικό. Οὐαν χοειχτῇ, τὸν σχημα-
τίζομε ἀπὸ τὴ λέξῃ μηδενικῷ: τὰ μηδενικά.

Άσκηση. Κλίνε: ὁ εὐγενῆς, ὁ γραμματέας, ὁ συγγραφέας, τὸ πα-
ρόν, τὸ προτόν.

Δ' Διπλόκλιτα

156. Διπλόκλιτα λέγονται μερικά ούσιαστικά ποὺ ἀλλάζουν γένος
στὸν πληθυντικό κι ἔτσι ἀκολουθοῦν, κατὰ τὸν ἀριθμό, ἄλλη κλίση:

ΕΝΙΚΟΣ

οἱ πλοῦτος
οἱ σάνδος
ἡ νιότη
δὲ βάτος
οἱ βράχος
οἱ δεσμὸς
οἱ γκρεμνός
οἱ καπνὸς
οἱ λαιμὸς
οἱ λόγος
οἱ ναῦλος
οἱ οὐρανός
οἱ πηλὸς
οἱ σκελετὸς
οἱ σταθμὸς
οἱ φάκελος
οἱ χρόνος

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ

τὰ πλούτη
τὰ σανὰ
τὰ νιάτα
οἱ βάτοι — τὰ βάτα
οἱ βράχοι — τὰ βράχια
οἱ δεσμοὶ — τὰ δεσμά
οἱ γκρεμνοὶ — τὰ γκρεμνά
οἱ καπνοὶ — τὰ καπνὰ
οἱ λαιμοὶ — τὰ λαιμὰ
οἱ λόγοι — τὰ λόγια
οἱ ναῦλοι — τὰ ναῦλα
οἱ οὐρανοὶ — τὰ οὐράνια
οἱ πηλοὶ — τὰ πηλά
οἱ σκελετοὶ — τὰ σκελετά
οἱ σταθμοὶ — τὰ σταθμά
οἱ φάκελοι — τὰ φάκελα
οἱ χρόνοι — τὰ χρόνια

Ε' Διπλόμορφα

157. Διπλόμορφα λέγονται μερικά ούσιαστικά, ποὺ ἔχουν δύο
τύπους:

α) γέροντας—γέρος, δράκοντας—δράκος, γίγαντας—γίγας, ἐλέφαντας—
ἐλέφρχος, Αἴλαντας—Αἴλας. Κάλχαντας—Κάλχας, "Αἰλαντας"—Αἰλας, κόμη-
τας—κόμης, γόντας—γόνης, χάροντας—χάρος.

β) Ἀρτέμιδα—Ἀρτειη, Ήμέιδα—Ἡμήη, δεσποιγίδα—δεσποινίς.

γ) Φωνητικά διπλόμορφα: ἡμέρα—μέρη, πράγμα—πράμα.

ΣΤ' Διπλοκατάληχτα

158. Διπλοκατάληχτα λέγονται μερικά ούσιαστικά, που σχηματίζονται στὸν ἐνικὸν ἢ στὸν πληθυντικὸν μὲ διαφορετικοὺς τύπους. Τέτοια εἶναι :

δ) γονιδός—οἱ γονιοὶ καὶ οἱ γονεῖς, δικαπετάνιος—οἱ καπετάνιοι καὶ οἱ καπεταναῖοι, διφύρωναρχης—οἱ φύρωνάρχες καὶ οἱ φύρωναραῖοι, δινοικοκύρης—οἱ νοικοκύρηδες καὶ οἱ νοικοκυράτοι.

"Ομοια σχηματίζονται καὶ τά :

α) κατεργάρης, μουσαρίος, καραβοκύρης, περιβολάρης.

δ) σὲ — αἵοι σχηματίζει τὸν πληθυντικὸν καὶ τὸ νομάτοι — νοματαῖοι. Τὸ οὐδέτερο στῆθος ἔχει πληθυντικὸν στήθη καὶ στήθια.

γ) Διπλοκατάληχτα στὸν ἐνικὸν εἶναι :

μάγειρας—μάγειρος, μάστορας—μάστορης, ἀνειώνη—ἀνειώνα, ἄκρια—ἄκρη, κάμπα—κάμπη, χεῖλος, γόνατο—γόνα.

δ) διπλοκατάληχτα ζεύγη : (πληθυντικὸς μὲ διαφορετικὲς σημασίες) : ἀράπης—ἀράπηδες (ποὺ ἔχουν μαῦρο χρῶμα), ἀράπης—ἀραπάδες (οἱ ντόπιοι κάτοικοι τῆς Αιγύπτου), δεσπότης—δεσποτάδες (ἀρχιερεῖς), δεσπότης—δεσπότες (τύραννοι), κορφὴ—κορφές (οἱ κορυφές τῶν βουνῶν), κορφὴ—κορφάδες (οἱ ἔκρες τῶν χορταρικῶν).

ΤΡΙΤΗ ΚΛΙΣΗ

ΟΥΔΕΤΕΡΑ

ΠΤΩΣΕΙΣ	1	2	3	4	5	6	7
Ε Ν Ι Κ Ο Σ ΑΡΙΘΜΟΣ							
ΟΝΟΜΑΣΤ.	πε̄νκ-ο	μάτ-ι	δάσ-ος	γράψ-ι - εμο	σῶμ-α	τ-ῶς	χρέ-ας
ΓΕΝΙΚΗ	πε̄νκ-ου	μάτ-ιού	δάσ-ους	γράψ-ι - εματος	σώμ-ας	φωτ-ός	χρέ-ατος
ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ	πε̄νκ-ο	μάτ-ι	δάσ-ος	γράψ-ι - εμο	σῶμ-α	φ-ῶς	χρέ-ας
ΚΛΗΤΙΚΗ	πε̄νκ-ο	μάτ-ι	δάσ-ος	γράψ-ι - εμο	σῶμ-α	χρέ-ας	
Π Λ Η Θ Υ Ν Τ Ι Κ Ο Σ ΑΡΙΘΜΟΣ							
ΟΝΟΜΑΣΤ.	πε̄νκ-α	μάτ-ια	δάσ-η	γράψ-ι - εματα	σῶμ-α	φωτ-α	χρέ-ατα
ΓΕΝΙΚΗ	πε̄νκ-ων	μάτ-ιων	δάσ-ῶν	γράψ-ι - εμάτων	σῶμ-α	φωτ-ων	χρέ-άτων
ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ	πε̄νκ-α	μάτ-ια	δάσ-η	γράψ-ι - εματα	σῶμ-α	φωτ-α	χρέ-ατα
ΚΛΗΤΙΚΗ	πε̄νκ-α	μάτ-ια	δάσ-η	γράψ-ι - εματα	σῶμ-α	φωτ-α	χρέ-ατα

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

160.

Ποιές λέξεις λέγονται ἐπίθετα

Ο καλός γεωργὸς ξεκινάει γιὰ τὴ δουλειὰ του. Ἐχει ψηλὸ ἀνάστημα, μαῦρα μαλλιὰ καὶ δυνατά μπράτσα. Ὁ ἀέρας χαιδεῖει τὸ γυμνὸ στῆθος του κι ὁ λαμπερὸς ἥλιος τοῦ δίνει ζωὴ καὶ δύναμη.

Οἱ λέξεις : καλός, ψηλό, μαῦρα, δυνατά, γυμνό, λαμπερός, πικές δείχνουν τί λογῆς εἰναι τὸ οὐσιαστικὸ ποὺ συνοδεύουν. Δηλαδή, ποιὰ ποιότητα ἡ ιδιότητα ἔχει.

Ἐπίθετα λέγονται οἱ λέξεις, ποὺ φανερώνουν τί λογῆς εἰναι τὸ οὐσιαστικὸ ποὺ συνοδεύουν. Δηλαδή, ποιὰ ποιότητα ἡ ιδιότητα ἔχει.

Ἄσκηση. Στὸ παρακάτω κείμενο ὑπογράμμισε τὰ ἐπίθετα :

Τὸ ψηλὸ δέντρο. Ὁ πράσινος κάμπος. Ἡ ὠραία φωνή. Τὰ διαβατάρικα πουλιά. Οἱ γενναῖοι στρατιῶτες. Τὸ ἀθῷο πρόβατο. Ἡ κρύα νύχτα. Ὁ πιστὸς σκύλος. Τὸ παχὺ κριάρι. Τὸ γλυκὸ κρασί.

Γένη τῶν ἐπιθέτων

161. "Οπως ὅλεπεις, τὰ ἐπίθετα, ποὺ ὑπογράμμισες, παίρνουν τὸ γένος τοῦ οὐσιαστικοῦ, ποὺ προσδιορίζουν καὶ συμφωνοῦν μαζὶ του καὶ στὸν ἀριθμὸ καὶ στὴν πτώση.

Τὰ ἐπίθετα λοιπόν ἔχουν τρία γένη :

1. Ἀρσενικὸ

- ἔ καλδὲ
- ἔ ὠραῖος
- ἔ θαψὶς
- ἔ ζηλιάρης

2. Θηλυκὸ

- ἡ καλὴ
- ἡ ὠραία
- ἡ θαψὶς
- ἡ ζηλιάρχη

3 Οὐδέτερο

- τὸ καλὸ
- τὸ ὠραῖο
- τὸ θαψὺ
- τὸ ζηλιάρικο

"Α σ κ η σ η. Γράψε, στὸ τετράδιό σου, τὰ παρακάτω ἐπίθετα καὶ στὰ τρία γένη:

Ο τρυφερός ὁ δυνατός, ὁ ψηλός, ὁ βαρύς, ὁ σκληρός, ὁ γενναῖος, ὁ πλούσιος, ὁ πεισματάρης, ὁ τεμπέλης, ὁ χρυσός, ὁ ἄγιος, ὁ σιδερένιος.

Πίνακας τῶν ἐπιθέτων

Ἀρσενικὸ

1. δυνατὸς
2. ὠραῖος

Θηλυκὸ

- δυνατὴ
- ὠραία

Οὐδέτερο

- δυνατὸ
- ὠραῖο

3.	κακός	κακιά	κακό
4.	ζηλιάρχης	ζηλιάρχα	ζηλιάρχικο
5.	δαθύς	δαθιά	δαθύ
6.	θαλασσής	θαλασσιά	θαλασσι
7.	ὑπναράς	ὑπναροῦ	ὑπναράδικο

Α σ κ η σ η

Κάμε καὶ σὺ ἔνα πίνακα σὰν τὸν παραπάνω, μὲ ἄλλα ἐπίθετα, ποὺ νῦν ἔχουν τὶς ἴδιες καταλήξεις μὲ τὰ ἐπίθετα τοῦ πίνακα.

Πῶς κλίνονται τὰ ἐπίθετα

162. Τὰ ἐπίθετα κλίνονται, ὅπως καὶ τὰ οὐσιαστικά, ποὺ ἔχουν τὶς ἴδιες καταλήξεις μὲ ἀυτά.

Μόνο τὰ ἐπίθετα, ποὺ τὸ ἀρσενικό τους τελειώνει σὲ -ος π.χ. ὁ βαθύς, ὁ παχύς, ὁ πλατύς καὶ σὲ -ης π.χ. ὁ θαλασσής, ὁ σταχτής κλπ., κλίνονται μὲ δικό τους τρόπο καὶ σχηματίζουν τὴ γενική τοῦ ἔνικοῦ, ὅπως τὰ οὐσιαστικά σὲ -ος π. χ. ὁ βαθύς, τοῦ βαθιοῦ, οἱ βαθιοὶ κλπ.

6) Στὰ ἐπίθετα ὁ τόνος μένει ἀμετακίνητος σὲ όλες τὶς πτώσεις τοῦ ἔνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ. π.χ. ὁ ἑτοιμος, τοῦ ἑτοιμου, τῶν ἑτοιμων, τοὺς ἑτοιμους κλπ.

163.

Ἐπίθετα σὲ -ος, -η, -ο

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	ἐ	καλός	ἡ	καλή	τὸ	καλό
ΓΕΝ.	τοῦ	καλοῦ	τῆς	καλῆς	τοῦ	καλοῦ
ΑΙΤ.	τὸν	καλό	τὴν	καλή	τὸ	καλό
ΚΛΗΤ.	—	καλὲ	—	καλὴ	—	καλὸ

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	οἱ	καλοὶ	οἱ	καλὲς	τὰ	καλὰ
ΓΕΝ.	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν
ΑΙΤ.	τοὺς	καλούς	τὶς	καλὲς	τὰ	καλὰ
ΚΛΗΤ.	—	καλοὶ	—	καλὲς	—	καλὰ

Παρατήρηση: Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο κλίνονται τὰ περισσότερα ἐπίθετα σὲ -ος, ὅσα ἔχουν χαρακτήρα σύμφωνο. ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἐπίθετα δξύτονα ἦ παροξύτονα, ποὺ ἔχουν χαρακτήρα φωνῆν ἔκτος ἀπὸ γιῶτα (ι). Π. χ. Τὰ

ἐπίθετα : ἀκριβός, ὕσπειρος, γερός, δυνατός, βραδινός, ἀφράτος, ἔτοιμος, μεγάλος, μικρός, μισός, πονηρός, τυχερός, σωστός, ἥσυχος, φρόνιμος, ἀκούραστος, ἀραιός, δίκαιος, μάταιος, ὄγδοος, παμπάλαιος κ. ἢ.

Ασκηση. α) Νὰ κλίνης τὰ ἐπίθετα : Ὁ ἀκριβός — ἡ ἀκριβή — τὸ ἀκριβό, ὁ φρόνιμος — ἡ φρόνιμη — τὸ φρόνιμο. ὁ ἀφράτος — ἡ ἀφράτη — τὸ ἀφράτο.

β) Κλίνε ἐπίσης : Ὁ δυνατός ἄνεμος, ἡ δυνατή βροχή, τὸ δυνατό κρύο.

164.

ἘΠΙΘΕΤΑ Σὲ —ΟΣ, —Α, —Ο

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	ἡ	νέος	ἡ	νέα	τὸ	νέο
ΓΕΝ.	τοῦ	νέου	τῆς	νέας	τοῦ	νέου
ΑΙΤ.	τὸ	νέο	τὴ	νέα	τὸ	νέο
ΚΛΗΤ.	—	νέε	—	νέα	—	νέο

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	οἱ	νέοι	οἱ	νέες	τὰ	νέα
ΓΕΝ.	τῶν	νέων	τῶν	νέων	τῶν	νέων
ΑΙΤ.	τοὺς	νέους	τὶς	νέες	τὰ	νέα
ΚΛΗΤ.	—	νέοι	—	νέες	—	νέα

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	ὁ	πλούσιος	ἡ	πλούσια	τὸ	πλούσιο
ΓΕΝ.	τοῦ	πλούσιου	τῆς	πλούσιας	τοῦ	πλούσιου
ΑΙΤ.	τὸν	πλούσιο	τὴν	πλούσια	τὸ	πλούσιο
ΚΛΗΤ.	—	πλούσιε	—	πλούσια	—	πλούσιο

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	οἱ	πλούσιοι	οἱ	πλούσιες	τὰ	πλούσια
ΓΕΝ.	τῶν	πλούσιων	τῶν	πλούσιων	τῶν	πλούσιων
ΑΙΤ.	τοὺς	πλούσιους	τὶς	πλούσιες	τὰ	πλούσια
ΚΛΗΤ.	—	πλούσιοι	—	πλούσιες	—	πλούσια

α) "Οπως τὸ νέος, κλίνονται τὰ ἐπίθετα : ὠραῖος, ἀθώος, ἀρχαῖος, ἀστεῖος, γενναῖος, κρύος, λείος, γκρίζος, πανούργος, σκούρος κλπ.

6) "Οπως τὸ πλούσιος, κλίνονται: τὰ ἐπίθετα ποὺ τελειώνουν σὲ —ιος, —ειος, —οιος, —υιος καὶ τὰ παράγωγα σὲ —ενιος, καὶ ισιος: ἄγριος, ἀδέξιος, αἰώνιος, ἄξιος, γαλάζιος, δέλιος, ισιος, ἐνάντιος, κούφιος, μέτριος, ζρυθιος, οὐράνιος, σάπιος, σπάνιος, τίμιος, ἀδειος, ἀντρίκειος, ἐπιτήδειος, κυ-
κλώπειος, τέλειος, θριοιος, ἀλληλέγγυος, ἀσγημένιος, θελουθένιος, μαρτιαρένιος,
σιδερένιος, χρυσίος, θονίσιος, παιδιακίσιος κλπ.

"Ασκηση. α) Νά κλινης τὰ ἐπίθετα: ὁ ἀρχαῖος—α—ο καὶ ὁρθιος—α—ο, β) Νά κλινης ἀκόμη: ὁ ἄδειος κουρβίας, ή ἄδεια δεξαμενής, τὸ ἄδειο ποτίγμα.

165. Παρατήρηση: Τὰ θηλυκὰ τῶν ἐπιθέτων στὴν ὁνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ τελειώνουν σὲ —η, —α, καὶ —ια.

"Ετοι τελειώνουν :

α) σὲ —η: ή κάθετη, ή ἔνδοξη, ή γόνιμη, ή έξοιτη, ή διεδρη, ή δίκαιη,
ή ἐπιπέλαιη, ή μάταιη, ή παμπάλαιη, ή ἀντίξοη, ή ὑπάκουη, ή ὅγδη, κλπ.

β) Σὲ —α: ή ἄξια, ή παγκόσμια, ή ὑποψήφια. ή ἐπίγεια, ή ἀλληλέγ-
γυα, ή τέλεια, ή κυνηγήσια, κλπ.

γ) Σὲ —ια: ή βαριά, ή γλυκιά, ή παχιά, ή πλατιά, ή φρεδιά, (καὶ οὐκ
βαρειά, γλυκειά κλπ).

"Επομένως: οὐχι ἄγονος γραμμή, ἀλλὰ ἔγονη γραμμή. "Οχι παγκό-
σμιος ίστοριχ, ἀλλὰ παγκόσμια ίστοριχ.

166. Δὲν είναι απάνιο, μερικὰ ἐπίθετα ν' ἀλλάξουν γραμματικὸ
εἶδος καὶ νὰ γίνουν ούσιαστικά. Αὗτά, σσο εἰνὰς ἐπίθετα, κρατοῦν τὸν τί-
νο τους ἀμετακίνητο στὴ συλλαβὴ, ποὺ τονίζονταν καὶ στὴν δνοιαστικὴ τοῦ ἐ-
νικοῦ. "Οταν διως ούσιαστικοὶ γηθοῦν, ἀκολουθοῦν τοὺς τονικοὺς κανόνες τῶν
ούσιαστικῶν. Η.χ. α) λέμε: ή κύρια ἀπασχόληση, τοῦ κύριου ὀνόματος, οἱ κι-
ριες προτάσεις. "Αλλὰ β) λέμε ἐπίσης: 'Ετοιμάζεται ὁ καφὲς τοῦ κυρίου
καὶ τῆς κυρίας. Χαιρετῶ τοὺς κυρίους καὶ τὶς κυρίες.

Στὴ δεύτερη περίπτωση τὰ «κύριος» καὶ «κυρία» ἔγιναν ούσιαστικά.

γ) Λέμε ἐπίσης: ήρθε δε ώτερη. ή τέταρτη στὸ τρέξιμο, ἀλλὰ οἱ γιμέρες
τῆς ἑδονιάδας: Λευτέρα, Τετάρτη.

'Ακόμη, ή προηγούμενη ήμέρα, ἀλλά ή, ἵγιον μένη τοῦ μοναστηριοῦ.

Τὰ ἐγκλήματα τῶν βάρβαρων λαῶν, ἀλλὰ: οἱ ἐπιδρομές τῶν βαρβάρων.

167. 'Η κιτιατικὴ τοῦ ἐνικοῦ τῶν ἀρσενικῶν ἐπιθέτων σὲ -ος παίρνει

πολλές φορές στὸ τέλος ἔνα (ν ἡ διανοεινη λέξη ἀρχική ἀπὸ φωνῆν, ἢ διαν ὑπάρχη φόδος νὰ γίνῃ σύγχυτη μὲ τὸ οὐδέτερο, ἢ διαν θρίσκεται στὸ τέλος τῆς φράσης. Π. χ. τὸν καὶ δὲ ἀνθρώπο, τὸν βρίσκω καλόν.

168.

'Επίθετα σὲ -ος -ια, -ο.

Ε Ν Ι Κ Ο Σ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	ε γλυκὸς	η γλυκιὰ	τὸ γλυκὸ
ΓΕΝ.	τοῦ γλυκοῦ	τῆς γλυκιᾶς	τοῦ γλυκοῦ
ΑΙΤ.	τὸ γλυκὸ	τῇ γλυκιᾷ	τὸ γλυκὸ
ΚΑΗΤ.	— γλυκὲ	— γλυκιᾳ	— γλυκὸ

Π Λ Η Θ Γ Ν Τ Ι Κ Ο Σ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	οἱ γλυκοὶ	οἱ γλυκὲς	τὰ γλυκὰ
ΓΕΝ.	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν
ΑΙΤ.	τοὺς γλυκοὺς	τὶς γλυκὲς	τὰ γλυκὰ
ΚΑΗΤ.	— γλυκοὶ	— γλυκές	— γλυκὰ

Μὲ τὸν ἕδιο τρίπο κλίνονται τὰ ἐπίθετα: ξανθός, ἐλαφρός, (καὶ ἐλα- φρὺς), φρέσκος καὶ μερικὴ, ποιη τελειώνουν σὲ -κος, -γκος, -χος, -νος: γνωστικός, στριγκός, ρηχός, φτωχός, ζακυνθινός,

169.

'Ορθογραφικοὶ κανόνες

α) Τὰ θηλυκὰ τῶν ἐπίθετων σὲ -ος, -ια, -ο στὸν πληθυντικὸ χάνουν τὸ γιώτα (ι) π.χ. οἱ γλυκὲς -τῶν γλυκῶν, οἱ ἐλαφροὶς -τῶν ἐλαφρῶν, οἱ μα- λακῖς -τῶν μαλακῶν κλπ.

β) Τὰ ἐπίθετα ποὺ τελειώνουν σὲ -ικος γράφονται μὲ γιώτα (ι) π.χ. ναυτικός, λογικός, γνωστικός κλπ.

'Εξαιροῦνται: γλυκός, θηλυκός, λιθικός, δαγεικός, κεραμεικός, Δεκε- λεικός.

γ) Τὰ ἐπίθετα ποὺ τελειώνουν σὲ -ιμος, γράφονται μὲ γιώτα (ι) π. χ. νόστιμος, φρόνιμος, δόκιμος, χρήσιμος, κλπ.

'Εξαιροῦνται: "Οις εἰναι σύνθετα μὲ τὸ θυμός π.χ. πρόθυμος, εῖθυ- μος καὶ τά: δημόνυμος, ἑτερώνυμος, ασχημός, διάσημος, ἐπίσημος, ἔτοιμος.

δ) Τὰ ἐπίθετα, ποὺ τελειώνουν σὲ -ινος, γράφονται μὲ γιῶτα (ι) π. χ. πράσινος, κόκκινος, μακρινός, ξύλινος.

*Ἐξαιροῦνται : φωτεινός, σκοτεινός, δρεινός, ἐφετεινός, υγιεινός, ἐλεεινός, ταπεινός, παντοτεινός, φθηνός.

ε) Τὰ ἐπίθετα ποὺ τελειώνουν σὲ -αιος, γράφονται μὲ ἀλφα γιῶτα (αι) π.χ. ἀρχαῖος, ὡραῖος, γενναῖος, τελευταῖος.

*Ἐξαιροῦνται τὰ : νέος καὶ ἀθεος.

Ϛ) Τὰ ἐπίθετα, ποὺ τελειώνουν σὲ -ιος, γράφονται μὲ γιῶτα (ι) π. χ. ἄγιος, ἄγριος, ἄξιος.

*Ἐξαιροῦνται : καὶ γράφονται 1) μὲ (ει) : ἀστεῖος, ἀδεῖος, τέλειος, θέρειος, ἐπιτήδειος, λεῖος, θεῖος, οἰκεῖος, κυκλώπειος, καὶ ὅσα εἰναι σύνθετα μὲ τὸ γῆ π.χ. ισόγειος, υπόγειος κλπ. 2) μὲ (υ) χρύος, ἀληλέγγυος. 3) μὲ (οι) ὅμοιος καὶ τὰ σύνθετά του. Π.χ. παρόμοιος κλπ.

Ϛ) Τὰ ἐπίθετα, ποὺ τελειώνουν σὲ -λέος καὶ -τέος, γράφονται μὲ ἔψιλο (ε) π.χ. πειναλέος, πληρωτέος κλπ.

*Ἐξαιροῦνται : Κεφαλαῖος, τελευταῖος.

η) Τὰ ἐπίθετα, ποὺ τελειώνουν σὲ -ηρὸς, γράφονται μὲ ἡτα (η) π. χ. ζωηρός, ἀνθηρός, πονηρός κλπ.

*Ἐξαιροῦνται : χρηματός, ισχυρός, ὀχυρός, βοδελυρός, έλοσυρός.

θ) Τὰ ἐπίθετα, ποὺ τελειώνουν σὲ -ητός, γράφονται μὲ ἡτα (η) π. χ. ἀγαπητός, ποθητός κλπ.

ι) Τὰ ἐπίθετα, ποὺ τελειώνουν σὲ -ωπός καὶ -ωτός, γράφονται μὲ ὥμεγα (ω) π.χ. ἀγωμαπός, πρασινωπός, ψτερωτός, καμαρωτός κλπ.

ια) Τὰ ἐπίθετα, ποὺ τελειώνουν σὲ -ίσιος, γράφονται μὲ γιῶτα (ι) στὴν προπαραλήγουσα π.χ. βοννίσιος, σπιτίσιος, παιδιακίσιος κλπ.

*Ἐξαιροῦνται : Μερικὰ λόγια ἐπίθετα : π. χ. ἑτήσιος, ἡμερήσιος, γνήσιος καὶ τὰ ἔθνικὰ Ἐγτανήσιος, Ιαγορήσιος, Δωδεκανήσιος κλπ.

ιβ) Τὰ ἐπίθετα, ποὺ τελειώνουν σὲ -ωτης, ἔθνικά, γράφονται μὲ ὥμεγα π. χ. Ἀνδρωτης, Ἡπειρώτης, Σουλιώτης κλπ.

'Ασκήσεις

α) Συμπλήρωσε τις τελείτες μὲ τὸ κατάλληλο φωνῆν ἢ δίψηφο.

πράσινος	ῷριμος	κυριός	ζωὴν ρὸς
ἀληθινὸς	ἀραιός	πλούσιος	ξηρὸς
ταπεῖνὸς	γενεθλίος	ἄδηλος	ἐπιθυμητός
φωτεινὸς	πειναλός	τέλειος	χαριτωπός
παντοτελεῖνος	τελευτικός	γελαστός	νησιώπος
διάστημος	κεφαλαιός	δημιουρός	κιτρινωπός
ἄσχιστος	ἀθετός	ἀνδρεύος	ζυμωτός τός
φρόνιμος	ρωμανός	ἀστερίος	τολμηρός
πρόθυμος	λαθροκόμος	κρητικός	τηγανητός
φθινὸς	μεσημέριος	παρόμοιος	ἀγκαθωπός
πρωτεῖνος	σπουδηύος	ἄγριος	φθονηρός

β) Νὰ ἀντιγράψῃς στὸ τετράδιό σου καὶ τοὺς 12 παραπάνω κανόνες μὲ 3—5 παραδείγματα σὲ κάθε παρατήρηση (τοὺς 6 σήμερα καὶ τοὺς ἄλλους 6 στὸ ἄλλο μάθημα).

170.

'Επίθετα σὲ —υς, —ιά, —ο.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	εἰ	εὐθύς	γει	εὐθιές	τεῖ	εὐθιέ
ΓΕΝ.	τοῦ	εὐθιτοῦ	τῆς	εὐθιτικῆς	τοῦ	εὐθιτικοῦ
ΑΙΤ.	τὸ	εὐθύ	τὴ	εὐθιέ	τεῖ	εὐθιέ
ΚΛΗΤ.	—	εὐθι	—	εὐθιέ	—	εὐθιέ

ΠΛΗΓΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	οἱ	εὐθιοὶ	οἱ	εὐθιές	τὰ	εὐθιέ
ΓΕΝ.	τῶν	εὐθιῶν	τῶν	εὐθιτῶν	τῶν	εὐθιτικῶν
ΑΙΤ.	τοὺς	εὐθιούς	τοὺς	εὐθιές	τὰ	εὐθιέ
ΚΛΗΤ.	—	εὐθι	—	εὐθιέ	—	εὐθιέ

"Οπως ὁ βαθύς, κλίνονται τὰ ἐπίθετα, ποὺ φανερώνον, διαστάσεις, βάρος, κλίπ: ἀγνής, δασίς, ἐλαφρόν, μακρόν, παχύς, πλατύς, τραχύς, φαρδύς, οὐδρός, κλπ.

Παρατηρήσεις: α) Μὲ ὄψιλον (υ) γράφονται τὸ ἀρσενικό καὶ τὸ οὐδέτερο, μόνο στήν ὀνομαστική, αἰτιατική, καὶ κλητική τοῦ ἔνικοῦ. Σὲ δ-

λες τις ἄλλες πτώσεις γράφονται μὲν γιῶτα (ι) π. χ. ὁ βαρός, τὸν βαρύν,

τὸ βαρύ, οἱ βαροι, τὰ βαριά.

δ) Ἡ κατάληξη -ια τῶν θηλυκῶν γράφεται μὲν γιῶτα (ι) π.χ. ἡ βαριά, ἡ θλαφριά.

171.

'Επίθετα σὲ -ής, -ιά, -ι

Ε Ν Ι Κ Ο Σ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	δ σταχτής	ἡ σταχτιά	τὸ σταχτὶ
ΓΕΝ.	τοῦ σταχτιοῦ	τῆς σταχτιᾶς	τοῦ σταχτιοῦ
ΑΙΤ.	τὸ(ν) σταχτὴ	τὴ(ν) σταχτιά	τὸ σταχτὶ
ΚΛΗΤ.	— σταχτὴ	— σταχτιά	— σταχτὶ

Η ΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	οἱ σταχτιοὶ	οἱ σταχτιές	τὰ σταχτιά
ΓΕΝ.	τῶν σταχτιῶν	τῶν σταχτιῶν	τῶν σταχτιῶν
ΑΙΤ.	τοὺς σταχτιοὺς	τὶς σταχτιές	τὰ σταχτιά
ΚΛΗΤ.	— σταχτιοὶ	— σταχτιές	— σταχτιά

"Οπως ἐ σταχτής, κλίνονται τὰ ἐπίθετα ποὺ παράγονται ἀπὸ οὐσιαστικὰ καὶ ψανερώνουν χρῶμα, Η. χ. βυσινής, θαλασσής, κανελής, καφετής, κεραμιδής, μενεξεδής, ούρανής, πορτοκαλής, τριανταφυλλής, φιστικής, χρυσαφής, καὶ τὰ ψαρής, δαμασκής, μαβής.

172. Παρατηρήσεις α') Μὲ ητα (η) στὴν κατάληξη, γράφεται μόνο τὸ ἀρσενικό, στὴν Ὄνοματική, Αἰτιατική καὶ Κλητική τοῦ Ἐνικοῦ. Σὲ δλες τὶς ἄλλες πτώσεις, ὅπως ἐπίσης τὸ θηλυκὸ καὶ τὸ οὐδέτερο, γράφονται μὲ γιῶτα (ι) π. χ. ὁ θαλασσής, τὸν θαλασσή, ἀλλὰ ἡ θαλασσιά, τὸ θαλασσή.

δ) Τὰ ἐπίθετα σὲ -ης καὶ -ις ἔχουν μόνο δρθογραφική διαφορά.

Γράφονται μὲν ἡτα (η) τὰ ἐπίθετα, ποὺ δείχνουν χρῶμα, π.χ. βυσινής, κανελής, κεραμιδής κλπ. καὶ τὰ ἐπίθετα δαμασκίς, δεξίς, καὶ μαβής. Τὰ ἄλλα ἐπίθετα, ποὺ τελειώνουν σὲ -ις, γράφονται μὲ ὕψιλο (υ). Π. χ. βαρός, βαθίς, μαχός, παχύς, πλατύς, φαρδύς, ἀψύς κλπ.

γ) Οταν τὸ ἀρσενικὸ τελειώνη σὲ -ης μὲ ητα (η), τὸ οὐδέτερο γράφεται μὲ γιῶτα (ι). π.χ. ὁ σταχτής — τὸ σταχτί, ὁ ψαρής — τὸ ψαρό.

"Οταν τὸ ἀρσενικὸ τελειώνη σὲ -ις μὲ ὕψιλο (υ), τὸ οὐδέτερο γράφεται κι ἔκεινο μὲ ὕψιλο (υ) π.χ. ἡ βαθίς — τὸ βαθὺ κλπ.

Ασκηση. Νὰ κλίνης τὰ ἐπίθετα: Ὁ θαλασσῆς—ἡ θαλασσιά—τὸ θαλασσοῦ, δὲ οὐρανῆς—ἡ οὐρανιά—τὸ οὐρανό.

Κλίνε ἀκόμη: Ὁ μαρής οὐρανός, ἡ μαρῖν ἀνατολή, τὸ μαρῖ δειλινό.

173. Ἐπίθετα μὲ τὰ ἀρχενικὸ σὲ -ης (ἀνισοσύλλαβο)

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	δὲ ξηλιάρης	ἥ	ξηλιάρχ	τὸ	ξηλιάρικο
ΓΕΝ.	τοῦ ξηλιάρη	τῆς	ξηλιάρας	τοῦ	ξηλιάρικου
ΑΙΤ.	τὸ ξηλιάρη	τὴ	ξηλιάρα	τὸ	ξηλιάρικο
ΚΛΗΤ.	— ξηλιάρη	—	ξηλιάρχ	—	ξηλιάρικο

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	οἱ ξηλιάρηδες	οἱ	ξηλιάρες	τὰ	ξηλιάρικα
ΓΕΝ.	τῶν ξηλιάρηδων	—	—	τῶν	ξηλιάρικων
ΑΙΤ.	τοὺς ξηλιάρηδες	τὶς	ξηλιάρες	τὰ	ξηλιάρικα
ΚΛΗΤ.	— ξηλιάρηδες	—	ξηλιάρες	—	ξηλιάρικα

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο κλίνονται τὰ ἐπίθετα:

α) Ἀκαμάτης, κατσούφης, τεμπέλης, τσαχπίνης.

β) Τὰ περάγωγα σὲ -αρης καὶ -ιαρης: π. χ. πεισματάρης, τριαντάρης, ἀρρωστιάρης, γκρινιάρης, κιτρινιάρης, μεροκαματιάρης κλπ.

γ) Τὰ ἐπίθετα σὲ -ουρης π.χ. καμπούρης κλπ.

δ) Τὰ ὑποκοριστικὰ σὲ -ουλης, τῶν ἐποίων τὸ οὐδέτερο κάνει συχνὰ σὲ -ουλικο καὶ -ουλι. π.χ. ὁ ἀσπρούλης—ἡ ἀσπρούλα—τὸ ἀσπρούλικο καὶ ἀσπρούλι, νοστιμούλης, κοντούλης, φτωχούλης.

ε) Τὰ ἐπίθετα ποὺ ἔχουν δεύτερο συνθετικὸ τὶς λέξεις: λαιμός, μαλλί, μάτι, μύτη, πόδι, φρύδι, χέρι. Π.χ. μακρολαίμης, σγουφεμάλλης, ἀνοιχτομάτης, στραβομύτης, στραβοπόδης, σμικτοφρύδης, μακροχέρης.

Παρατήρηση: Τὰ θηλυκὰ τῶν ἐπιθέτων αὐτῆς τῆς κατηγορίας δὲν ἔχουν γενική πληθυντικοῦ. Στὴν ἀνάγκη τὴν ἀναπληρώνουν μὲ τὰ παράγωγά σὲ -ικος. Π.χ. τῶν ξηλιάρικων γυναικῶν ἡ τῶν πεισματάρικων γυναικῶν.

Τὰ θηλυκὰ μερικὲς φορὲς παίρνουν τὴν κατάληξη. —ουσα ἡ —ου. Π.χ. ξανθομάλλα καὶ ξανθομαλλούσα καὶ ξανθομαλλού, μαυρομάτα καὶ μαυροματούσα καὶ μαυροματούν.

Ε Ν Ι Κ Ο Σ Α Ρ Ι Θ Μ Ο Σ

ΟΝΟΜ.	δέ	ὑπναράχς	γέ	ὑπναρού	τὸ	ὑπναράδικο
ΓΕΝ.	τοῦ	ὑπναράχ	τῆς	ὑπναροῦς	τοῦ	ὑπναράδικου
ΑΙΤ.	τὸν	ὑπναράχ	τὴν	ὑπναρού	τὸ	ὑπναράδικο
ΚΛΗΤ.	—	ὑπναράχ	—	ὑπναρού	—	ὑπναράδικο

Π Λ Η Θ Υ Ν Τ Ι Κ Ο Σ Α Ρ Ι Θ Μ Ο Σ

ΟΝΟΜ.	οἱ	ὑπναράχδες	οἵ	ὑπναροῦδες	τὰ	ὑπναράδικα
ΓΕΝ.	τῶν	ὑπναράχδων	τῶν	ὑπναροῦδων	τῶν	ὑπναράδικων
ΑΙΤ.	τούς	ὑπναράχδες	τὶς	ὑπναροῦδες	τὰ	ὑπναράδικα
ΚΛΗΤ.	—	ὑπναράχδες	—	ὑπναροῦδες	—	ὑπναράδικα

Μὲ τὸν ἵδιο τρόπο κλίνονται τὰ ἐπίθετα: φωνακλάς, πολυλογάς, μυταράς, φαγάς, χειλάς κ. α.

Παρατηρήσεις: α) Μερικὰ ἐπίθετα σχηματίζονται σε —ης, —ισσα, —ικο. Π.χ. δ λεβέντης —ή λεβέντισσα —τὸ λεβέντικο, δ σακάτης —ή σακάτισσα —τὸ σακάτικο.

β) Τὰ ἔθνικὰ σε —της καὶ τὸ χωριάτης, σχηματίζουν τὸ οὐδέτερο σε —ακι καὶ —οπουλο. Π.χ. δ χωριάτης —ή χωριάτισσα —τὸ χωριατάκι καὶ χωριατόπουλο. Μανιάτης, Μεσολογγίτης, Ρουμελιώτης, Ἡπειρώτης κλπ.

'Αρχαιόκλιτα ἐπίθετα.

175. Τὰ ἀρχαιόκλιτα ἐπίθετα δ εύγενης — τὸ εύγενές, δ ἐπιμελής — τὸ ἐπιμελές, δ σαφής — τὸ σαφές κλπ. Δὲν τὰ ἔχει υἱοθετήσει ή Νεοελληνική Γραμματική. Είναι δύσκολο νὰ πούλιε στὴ δημοτική: τοῦ ἐπιμελοῦς μαθητή, τῆς εἰλικρινοῦς κόρης, τῆς συνήθους δουλειᾶς.

Ἐίτε στὴ δημοτικὴ πρέπει ν^ο ἀποφεύγωμε τέτοια ἐπίθετα καὶ νὰ χρησιμοποιοῦμε ἄλλα συνώνυμά τους πιὸ κοινά.

Μποροῦμε π.χ. ἀντὶ ἐπιβλαβής νὰ γράψωμε βλαβερός, ἀντὶ εὐτυχῆς εὐτυχισμένος, η καλότυχος, ἀντὶ δυστυχῆς — δυστυχισμένος η δύστυχος, ἀντὶ πλήρης, τὰ συνώνυμα: ἀκέραιος, ἀρτιος, τέλειος, σωστός, ὀλοκληρωτικός, δλοκληρωμένος, πλέριος.

Ἀντὶ ἀφελής, δημοφιλής, εἰλικρινής, ἔξαετής, πρωτοφανής, σαφής,

συνεχής, τὰ ἀντίστοιχά τους: ἀπλοῖκός, κοσμαγάπητος, ἄδολος, ἐξάχρονος, πρωτακονύπωτος ἢ πρωτάκονυπος, καθαρός ἢ ξεκάθαρος, ἀδιάκοπος κλπ

Α σκη ση. α) Νὰ κλίνης τὰ ἐπίθετα:

δό πεισματάρης — ἡ πεισματάρα — τὸ πεισματάρικο
ό φωνάκλας — ἡ φωνακλού — τὸ φωνακλάδικο
καὶ δ χωριάτης — ἡ χωριάτισσα — τὸ χωριατόπουλο

β) Νὰ κλίνης τὰ ἐπίθετα μαζù μὲ τὸ οὐσιαστικό :

ό γενναῖος	καλὸς	στρατιώτης
ἡ ώραιά	ἡλιόλουστη	ἡμέρα
τὸ γλυκό	ζυμωτό	ψωμί

176.

4. Ἀνώμαλα ἐπίθετα

Ἀνώμαλα ἐπίθετα εἶναι τὸ ἐπίθετο πολὺς καὶ μερικὰ ἐλλειπτικὰ ἐπίθετα.

Ε Ν Ι Κ Ο Σ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	δό πολὺς	ἡ πολλὴ	τὸ πολὺ
ΓΕΝ.	—	τῆς πολλῆς	—
ΑΙΤ.	τὸν πολὺ	τὴν πολλὴ	τὸ πολὺ
ΚΛΗΤ.	—	—	—

Π Λ Η Θ Υ Ν Τ Ι Κ Ο Σ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	οἱ πολλοὶ	οἱ πολλὲς	τὰ πολλὰ
ΓΕΝ.	τῶν πολλῶν	τῶν πολλῶν	τῶν πολλῶν
ΑΙΤ.	τοὺς πολλούς	τὶς πολλὲς	τὰ πολλὰ
ΚΛΗΤ.	— πολλοὶ	(πολλὲς)	(πολλὰ)

Παρατήρηση: Τὸ ἀρσενικὸ καὶ τὸ οὐδέτερο στὸν ἔνικὸ γράφονται μὲ ένα λάμδα (λ) καὶ μὲ υψηλό (υ). Στὸν πληθυντικό, γράφονται μὲ δύο λάμδα (λλ), καθὼς καὶ τὸ θηλυκὸ ἀλόγηρο.

5. Ἐλλειπτικὰ ἐπίθετα

177. Ἐλλειπτικὰ λέγονται τὰ ἐπίθετα, ποὺ φανερώνουν μιὰ ίδιότητα, ποὺ ταύτιζει μόνο στὸ ένα γένος. Π.χ. δό κοκκινογένης, τὸ πρίμο (ἀεράκι), ἢ μαντηλούσα, ἢ περδικόστηθη, τὸ βυζαντιάρικο.

Ασκηση : Συμπλήρωσε τις τελεῖες μὲν τὸ φωνῆν ἢ τὸ δίψηφο ποὺ πρέπει. Πρόσεξε τὰ λάμδα (λ).

Πολὺς κόσμος συγκεντρώθηκε. Πολὺς φορές. Πολύ χαιρετίσματα. Πολὺ βροχή. Πολύτελη μαθητές. Πολιν. κοῦν. Πολύτιον. Πολύθυς κουραμπιέδες. Πολύτελη μητέρες. Πολύ. καιρό. Πολύν γυναικῶν.

6. ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ

178.

1. Οἱ βαθμοὶ τῶν ἐπιθέτων

α) Ὁ Κώστας εἶναι ἡσυχος.

β) Ὁ Γιώργος εἶναι ἡσυχότερος (ἢ πιὸ ἡσυχος ἀπὸ τὸν Κώστα).

γ) Ὁ Γιάννης εἶναι ἡσυχότατος (ἢ πιὸ ἡσυχος ἀπ' ὅλους).

Στὴν πρώτην πρόταση τὸ ἐπίθετο φανερώνει ἀπλῶς μιὰ ἰδιότητα τοῦ Κώστα.

Στὴ δεύτερη πρόταση τὸ ἐπίθετο ἡσυχότερος φανερώνει, πὼς ὁ Γιώργος ἔχει τὴν ἰδιότητα αὐτὴ σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπὸ τὸν Κώστα.

Στὴν τρίτην πρόταση τὸ ἐπίθετο ἡσυχότατος φανερώνει, πὼς ὁ Γιάννης ἔχει τὴν ἰδιότητα αὐτὴ σὲ πολὺ μεγάλο βαθμό ἢ σὲ βαθμὸ ἀνώτερο ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους.

Τὰ παραδείγματα αὐτὰ μᾶς δείχνουν, πὼς τρία διαφορετικὰ πρόσωπα ἔχουν τὴν ἴδια ἰδιότητα, ἀλλὰ σὲ διαφορετικὸ βαθμὸ τὸ ἔνα ἀπὸ τὸν ἄλλο.

Ἐτοι τὸ ἐπίθετο πῆρε τρεῖς διαφορετικοὺς τύπους, γιὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἰδιότητα τῶν τριῶν προσώπων.

Οἱ τύποι αὐτοὶ λέγονται βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου.

Οἱ βαθμοὶ τῶν ἐπιθέτων εἶναι τρεῖς: ὁ θετικὸς βαθμός, ὁ συγκριτικὸς βαθμὸς καὶ ὁ ὑπερθετικὸς βαθμός.

2. Ἡ σημασία κάθε βαθμοῦ.

α) Ὁ θετικὸς φανερώνει, πὼς ἔνα οὐσιαστικὸ ἔχει ἀπλῶς μιὰν ἰδιότητα ἢ ποιότητα. Π.χ. Τὰ ψάρια εἶναι φρέσκα.

β) Ὁ συγκριτικὸς φανερώνει, πὼς ἔνα οὐσιαστικὸ ἔχει μιὰ ἰδιότητα ἢ ποιότητα σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπὸ ἔνα ἄλλο. Γίνεται σύγκριση. Π.χ. αὐτὰ τὰ ψάρια εἶναι φρέσκότερα ἀπὸ κεῖνα.

γ) Ὁ ὑπερθετικὸς φανερώνει, πὼς ἔνα οὐσιαστικὸ ἔχει μιὰ ἰδιότητα ἢ ποιότητα σὲ πολὺ μεγάλο βαθμό ἢ σὲ βαθμὸ ἀνώτερο ἀπ' ἔλα τὰ δημοιά.

του. Π.χ. ἔχω ψάρια φρεσκότατα (τὰ πιὸ φρέσκα ἢ τὰ φρεσκότερα ἀπ' ἔλα τ' ἄλλα).

Ο συγκριτικὸς καὶ ὁ ὑπερθετικὸς λέγονται: παραθετικὰ τοῦ ἐπίθετου.

179

3. Σχηματισμὸς παραθετικῶν

Τὰ παραθετικά, δηλ. ὁ συγκριτικὸς καὶ ὁ ὑπερθετικὸς θαμβὸς τῶν ἐπιθέτων, σχηματίζονται μὲν δυὸς τρόπους:

Μονολεχτικὰ, δηλ. μὲν μιὰ λέξη ἢ περιφραστικὰ μὲν δυὸς ἢ περισσότερες λέξεις.

1. Μονολεχτικά :

Παράδειγμα :	ώραῖος	ώραιότερος	ώραιότατος
	ψῆλος	ψηλότερος	ψηλότατος
	νέος	νεώτερος	νεώτατος
	εαρὺς	εαρύτερος	εαρύτατος

α) Γίτα νὰ σχηματίσωμε μονολεχτικὰ τὸ συγκριτικὸν θαμβό, προσθέτομε στὸ θετικὸν τὴν κατάληξη -οτερος ἢ -ωτερος, ἀν τὸ ἐπίθετο τελειώνη σὲ -ος, καὶ τὴν κατάληξη -υτερος, ὅταν τὸ ἐπίθετο τελειώνη σὲ -υς.

β) Γίτα νὰ σχηματίσωμε τὸν ὑπερθετικὸν, προσθέτομε στὸ θετικὸν τὴν κατάληξη -οτατος ἢ -ωτατος, ἀν τὸ ἐπίθετο τελειώνη σὲ -ος, καὶ τὴν κατάληξη -υτατος, ἀν τελειώνη σὲ -υς.

180. Παρατηρήσεις : 'Η κατάληξη —ότερος, —ότατος, τοῦ συγκριτικοῦ καὶ ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ.

1. Γράφεται μὲν διμικρον (ο) :

α') "Οταν ἡ προηγούμενη ἀπὸ τὸ —ότερος, —ότατος συλλαβὴ εἰναι μακρόχρονη. Π.χ. (ψηλότερος, ψηλότατος, βεβαιότερος, βεβαιότατος ἀθωότερος, ἀθωότατος.

β) "Οταν ἡ προηγούμενη συλλαβὴ ἔχῃ δίχρονο φωνῆν (α, ι, υ). Π.χ.

Θετικὸς	Συγκριτικὸς	Ὑπερθετικό
ἀλμυρὸς	ἀλμυρότερος	ἀλμυρότατος
τακτικὸς	τακτικότερος	τακτικότατος
τρανὸς	τρανότερος	τρανότατος

γ) "Οταν ἡ πρὶν ἀπὸ τὸ —ότερος συλλαβὴ ἔχῃ ἕραχύχρονο φωνῆν ε ἢ ο, ἀλλὰ μεσολαβοῦν δύο σύμφωνα ἢ διπλὸ σύμφωνο (ξ, ψ.). Τότε λέγεται θέσει μακρόχρονη συλλαβὴ :

Θετικός	Συγχριτικός	Υπερθετικός
λεπτός	λεπτότερος	λεπτότατος
ένδοξος	ένδοξότερος	ένδοξότατος
μελαγχός	μελαγχότερος	μελαγχότατος

2. Γράφεται μὲ ώμέγα (ω) :

"Οιαν ἡ προηγούμενη συλλασίη εἰναι βραχύχρονη καὶ δέν μετολαβοῦν δύο σύμιφωνα ἢ διπλὸν σύμιφωνο. Π. χ.

Θετικός	Συγχριτικός	Υπερθετικός
νέος	νεώτερος	νεώτατος
σοφός	σοφώτερος	σοφώτατος
ξερός	ξερώτερος	ξερώτατος
σύντομος	συντομώτερος	συντομώτατος

181. Ή κατάληξη —ύτερος, —ύτατος τῶν ἐπιθέτων ποὺ τελειώνουν σε -υς γράφεται μὲ ύψιλο (υ). Π. χ.

βαθὺς	βαθύτερος	βαθύτατος
βαρὺς	βαρύτερος	βαρύτατος

Έξαιρεῖται τὸ : νωρίς, νωρίτερα, νωρίτατα.

Α σκηνή. Σχημάτισε μονολεχτικὰ τὰ παραθετικὰ τῶν παρακάτω ἐπιθέτων στὸ τετράδιό σου:

Φωτεινός, ἀσχημός, ἀνοιχτός, πεζός, κομψός, λευκός, στενός, πικρός, σκληρός, θερμός, φλοιογερός, ταπεινός, ψυχρός, εύπορος, τίμιος, παγερός, πολύτιμος, σοφός, χρήσιμος, κενός, δυνατός, καθαρός, ἱερός, νεαρός, φοβερός, μαλακός, βλαβερός, παλαιός.

182.

2. Περιφραστικά :

Ο Μίμης εἶναι μεγάλος.

Ο Κώστας εἶναι πιὸ μεγάλος ἢ πιὸ μεγάλη.

Ο Τάκης εἶναι δὲ πιὸ μεγάλος ἢ δὲ μεγαλύτερος ἢ δὲ διλούς.

α) Απὸ τὰ παραδείγματα θλέπομε; Εἴτε μποροῦμε νὰ σχηματίσωμε περιφραστικὴ τὸ συγχριτικὸ ἢ πιὸ τὸ θετικὸ θαθιό, έχοντας μπροστὰ τὸ ποσοτικὸ ἐπίρρημα πιὸ.

6) Γιὰ νὰ σχηματίσωμε τὸν ὑπερθετικό, παίρνομε τὸ συγκριτικό εἴτε τὸ μονολεχτικὸ εἴτε τὸν περιφραστικὸ καὶ δάζομε μπροστά τὸ ἀρθρό:

Θετικὸς	Συγκριτικὸς	Ὑπερθετικὸς
γεμάτος	πιὸ γεμάτος	ο πιὸ γεμάτος
καλὸς	πιὸ καλὸς	δ πιὸ καλὸς η δ καλύτερος
ἀκριβὸς	πιὸ ἀκριβὸς	δ πιὸ ἀκριβότερος η δ ἀκριβότερος
δυνατὸς	πιὸ δυνατὸς	δ πιὸ δυνατὸς η δ δυνατότερος
παχὺς	πιὸ παχὺς	δ πιὸ παχὺς η δ παχύτερος

Παρατήρηση: Μερικὲς φορὲς σχηματίζομε τὸ συγκριτικὸ μὲ τὸ ἐπίρρημα πολὺ καὶ τὸν ὑπερθετικὸ μὲ τὸ πολὺ-πολὺ η τὸ πάρα πολύ π.χ.

Θετικὸς	Συγκριτικὸς	Ὑπερθετικὸς
Πλούσιος	πολὺ πλούσιος	πολὺ-πολὺ πλούσιος η πάρα πολὺ πλούσιος

Ασκηση. Σχημάτισε στὸ τετράδιό σου τὸ συγκριτικὸ καὶ ὑπερθετικὸ τὸν παρακάτω ἐπιθέτων περιφραστικά:

Σπουδαῖος, θερμός, ἄσχημος, πονηρός, ψηλός, δύσκολος, ίκανός, νεαρός, δμορφος, δυνατός, βαρύς, παχύς, βαθύς, πλατύς.

4. Ανώμαλα παραθετικά

183. Μερικὰ ἐπίθετα σχηματίζουν μονολεχτικὰ τὸ συγκριτικὸ η τὸν ὑπερθετικὸ ἀπὸ ἀλληρία. Τέτοια εἰναι:

Θετικὸς	Συγκριτικὸς	Ὑπερθετικὸς
κακὸς	χειρότερος	χείριστος
γέρος	γεροντότερος	—
πολὺς	περισσότερος η πιότερος	—
άπλος	άπλούστερος	άπλούστατος
καλὸς	καλύτερος	δριστος
λίγος	λιγότερος	ἐλλάχιστος
μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος
μικρὸς	μικρότερος	ἰλάχιστος

Ασκηση. Νά συμπληρώσης τις τελείες μὲ τὸν κατάλληλο βαθμὸ κοι τὸ γένος τοῦ ἐπιθέτου ποὺ βρίσκεται στὴν παρένθεση:

Ἡ Μαρία εἰναι η (καλὸς) μαθήτρια καὶ δ Δῆμος δ (κακὸς) μαθητὴς τῆς τάξης Τὴν (πολὺς) φρα

τὴν περνᾶ παιζοντας, Κι δῆμος ἂν μελετοῦσε λιγάκι, θὰ ἦταν (καλὸς) ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους. Ὁ (μεγάλος) μαθητῆς τού σχολείου ὁ Φάνης, κάλεσε μιὰ μέρα τοὺς (μικρὸς) μαθητές καὶ τοὺς ἔμαθε, νὰ παιζουν μπάλλα. Εἶναι τὸ (άπλος) παιγνίδι, τοὺς εἶπε. Ἀν προσέξετε λίγο, θὰ γίνετε οἱ (καλὸς) ποδοσφαιριστές.

5. Ἐλλειπτικὰ παραθετικὰ

184. α) Μερικὰ παραθετικὰ γίνονται ἀπὸ ἐπιφοργμάτα ἢ προθέσεις χρήσατες καὶ ἔτσι δὲν ἔχουν θετικὸ διαθέμα. Π.χ.

κατώτερος	κατώτατος	(κάτω)
ἀνώτερος	ἀνώτατος	(ἄνω)
ἰπέρτερος	ἰπέρτατος	(ὑπὲρ)

β) Ἀλλα τὰ συγχνατοῦμε μόνο σὲ συγχριτικὸ βαθμό, ὅπως π.χ. προτιμότερος, προγενέστερος, μεταγενέστερος, πρωτύτερος.

γ) Ἀλλα πάλι τὰ συναντοῦμε στὸν ὑπερθετικὸ διαθέμα, σὰν τίτλους. Η.χ. Φύλτατος, Υψιστος, Ἐξοχώτατος, ἐκλαιμότατος, Μεγαλειώτατος, Σεβασμιότατος, Παναγιώτατος.

185. Δὲν σχηματίζουν παραθετικὰ τὰ ἐπίθετα ποὺ φανερώνοιν:

α) Υλη : ἀσημένιος, ἔνδινος, πέτρινος, κλπ.

β) Καταγωγὴ ἡ συγγένεια: φράγκικος, προγονικός, ἐλληνικός κλπ.

γ) Τόπο ἡ χρόνο: βουνίσιος, θαλασσινός, τωρινός, Κυριακάτικος κλπ.

δ) Ἀμετάβλητη κατάσταση: μισός, πρωτότοκος, ἀθάνατος ἀκίνητος, θυητός, δευτερότοκος κλπ.

186. 6. Παραθετικὰ ἐπιρρημάτων

Η Ἀννα πέρασε ὡραῖα τὸ καλοκαίρι.

Ο Κώστας πέρασε ὡραιότερα ἀπὸ τὴν Ἀννα.

Καὶ δ Τάκης πέρασε ὡραιότατα.

β) Τὰ περισσότερα ἐπιρρήματα, ποὺ τελειώνουν σὲ -α ἷ -ια καὶ πρέσχονται ἀπὸ ἐπίθετα, σχηματίζουν μονολεχτικὰ παραθετικὰ μὲ τὶς καταλήξεις -τερα -τατα, ἷ περιφραστικὰ μὲ τὸ πιὸ καὶ τὸ πολύ.

Θετικός	Συγχριτικός	Υπερθετικός
Κακά πολὺ λίγο	χειρότερα ἢ πιὸ κακὰ περισσότερο ἢ πιότερο λιγότερο	Κάκιστα ἢ πολὺ κακά πάρα πολὺ ^ν πολὺ λίγο ἢ ἐλάχιστα

187.

Παραθετικά μετοχῶν

Οἱ μετοχὲς σχηματίζουν τὰ παραθετικά τοὺς περιφραστικά. Π. χ. ἀνηπμένος—πιὸ ἀνηπμένος—πολὺ ἀνηπμένος, κονρασμένος—πιὸ κονρασμένος—πολὺ κονρασμένος.

"Ασκηση. Γράψε στὸ τετράδιό σου τὰ παραθετικά τῶν παρακάτω ἐπιρρημάτων καὶ μετοχῶν, μονολεχτικά ἢ περιφραστικά, δῆπος ταιριάζει: δίκαια, σοφά, φρόνιμα, γενναῖα, εἰδικά, ἄξια, ὥραια. ψηλά, θυμωμένος ζαλισμένος, μεθυσμένος, ἀγαπημένος, πεινασμένος.

7. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

188. Ἡ ἐβδομάδα ἔχει ἐφτά μέρες. Τὴν πρώτην μέραν ἔλυσα διπλάσια προβλήματα, γι' αὐτὸν καὶ ἡ ματιὰ μοῦ ἔδωσε διπλή μερίδα ἀπὸ τὸ γλυκό ποὺ ἔφτιαξε.

Οἱ λέξεις: ἐβδομάδα, ἐφτά, πρώτη, διπλάσια, διπλή, ποὺ φανερώνουν ἀριθμὸν ἢ σειρά, λέγονται ἀριθμητικά.

Τὰ ἀριθμητικὰ τὰ ἔχωνται σὲ 5 εἰδη: Ἀπόλυτα, ταχτικά, πολλαπλασιαστικά, ἀναλογικά, καὶ ούσιαστικά ἢ περιληπτικά.

189. Τὰ ἀπόλυτα φανερώνουν ἓνα πλήθος ἀπὸ ούσιαστικά, ἓναν ἀριθμό. Π.χ. "Έχει πέντε παιδιά.

190. Τὰ ταχτικά φανερώνουν τάξην ἢ ἀριθμητική σειρά. Π. χ. Ήγρε τὸ πρῶτο δραχεῖο. Κάθομαι στὸ τρίτο θρανίο.

191. Τὰ πολλαπλασιαστικά φανερώνουν ἀπὸ πόσα μέρη ἀποτελεῖται κάτι. Τελειώνουν σὲ -πλός, -πλή, -πλό. Π.χ. διπλή μερίδα. Τριπλή κλωστή.

192. Τὰ ἀναλογικά φανερώνουν πόσες φορὲς εἰναι μεγαλύτερο ἓνα πράγμα ἀπὸ κάπειο ἄλλο. Τελειώνουν σὲ -πλάσιος, -πλάσια, -πλάσιο. Π.χ. Περπάτησα τὸ διπλάσιο δρόμο.

193. Τὰ ούσιαστικά ἢ περιληπτικά φανερώνουν πολλὲς μονά-

δες, ποὺ ὅλες μαζὶ φτιάχνουν κάτι. Τελειώνουν σὲ -αδα ἢ δταν φανερώνουν περίπου ἔναν ἀριθμὸν σὲ -αριά. II. χ. Τετράδα, ἕξαδες, καμιὰ δεκαριά, κα- μιὰ εἰκοσαριά κλπ.

Παρατηρήσεις: α) Τὰ τακτικά, πολλαπλασιαστικά, καὶ ἀναλογικά κλί- νονται σὴν ἐπίθετα.

β) Τὰ οὐσιαστικὰ κλίνονται σὰ Θηλυκά οὐσιαστικά.

γ) Ἀπὸ τὰ ἀπόλυτα κλίνονται τό: Ἑνας—μία—ἕνα, τρεῖς—τρία, τέσ- σερες—τέσσερα, καὶ ἀπὸ τὸ διακόσια καὶ πάνω. π. χ.: διακόσιοι—δια- κόσιες—διακόσια, μόνο στὸν πληθυντικό.

194.

Πίνακας ἀριθμητικῶν

Αριθμητικά ψηφία	ἀπόλυτα	τακτικά	πολλαπλασια- στικά	ἀναλογικά	οὐσιαστικά
1	ἕνας-μία-ἕνα	πρῶτος	ἅπλος	—	μονάδα
2	δύο	δεύτερος	διπλὸς	διπλάσιος	διάδα
3	τρεῖς-τρία	τρίτος	τριπλὸς	τριπλάσιος	τριάδα
4	τέσσερες (τέσσερα)	τέταρτος	τετραπλὸς	τετραπλάσιος	τετράδα
5	πέντε	πέμπτος	πενταπλὸς	πενταπλάσιος	πεντάδα
6	ἕξι	ἕκτος	ἕξαπλὸς	ἕξαπλάσιος	ἕξάδα
7	έφτα (έπτα)	ἕβδομος	έφταπλὸς	έφταπλάσιος	ἕβδομάδα
8	δχτώ	δγδοος	δχταπλὸς	δχταπλάσιος	δχτάδα
9	ἐννέα	ἐνατος	ἐννεαπλὸς	ἐννεαπλάσιος	ἐννιάδα
10	δέκα	δέκατος	δεκαπλὸς	δεκαπλάσιος	δεκάδα
20	εἴκοσι	είκοστος	είκοσαπλὸς	είκοσαπλάσιος	είκοσάδα
100	ἕκατο	ἕκατοστος	ἕκατονταπλὸς	100)πλάσιος	ἕκατοντάδα
200	διακόσιοι-ες-α	διακοσιοστὸς	διακοσιαπλὸς	200)πλάσιος	διακοσάδα
1000	χιλιοι-ες-α	χιλιοστὸς	χιλιαπλὸς	χιλιαπλάσιος	χιλιάδα

195. Πῶς κλίνονται τὰ ἀριθμητικὰ ἔνας, τρεῖς, τέσσερεις

ΟΝΟΜ.	ἔνας	μία μιὰ	ἕνα
ΓΕΝ.	ένδς	μιᾶς	ένδς
ΑΙΤ.	ἔνα(v)	μία μιὰ	ἔνα
ΟΝΟΜ.	τρεῖς	τρία	τέσσερεις τέσσερα
ΓΕΝ.	τριῶν	τριῶν	τεσσάρων τεσσάρων
ΑΙΤ.	τρεῖς	τρία	τέσσερεις τέσσερα

Ορθογραφικές παρατηρήσεις

α) Τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικά, ἀπὸ τὸ ἔνα ὧς τὸ εἶχοι, γράφονται μὲν μιὲν λέξη. Π.χ. δεκαπέντε, δεκαεφτά. Ἀπὸ τὸ εἶχοι καὶ πάνω μὲν δύο λέξεις π.χ. εἶκοσι πέντε, τριάντα δχτώ κλπ.

β) Τὰ ἀριθμητικὰ ἔνα, ἔτι, ἐφτά, ἔντεκα, ἑκατό, ἀπλός, καὶ τὰ παράγωγά τους παίρνουν δασεία.

γ) Γράφονται μὲν δύο (νν) τὸ ἔννέα ἡ ἔννια καὶ ἔννιακόσια. Γράφονται μὲν ἔνα (ν) τὸ ἔνατος καὶ ἔνενήντα.

δ) Τὰ ἀριθμητικὰ ποὺ τελειώνουν σὲ -ηντα γράφονται μὲν ἡτα (η) καὶ παίρνουν δξεία. π.χ. πενήντα, ἕξήντα, ἑβδομήντα.

ε) Τὸ ἀριθμητικὸ τρεῖς γράφεται μὲν ἔψιλον γιῶτα (ει) ἀλλὰ τὸ τρία μὲν γιῶτα (ι).

στ) Τὰ ἀριθμητικὰ, ποὺ είναι σύνθετα μὲν τὸ μισδός, γράφονται μὲν ἡτα (η), δταν πρώτος συνθετικὸ είναι τὸ ἀρσενικὸ ἔνας ἡ τὸ θηλυκὸ μία.

Γράφονται μὲν γιῶτα (ι)"σὲ δλες τὶς ἀλλες περιπτώσεις. Π.χ. ἐνάμισης χρόνος, ἀγόρασσα ἐνάμιση τόνο κάρθουνο. Δούλεψε μάμιση μέρα, ἀλλὰ ἐνάμισι χιλιομετρο, ἕξήμισι ὥρες, ἐφτάμισι τόνοι πετρέλαιο κλπ.

"Ασκηση: Τοὺς ἀριθμούς: 8, 11, 12, 15, 17, 20, 25, 30, 50, 70, 100, 200, νὰ τοὺς γράψῃς στὸ τετράδιό σου, σὲ δλα τὰ εἰδη τῶν ἀριθμητικῶν. (Βλέπε τὸν πίνακα τῶν ἀριθμητικῶν στή σελ. 90.

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

196. Ἐγώ γράφω. Ἐσύ κουράστηκες. Αύτὸς παῖξει.

Στὰ παραδείγματα, ἀντὶ νὰ γράψω ὁ Μίμης γράφω, Νίκο, κουράστηκες. Ο Γιάννης παῖξει, ἔβαλα ἀντὶ γιὰ δνόματα τίς λέξεις : Ἐγώ, ἐσύ, αὐτός.

Οἱ λέξεις, ποὺ μεταχειριζόμαστε στὸ λόγο ἀντὶ γιὰ τὰ δνόματα, λέγονται ἀντωνυμίες.

Οἱ ἀντωνυμίες, ἀνάλογα μὲ τὸ τί φανερώνουν, χωρίζονται σὲ δύτιῳ εἰδή: Προσωπικές, Κτητικές, Ἰδιόπαθες, Ὁριστικές, Δεικτικές, Ἀναφορικές, Ἐρωτηματικές καὶ Ἀόριστες.

197.

1. Προσωπικές ἀντωνυμίες

Προσωπικές λέγονται: οἱ ἀντωνυμίες, ποὺ φανερώνουν τὰ τρία πρόσωπα τοῦ λόγου:

Ἐκείνον ποὺ μιλεῖ (πρῶτο πρόσωπο).

Ἐκείνον ποὺ τοῦ μιλοῦμε (δεύτερο πρόσωπο).

Ἐκείνον γιὰ τὸν δρωτὸν γίνεται λόγος (τρίτο πρόσωπο).

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ τρία πρόσωπα, οἱ προσωπικές ἀντωνυμίες ἔχουν δυνατούς κι' ἀδύνατους τύπους :

198.

Σχηματισμοὶ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας

Α' Πρόσωπο
δυνατὸς ἀδύνατος

Β' Πρόσωπο
δυνατὸς ἀδύνατος

Ε Ν Ι Κ Ο Σ Α Ρ Ι Θ Μ Ο Σ

ΟΝΟΜ.	ἐγώ	—	ἐσύ	—
ΓΕΝ.	ἐμένα	μοῦ	ἐσένα	σοῦ
ΑΙΤ.	ἐμένα	μὲ	ἐσένα	σὲ
ΚΛΗΤ.	—	—	ἐσύ	—

Π Λ Η Θ Υ Ν Τ Ι Κ Ο Σ Α Ρ Ι Θ Μ Ο Σ

ΟΝΟΜ.	ἐμεῖς	—	ἐσεῖς	—
ΓΕΝ.	ἐμᾶς	—	ἐσᾶς	σᾶς
ΑΙΤ.	ἐμᾶς	μᾶς	ἐσᾶς	σᾶς
ΚΛΗΤ.	—	—	ἐσεῖς	—

Γ' Πρόσωπο

Αρσενικό	Θηλυκό		Ούδέτερο	
δυνατός	ἀδύνατος	δυνατός	ἀδύνατος	δυνατός

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ONOM.	αὐτὸς	τὸς	αὐτὴ	τῇ	αὐτὸ	τὸ
ΓΕΝ.	αὐτοῦ	τοῦ	αὐτῆς	τῆς	αὐτοῦ	τοῦ
ΑΙΤ.	αὐτὸν	τὸν	αὐτὴν	τῇν(ν)	αὐτὸ	τὸ

ΑΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ONOM.	αὐτοί	τοι	αὐτὲς	τες	αὐτὰ	τα
ΓΕΝ.	αὐτῶν	τοὺς	αὐτῶν	τούς	αὐτῶν	τοὺς
ΑΙΤ.	αὐτούς	τοὺς	αὐτές	τὶς(τες)	αὐτὰ	τὰ

Παρατηρήσεις: α) Οι ἀδύνατοι τύποι είναι πιὸ συχνοὶ ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς. *Mās* ἔστειλν, σᾶς ἔδιωξν.

β) Τὸν ἀδύνατο τύπο τοῦ τρίτου προσώπου (*τὸν τὴν, τούς, τὶς*), τὸν ἔεχωριζομε ἀπὸ τὸ ἀρθρο, γιατὶ φανερώνει πρόσωπο καὶ πηγαίνει μπροστά ἀπὸ τὸ ρῆμα π.χ. *τὴν χτύπησε, τὸν ἔδιωξαν.*

γ) Δὲν πάνε μπροστά ἀπὸ τὸ ρῆμα οἱ τύποι *τῆς* ὁνομαστικῆς, ποὺ συνήθως είναι ἔνιμενοι μὲ τὸ νά. Η.χ. *Nátos* δ *Γιάννης*. *Náta* ή *Μαρλα*. *Ná-tos* ἀνεβαίνουν στὸ λόφο.

δ) Τὸ (*τες*) *τῆς* αἰτιατικῆς πληθύντικοῦ τῶν θηλυκῶν πηγαίνει μετὰ τὸ ρῆμα, ἐνῷ τὸ (*τὶς*) μπροστά ἀπ' αὐτό. Η.χ. ἂν τὶς *ἰδῆς, φώναξέ τες* νὰ ἔρθουν.

ε) Οἱ ἀντωνυμίες, ποὺ ἀρχίζουν ἡδὸν (*ε*), τὸ χάνουν, ἔταν ή προηγούμενή λέξῃ τελειώνη, σὲ *-α, -ο, η* τονισμένο (*έ*). Στὴ θέση τοῦ ἔψιλο, ποὺ χάνεται, δὲν μπαίνει ἀπόστροφος. Η.χ. *Ἄπειδενα — ἀπὸ μένα. Γιὰ ἔσενα — γιὰ σένα* Καλὲ ἔσι — καλὲ σύ.

στ) Οἱ ἀδύνατοι τύποι *τῆς* προσωπικῆς ἀντωνυμίας: *τὸν, τὴν, τούς,* μᾶς κλπ., ὅταν είναι μπροστά ἀπὸ τὸ ρῆμα, τονίζονται. Μετὰ τὸ ρῆμα χάνουν τὸν τόνο τους. Η.χ. *Νὰ τὰ διώσης, ἀλλὰ δώσε τα. Νὰ τοὺς διώξης,* ἀλλὰ διώξε τους.

199. 2. Επαναληπτική και προληπτική άντωνυμία

"Οταν άναφέρωμε ένα όνομα, για νὰ μήν τὸ ἐπαναλάζωμε στὴ σ'γινέ-χεια τοῦ λόγου, μποροῦμε νὰ μεταχειριστοῦμε τὸν ἀδύνατο τύπο τῆς προσπικῆς άντωνυμίας τοῦ τρίτου προσώπου. Τὴν άντωνυμία αὐτὴ τὴ λέμε τότε ἐπανάληπτική. Π. χ. ἡ Κώστας ἥρθε τὸ πρωΐ. Τὸν εἶδα, δταν κατέβηκε ἀπὸ τ' αὐτοκίνητο.

* Άλλες φορὲς πάλι προηγεῖται ἡ άντωνυμία καὶ ἀκολουθεῖ τὸ όνομα. Τότε λέγεται προληπτική. Π.χ. Τὸν ἀκούεταις πῶς φώναζε τὸ Γιάννη;

"Ασκηση α) "Υπογράμμισε τὶς προσωπικές άντωνυμίες ἀπὸ τὸ παρακάτω κείμενο :

"Η θάλασσα μοῦ ἀρέσει. "Οταν τὴ βλέπω, μιὰ ἀπέραντη χαρὰ μοῦ πλημμυρίζει τὸ στήθος. Μὲ κάλεσαν οἱ συγγενεῖς μου ο' ἔνα νησὶ καὶ τοὺς ὑποσχέθηκα πὼς θὰ πάω. Μαζὶ μου λογαριάζων νὰ πάρω καὶ τὰ παιδιά. — «Νὰ τοὺς φέρῃς δλους», μοῦ ἔγραψαν. «Σᾶς καλοῦμε νὰ μᾶς κάνετε παρέα». "Οταν μᾶς εἰδαν, ἔκαναν μεγάλες χαρές. «Νάτοι ἔρχονται!», ἐφώναξαν μὲ χαρά. «Καλῶς τοὺς, καλῶς μᾶς ἥρθατε» ἔλεγαν καὶ μᾶς ἐσφιγγαν τὰ χέρια μὲ ςγάπη. Θὰ μοῦ μείνουν ἀξέχαστες οἱ μέρες ποὺ πέρασα κοντά τους. Ήπιάτα θὰ τὶς θυμιάσιμαι.

6) Νὰ κάμης ἀπὸ μιὰ πρόταση μὲ τὴν κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς παρακάτω προσωπικές άντωνυμίες :

Μοῦ, μᾶς, σου, σὲ, σᾶς, μέ, τόν, τῆ:, τοῦ, τά, τοὺς.

200.

3. Κτητικὲς άντωνυμίες

Τὸ σπίτι μου εἶναι ὡραῖο. Τὸ βιβλίο σου εἶναι μουντζουρωμένο. Τὰ δικά μας βιβλία εἶναι καινούργια.

Οἱ λέξεις: μου, σου, δικά μας, ποὺ φανερώνουν τὸν ιδιοκινήτη, τὸν κτήτορα ἐνὸς πράγματος, δηλ. σὲ ποιὸν ἀνήκει κάτι, λέγονται κτητικὲς άντωνυμίες.

Οἱ κτήτορες μπορεῖ νὰ εἶναι ἔνας ἢ πολλοί.

"Ενας

Πολλοί

A' Πρόσωπο δικός μου-δική μου-δικό μου

δικός μας-δική μας-δικό μας

B' Πρόσωπο δικός σου-δική σου-δικό σου

δικός σας-δική σας-δικό σας

G' Πρόσωπο δικός του-δική του-δικό του

δικός τους-δική τους-δικό τους

δικός της-δική της-δικό της

Παρατηρήσεις: α) Τὸ δικός —δικὴ—δικὸ κλίνεται σὰν τὸ ἐπίθετο καλός.

β) "Οταν δὲν ὑπάρχῃ ἔμφαση, χρησιμοποιοῦμε γιὰ κτητικὴ ἀντωνυμίᾳ τὴ γενικὴ τοῦ ἀδύνατου τύπου τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας, ποὺ ἀκολουθεῖ τὸ οὐσιαστικὸ καὶ εἶναι ἔγκλιτικὴ λέξη. (μου, σου, του, της, μας, σας, των ἡ τους). Π. χ. τὸ μολύβι μου, τὸ τετράδιό σου, τὸ βιβλίο της, τὸ σχολεῖο μας, τὰ βιβλία σας, κλπ.

"Ασκηση. α) Νὰ γράψης προτάσεις μὲ τὴν καθεμιά ἀπό τὶς παρακάτω ἀντωνυμίες: δικός μου, δικός σου, δικός του, μου, σου, της, μας, σας, τους.

β) Υπογράμμισε τὶς κτητικὲς ἀντωνυμίες στὸ παρακάτω κείμενο:

Δυὸς κυνηγοὶ πήραν τὰ ὅπλα τους καὶ ἔχεινησαν γιὰ κυνήγι. Τὰ δουνά μας εἶναι γεμάτα ἀπὸ πουλιά, ἀλλὰ καὶ τὰ δικά σας ἔχουν πέρδικες, εἰπε δὲν αναστάσ. Τὸ ὅπλο μου εἶναι σπουδαῖο ἔλεγε καμικρώνοντας δὲ ἄλλος, ἀλλὰ καὶ τὸ δικό σου δὲν εἶναι ἀσχημό. Τότε πετάχτηκε μιὰ πέρδικα καὶ μὲ μὲν τουτεκιά τῆς τοάκισε τὰ γτερά της.

201.

4. Ιδιόπαθες ἀντωνυμίες

Τὸν ἔαυτὸ του προσέχει καὶ κανέναν ἄλλον. Ἀλλά μήπως κι ἐμεῖς δὲν προσέχομε τοὺς ἔαυτούς μας;

Οἱ προτάσεις τὸν ἔαυτὸ του προσέχει ἡ τοὺς ἔαυτούς μας προσέχομε φανερώνουν, πὼς τὸ ἰδιο πρόσωπο ἐνεργεῖ καὶ τὸ ἰδιο παθαίνει: Τὶς λέξεις: ἔαυτὸ του, ἔαυτούς μας, τὶς λέμε ιδιόπαθες ἀντωνυμίες.

Οἱ ιδιόπαθες ἀντωνυμίες δὲν ἔχουν δνομαστικὴ καὶ κλίνονται σὰν ἐπίθετα:

Ε Ν Ι Κ Ο Σ. ΑΡΙΘΜΟΣ

A' Πρόσωπο	τοῦ ἔαυτοῦ μου	τὸν ἔαυτό μου
B' Πρόσωπο	τοῦ ἔαυτοῦ σου	τὸν ἔαυτό σου
Γ' Πρόσωπο	τοῦ ἔαυτοῦ του (της)	τὸν ἔαυτὸ του (της)

Π Λ Η Θ Υ Ν Τ Ι Κ Ο Σ ΑΡΙΘΜΟΣ

A' Πρόσωπο	τοῦ ἔαυτοῦ μας	τὸν ἔαυτούς μας ἡ τῶν ἔαυτῶν μας
B' Πρόσωπο	τοῦ ἔαυτοῦ σας	τὸν ἔαυτούς σας ἡ τῶν ἔαυτῶν σας
Γ' Πρόσωπο	τοῦ ἔαυτοῦ τους	τὸν ἔαυτούς τους ἡ τῶν ἔαυτῶν τους

"Ασκηση. Νὰ γράψης προτάσεις μὲ τὴν κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς παρακάτω ιδιόπαθες ἀντωνυμίες:

Τοῦ ἔαυτοῦ μου, τοῦ ἔαυτοῦ της, τὸν ἔαυτό τους, τὸν ἔαυτοὺς των.

Πέρασε δὲ ἕδιος ἀπὸ τὰ γραφεῖα. Ἡρθε μόνος του νὰ τακτοποιηθῇ.

Οἱ λέξεις δὲ ἕδιος καὶ μόνος του, ποὺ δρίζουν ἔνα πρόσωπο καὶ τὸ ξεχωρίζουν ἀπὸ ἄλλα δμοιά του, λέγονται δριστικές ἀντωνυμίες.

Γιὰ δριστικές ἀντωνυμίες χρησιμεύουν τὸ ἐπίθετο δὲ ἕδιος, ή ἕδια, τὸ ἕδιο μὲ τὸ ἀρθρο καὶ κλίνεται σὰν ὃ δὲ ἐπίθετο διπλούσιος—ια—ο. Καὶ τὸ ἐπίθετο μόνος, μόνη, μόνο χωρίς τὸ ἀρθρο καὶ μὲ τὴ γενικὴ τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν.

μόνος μου	μόνος σου	μόνος του
μόνη μου	μόνη σου	μόνη της
μόνο μου	μόνο σου	μόνο του
μόνοι μας	μόνοι σας	μόνοι τους κλπ.

*Ασκηση: α) Γράψε β προτάσεις μὲ τὶς παρακάτω δριστικές ἀντωνυμίες:

Μόνος μου, μόνη της, μόνο του, μόνοι σας, μόνα τους, τὰ ἕδια.

β) Νὰ κλίνης τὴν ἀντωνυμία : δὲ ἕδιος, ή ἕδια, τὸ ἕδιο.

γ) Ξεχώρισε ἀπὸ τὸ παρακάτω κείμενο τὶς προσωπικές, κτητικές, ἕδιοπαθες καὶ δριστικές ἀντωνυμίες. Γράφτες χωριστὰ :

Ἐκάλεσα τὸν ἕδιο νὰ ἔρθῃ καὶ νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τὴν ὑπέθεσή του. Ἡρθε μόνος του καὶ μὲ δρῆχε στὸ γραφεῖο μου. «Σὲ κάλεσα τοῦ εἰπα, «νὰ μὲ δοηθῆσης νὰ δώσωμε ἔνα τέλος στὸ ζήτημά σου». Μου ἐξήγησε, πώς ή κόρη του δὲ νοιάζεται, παρὰ γιὰ τὸν ἔσωτό της. Ἐχει ἔνα δικό της τρόπο, μὲ τὸν δόπο τούς ἐπιβάλλεται. Τὸν λύπηθῆκα προχρηματικά.

*Ἐκείνος ὁ κῆπος κι αὐτὸ τὸ σπίτι είναι δικά μου. Σὲ τούτη τὴν αὐλὴ μεγάλωσα. Τί κι ἀν πέρασαν τόσα χρόνια, Αισθάνομαι τέτοια ἀγάπη γιὰ τὸ χωριό μου, ποὺ δὲν θὰ σβήσῃ ποτέ.

Τὶς λέξεις ἐκείνος, αὐτό, τούτη, τόσα, τέτοια τὶς χρησιμοποιοῦμε, γιὰ νὰ δείχνωμε.

Τὶς λέξεις αὐτὲς τὶς λέμε δειχτικές ἀντωνυμίες.

Οἱ δειχτικές ἀντωνυμίες είναι :

- 1) Αὐτός, αὐτή, αὐτό (γιὰ δσα δρίσκονται κοντά μας).
- 2) Τοῦτο, τούτη, τοῦτο (γιὰ τὰ πολὺ κοντά μας.)
- 3) Ἐκείνος, ἐκείνη, ἐκείνο (γιὰ δσα δρίσκονται μακριά).
- 4) Τέτοιος, τέτοια, τέτοιο (γιὰ νὰ δείχνωμε τὴν ποιότητα).

5.) **Τόσος, τόση, τόσο** (για νὰ δείχνωμε τὴν ποσότητα.)
"Ολες οι δειχτικὲς ἀντωνυμίες κλίνονται σὰν ἐπίθετα.

204. **Κλίση δειχτικῆς ἀντωνυμίας: τοῦτο—τούτη—τοῦτο**

Ε Ν Ι Κ Ο Σ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	τοῦτος	τούτη	τοῦτο
ΓΕΝ.	τούτου	τούτης	τούτου
ΑΙΤ.	τοῦτον	τούτην	τοῦτο

ΠΛΗΓΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΟΝΟΜ.	τοῦτοι	τοῦτες	τοῦτα
ΓΕΝ.	τούτων	τούτων	τούτων
ΑΙΤ.	τούτους	τοῦτες	τοῦτα

Άσκήσεις α) Γράψε ἀπὸ μιὰ πρόταση μὲ καθεμιὰ ἀπὸ τις παρακάτω δειχτικὲς ἀντωνυμίες :

αὐτός, τούτη, τοῦτο; τέτοιος, τόσος, τόσα, τέτοια, τόσι, ἔκεινα, ἔκεινες.

β) Νά κλίνης τὴν ἀντωνυμία :

ἔκεινος—ἔκεινη—ἔκεινο, τόσος—τόση—τόσο.

γ) Συμπλήρωσε τις τελείες μὲ τὴν κατάλληλη ἀντωνυμία. (Στὴν παρένθεση σου γράφω τι ἀντωνυμία θὰ χρησιμοποιήσῃς):

(Προσωπ.) . . . εὐχαριστῶ γιὰ τὰ δώρα που (προσ.) . . . στελλατε.
Ἐπιθυμία (κτητ.) . . . είναι νὰ ἔρθω (δριστ.) ὁ . . . νὰ (προσ.) . . . ἐπισκεφθῶ καὶ νὰ (προσ.) . . . ἐκφράσω τὴν (δειχτ.) . . . μεγάλη ἔκτιμηση (κτητ.) . . . Πολλές φορὲς κατηγορῶ τὸν (ἴδιον). . . . καὶ ἀναγνωρίζω πώς ήταν (κτητ.). . . . τὸ λάθος νὰ δεῖξω (δειχτ.) . . . δυσγχώρητη ἀμέλεια. Ἐλπίζω νὰ (προσ.). . . . δοθῇ σύντομα η εύκαιρια νὰ πραγματοποιήσω (δειχτ.) . . . τὴν ἐπιθυμία (κτητ.) . . .

205. 7. Αναφορικὲς ἀντωνυμίες.

"Ο μαθητής, δ ὁποῖος προσέχει καὶ μελετᾷ, σ' ὅποια χώρα κι ἀν πάνη, δσα χρόνια κι ἄν περάσουν, κρατεῖ καλά στὸ μυαλό του αὐτὰ που ἔμαθε, δ.τι διδάχτηκε στὸ μικρὸ σχολεῖο τῆς πατρίδας του.

Οι λέξεις: δ ὁποῖος, δποια, δσα, ποὺ, δ.τι, ἀναφέρονται σὲ ἄλλες λέξεις που δρίσκονται στὴν ίδια πρόταση. Οι λέξεις αὐτὲς λέγονται **ἀναφορικὲς ἀντωνυμίες**.

Οι άναφορικές άντωνυμίες είναι :

- α) δ ὁ ποῖος — ή ποία — τὸ δποῖο (πάντα μετὰ τὸ ἀρθρο).
- β) δποιος—δποια—δποιο (χωρὶς ἀρθρο).
- γ) δσος—δση—δσο (χωρὶς ἀρθρο).
- δ) ποὺ καὶ δ,τι (ἀκλιτα).

Παρατηρήσεις. α') Οι άναφορικές άντωνυμίες: δ ὁποῖος — ή ποία — τὸ δποῖο, δποιος—δποια — δποιο καὶ δσος—δση—δσο κλίνονται σὲν ἐπίθετα.

β') Πολλὲς φορὲς τὶς δρίσκομε ἐνωμένες μὲ δεύτερο συνθετικὸ τὸ «δή-ποτε». Π. χ. δποιοδήποτε, δσοδήποτε, δτιδήποτε. Τότε πιὰ δὲν είναι άνα-φορικές, ἀλλὰ ἀδριστες άντωνυμίες.

·Ορθογραφικές παρατηρήσεις

α') Οι άναφορικές άντωνυμίες παίρουν πάντοτε δασεία.
 β') Τὸ άναφορικὸ δ,τι παίρονται κόμιμα. Ἐνώ δ εἰδικὸς σύνδεσμος δτι γράφεται χωρὶς κόμιμα.

Π. χ.: Ἀγόρασε δ,τι βρῆς (άναφ. άντωνυμία).

·Υποσχέθηκες δτι θὰ μελετήσης (εἰδικὸς σύνδεσμος).

·Ασκήσεις. α') Νὰ κλίνης τὶς άντωνυμίες, ὁ ὁποῖος — ή ποία — τὸ ὄ-ποιο καὶ δποιος—δποια — δποιο.

β') Νὰ γράψης προτάσεις μὲ τὶς άντωνυμίες : "Οσος, δση, δσο, δτι, καὶ πού.

γ') Νὰ γράψης τὶς άναφορικές άντωνυμίες ἀπό τὸ σημερινό σου μά-θημα.

δ') Ξεχώρισε τὶς παρακάτω άντωνυμίες : ἐσεῖς/ σοῦ, τόν, ἐκεῖνα, μά-νος τον, δικός της, τέτοιους, τόσα, δποια, δ,τι, ἔντι τους, τοῦτος, ή ίδια, ή ποία, πού, Σὲ: Προσωπικές, Κτητικές, Ἰδιόπαθες, Ὁριστικές, Δειχτι-κές, Αναφορικές.

Τί γράφουν οἱ ἐφημερίδες ; Ποιός ήταν ὁ κλέφτης ; Πόσα ἔκλεψεν ἀπὸ τὴν Τράπεζα :

Τὶς λέξεις: τί, ποιός, πόσα, τὶς μεταχειρίζομεν γιὰ νὰ ρωτᾶμε. Οἱ λέ-ξεις αὐτές, λέγονται: Ἐρωτηματικές άντωνυμίες.

Οι έρωτηματικές ἀντωνυμίες είναι :

- α) Ποιός — ποιά — ποιό
- β) Πόσος — πόση — πόσο.
- γ) Τί, τίνος καὶ τίνων.

Παρατηρήσεις : α) "Η γενική τῆς ἀντωνυμίας ποιός, κάνει ποιοῦ καὶ ποιανοῦ, ποιῶν καὶ ποιανῶν.

β) Τὸ γιατὶ είναι ἔρωτηματικὴ ἀντωνυμία, ἀλλὰ καὶ αἰτιολογικὸς σύνδεσμος. Π.χ.:

- Γιατὶ δὲν διάφασες σήμερα ; (ἔρωτημ. ἀντωνυμία).
- Γιατὶ ημουν ἅρωαστος (ἀτιολ. σύνδεσμος).

"Ασκηση. Νὰ κλίνης τις ἀντωνυμίες : πόσος — πόση — πόσο, καὶ ποιός — ποιά — ποιό. Σημ. Ἡ ἀντωνυμία γιατὶ θέλει δέξια, δινῶ δ σύνδεσμος γιατὶ παίρνει βαρετά.

207.

Ω. Ἀόριστες ἀντωνυμίες

"Ἐνας βοσκός είχε καμιά είκοσαριά πρόβατα. Ήταν μερικὰ μαδρα καὶ κάμποσα ἄσπρα. Κάποιο ἀπ' αὐτὰ χάθηκε στὸ δάσος. Ἐψαξε τὸ καθετέ, ἐρώτησε δλους, μά τίποτε. Καθένας ἐλεγε. «Κάτι πρέπει νὰ κάνωμε νὰ τὸ βροῦμε». Τὴν ἀλλη μέρα τὸ πρόβατο γύρισε μόνο του.

Οι λέξεις : ἔνας, καμιά, μερικά, κάμποσα, κάποιο, καθένας κλπ. μιλοῦν ἀξιοτέχνης γιὰ κάτι. Οι λέξεις αὐτὲς λέγονται ἀόριστες ἀντωνυμίες.

Οι ἀόριστες ἀντωνυμίες είναι :

- 1) ἔνας — μία — ἔνα.
- 2) κανένας — καμιά — κανένα.
- 3) κάποιος — κάποια — κάποιο.
- 4) μερικό — μερικές — μερικά.
- 5) κάτι — κατιτί (ἄκλιτα).
- 6) τίποτε ἢ τίποτα (ἄκλιτα).
- 7) κάμποσος — κάμποση — κάμποσο.
- 8) καθένας — καθεμιὰ — καθένα.
- 9) κάθε (ἄκλιτο) καθετέ (ἄκλιτο).
- 10) δ δείνα, δ τάδε (ἄκλιτα).
- 11) ἄλλος — ἄλλη — ἄλλο.

Παρατηρήσεις. α') Οι ἀντωνυμίες ἔνας—μιὰ—ἔνα, κανένας ἢ κανεὶς—καμιὰ ἢ καμία—κανένα καὶ καθένας—καθεμιά—καθένα, κλίνονται δπιώς τὸ ἀριθμητικὸ ἔνας—μιὰ ἔνα.

β') Οι ἀντωνυμίες, κάποιος—κάποια—κάποιο, κάμποσος—κάμποση—κάμποσο, ἄλλος—ἄλλη—ἄλλο καὶ μερικοὶ—μερικὲς—μερικὰ (αὐτὸ μόνο στὸν πληθυντικό), κλίνονται κανονικὰ σὰν ἐπίθετα.

Ασκήσεις. α) Νὰ κλίνης τὶς ἀντωνυμίες : *Καθένας—καθεμιὰ—καθένα καὶ κάποιος—κάποια—κάποιο.*

β) Νὰ γράψῃς προτάσεις μὲ τὶς ἀντωνυμίες : *κάτι, τίποτε, κάθε, καθετι, ὁ τάδε.*

γ') Νὰ βρῆς τὶς ἀόριστες ἀντωνυμίες ἀπό τὸ σημερινό σου μάθημα :

δ') Ξεχώρισε τὶς παρακάτω ἀντωνυμίες :

ἐγώ, ἐκεῖνος, ὅσος, τέτοιος, ὅποιος, κάμποσος, μόνη της, δικά μας, ὅσες, ποιός, ἄλλος, μᾶς, ὁ ἕδιος, τί, τίποτε, τοῦτος, ἐσεῖς, μόνος μου, πού, πόσα, μερικά, ὅτι, ὁ δείνα, ὁ ώποιος. . . . σέ : Προσωπικές, κτητικές, δριτικές, δεικτικές, ἀναφορικές, ἐρωτηματικές, ἀόριστες.

208. ΣΥΝΑΚΟΛΟΥΘΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ – ΕΠΙΘΕΤΩΝ

Τὰ οὐσιαστικὰ καὶ τὰ ἐπίθετα ἔχουν δρισμένα προσδιοριστικὰ γνωρίσματα, ποὺ τὰ παρακολουθοῦν πάντοτε καὶ λέγονται **συνακόλουθα** (παρεπόμενα). Τὰ συνακόλουθα αὐτὰ εἰναι . τὸ γένος. δ ἀριθμός, ἡ πτώση καὶ ἡ κλίση. Πρέπει νὰ ξέρωμε καλὰ τὰ συνακόλουθα τῶν δνομάτων, γιὰ νὰ γίνεται σωστὰ ἡ γραμματικὴ ἀνάλυσή τους.

Γραμματικὴ Ἀνάλυση

1. Ὁ	ἀρθρό, γένους ἀρσενικοῦ, πτώσης δνομιαστικῆς, ἀριθ. ἔνικοῦ.
2. γαλάζιος	ἐπίθετο, γένους ἀρσενικοῦ, ἀριθμοῦ ἔνικοῦ, πτώσης δνομιαστικῆς, κλίσης α'.
3. ούρανδς	οὐσιαστικό, γένους ἀρσενικοῦ, ἀριθμοῦ ἔνικοῦ, πτώσης δνομαστικῆς, κλίσης α'.

Άσκηση. Νὰ κάμης γραμματικὴ ἀνάλυση (στὸ τετράδιο τῆς τεχνολογίας) σ' δλες τὶς λέξεις τῆς παρακάτω πρότασης :

‘Ο καλὸς μαθητὴς τοῦ σχολείου, τὸ μῆγα Νοέμδριο, ήταν δ Δημήτρης.

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ

209. Ἡ μητέρα κεντᾶ. Τὰ ἕδδικ σύρουν τὸ ἀλέτρι. Ὁ ἥλιος φωτίζει τὴ γῆ. Ὁ μαθητής τιμωρήθηκε ἀπὸ τὸ δάσκαλο. Τὰ ποντίκια ἔχοντώθηκαν ἀπὸ τὶς γάτες. Τὰ δέντρα ἔσεριζώθηκαν ἀπὸ τὸ βοριά. Κάθι βράδυ κοιμούμαστε. Ἡ γάτα τὸ χειμώνα κρυώνει. Τὰ λόγιούδια τὸ καλοκαιρί διψοῦν.

Οἱ λέξεις: κεντᾶ, σύρουν, φωτίζει, τιμωρήθηκε, ἔχοντώθηκαν, ἔσεριζώθηκαν, κοιμούμαστε, κρυώνει, διψοῦν, δνομάζονται: ρήματα.

— Ρήματα λέγονται οἱ λέξεις, ποὺ φανερώνουν τί κάνει ἢ τί παθαίνει ἢ σὲ ποιὰ κατάσταση βρίσκεται τὸ ὑποκείμενο.

— Υποκείμενο ἐνὸς ρήματος ὀνομάζομε τὸ πρόσωπο, ζῶο, ἢ πράγμα, ποὺ ἐνέργει, παθαίνει κάτι ἢ βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση.

Ἡ ἐνέργεια, τὸ πάθημα ἢ ἡ κατάσταση, ποὺ δηλώνει τὸ ρήμα, λέγεται διάθεση τοῦ ρήματος.

Ὡς πρὸς τὴ διάθεση διαχρίνουμε τὰ ρήματα σὲ 4 εἰδη: Ἐνεργητικά, παθητικά, μέσα, οὐδέτερα.

210. Τὰ Ἐνεργητικά ἢ Ἐνεργητικῆς διάθεσης ρήματα δηλώνουν, διε τὸ ὑποκείμενο ἐνέργει, κάνει κάποια ἐνέργεια: σκάβω, γράφω, τρέχω κλπ.

211. Τὰ Παθητικά ἢ παθητικῆς διάθεσης ρήματα δηλώνουν, διε τὸ ὑποκείμενο παθαίνει κάτι (κακὸν ἢ καλὸν) ἀπὸ κάποιον ἀλλον: Τὰ δέντρα ἔσεριζώθηκαν ἀπὸ τὸ βοριά—οἱ ἐγκληματίες δικάζονται ἀπὸ τὰ δικαστήρια—τὰ προβλήματα λύθηκαν ἀπὸ τοὺς μαθητές.

212. Τὰ μέσα ἢ μέσης διάθεσης ρήματα δηλώνουν, διε τὸ ὑποκείμενο ἐνέργει καὶ ἡ ἐνέργεια γυρίζει σ' αὐτό· κάνει δηλαδὴ κάτι γιὰ τὸν ἐσιτό του: ἔτοιμάζομαι, λόδζομαι, στένομαι.

213. Τὰ οὐδέτερα ἢ οὐδέτερης διάθεσης ρήματα δηλώνουν, διε τὸ

ύποκείμενο δὲν κάνει καμις ἐνέργεια, ἀλλὰ δράσκεται· σὲ κάποια κατάσταση· πεινῶ, διψῶ, οὐσυχάζω.

214. Τὰ ἐνεργητικά ρήματα χωρίζονται: α) σὲ ἐνεργητικά μεταβατικά, ποὺ ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου πηγαίνει (μεταβαίνει) σὲ κάποιο πρόσωπο, οὐδὲ ἡ πράγμα καὶ λέγεται **ἀντικείμενο**. Π. χ.

Ο γεωργὸς σκάβει τὸ χωράφι ἔντεκείμενο : χωράφι.
 Ο θεριστὴς θερίζει τὸ σιτάρι » » σιτάρι.
 Ή μητέρα χεινίζει τῇ Λόδα Λόδα.
 Ο λάκης ταΐζει τὸ καναρίνι. καναρίνι.

β) Σὲ ἐνεργητικά ἀμετάβατα, ποὺ ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου δὲν πηγαίνει σὲ πρόσωπο, οὐδὲ ἡ πράγμα. Δὲν ἔχουν δηλαδὴ ἀντικείμενο. Π. χ.

Ο Κώστας τρέχει.
 Ή τάξη βαδίζει. Δὲν ἔχουν ἀντικείμενο
 Οι μαθητὲς χαμογελοῦν.

"Ασκηση. α) Νὰ ξεχωρίσῃς τὰ παρακάτω ρήματα σὲ ἐνεργητικά—παθητικά—μέσα καὶ οὐδέτερα καὶ νὰ τὰ γράψῃς σὲ 4 ξεχωριστές στήλες σὲ τετράδιό σου

Γράφω—διαβάζω—ίχνον γραφῶ—ντύνομαι—λούζομαι—προφυλάγομαι
 ἀμύνομαι—έτοιμάζομαι—τρέχω—παίζω—δικάζομαι—τιμωροῦμαι—κοιμᾶται—
 ὄπαρχον—ζούν—κρυώνει—πονοῦν—θαυμάζονται—χτίζονται—τρέφονται—πλουτίζω.

β) Ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα 10 ρήματα τὰ 5 εἰναι μεταβατικά καὶ τὰ 5 ἀμετάβατα. Νὰ τὰ ξεχωρίσῃς καὶ νὰ τὰ γράψῃς στὸ τετράδιό σου σὲ δυὸ στήλες:

Φωτίζω—τρέχουν—κρατοῦν—ποτίζουν—περπατοῦν—δέρνω—διδάσκω—παίζουν—χορεύω—κολυμπῶ.

215.

Φωνὲς τοῦ ρήματος

Τὴ διάθεσή τους τὰ ρήματα τὴν ἐκφράζουν μὲ δυὸ μορφὲς ἢ τύπους, ποὺ δνοιμάζονται φωνές.

"Ωστε: φωνὴ τοῦ ρήματος λέγεται ὁ τύπος ἢ ἡ μορφὴ, μὲ τὴν ὅποια ἐκφράζεται ἡ διάθεσή του.

Οι φωνές τοῦ ρήματος είναι δύο. 1) Ἡ ἐνεργητικὴ φωνή, ποὺ ἔχει κατάληξη στὸ α' ἑνικὸ πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα —ω. Τὴν ἀκολουθῶν συνήθως τὰ ρήματα μὲ διάθεση ἐνεργητική: II. χ. σκάβω, ποτίζω.

2. Παθητικὴ φωνή, ποὺ ἔχει κατάληξη —μαι στὸ α' ἑνικὸ πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα. Τὴν ἀκολουθῶν τὰ ρήματα μὲ διάθεση παθητικὴ ἡ μέση: ντύνομαι, κονράζομαι. Τὰ οὐδέτερα ρήματα ἀλλοτε ἀκολουθῶν τὴν ἐνεργητικὴ φωνὴν καὶ ἀλλοτε τὴν παθητική: ζῶ, κοιμομαι, χαρομαι.

Πολλὰ ρήματα ἔχουν καὶ τις δύο φωνές: δένω—δένομαι. Ωστόσο ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ρήματα, ποὺ ἔχουν ἡ τὸν ἐνεργητικὸ τύπο μονάχα ἢ τὸν παθητικό: π.χ. τρέχω—γερνῶ—φταιώ—ζῶ—χρεάζομαι—εἰρωνεύομαι—αἰσθάνομαι—δύνειρεύομαι.

Τὰ ρήματα, ποὺ ἔχουν μόνον παθητικὴ φωνή, λέγονται ἀποθετικά.

216.

'Ἐγκλίσεις

1. Ὁ μαθητής γράφει τὸ μάθημά του.
2. Ὅ μαθητής, δταν γράφη καλὰ γράμματα, ἐπαινεῖται.
3. Γράφε καλὰ γράμματα.
4. Ὁ Κώστας ἔχει γράψει.
5. Οἱ μαθητὲς ἔχουν γραμμένα τὰ μαθήματά τους.

Τὸ ρῆμα γράφω δρίσκεται στὰ παραπάνω παραδείγματα σὲ πέντε διαφορετικές μορφές: γράφει—δταν γράφη—γράφε—γράψει—γραμμένα. Οἱ μορφές αὐτές λέγονται ἐγκλίσεις.

'Ἐγκλίσεις λέγονται οἱ διάφορες μορφές, ποὺ μπορεῖ νὰ πάρῃ ἔνα ρῆμα, γιὰ νὰ φανερώσῃ τὴν ψυχικὴ διάθεση ἔκείνου. ποὺ μιλεῖ (τοῦ ἵποχειμένου).

(Οἱ ἐγκλίσεις είναι πέντε: Τρεῖς προσωπικές (δριστικὴ—ὑποταχτικὴ—προσταχτικὴ) καὶ δύο ἀπρόσωπες (ἀπαρέμφατο—μετοχή). Οἱ τρεῖς πρώτες λέγονται προσωπικές; γιατὶ ἔχουν ἰδιαίτερους τύπους γιὰ τὰ διάφορα πρόσωπα κάθε ἀριθμοῦ. Οἱ δύο δεύτερες λέγονται ἀπρόσωπες, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν μὲ ἰδιαίτερους τύπους τὰ πρόσωπα.

1. Ἡ δριστικὴ ἐγκλιση παρουσιάζει γιὰ δέδαιο καὶ πραγματικὸ αὐτὸ ποὺ σημαίνει: τὸ ρῆμα: φεύγω—θὰ φύγω, ἔφυγε.
2. Ἡ ὑποταχτικὴ ἐγκλιση παρουσιάζει αὐτὸ ποὺ σημαίνει τὸ ρῆμα

σὰν ἐπιθυμητὸν ἡ προσδοκῶμενος: π. χ. Θέλω τὰ μοῦ γράψης. Θὰ χαρῶ, ὅταν μοῦ γράψης.

3. Ἡ προσταχτικὴ ἔγκλιση παρουσιάζει^ο αὐτὸν ποὺ σημιάλνει τὸ ρῆμα σὰν ἐπιθυμία, προσταγὴ ἡ εὐχή. Π.χ. Ἔλα, γράψε, λυπήσου, φύγε.

4. Τὸ ἀπαρέμφατο εἶναι ρηματικὸς τύπος ἀκλιτος. Μᾶς δοηθάει νὰ σχηματίζωμε τοὺς συντελεσμένους (σύνθετους) χρόνους: Ἐχον διαβάσει, εἰ χε δεῖ, εἰχαν φύγει κτλ.

5. Ἡ μετοχὴ εἶναι ρηματικὸς ἐπίθετο, ποὺ φανερώνει διάθεση καὶ χρόνο. Διαχρίνομε τὴν ἐνεργητικὴ μετοχὴ μὲ τὴν ἀκλιτην κατάληξη (-οντας, -ωντας) καὶ τὴν παθητικὴ μετοχὴ μὲ τὴν κατάληξη (-μένος—μένη—μένο).

Ὀρθογραφικοὶ κανόνες

Ἡ ἐνεργητικὴ μετοχὴ σὲ -οντας, ἔταν δὲν τονίζεται, γράφεται μὲ -ο, καὶ δεκν τονίζεται, μὲ -ω καὶ δεκνε. π. χ.: Παιζοντας, τρέχοντας, λέγοντας, γράφοντας, γυρεύοντας, κρατώντας, τραβώντας, κοιτώντας, κολυμπώντας, λαλώντας.

"Ασκηση: Ν' ἀντιγράψης στὸ τετράδιό σου τὰ παρακάτω ρήματα καὶ νὰ σχηματίσῃς δίπλα τους τὴν ἀκλιτην ἐνεργητικὴ μετοχὴ σὲ (-οντας-ώντας) δικας τὸ παράδειγμα :

$$\text{λέγω} = \text{λέγοντας} \quad \text{πηδῶ} = \text{πηδώντας}$$

α) σχεδιάζω, διαβάζω, λούζω, ποτίζω, κλαδεύω, δργώνω, γυρεύω, μαγειρεύω, διπλώνω, καρφώνω.

β) κεντῶ, κρατῶ, ἀκολουθῶ, περνῶ, χειροκροτῶ, γελῶ, προηγορῶ, φιλῶ, κολυμπῶ, ἀπαντῶ.

217.

Χρόνοι τοῦ ρήματος.

Κάθε ρῆμα δείχνει καὶ πότε ἔγινε, γίνεται ἡ θὲ γίνη αὐτὸν ποὺ σημιά-νει. Τὸ χρόνο, μὲ τὸν δόποιο παρακολουθοῦμε τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς μας, τὸν διατροῦμε σὲ παρελθόν—παρόν—καὶ μέλλον. Καὶ τὸ ρῆμα ἔχει χρόνους, ποὺ ἀναφέρονται στὸ παρόν, στὸ παρελθόν ἢ στὸ μέλλον. Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος εἶναι δχτῶ, οἱ ἀκόλουθοι:

Α' Παροντικοὶ χρόνοι (παρὸν)

1. Ἐνεστώτας

Β' Παρελθοντικοὶ χρόνοι (παρελθόν).

2. Παρατατικός.

3. Ἀόριστος.

4. Παρακείμενος (ἀνήκει καὶ στοὺς παροντικούς).

5. Ὑπερσυντέλικος.

Γ' Μελλοντικοὶ χρόνοι (Μέλλον).

6. Μέλλοντας ἔξακολουθητικός (Διαρκῆς)

7. Μέλλοντας Στιγμαῖος.

8. Μέλλοντας Συντελεσμένος.

1. Ὁ Ἐνεστώτας φανερώνει κάτι ποὺ γίνεται τώρα, στὸ παρόν, ἔξακολουθητικά. Π. χ: Ὁ οὐρανὸς ἀστροφτει, ή γῆ γνοῖει, τρῶμε τὸ βράδυ στὶς δχτώ.

2. Ὁ παρατατικός φανερώνει κάτι, ποὺ γινότανε στὸ παρελθόν ἔξακολουθητικά η μ' ἐπανάληψη. Π.χ : Ἐβρεχε δῆλη τὴ νύχτα, ή καμπάνα κτυποῦσε κάθε μισὴ ὥρα. Ἐτρεχε τὰ τὸν πιάσῃ.

3. Ὁ ἀδριστος φανερώνει κάτι, ποὺ ἔγινε μιὰ φορὰ στὸ παρελθόν. Π.χ. ἀστραφε, πέθανε, ἔβηξε, διασκεδάσαμε, χορέψαμε.

4. Ὁ παρακείμενος φανερώνει κάτι, ποὺ ἔγινε στὸ παρελθόν, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ὑπάρχει ἀκόμη η ἔναι αἰποτελειωμένο (συντελεσμένο) τὴν ὥρα, ποὺ μιλάμε. Γίκυτὸ δ. παρακείμενος είναι καὶ παροντικός καὶ παρελθοντικός χρόνος. Π. χ. ἔχω γράψει, ἔχω φάει, ἔχω τελειώσει τὸ διάβασμά μου.

5. Ὁ ὑπερσυντέλικος φανερώνει κάτι, ποὺ εἶχε γίνει στὸ παρελθόν πρὶν ἀπὸ μιὰν ἥλλη πράξη. Π.χ : εἶχε πεθάνει πιά, ὅταν ἤρθε δι γιατρός. Εἶχε γράψει τὸ μάθημά του, ὅταν ἐφτασε δ πατέρας.

6. Ὁ ἔξακολουθητικός μέλλοντας (διαρκῆς) φανερώνει κάτι, ποὺ θὰ γίνη στὸ μέλλον ἔξακολουθητικά. Π. χ. θὰ διαβάξω πολλὲς ὥρες. Θὰ ταξιδεύω, θὰ διειρεύωμαι, θὰ λούζωμαι κάθε μέρα.

7. Ό στιγματίος μέλλοντας φανερώνει, ότι κάτι θὰ γίνη στὸ μέλλον μιὰ τορά, μιὰ στιγμή. Π. χ. Θὰ γράψω τὴν ὁρθογραφία μου — θὰ ταξιδέψω τὸ καλοκαίρι — θὰ χτυπήση τὸ κουδούνι — θὰ κόψω ψωμά.

8. Ό συντελεσμένος μέλλοντας φανερώνει, ότι κάτι θὰ γίνη στὸ μέλλον πρὶν ἀπὸ κάτι ἀλλο. Π. χ. "Οταν ἔσπησης, θὰ ἔχω διαβάσει τὸ μάθημά μου. Θὰ ἔχω φάψει τὸ παλτό μου, ὅταν φτάσῃ ὁ χειμώνας. "Οταν θὰ βραδιάση, θὰ ἔχω τελειώσει ὅλες τὶς δουλειές μου.

1. Ό ἐνεστώτας — δ παρατατικὸς καὶ δ ἀσριστὸς λέγονται μονολεκτικοὶ χρόνοι, ἐπειδὴ σχηματίζονται μὲ μιὰ λέξη. Π. χ.
παῖςω — ἔπαιζα — ἔπαιξα.

2. Οἱ ὑπόλοιποι πέντε χρόνοι (παρακείμενος — ὑπερσυντέλικος — ἔξακολουθητικὸς μέλλοντας — στιγματίος μέλλοντας — συντελεσμένος μέλλοντας) λέγονται περιφραστικοί, γιατὶ σχηματίζονται μὲ τὸ μόριο θὰ καὶ τὰ βοηθητικὰ ρήματα ἔχω καὶ εἰμα.

3. Ή δριστικὴ ἔχει δλους τοὺς χρόνους. Η. χ. λίνω — ἔλινα — ἔλινσα
ἔχω λύσει — θὰ λύνω — θὰ λύσω — θὰ ἔχω λύσει

4. Ή ὑποταχτικὴ ἔχει ἐνεστώτα — ἀσριστὸ καὶ παρακείμενο. Π. χ.
νὰ λύνω — νὰ λύσω — νὰ ἔχω λύσει.

5. Ή προσταχτικὴ ἔχει ἐνεστώτα — ἀσριστὸ καὶ σπάνια πα, τκείμενο. Π. χ. λύνε — λύσε — ἔχε λυμένο.

6. Μετοχὴ σχηματίζει α) δ ἐνεργγητικὸς ἐνεστώτας· λέγεται ἐνεργητικὴ καὶ εἶναι ἀχλιτή. β) δ παθητικὸς παρακείμενος· λέγεται παθητικὴ μετοχὴ, ἔχει καταλήξεις — μένος — μένη — μένο καὶ ίσοδυναμεῖ μὲ ρηματικὸ ἐπίθετο. γ) Σπάνια σχηματίζει μετοχὴ καὶ δ παθητικὸς ἐνεστώτας μὲ καταλήξεις — δύμενος — ἀμενος — ούμενος. Π. χ. δ ἐρχόμενος — δ χαρούμενος — τὰ βρισκόμενα — τὰ κρατούμενα — ερεμάμενος — μελλούμενα — στεκάμενα κλπ.

"Α σ κ η σ η. Νὰ σχηματίσης στὸ τέτραδιό σου τὴν παθητικὴ μετοχὴ τῶν παρακάτω ρημάτων καὶ στὰ τρία γένη, Π. χ. λινομαί — λυμένος — λυμένη — λυμένο.

γράφομαι, φιζώνομαι, τεντώνομαι, διπλώνομαι, ἀπλώνομαι, λεζώνομαι,
βίφορμαι, δένομαι, πλέξομαι, δροσίζομαι.

'Ορθογραφικοί Κανόνες

1. "Οσα ρήτα τα έχουν χρωχτήρα χειλικό σύμφωνο (π—β—φ) ή τά συμφωνικά συμπλέγματα (πτ—φτ), γράφουν τὴν παθητική μετοχή μὲ δύο —μι μ. π.χ.

γράφω	γραφ—μενος	γραμμένος
σκάβω	σκαβ—μένος	σκαμμένος
ἐγκαταλείπω	ἐγκαταλειπ—μένος	ἐγκαταλειμμένος
ἀπορρίπτω	ἀπορριπτ—μένος	ἀπορριμμένος
θρίφω	θρεφ—μένος	θρεμμένος

2. "Οις παθητικές μετοχές τελειώνουν σὲ —εμένος, γράφονται μὲ ε π.χ.—μαγεμένος—βασιλεμένος—βαρεμένος.

3. "Οις παθητικές μετοχές τελειώνουν σὲ —ημένος, γράφονται μὲ η π. χ. ἀγαπημένος—χιτπημένος—κρατημένος—φιλημένος.

4. "Οις παθητικές μετοχές τελειώνουν σὲ —ισμένος, γράφονται μὲ ι π. χ. θερισμένος—ποτισμένος—κερδισμένος—άλωσισμένος—σκουπισμένος χτισμένος.

"Εξισοῦνται: οἱ παρακάτω παθητικές μετοχές: μεθυσμένος, δανεισμένος ἀθροισμένος—σβησμένος—δακρυσμένος—κιεισμένος—ξυσμένος—ίδρωμένος—πηγύμένος, μπηγμένος.

5. Ή παθητική μετοχή τῶν ρημάτων, ποὺ τελειώνουν σὲ —ώνω, γράφεται μὲ ω. Π.χ. τεντώνω—τεντωμένος, διπλώνω—διπλωμένος, δουλώνω—δουλωμένες, λερώνω—λερωμένος.

"Ασκηση. Ν' ἀντιγράψῃς στὸ τετράδιό σου τὶς παρακάτω παθητικές μετοχές καὶ νὰ συμπληρώσῃς τὴ γραμμή μὲ τὸ φωνῆν ποὺ ξοείζεται:

Διπλ.-μένος, μαγ-μένος, δακρ.-σμένος, τιμ-μένος, μεθ-σμένος, παιδ-μένος, ξ-σμένος, χωρ-σμένος, λερ-μένος, βασιλ-μένος, ἀθρ-σμένος, δαν-σμένος, σβ-σμένος, παγιδ-μένος, καρφ-μένος, φιλ-μένος, ἀγαπ-μένος, κουρδ-σμένος, δουλ-μένος, εὐεργετ-μένος, χιτπ-μένος, ποτ-σμένος, ἀπλ-μένος, κλ-σμένος.

*Ἐγώ γράφω — ἐσεῖς γράφετε
 Αὐτὸς διαβάζει—αὐτές διάβαζαν
 Σὺ κοιμᾶσαι — ἐμεῖς κοιμούμαστε
 Στὰ τρία πρῶτα παραδείγματα ἔχοιτε ἕνα ὑποκείμενο καὶ στὰ ἄλλα τρία
 ἔχομε πολλὰ ὑποκείμενα.

"Οπως καὶ στὰ ὀνόματα, ἔτσι καὶ στὰ ρήματα, ἔχομε δύο ἀριθμούς, τὸν
 ἑνικὸν (γιὰ ἕνα ὑποκείμενο) καὶ τὸν πληθυντικὸν (γιὰ πολλὰ ὑποκείμενα).

*Ἀριθμὸς τοῦ ρήματος λέγεται ὁ τύπος τοῦ ρήματος, ποὺ φανερώνει, ἢν τὸ ὑποκείμενὸν του είναι ἕνα ἢ περισσότερα πρόσωπα, ζῶα, ἢ πράγματα.

Οἱ ἀριθμοὶ εἰναι: στὴ ρῆμα, ὅπως καὶ στὸ ὄνομα δύο: ὁ ἑνικὸς καὶ ὁ πληθυντικὸς.

Σημ. Πολλές φορές, δταν ἀπευθύνωμε τὸ λόγο σ' ἕνα πρόσωπο, πρὸς τὸ δό-
 ποιο θέλομε νὰ δείξωμε σεβασμό, τιμὴ, εὐγένεια, χρησιμοποιοῦμε τὸ β' πληθυντικὸν
 πρόσωπο. Αὐτὸς είναι ὁ πληθυντικὸς ιὐγένειας: Π.χ. Ἐλάτε, πατέρα. Μοῦ γράφε-
 τε, θεῖε.

γράφω — γράφομε
 γράφεις — γράφετε
 γράφει — γράφουν

Στὰ παραδείγματα φαίνεται, ὅτι τὸ ρῆμα ἔχει τρία πρόσωπα.

Πρόσωπο τοῦ ρήματος λέγεται ὁ τύπος τοῦ ρήματος, ποὺ φανερώνει τίνος προσώπου είναι τὸ ὑποκείμενό του, ἢν δηλαδὴ τὸ ὑποκείμενο είναι πρώτου προσώπου ἢ δευτέρου ἢ τρίτου.

Ο ἀριθμὸς καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ ρήματος δηλώνονται ἀπὸ τις ἔχωριστες καταλήξεις, ποὺ προσθέτονται στὸ θέμα τοῦ ρήματος.

Στὸ ρῆμα διακρίνομε τρία πρόσωπα:

Πρώτο πρόσωπο (1ο) είναι ἔκεινο, ποὺ μιλεῖ. Τὸ ρῆμα τότε ἔχει γιὰ ὑποκείμενό του ἄγων ἢ ἐμεῖς.

Π.χ. Ἐγώ τραγουδῶ—ἐμεῖς τραγουδᾶμε.

Δεύτερο πρόσωπο είναι ἔκεινο, πρὸς τὸ δόποιο ἀπευθύνομε τὸ λόγο. Τὸ ρῆμα τότε ἔχει ὑποκείμενο τὸ σὺ ἢ σεῖς.

Σὺ τραγουδᾶς—σεῖς τραγουδᾶτε.

Τρίτο πρόσωπο είναι έκεινο, για τὸ δόποιο γίνεται δ λόγος. Τότε τὸ ρήμαζει γιὰ υποκείμενο τὸ αὐτὸς-αὐτή-αὐτό, αὐτοὶ-αὐτὲς-αὐτά.

Ἐνικ. Ἀριθμὸς

Πληθ. Ἀριθμὸς

1ο.	Πρόσωπο	ἐγὼ	γράφω	ἔμεῖς	γράφομε
2ο.	Πρόσωπο	σὺ	γράφεις	σεῖς	γράφετε
3ο.	Πρόσωπο	αὐτὸς-ἡ-δ	γράφει	αὐτοὶ-ές-ἄ	γράφουν

Σημ. Τὸ ἀπαρέμφατο καὶ ἡ μετοχὴ, ἐπειδὴ δὲν ἐκφράζουν πρόσωπα, λέγονται ἀπρόσωπες ἔγκλισεις.

220.

Z' Συνακόλουθα τοῦ ρήματος

Εἰδαμε, ὅτι τὸ ρῆμα ἔχει διάθεση, φωνὴ, ἔγκλιση, χρόνο, ἀριθμὸ καὶ πρόσωπο. "(ο)" αὐτὰ παρουσιάζονται πάντοτε στοὺς τύπους, ποὺ σχηματίζει ἔνα ρῆμα, καὶ λέγονται συνακόλουθα (παρεόμενα) τοῦ ρήματος.

Στὴ γραμματικὴ ἀνάλυση τῶν ρημάτων θὰ σημειώνουμε τὰ 5 συνακόλουθά του καὶ θὰ παραλείψωμε τὴ διάθεση. Π. χ.

Ἐπαιξαν =ρῆμα, φωνῆς ἐνεργητικῆς, χρόνου παρατατικοῦ, ἔγκλισης δριστικῆς, ἀριθμοῦ πληθυντικοῦ, προσώπου γ'.
Τραγουδοῦσαν =ρῆμα, φωνῆς ἐνεργητικῆς, χρόνου παρατατικοῦ, ἔγκλισης δριστικῆς, ἀριθμοῦ πληθυντικοῦ, προσώπου γ'.

221. Τὰ στοιχεῖα τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ρημάτων

Στὸ σχηματισμὸ τῶν ρημάτων μποροῦμε νὰ ξεχωρίσωμε τὰ παρακάτω στοιχεῖα: τὸ θέμα—τὸ χαρακτήρα—τὴν κατάληξη—τὴν αὔξηση—καὶ τὰ βοηθητικὰ ρήματα.

1. Θέμα, δπως καὶ στὰ δύομάτα, είναι τὸ ἀμετάβλητο μέρος τοῦ ρήματος, ποὺ τοῦ λείπει ή κατάληξη.

2. Κάθε ρῆμα ἔχει γιὰ κάθε φωνὴ δυὸ θέματα, ἀπὸ τὰ δύοια σχηματίζονται οἱ διάφοροι χρόνοι του. Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα, ἀπὸ τὸ δόποιο σχηματίζονται οἱ ἔξακολουθητικοὶ χρόνοι καὶ τῶν δύο φωνῶν (ἐνεστώτας—παρατατικός, μέλλοντας ἔξακολουθητικός).

Ιώνω — ἔλυντα — θὰ λύνω

Τὸ ἀριστοτικὸ θέμα ἀπὸ τὸ δόποιο σχηματίζονται οἱ στιγματοὶ χρόνοι (ξινσ-α—θὰ λύσ-ω—ἔχω λύσ-ει—εἴχα λύσ-ει—θὰ ἔχω λύσ-ει).
Ινθ-ηκα—θὰ λυθ-ῶ—ἔχω λυθ-η—εἴχα λυθ-η—θὰ ἔχω λυθ-η.

3. Χαρακτήρας λέγεται τὸ τελευταῖο γράμμα τοῦ ἔνεστωτικοῦ ἢ χοριστικοῦ θέματος.

4. Κατάληξη λέγεται τὸ τελευταῖο μέρος τοῦ ρήματος, ποὺ προσθέτομε στὸ θέμα, γιὰ νὰ ἐκφράσωμε τὴ φωνή, τὸ χρόνο, τὴν ἔγκλιση, τὸν ἀριθμὸ καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ ρήματος.

5. Αὐξηση λέγεται τὸ ε μὲ ψιλῆ, ποὺ παίρνουν ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ θέμα στὸν παρατατικὸ καὶ στὸν δόριστο δσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνο : λύνω — ἔλυν-α — ἔλν σα

6. Η συλλαβικὴ αὐξηση μένει πάντοτε, δταν τονίζεται.

Ἔγραφα — ἔγραφες — ἔγραψαν
Παραλείπεται, δταν δὲν τονίζεται. Π. χ.

γράψαμε — γράψατε — γράψτηκε κτλ.

7. "Οσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆιν ἢ δίψηφο. τὸ φυλάγουν ἀμειά-
σλητο σ' ὅλους τοὺς χρόνους.

ἀκοίνω	— ἀκονα	— ἀκονσα
ἀνάβω	— ἀναβα	— ἀναγα
ὅριζω	— ὥριζα	— δρισα
εὐχαριστῶ	— εὐχαριστοῦσα	— εὐχαριστιόμουν

Ὀρθογραφικοὶ Κανόνες

1. Γράφονται μὲ η τὸ ἡρθα, ἡβρα, ἡπια, ἡμουν, ἡξερα, ἡθελα.

2. Γράφονται μὲ ει τὸ ειδα, ειπα, ειχα.

2. Βοηθητικὰ στοιχεῖα σχηματισμοῦ

Γιὰ νὰ σχηματισθεον οἱ περιφραστικοὶ χρόνοι τῶν ρημάτων χρησιμεύουν: α) τὸ μελλοντικὸ μόριο θὰ καὶ β) τὰ βοηθητικὰ ρήματα ἔχω καὶ είμαι γιὰ τοὺς συντελεσμένους χρόνους.

222.

Τὸ βοηθητικὸν ρῆμα ΕΧΩ

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ

Ὀρειστικὴ	Υποταχτικὴ	Προστατικὴ	Μετοχὴ
α' ἔχω	νὰ ἔχω	—	
β' ἔχεις	νὰ ἔχης	ἔχε	ἔχοντας
γ' ἔχει	νὰ ἔχῃ	ἄ; ἔχη	
α' ἔχωμε(ονμε)	νὰ ἔχωμε(ονμε)	—	
β' ἔχετε	νὰ ἔχετε	ἔχετε	
γ' ἔχουν	νὰ ἔχουν	ἄ; ἔχουν	

ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ

ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΗΤΙΚΟΣ

'Ενικ. Ἀριθμὸς

α	εἰχα	θὰ	ἔχω
β	εἰχεις	θὰ	ἔχεις
γ	εἰχε	θὰ	ἔχει

Πληθ. Ἀριθμὸς

α	εἰχαμε	θὰ	ἔχωμε (ονμε)
β	εἰχατε	θὰ	ἔχετε
γ	εἰχαν	θὰ	ἔχουν

223.

Τὸ βοηθητικὸν ρῆμα ΕΙΜΑΙ

Ἐνεστώτας	Παρατατικός		Μέλλοντας Διαρκής	
Ὀρειστικὴ	Υποταχτικὴ	Μετοχὴ	Ὀρειστικὴ	Ὀρειστικὴ
Ε Ν Ι Κ Ο Σ Α Ρ Ι Θ Μ Ο Σ				
α εἰμαι	νὰ εἰμαι	—	γίμουν	θὰ εἰμαι
β εἰσαι	νὰ εἰσαι	—	γίσουν	θὰ εἰσαι
γ εἰναι	νὰ εἰναι	δντας	γίταν	θὰ εἰναι

Πληθ. Ἀριθμός

α εἴμαστε	νὰ εἴμαστε	—	ἡμαστε	θὰ εἴμαστε
β εἰστε	νὰ εἰστε	—	ἡσαστε	θὰ εἰστε
γ εἶναι	νὰ εἶναι	—	ἡταν	θὰ εἶναι

'Ορθογραφικοὶ κανόνες ρημάτων

Γράφομε παρακάτω τοὺς σπουδαιότερους κανόνες ποὺ ἀκολουθοῦν τὰ ρήματα στὴν δρθογραφία τους. Νὰ τοὺς ἀπομημονεύσῃς.

(1) "Ολα τὰ ρήματα, ποὺ καταλήγουν σὲ —ένω γράφονται σ' δλους τοὺς χρόνους μὲ -ω | π.χ.

καθφώνω —κάθφωσα—καφφωμένος
διπλώνω —δίπλωσα—διπλωμένος
άπλώνω —άπλωσα—άπλωμένος
κυκλώνω —κύκλωσα—κυκλωμένος

(2) Τὰ ρήματα, ποὺ καταλήγουν σὲ -αινω, γράφονται μὲ -αι | π.χ. ιγιαίνω,
θερμαίνω, μαραίνω, σημαίνω, ίψαινω.

| Εξαιροῦνται τὰ έξης : (μένω, θένω, πλένω, πένειμαι, χρένω, φένω, δι-
ναστένω).

(3) Τὰ ρήματα, ποὺ καταλήγουν σὲ -έθω, γράφονται μὲ -ευ | π.χ. κλα-
δεύω, μαγειρεύω, παιδεύω, διειρεύομαι, λατρεύω.

| Εξαιροῦνται τὰ : κλέδω καὶ σέβομαι.)

(4) Τὰ ρήματα, ποὺ καταλήγουν σὲ -άθω, γράφονται μὲ -β π. χ. ράθω,
ἀνάβω, σκάβω, θάβω.

| Εξαιροῦνται τὰ : ἀναπτάω, ἀπολαύω, παύω, ποὺ γράφονται μὲ -αυ.)

5. Τὰ ρήματα, ποὺ καταλήγουν σὲ -άζω, γράφονται μὲ -ι π. χ. δυ-
καλιάζω, κοπιάζω, ἄγιάζω, παρουσιάζω.

| Εξαιροῦνται τά : ἀδειάζω—χρειάζομαι —μοιάζω —μονοιάζω,—τοιά-
ζομαι—δύμπνάζω—ρυάζομαι—φρενάζω—συνδυάζω —ἐκθειάζω.

6. Τὰ ρήματα, ποὺ καταλήγουν σὲ (ιζω), γράφονται μὲ (ι) σ' δλους

τούς χρόνους. Π. χ. θερίζω, ἀλωνίζω, σκουπίζω, ἀσπρίζω, καθαρίζω ἐξευγενίζω, γειτίζω, φταιρίζομαι.

*Εξαιροῦνται τὰ ρήματα: μπήσω, πήσω, πρήσω ἀναβλύζω, ἀναβρύζω, γογγύζω, δακρύζω, κελαρύζω, κατακλύζω, ὀλολύζω, συγχύζω, σφύζω, τανίζω, ἀθροίζω, δανείζω.

7. Τὰ ρήματα, ποὺ καταλήγουν σὲ -ερνω, γράφονται μὲ -ε. Π.χ. γέρνω, φέρνω, γδέρνω, σέρνω, σπέρνω, περνῶ, κερνῶ, γερνῶ.

*Εξαιρεῖται τὸ ρῆμα: παίρνω.

8. Τὰ ρήματα τῆς α' συζυγίας, ποὺ καταλήγουν σὲ -λω, γράφονται στὸν ἐνεστώτα, παρατατικὸν καὶ μέλλοντα διαρκείας μὲ δύο -λλ π. χ. ἀναγγίλλω—θὰ ἀναγγέλλω, ἀνατέλλω—θὰ ἀνατέλλω, ποικίλλω—θὰ ποικίλλω.

*Εξαιροῦνται τὰ ρήματα: δψείλω, θέλω, μέλει.

9. Τὰ ρήματα τῆς α' συζυγίας, ποὺ καταλήγουν σὲ -σσω, γράφονται μὲ δύο -σσ στὸν ἐνεστώτα καὶ προτατικό. Π.χ. ἀναπτύσσω, ἀπαλλάσσω, ἐξελίσσω, ἐξορύσσω, ὑπανισσομαι.

*Εξαιρεῖται: τὸ ρῆμα: ἀρέσω.

10. Τὰ ρήματα, ποὺ καταλήγουν σὲ -ύνω, γράφονται μὲ -υ. Π.χ. ἀπάλινω, μολύνω, διευθύνω, χύνω, ἀμύνομαι.

*Εξαιροῦνται τὰ ρήματα: δίνω, κλίνω, πίνω, φίνω, ἀφήνω, σθήνω, στήνω, φήνω, κλείνω, τείνω.

11. Τὰ ρήματα τῆς α' συζυγίας, ποὺ καταλήγουν σὲ -τω, γράφονται στὸν ἐνεστώτα καὶ παρατατικὸν μὲ δύο -ττ. Π.χ. πλήττω, φρίττω, συμπράττω, εἰσπράττω.

12. Τὰ περισπώμενα ρήματα, ποὺ καταλήγουν σὲ -θνῶ, γράφονται στὴν παραλήγουσα μὲ -ο. Π.χ. διακονῶ, εὐγνωμονῶ, λησμονῶ, συμπονῶ.

*Εξαιροῦνται: τὰ σύνθετα ρήματα ἀπὸ τὴ λῃτη—φωνὴ (δ' συνθετικὸν π.γ. διαφωνῶ, προσφωνῶ παραφωνῶ).

13. Τὰ περισπώμενα ρήματα, ποὺ καταλήγουν σὲ -θελῶ, -λεγῶ, -κοπῶ, γράφονται στὴν παραλήγουσα μὲ -ο. πνοθοβολῶ, φεγγοβολῶ, λαμποκοπῶ, μοιρολογῶ, ἰδρωκοπῶ, φιλολογῶ.

14. Τὰ ρήματα, ποὺ καταλήγουν σὲ -ιέμαι, γράφονται μὲ -ι. Η.χ. κρατείμαι, βαριέμαι, χρυπιέμαι.

Ἐξαιρεῖται τὸ ρῆμα: σειέμαι.

15. Τὰ Ρήματα, ποὺ καταλήγουν σὲ -ώθω καὶ -ώχνω, γράφονται μὲ -ω π.χ. ἀμπάχνω, διώχνω, σπράχνω, νιάθω, κλάθω.

224.

Οἱ συζυγίες

Τὰ ρήματα δὲν κλίνονται ὅλα μὲ τὸν ἰδιο τρόπο.

Ο τρόπος; ποὺ κλίνεται τὸ ρῆμα, λέγεται συζυγία.

Στὴν πρώτη (α') συζυγία ἀνήκουν τὰ ρήματα, ποὺ τονίζονται στὴν παραλήγουσα στὸ α' πρόσωπο τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα καὶ στὴν προσπαραράληγουσα στὸ α' πρόσωπο τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα. Μὲ ἄλλα λόγια ὅσα ρήματα τελειώνουν σὲ -ω στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ σὲ -ομαι στὴν παθητικὴ. Π.χ.

δένω	—	δένομαι,	χάνω	—	χάνομαι
γράφω	—	γράφομαι	κλειδώνω	—	κλειδώνομαι
σηκώνω	—	σηκώνομαι,	καρφώνω	—	καρφώνομαι

Στὴ δεύτερη (β') συζυγία ἀνήκουν τὰ ρήματα, ποὺ τονίζονται στὴ λήγουσα στὸ α' πρόσωπο τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα καὶ στὴν παραλήγουσα στὸ α' πρόσωπο τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα. Τὰ ρήματα αὐτὰ τελειώνουν σὲ -ῶ στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ σὲ -ιέμαι ἢ οῦμαι στὴν παθητικὴ. Π.χ.

ἀγαπῶ	—	ἀγαπιέμαι,	λυπῶ	—	λυποῦμαι
κρατῶ	—	κρατιέμαι,	ἀπειλῶ	—	ἀπειλοῦμαι

225. Παρατηρήσεις στὸ σχηματισμὸ τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς

1. Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα τὸ ἔρισκομε, δταν ἀφαιρέσωμε ἀπὸ τὸ α' πρόσωπο τῆς διεστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τὴν κατάληξη -ω.

2. Ανάλογα μὲ τὸ χαρακτήρα τοῦ ἐνεστωτικοῦ θέματος διαιροῦνται τὰ ρήματα στὶς παρακάτω ἔξι κατηγορίες:

1. Φωνηεντόληχτα, μὲ χαρακτήρα φωνῆεν. Π.χ. ἴδρυω, ἀκοίω, κρούω.

2. Χειλικόληχτα, μὲ χαρακτήρα π, β, φ, καὶ τὰ ρήματα σὲ -αύω, -εύω, -φτω -πτω Π.χ. βλέπω, ἀνάβω, γράφω, παύω, βασιλεύω, ἀστράφτω, προκύπτω.

3. Λαρυγγικόληχτα, μὲ χαρακτήρα κ, γ, χ, καὶ ὅσα τελειώνουν σὲ -χνω, π.χ. διώκω, ἀρμέγω, βρέχω, ἀδράχω.

4. Ὀδοντικόληχτα καὶ συριστικόληχτα ρήματα, μὲ χαρακτήρα: -τ(ττ), -θ, -σ(σσ). Π.χ. θέτω, πλήττω, ἀλέθω, ἀρέσω; πιέζω, δειλιάζω.

5. Υγρόληχτα καὶ ρινόληχτα ρήματα μὲ χαρακτήρα λ, ρ, μ, ν. Π.χ. θέλω, ψέλνω, διαφέρω, γέρνω, τρέμω, μένω.

6. "Οσα ρήματα τελειώνουν σὲ -αύω, -εύω καὶ ὅσα ἔχουν χαρακτήρα χειλικὸ σύμφωνο (π, β, φ,), σχηματίζουν τὸν ἀόριστο σὲ -ψα.

Π.χ. π παύω — ἐπαψα, δουλεύω — ἐδούλεψα, κρίβω — ἐ-
ε + σ = ψ κρυψα, τρίβω — ἐτριψα, στίβω — ἐστιψα, γράφω
φ — ἐγραψα.

7. "Οσα ρήματα ἔχουν χαρακτήρα οὐρανικὸ σύμφωνο, σχηματίζουν τὸν ἀόριστο σὲ -ξα.

Π.χ. ρ πλέκω — ἐπλέξα, πνίγω — ἐπνιξα, τρέχω — ἐτρεξα,
γ + σ = ξ ἀνοίγω — ἀνοιξα, προσέχω — πρόσεξα, διώχω — ἐ-
χιώξα.

8. "Οσα ρήματα ἔχουν χαρακτήρα ὁδοντικὸ ἢ συριστικὸ σύμφωνο, σχηματίζουν τὸν ἀόριστο σὲ -σα ἢ -ξα.

θέτω — ἐθεσα, πλήττω — ἐπληξα, ἀρέσω — ἀρεσα, βουλιάζω — βούλιαξα.

9. "Ο ἐνεργητικός, λοιπόν, ἀόριστος, ποὺ τελειώνει στὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο σὲ —σα, —ψα, —ξα, λέγεται σιγματικὸς ἀόριστος.

10. "Ο ἐνεργητικὸς ἀόριστος, ποὺ τελειώνει χπλῶς σὲ —α, λέγεται ἀσιγμος.

11. Ασιγμό ἀδειστο τχηματίζουν τὰ ὑγρέληχτα ρύματα, πολλὰ ρινικόλγιχτα καὶ μερικὰ ἀνώμαλα.

II. χ. σφαίλω—ξφαλα, παχαίνω—ἐπάχυνα, βαραίνω—ἐβάρυνα, γδέρνω—ἔγδαρα.

Ασκηση. α) Τὰ παρακάτω ρύματα θὰ τὸ ἀντιγράψῃς στὸ τετράδιό σου καὶ δίπλα θὰ σχηματίσῃς τὸ αὐτὸν πρόσωπο τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀσφίστου: μαγειρεύω, μαγεύω, λατρεύω, πατιδένω, κρύβω, σκύβω, γράφω, ράβω, λάμπω, κλώθω, δείχνω, πειράζω, νυστάζω, χωνεύω, ρίχνω, σφυρίζω, διώχνω.

β) Βάλε στὶς παγίλες τὸ κατάλληλο φωνῆν τὴν διέψηφο:

ποτε τ ζω, σκαλι-ζω, ραντε τ ζω, σκουπι-ζω, θερ-ζω, δανθ-ζω, ἀθρο-ζω, δακρυ-ζω, πήζω, ἀναβλυζω, γέρνω, δέρνω, φέρνω, σπέρνω, πέρνω, διευθύνω, λύνω, χύνω, ἀφένω, πένω, ψένω, συμπίνω, διακενω, διαφένω, προσφένω, πυροβολῶ, λαμποκεπένω, μοιρολόγω, ίδρωκεπένω, λησμόνω, βαρέμαι, συναντέμαι, χτυπέμαι, σφέμαι.

Xρόνοι	Οριστική	Υποταχτική	Προσταχτική	Απαρέμφατο	Μετοχή
Εντάση	α' ἔγώ λύν-ω δ' σὺ λύν-εις γ' αὐτὸς λύν-ει α' ἐμεῖς λύν ομε η λύν-ουμε	νὰ λύν-ω νὰ λύν-ης νὰ λύν-η νὰ λύν-ωμε η λύν-ουμε	— λύν-ε χε λύν-η —	—	λύν-οντας
Ενέσταση	δ' σεῖς λύν-ετε γ' αὐτοὶ λύν ουν	νὰ λύν-ετε νὰ λύν-ουν	λύν-ετε χε λύν-ουν	—	—

Παρατατικός ἔλιν-α - ἔλιν-ες - ἔλιν-ε - (ἐ)λίν-αμε - (ἐ)λίν-ατε - ἔλιν - αν

Αδεστός	α' ἔγώ ἔλιν-α δ' σὺ ἔλιν-εις γ' αὐτὸς ἔλιν-ει α' ἐμεῖς (ἐ)λύ-σαμε	νὰ λύ-σω νὰ λύ-σης νὰ λύ-ση νὰ λύ-σωμε λύ-σουμε	λύ-σε χε λύ-ση —	λύ-σει	—
Αδεστός	δ' σεῖς (ἐ)λύ-σατε γ' αὐτοὶ ἔλιν-σαν	νὰ λύ-σετε νὰ λύ-σουν	λύ-στε χε λύ-σουν	—	—

Παρακίνενος	α' ἔχω λύσει δ' ἔχεις γ' ἔχει α' ἔχομε η ἔχουμε	νὰ ἔχω λύσει νὰ ἔχης » νὰ ἔχη » νὰ ἔχωμε η ἔχουμε »	— νὰ ἔχης λύσει χε ἔχη λύσει	—	—
Παρακίνενος	δ' ἔχετε γ' ἔχουν	νὰ ἔχετε » νὰ ἔχουν »	νὰ ἔχετε λύσει χε ἔχουν λύσει	—	—

Υπερσυντέλικος	εἰχα λύσει εἰχεις λύσει εἰχε λύσει	εἰχαμε λύσει εἰχατε λύσει εἰχαν λύσει
----------------	--	---

Μέλλοντας Εξακολουθός θὰ λύ-νω θὰ λύ-ης θὰ λύ-η θὰ λύν ωμε
η θὰ λύ-ουμε θὰ λύ-ετε θὰ λύ-ουν.

Μέλλοντας Στιγματίος θὰ λύ-σω θὰ λύ-σης θὰ λύ-ση
θὰ λύ-σωμε (ουμε)θὰ λύ-σετε θὰ λύ-σουν.

Μέλλοντας Συντελεσμένος θὰ ἔχω λύσει θὰ ἔχωμε η ἔχουμε λύσει
θὰ ἔχης λύσει θὰ ἔχετε λύσει
θὰ ἔχη λύσει θὰ ἔχουν λύσει

Ρήματα τῆς α' συζυγίας
β' Παθητική φωνή

Εγεστώς	Οριστική	Υποταχτική	Προσταχτική	Απαρέμφατο	Μετοχή
λύν-ομαι	νὰ λύν-ωμαι				
λύν-εσαι	νὰ λύν-εσαι				
λύν-εται	νὰ λύν-εται		λύν-ου		
λυν-όμαστε	νὰ λυν-όμαστε		ἄς λύν-εται		
λύν-εστε	νὰ λύν-εστε		λύν-εστε		
λύν-ονται	νὰ λύν-ωνται		ἄς λύν-ωνται		

Παρατατικός λυν-όμουν λυν-όσουν λυν-όταν
λυν-όμαστε λυν-όσαστε λύν-ονταν

Αριθμός	λύ-θηκα	νὰ λυ-θῶ	—	λύ-σου	λυθ-ῆ	—
	λύ-θηκες	νὰ λυ-θῆς		ἄς λυ-θῆ		
	λύ-θηκε	νὰ λυ-θῆ		—		
	λυ-θήκαμε	νὰ λυ-θοῦμε		λυ-θῆτε		
	λυ-θήκατε	νὰ λυ-θῆτε		ἄς λυ-θοῦν		
	λύ-θηκαν	νὰ λυ-θοῦν		—		
Παρακείμενος	ἔχω λυθῆ	νὰ ἔχω λυθῆ		—		δ λυ-μένος
	ἔχεις "	νὰ ἔχης "		—		ἡ λυ-μένη
	ἔχει "	νὰ ἔχῃ "		—		τὸ λυ-μένο
	ἔχομε (ουμε)	νὰ ἔχωμε (ουμε)		—		
	λυθῆ	λυθῆ				
	ἔχετε "	νὰ ἔχετε "				
	ἔχουν "	νὰ ἔχουν "				

Ύπερσυντέλικος εἶχα λυθῆ εἶχαμε λυθῆ
εἶχες " εἶχατε " εἶχεν "

Μέλλοντας Εξακελουθητικ. Θὰ λύν-ωμαι θὰ λύν-εσαι θὰ λύν-εται
θὰ λυν-όμαστε θὰ λύν-εστε θὰ λύν-ωνται

Μέλλοντας Στιγματίος θὰ λυ-θῶ θὰ λυ-θῆς θὰ λυ-θῆ
θὰ λυ-θοῦμε θὰ λυ-θῆτε θὰ λυ-θοῦν.

Μέλλοντας Συντελεσμένος θὰ ἔχω λυθῆ θὰ ἔχωμε λυθῆ
θὰ ἔχης " θὰ ἔχατε " θὰ ἔχεν "

12. Ἡ ὑποταχτικὴ σχηματίζεται κανονικὴ παίροντας τὸ μόρια νά, ἀς ἦ τοὺς συνδέσμους γιά νά, δταν, ἄν καὶ τὸ ἀπαγορευτικὸ μή. Ἡ ὑποταχτικὴ τοῦ ςφρίστου παίρνει ἀκόμη καὶ τοὺς συνδέσμους: ἀμα, ἀφοῦ, ἵσως, μὸλις, μήπως, πρίν, προτοῦ, ὠσότου, ὡσπου.

νὰ γράφης	ἀφοῦ γράψης
ὅταν γράφη	μόλις γράψουν
ἄν γράφωμε	ῶσπου νὰ γράψῃς
γιὰ νὰ γράφης	προτοῦ γράψετε
ᾶς γράφη	ῶσότου νὰ γράψουν

13. "Οπου ἡ ὁριστικὴ ἔχει ει, ἡ ὑποταχτικὴ ἔχει η· κι ὅπου ἔχει ο γι ὁριστική, ἡ ὑποταχτικὴ ἔχει ω.

σὸν γράφεις	νὰ γράψης	ἄν γράψης
αὐτὸς γράφει	νὰ γράψῃ	ἄς γράψη
ἱμεῖς γράφομε	νὰ γράψωμε	ἄς γράψωμε

14. Ὁ διαρκῆς μέλλοντας σχηματίζεται σὰν τὴν ὑποταχτικὴ τοῦ ἐνεστώτα παίρνοντας τὸ μόριο θά. Π.χ. θὰ γράφω - θὰ γράφης - θὰ γράψῃ - θὰ γράψωμε.

15. Ο σιγματίζοντας μέλλοντας σχηματίζεται σὰν τὴν ὑποταχτικὴ τοῦ ἀερίστου παίρνοντας τὸ μόριο θά. Π. χ. θὰ διαβάσω - θὰ διαβάσης - θὰ διαβάση θὰ διαβάσουν.

Ὥρθιογραφικοὶ κανόνες

Ψ1. Ἡ κατάληξη —ω ὅλων τῶν ρημάτων γράφεται μὲ ω: γρίφω, διαβύω, παίζω, κλώθω, γνωρεύω.

Ψ2. Οι κατάληξεις —μὲ καὶ —τέ τῶν ρημάτων, δταν δέχωνται μπροστά τὰ ἑμεῖς καὶ ἔσεις, γράφονται μὲ ε. Π.χ.

ἐμεῖς γράφομε	παίζομε	κλώθομε
σεῖς διαβάζετε	παίζετε	κλώθετε

Ἄσκηση. Νὰ συμπληρωθῆσῃ τὶς καταλήξεις στὰ παρακάτω ρήματα:

ἔγώ παιζ-ν	ἐμεῖς παιζ- ομέ	σεῖς παίζ- έτε
διαβάζ- ω	διαβάζ- θαί	διαβάζ- έτε
λύν- ω	λύν- ομέ	λύν- έτε
κλώθ-ω	κλώθ- ομέ	κλώθ- έτε
κλείν- ω	κλείν- ομέ	κλείν- έτε
λέγ- ω	λέγ- ομέ	λέγ- έτε
ποτίζ- ω	ποτίζ- ομέ	ποτίζ- έτε
σκαλιζ- ω	σκαλιζ- ομέ	σκαλιζ- έτε
στολιζ- ω	στολιζ- ομέ	στολιζ- έτε
ζωγραφίζ- ω	ζωγραφίζ- ομέ	ζωγραφίζ- έτε

Ορθογραφικοί κανόνες

1. Γράφονται μὲν οἱ ἀστοῖ τῶν εγγείων, πεὶ τελειώνουν σὲ -αῖνω π.χ. δμορφαίνω—δμόρφυνα, βαραίνω—βάρυνα, παχαίνω—παχυνα, ἀκριβαῖνω—ἀκριβύνα, πλένω—ἔπλυνται.

2. Γράφονται μὲν —η οἱ ἀστοῖ: βρῆκα, βγῆκα, μπῆκα, ἀνέβηκα, κατέβηκα, διάβηκα, πῆρα, αἴξησα.

3. Γράφονται μὲν —ει οἱ ἀστοῖ: ἔγειρα, ἐσπειρα, ἔδειρα, ἀνάγγειλα, κατάγγειλα, ἐστειλα, ἀνάτειλα, ἔμεινα.

4. Γράφεται μὲν —ι ὁ ἀστος κάθισα τοῦ ρήματος κάθομαι.

5. Γράφονται μὲν —υ τὸ μέθυσα, καὶ μίνσα. V

"Ασκηση. Γράψε τὸ α' ἑνικὸ πρόσωπο τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀστοῖστου στὴν δριστικὴ τῶν ρημάτων: ἀθροίζω, ἀνατέλλω, παραγγέλλω, ἀφήνω, δανειζω, κάθομαι, κλείνω, μεθῶ, μηνῶ, σβήνω, βρίσκω, ἀνεβαίνω, σπέρνω, δέρνω, γέρνω, θερίζω, ἀνοίγω, δμορφαίνω, βαραίνω, πληθαίνω, κλειδώνω.

B. Παρατηρήσεις στὸ σχηματισμὸ τῆς παθητικῆς φωνῆς.

1. Τὸ α' ἑνικὸ πρόσωπο τῆς δριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα καταλήγει σὲ —ομαί.

2. Νὰ προσέχωμε τὶς καταλήγεις —ομαί, —εται τῆς παθητικῆς φωνῆς. Υπάρχουν τέτοιες καταλήγεις καὶ στὴν ἐνεργητικὴ φωνή, ἀλλὰ εἰναι τοῦ πληθύντικοῦ ἀριθμοῦ:

ἐμεῖς γράφομε
σεῖς γράφετε
ἐμεῖς πλένομε
σεῖς πλένετε

ἔγώ γράφομαι
αὐτὸς γράφεται
ἔγώ πλένομαι
αὐτὸς πλένεται

3. "Η ὑποταχτικὴ τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα εἰναι ή ίδια μὲ τὴν δριστικὴ του. Διαφέρει δριθογράφικὰ στὸ α' ἑνικὸ πρόσωπο καὶ στὸ γ' πληθυντικό:

ἔγώ δνειρεύομαι
ἔγώ λερώνομαι
αὐτοὶ δνειρεύονται
αὐτοὶ λερώνονται

ἔγώ νὰ δνειρεύωμαι
ἔγώ νὰ λερώνωμαι
αὐτοὶ νὰ δνειρεύωνται
αὐτοὶ νὰ λερώνωνται

4. Η διαιτική τοῦ παθητικοῦ ἀρίστου καταλήγει κανονικά σὲ — θηκα
ἢ — τηκα. Π.χ. διπλώθηκα, λερώθηκα, σκοτώθηκα, γνωρίστηκα, παιδεύτηκα.
Τὸ θ ἢ τ μπαίνε: ἀνάλογα μὲ τὸ προηγούμενο γράμμα:

ζ	— στηκα	κουράστηκα
	— χτηκα	ἀρπάχτηκα
β		τρίφτηκα
φ		θάψτηκα
αύ		παίτηκα
εύ	— χιτηκα	παιδεύτηκα
κ		πλέχτηκα
γ		ἀνοιχτηκα
χ		κατατρέχτηκα
θ	— στηκα	ἀλέστηκα
χν	— χτηκα	δειχτηκα
ιζ		γνωρίστηκα
αρ	— ιστηκα	φοριαρίστηκα
ιρ		σερδιρίστηκα
ων	— θηκα	καρφώθηκα
φωνήντα	— στηκα	ἀκούστηκα

5. Η ὑποταχτική τοῦ παθητικοῦ ἀρίστου τελειώνει σὲ — θῶ, — θῆς,
— θῆ, — θοῦμε, — θήτε, — θοῦν ἢ — τῶ, — τῆς, — τῆ, — τοῦμε. — τῆ-
τε, — τοῦν. Τὸ γ' ἐνικὸ πρόσωπο εἰναὶ ἀπαράλλαχτο μὲ τὸ ἀπαρέμφατο.

6. Ο ἔξαχολουθητικὸς (διαρχής) παθητικὸς μέλλοντας σχηματίζεται:
ἀπαράλλαχτος μὲ τὴν ὑποταχτική τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα μὲ τὸ μόριο θᾶ.
Π.χ. θὰ δέχωμαι, θὰ γνωρίζωμαι, θὰ καρφώσωμαι κτλ.

7. Ο σιγματίος παθητικὸς μέλλοντας σχηματίζεται ἀπαράλλαχτος μὲ
τὴν ὑποταχτική τοῦ παθητικοῦ ἀρίστου μὲ τὸ μόριο θᾶ:
θὰ γνωριστῶ, θὰ καρφωθῶ, θὰ ἀκοντστῶ, θὰ δεχτῶ.

8. Μερικὰ ρήματα σχηματίζουν τὸν παθητικὸν ἀρίστο σὲ — ηκα. Ο
ἀριστος αὐτὸς λέγεται ἐ' παθητικὸς ἀρίστος π.χ.

κόβομαι	— κόπηκα	βρέχομαι	— βράχηκα
πνίγομαι	— πνίγηκα	ντρέπομαι	— νιράπηκα
γράφομαι	— γράφτηκα	χαίρομαι	— χάρηκα

*Ασκήσεις. Νὰ σχηματίσῃς στὸ τετράδιό σου τὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο τοῦ

πειθητικοῦ ἀρρέστου καὶ πειθητικοῦ στιγμιαίου μέλλοντα τῶν παρακάτω ρημάτων :

ἀρπάζομαι, πορεύομαι, ἀνοίγομαι, κατατρέχομαι, στερεώνομαι, κόβομαι, βρέχομαι, ντρέπομαι.

2. Ἀντίγραψε τὰ παρακάτω ρήματα καὶ έάλε στὴν θέση τῆς γραμμῆς ἐνα φῆ υ, διπου πρέπει τὸ καθένα :

ρά-τηκε, θὰ μαγειρε-τῇ, θὰ δνειρε-τοῦν, είχε φυτε-τῇ, σκε-τήκατε, μαξε-τήκαμε, βολε-τηκαν, μπερδε-τηκες, θὰ ἀνα-τοῦν, κλε-τηκαν, πα-τηκαν, ἀναπα-τηκε, πορε-τηκαν, παιδε-τηκαν.

3. Νὰ σχηματίσῃς τὴν προσταχτικὴ τοῦ παθητικοῦ ἀρρέστου τῶν ἀκολούθων 5 ρημάτων :

χτενίζομαι, ἔτοιμάζομαι, ἀπλώνομαι, παιδεύομαι, διδάσκομαι.

228.

Β. Δεύτερη συζυγία

1. Τὰ ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας διαροῦνται σὲ δύο τάξεις γιὰ κάθε φωνή, ἀνάλογα μὲ τὶς καταλήξεις, πὼ παιρούντας στὸν ἑνικὸν τῆς δριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα.

Ἐνεργητικὴ φωνὴ

α) Τάξη πρώτη σὲ —ῶ, —ᾶς, —ᾶ : ἀγαπῶ—ἀγαπᾶς—ἀγαπᾶ, κεντῶ—κεντᾶς—κεντᾶ, πηδῶ—πηδᾶς—πηδᾶ

β) Τάξη δεύτερη σὲ —ῶ, —εῖς, —εῖ : λαλῶ—λαλεῖς—λαλεῖ, ἀδικῶ—ἀδικεῖς—ἀδικεῖ.

Παθητικὴ φωνὴ

α) Τάξη πρώτη σὲ —ιέμαι, —ιέσαι, —ιέται : ἀγαπιέμαι—ἀγαπιέσαι—ἀγαπιέται, βαριέμαι—βαριέσαι—βαριέται.

β) Τάξη δεύτερη σὲ —οῦμαι, —ᾶσαι, —ᾶται : θυμοῦμαι—θυμᾶσαι—θυμᾶται, λυποῦμαι—λυπᾶσαι—λυπᾶται, κοιμοῦμαι—κοιμᾶσαι—κοιμᾶται.

Χερόνιο	Ορθοστάτη	Υποτακτική	Προστατική	Απαρχέμφατο	Μετοχή	Παρατακός	
α' αρχατ-ῶ β' αρχατ-ᾶς γ' αρχατ-ᾶ α' αρχατ-οῦμε β' αρχατ-ᾶτε γ' αρχατ οὐγ	νὸι αρχατ-ῶ νὸι αρχατ-ᾶς νὸι αρχατ-ᾶ νὸι αρχατ-οῦμε νὸι αρχατ-ᾶτε νὸι αρχατ-οῦν	— χράτ-α χράτ-ᾶ — χράτ-ᾶτε χράτ-οῦν	— χράτ-α χράτ-ᾶ — χράτ-ᾶτε χράτ-οῦν	— χρατ-άντας χρατ-άντες χρατ-άνται χρατ-άνται χρατ-άνται χρατ-άνται	— χρατ-άντας χρατ-άντες χρατ-άνται χρατ-άνται χρατ-άνται χρατ-άνται	— χρατ-άνται χρατ-άντες χρατ-άνται χρατ-άνται χρατ-άνται χρατ-άνται	
α' αρχατ-ῆσα β' αρχατ-ῆσε γ' αρχατ-ῆσε α' αρχατ-ῆσαι β' αρχατ-ῆστε γ' αρχατ-ῆσαν	νὸι αρχατ-ῆσα νὸι αρχατ-ῆσε νὸι αρχατ-ῆση νὸι αρχατ-ῆσαι νὸι αρχατ-ῆστε νὸι αρχατ-ῆσαν	— χράτ-ῆσε χράτ-ῆση — χράτ-ῆστε χράτ-ῆσαν	— χράτ-ῆσε χράτ-ῆση — χράτ-ῆστε χράτ-ῆσαν	— χρατ-ῆσε χρατ-ῆση — χρατ-ῆστε χρατ-ῆσαν	— χρατ-ῆσε χρατ-ῆση — χρατ-ῆστε χρατ-ῆσαν	— χρατ-ῆσε χρατ-ῆση — χρατ-ῆστε χρατ-ῆσαν	
εἰχ(ω) εἰχ(εῖ) εἰχ(ει) εἰχ(ειμ) εἰχ(ετε) εἰχ(ον)	εἰχ(ω) αρχατ-ῆσει εἰχ(εῖ) αρχατ-ῆσει εἰχ(ει) αρχατ-ῆσει εἰχ(ειμ) αρχατ-ῆσαι εἰχ(ετε) αρχατ-ῆστε εἰχ(ον) αρχατ-ῆσαν	εἰχ(ω) αρχατ-ῆσει εἰχ(εῖ) αρχατ-ῆσει εἰχ(ει) αρχατ-ῆση εἰχ(ειμ) αρχατ-ῆσαι εἰχ(ετε) αρχατ-ῆστε εἰχ(ον) αρχατ-ῆσαν	εἰχ(ω) αρχατ-ῆσει εἰχ(εῖ) αρχατ-ῆσει εἰχ(ει) αρχατ-ῆση εἰχ(ειμ) αρχατ-ῆσαι εἰχ(ετε) αρχατ-ῆστε εἰχ(ον) αρχατ-ῆσαν	γνὲ εἰχ(γε) αρχατ-ῆσει δὲ εἰχ(γη) αρχατ-ῆσει — γνὲ εἰχ(γε) αρχατ-ῆσαι γνὲ εἰχ(γε) αρχατ-ῆστε δὲ εἰχ(γον) αρχατ-ῆσαν	γνὲ εἰχ(γε) αρχατ-ῆσει δὲ εἰχ(γη) αρχατ-ῆσει — γνὲ εἰχ(γε) αρχατ-ῆσαι γνὲ εἰχ(γε) αρχατ-ῆστε δὲ εἰχ(γον) αρχατ-ῆσαν	εἰχ(α) αρχατ-ῆσει εἰχ(ε) αρχατ-ῆσει — εἰχ(α) αρχατ-ῆσαι εἰχ(α) αρχατ-ῆστε εἰχ(α) αρχατ-ῆσαν	γνὲ εἰχ(γε) αρχατ-ῆσει δὲ εἰχ(γη) αρχατ-ῆσει — γνὲ εἰχ(γε) αρχατ-ῆσαι γνὲ εἰχ(γε) αρχατ-ῆστε δὲ εἰχ(γον) αρχατ-ῆσαν
Μέλλοντας Εξακολ. Θὰ κρατ-ῶ, Μέλλοντας Στριγματίος Θὰ κρατ-ῆσαι, Μέλλοντας Συντελεσμένος θὰ κρατ-ῆσαι,	θὰ κρατ-ῶ, θὰ κρατ-ῆσαι, θὰ κρατ-ῆσαι	θὰ κρατ-ῶ, θὰ κρατ-ῆσαι, θὰ κρατ-ῆσαι	θὰ κρατ-ῶ, θὰ κρατ-ῆσαι, θὰ κρατ-ῆσαι	θὰ κρατ-ῶ, θὰ κρατ-ῆσαι, θὰ κρατ-ῆσαι	θὰ κρατ-ῶ, θὰ κρατ-ῆσαι, θὰ κρατ-ῆσαι	θὰ κρατ-ῶ, θὰ κρατ-ῆσαι, θὰ κρατ-ῆσαι	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Παθητικὴ φωνὴ

Χρόνος	Ο.	Υποτακτική	Προσαρτική	Αποθέματα	Μειονή	Παρατητικός
Αόριστος	α' χρατ-ιέμαι β' χρατ-ιέσαι γ' χρατ-ιέται δ' χρατ-ιούμαστε ε' χρατ-ιέστε ζ' χρατ-ιούνται	νὴ χρατ-ιέμαι νὴ χρατ-ιέσαι νὴ χρατ-ιέται νὴ χρατ-ιούμαστε νὴ χρατ-ιέστε νὴ χρατ-ιούνται	— — — — — —	χρατ-ιόμουν χρατ-ιόσουν χρατ-ιόταν χρατ-ιόμαστε χρατ-ιόσαστε χρατ-ιόνταν	χρατ-ιόμουν χρατ-ιόσουν χρατ-ιόταν χρατ-ιόμαστε χρατ-ιόσαστε χρατ-ιόνταν	χρατ-ιόμουν χρατ-ιόσουν χρατ-ιόταν χρατ-ιόμαστε χρατ-ιόσαστε χρατ-ιόνταν
Ερεστώτας	α' χρατ-ιέμαι β' χρατ-ιέσαι γ' χρατ-ιέται δ' χρατ-ιούμαστε ε' χρατ-ιέστε ζ' χρατ-ιούνται	νὴ χρατ-ιέμαι νὴ χρατ-ιέσαι νὴ χρατ-ιέται νὴ χρατ-ιούμαστε νὴ χρατ-ιέστε νὴ χρατ-ιούνται	— — — — — —	— — — — — —	— — — — — —	— — — — — —
Παρακείμενος	α' χρατ-ιόθηκα β' χρατ-ηθήκει γ' χρατ-ηθήκει δ' χρατ-ηθήκαμε ε' χρατ-ηθήκατε ζ' χρατ-ηθήκαν	νὴ χρατ-ηθῶ νὴ χρατ-ηθῆσ νὴ χρατ-ηθῆται νὴ χρατ-ηθούμε νὴ χρατ-ηθῆτε νὴ χρατ-ηθούν	— — — — — —	χρατ-ηθού χρατ-ηθῆται χρατ-ηθῆτε χρατ-ηθούν	— — — — — —	— — — — — —
Μέλλοντας Εξακο. ή χρατ-ιέμαι, ή χρατ-ιέσαι, ή χρατ-ιέται, ή χρατ-ιούμαστε, ή χρατ-ιέστε, ή χρατ-ιούνται	α' χρατ-ιόθηκα β' χρατ-ηθήκει γ' χρατ-ηθήκει δ' χρατ-ηθήκει (εγκλ.) ε' χρατ-ηθετε ζ' χρατ-ηθούν	νὴ χρατ-ηθῶ νὴ χρατ-ηθῆσ νὴ χρατ-ηθῆται νὴ χρατ-ηθούμε νὴ χρατ-ηθῆτε νὴ χρατ-ηθούν	— — — — — —	χρατ-ηθένος χρατ-ηθένη χρατ-ηθέντο χρατ-ηθέντε χρατ-ηθέντε	εἰγά χρατηθῆ εἰγέ εγκλ. εἰχε εἰχε εἰχε εἰχε	χρατ-ηθένος χρατ-ηθένη χρατ-ηθέντο χρατ-ηθέντε χρατ-ηθέντε
Μέλλοντας Συντηλεσμένος ή χρατ-ηθῶ, ή χρατ-ηθῆς, ή χρατ-ηθῆσ, ή χρατ-ηθῆτη, ή χρατ-ηθούμε, ή χρατ-ηθῆτε, ή χρατ-ηθούν	α' χρατ-ιόθηκα β' χρατ-ηθήκει γ' χρατ-ηθήκει δ' χρατ-ηθούμε	θὰ χρατ-ηθῶ (εγκλ.) θὰ χρατ-ηθετε θὰ χρατ-ηθούν	— — — —	εἰγά χρατηθῆ εἰγέ εγκλ. εἰχε εἰχε	εἰγά χρατηθῆ εἰγέ εγκλ. εἰχε εἰχε	εἰγά χρατηθῆ εἰγέ εγκλ. εἰχε εἰχε

Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Β' Συζυγια—Β' τάξη
α'. Ενεργητική φωνή

Xρόφοις	Ορθογραφή	Υποστραχτική	Προσταχτική	Απαρχέμφρατο	Μετοχή	Παρατακός
Σελινίδης Α.	α' λαλ-ώ ε' λαλ-ειδ γ' λαλ-ει δ' λαλ-ούμε ε' λαλ-ειτε γ' λαλ-εύν	ν' λαλ-ώ ν' λαλ-ήις ν' λαλ-ήι ν' λαλ-ούμε ν' λαλ-ήτε ν' λαλ-ούν	— λαλ-ει λαλ-ήι λαλ-είτε λαλ-ούγ	— — — — —	λαλ-ώντας λαλ-ήσεις λαλ-ήσαμε λαλ-ούσατε λαλ-ούσαν	λαλ-ούσα λαλ-ούσεις λαλ-ούσαμε λαλ-ούσατε λαλ-ούσαν
Σελινίδης Β.	α' λαλ-ησα ε' λαλ-ησεις γ' λαλ-ησει δ' λαλ-ησαμε ε' λαλ-ησατε γ' λαλ-ησαν	ν' λαλ-ησα ν' λαλ-ήσεις ν' λαλ-ήσει ν' λαλ-ησαμε (σουμε) ν' λαλ-ησατε ν' λαλ-ησαν	— λαλ-ησει λαλ-ήση λαλ-ησαμε λαλ-ησαν	— λαλ-ησει λαλ-ήση λαλ-ησαμε λαλ-ησαν	— — — — —	— — — — —
Σαμαράς Α.	α' εγώ ε' εγείς γ' εγει δ' εγειει ε' εγειε γ' εγειγ	λαλ-ήσει » λαλ-ήση » λαλ-ήσειε (σειε) λαλ-ήσειε λαλ-ήσηγ	γεγέγει(ο) γεγέγει γεγέγει γεγέγειε (σειε) γεγέγειε γεγέγειγ	λαλ-ήσει » λαλ-ήση » λαλ-ήσειε λαλ-ήσηγ	γεγέγεις λαλ-ήσει εγέγει δε γεγέγει εγέγειε (σειε) λαλ-ήσει εγέγειε δε γεγέγειγ λαλ-ήσηγ	εγέγει λαλ-ήσει » εγέγει δε γεγέγει εγέγειε (σειε) λαλ-ήσει εγέγειε δε γεγέγειγ λαλ-ήσηγ
Μέλλοντας Σελινίδης Β.	θέλαλ-ώ θέλαλ-ήσεις θέλαλ-ήσει θέλαλ-ήσειε θέλαλ-ήσηγ	θέλαλ-ώ θέλαλ-ήσει θέλαλ-ήσει θέλαλ-ήσειε θέλαλ-ήσηγ	θέλαλ-ήσει » θέλαλ-ήση » θέλαλ-ήσηγ	θέλαλ-ήσει » θέλαλ-ήση » θέλαλ-ήσηγ	θέλαλ-ήσει » θέλαλ-ήση » θέλαλ-ήσηγ	θέλαλ-ήσει » θέλαλ-ήση » θέλαλ-ήσηγ
Μέλλοντας Σελινίδης Α.	θέλαλ-ήσειλα. θέλαλ-ήσεισ	θέλαλ-ήσει θέλαλ-ήσεισ	θέλαλ-ήσει θέλαλ-ήσεισ	θέλαλ-ήσει θέλαλ-ήσεισ	θέλαλ-ήσει θέλαλ-ήσεισ	θέλαλ-ήσει θέλαλ-ήσεισ
Μέλλοντας Σελινίδης Β.	θέλαλ-ήσεισ	θέλαλ-ήσεισ	θέλαλ-ήσεισ	θέλαλ-ήσεισ	θέλαλ-ήσεισ	θέλαλ-ήσεισ
Μέλλοντας Συντραλούτρος.	θέλαλ-ήσει	λαλ-ήσει	λαλ-ήσει	λαλ-ήσει	λαλ-ήσει	λαλ-ήσει

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

B' Συζυγια. B' τάξη
 β. Παθητική φωνή

Xέρνον	Οριστική	Προσαρμογή	Απαρχήματα	Μεροχή	Παρατακός
Εγεστώτας	α' λυπ-ούμεται β' λυπ-άσται γ' λυπ-άσται δ' λυπ-άστε ε' λυπ-άστε	νχ λυπ-ούμεται νχ λυπ-άσται νχ λυπ-άσται νχ λυπ-άστε νχ λυπ-άσται	— — — — —	λυπ-όμουν λυπ-άστουν λυπ-άσται λυπ-άστε λυπ-άσται	λυπ-όμουν λυπ-άσται λυπ-άσται λυπ-άσται λυπ-άσται
Αόριστος	α' λυπ-θηκα β' λυπ-θηκε γ' λυπ-θηκε δ' λυπ-θηκαμε ε' λυπ-θηκατε	νχ λυπ-θηῶ νχ λυπ-θηῆ νχ λυπ-θηῆ νχ λυπ-θηοῦμε νχ λυπ-θητε	— λυπ-θησου — λυπ-θηῆ λυπ-θηῆτε	λυπ-θηῆ — — — —	λυπ-θησου λυπ-θηῆ λυπ-θηῆ λυπ-θηοῦμε λυπ-θηῆτε
Παρακείμενος	α' εγώ β' εγείς γ' εγεῖ δ' εγομε(σ.με) ε' εγετε	νχ εγώ » νχ εγηζ » νχ εγηζ » νχ εγομε(σ.με) » νχ εγετε	λυπγθή — — — —	λυπγθή λυπγθή λυπγθή λυπγθή λυπγθή	λυπ-θηῆ λυπ-θηῆ λυπ-θηῆ λυπ-θηοῦμε λυπ-θηῆτε
Mέλλοντας "Εξακολ." ή λυπ-ούμεται,	θχ λυπ-άσται, θχ λυπ-άστε, θχ λυπ-άσται	θχ λυπ-άσται, θχ λυπ-άστε, θχ λυπ-άσται	— — —	— — —	— — —
Μέλλοντας Στιγμιατίος ή λυπ-θηῶ, θχ λυπ-θηῆ, θχ λυπ-θηοῦμε, θχ λυπ-θητε,	θχ λυπ-θηῆ θχ εγηζ » εγετε	θχ λυπ-θηῆ θχ εγηζ » εγετε	ειγχ ειγε ειγε	λυπθή λυπθή λυπθή	ειγχ ειγε ειγε
Μέλλοντας Συντελεσμένος ή λυπ-θηῶ, θχ λυπγθή, θχ λυπ-θηῆ, θχ λυπ-θηοῦμε, θχ λυπ-θητε	θχ λυπγθή θχ εγηζ » εγετε	θχ εγομε(σ.με) λυπγθή θχ εγηζ » εγετε	εγχατε εγχατε εγχατε	εγχατε εγχατε εγχατε	εγχατε εγχατε εγχατε

233. Παρατηρήσεις στὸ σχηματισμὸ τῶν ρημάτων τῆς δεύτερης συζυγίας.

1. Σὰν τὸ ἐνεργητικὸ ρῆμα κρατῶ τῆς πρώτης τάξης τῆς δὲ συζυγίας κλίνονται τὰ ρήματα: ἀπαντῶ, βουτῶ, κεντῶ, κυβερνῶ, νικῶ, κολλῶ, πηδῶ, κινηγῶ, ωρτῶ, προσδοκῶ, σταματῶ, τιμῶ, χτυπῶ, χαιρετῶ κτλ. καὶ μὲ κάποια διαφορὰ στὸν ἀόριστο: βαστῶ, γελῶ, διψῶ, δρῶ, κρεμῶ, περνῶ, ἔχηνῶ, πετῶ, σκουντῶ, τραβῶ. κἄ.

Π.χ.	βουτῶ	— βούτησα	γελῶ	— γέλασα
	πηδῶ	— πήδησα	πετῶ	— πέταξα
	νικῶ	— νίκησα	χαλῶ	— χίλασα

2. Σὰν τὸ παθητικὸ ρῆμα τῆς πρώτης τάξης τῆς δὲ συζυγίας κρατιέμαι κλίνονται τὰ ρήματα: ἀναρωτιέμαι, πατιέμαι, παρηγοριέμαι, πουλιέμαι τρυπιέμαι κ. ἄ. Μὲ κάποια διαφορὰ στὸν παθητικὸ ἀόριστο καὶ τὴν παθητικὴ μετοχὴ τὰ: βασιέμαι, γελιέμαι, καταριέμαι, κρεμιέμαι, κυλιέμαι, παραπονιέμαι. π.χ.

ἀναρωτιέμαι	— ἀναρωτήθηκα	γελιέμαι	— γελάστηκα
πατιέμαι	— πατήθηκα	κρεμιέμαι	— κρεμάστηκα
πουλιέμαι	— πουλήθηκα	κυλιέμαι	— κυλίστηκα

3. Σὰν τὸ ἐνεργητικὸ ρῆμα τῆς πρώτης τάξης τῆς δὲ συζυγίας λαλῶ, κλίνονται τὰ ρήματα: ἀγνῶ, ἀδικῶ, ἀπειλῶ, ἀργῶ, ἀδιαφορῶ, δημιουργῶ, ἐνεργῶ, ἐξαντλῶ, ἐπιχειρῶ, ἐπιθυμῶ, θεωρῶ, θρηνῶ, καλλιεργῶ, κινῶ, νομοθετῶ, κ. ἄ. Μὲ κάποια διαφορὰ στὸν ἀόριστο τὰ: ἀποτελῶ, ἀφαιρῶ, θαρρῶ, καλῶ, μπορῶ, συναριῶ κ. ἄ.

Π.χ.	ἀδικῶ	— ἀδίκησα	ἀφαιρῶ	— ἀφαιρεσα
	θεωρῶ	— θεώρησα	καλῶ	— κάλεσα
	θρηνῶ	— θρήνησα	μπορῶ	— μπόρεσα

4. Σὰν τὸ παθητικὸ ρῆμα λυποῦμαι τῆς δεύτερης τάξης τῆς δὲ συζυγίας κλίνονται τὰ ρήματα: κοιμοῦμαι, θυμοῦμαι, φοβοῦμαι.

5. Μερικὰ ρήματα σὲ —οῦμαι ἀκολουθοῦν ἀρχαῖκὴ κλίση καὶ σχηματίζονται στὸν ἐνεστώτα καὶ παρατητικὸ ὡς ἔξης:

Ἐνεστώτας

- ἀφαιρεσοῦμαι
- ἀφαιρεῖσαι
- ἀφαιρεῖται
- ἀφαιρεούμαστε
- ἀφαιρεῖστε
- ἀφαιροῦνται

Παρατητικὸς

- ἀφαιρούμενον
- ἀφαιρούσον
- ἀφαιροῦνταν
- ἀφαιρούμαστε
- ἀφαιρούσαστε
- ἀφαιροῦνταν

Αύτὰ εἰναι τά: στεροῦμαι, ἐπικαλοῦμαι, μιμοῦμαι, προηγοῦμαι, συνενθοῦμαι, ἀποτελοῦμαι, ἔξαιροῦμαι κ. ξ.

6. Τὰ ρήματα καὶ τῶν δύο συζυγιῶν ἔχουν καὶ δεύτερο τύπο γιὰ τὸ σχηματισμὸ τοῦ παρακειμένου, ὑπερσυντέλικου καὶ συντελεσμένου μέλλοντα:

ἔχω δέσει καὶ	ἔχω δεμένο	ἔχω δεθῆ καὶ	εἴμαι δεμένος
εἰχα δέσει καὶ	εἰχα δεμένο	εἰχα δεθῆ καὶ	γίμουν δεμένος
θὰ ἔχω δέσει καὶ θὰ ἔχω δεμένο		θὰ ἔχω δεθῆ καὶ	θὰ εἰμαιδεμένος

7. Μερικὰ σήματα φωνηντόλγιχτα συνάρισταν συχνά, στὴν δριστική, ἴπσταχτική καὶ προσταχτική τοῦ ἐνεστώτα, τὸ φωνῆν τοῦ θέματος μὲ τὴν κατάλγηση. Σχηματίζονται διωας καὶ χωρὶς συναίρεση. Τὰ ρήματα αὐτὰ καλοῦνται συναιρεμένα. π.χ. ἀκούω, ἀκοῦσι, ἀκούει, ἀκοῦμε, ἀκοῦτε, ἀκοῦν, καὶς, καίει, καίμε, καίτε, καίτε.

234.

Ὀρθογραφικοὶ κανόνες

1. "Οσα ρήματα τονίζονται στὴ μακρόχορη λήγουσά τους, παίρνουν περισπωμένη. Π.χ. ἀργῶ, καλοῦν, κλαῖς, ἀργεῖ, ἀγαπῶ, χτυπᾶς.

2. Τὸ ἀτονο -α στὴ λήγουσα τῆς δριστικῆς εἶναι θραχύχρονο. Π. χ. τραγουδοῦσσα, ειδαν, χιυποῦσα.

3. Τὸ ἀτονο -α στὴ λήγουσα τῆς προσταχτικῆς εἶναι μακρόχρονο. Π.χ. πίδα, ρώτα, φεύγα, τριώπα.

4. Τὸ ε καὶ υ στὴν παραπλήγουσα τῶν ρημάτων λογχοιάζονται θραχύχρονα καὶ, ὅταν τονίζωνται, παίρνουν δξείχ. Π.χ. λίνε, λίστε, πλύνε, φρίξαν.

5. Οἱ καταλήξεις τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ρημάτων τῆς δ' συζυγίας —ἄμαι, —ἄσαι, —ἄται, καὶ οἱ καταλήξεις τοῦ πληθυντικοῦ —ἄμε, —ἄτε, —ἄνε, παίρνουν περισπωμένη: κοιμᾶμαι —κοιμᾶσαι —κοιμᾶται, πάμε—πᾶτε —πᾶνε, θυμᾶμαι —θυμᾶσαι —θυμᾶται, γελάμε —γελάτε —γελάνε.

Πάντοι ἀλλοῦ τὸ α θεωρεῖται θραχύχρονο καὶ παίρνει δξείχ π.χ. ψάξε, κράξε, ἀνεβάστε, θυμάστε, κάψε, βράστε, λυπάστε, πάρτε.

6. Η κατάληξη —ησα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ρημάτων τῆς δ' συζυγίας γράφεται μὲ η. Π.χ. ἀγαπῶ—ἀγάπησσα, νικῶ —νίκησα, ρωτῶ —ρώτησα. Εξαιροῦνται τά: μέθυσα, μήνυσα.

7. 'Η κατάληξη —ήσω τῶν ίδιων ρημάτων στὸν ἐνεργητικὸν μέλλοντα στιγμιαῖο γράφεται μὲν —η. π.χ. ἀγαπῶ—θὰ ἀγαπήσω, ρωτῶ—θὰ ρωτήσω, λαλῶ—θὰ λαλήσω, βοηθῶ—θὰ βοηθήσω.

8. 'Η κατάληξη —ηκα τοῦ παθητικοῦ ἀσρίστου δλων τῶν ρημάτων γράφεται μὲν η π.χ. κρατιέμαι—κρατήθηκα, λιποῦμαι—λυπήθηκα, κουράζομαι—κουράστηκα, λερώνομαι—λερώθηκα, πλύνομαι—πλύθηκα.

9. 'Η κατάληξη -ημένος τῆς παθητικῆς μετοχῆς γράφεται μὲν η π.χ. χτινῶ—χτιστημένος, ἀγαπῶ—ἀγαπημένος, τιμῶ—τιμημένος.

10. Τὸ ρῆμα ζῶ ἔχει καταλήξεις σὲ η. π.χ. ζῶ, ζῆς, ζῆ.

'Α σκήνη σεις 1. Νὰ τονίσῃς τὰ πρακτά ρήματα: γελῶ, τραβῶ, χτυπῶ, κολυμπᾶς, ρωτοῦν, κείτα, τιμοῦν, θεωρῶ, ἀργεῖ, λησμονεῖς, λαλεῖ, βουτοῦν, θαρρω, νομοθετοῦν, καλῶ, ἀδικῶ, θρηνῶ, ἐνεργεῖς, μπορεῖς, ἐπιχειρῶ, καλλιεργῶ, κρατᾶς, βαστοῦν.

2. α) Νὰ κλίνης στὸν ἐνεργητικὸν ἐνεστώτα καὶ στὸν ἐνεργητικὸν παρατατικὸν τὰ ρήματα: κεντῶ, χτυπῶ.

6) Νὰ σχηματίσῃς τὸ α' ἑνικὸν πρόσωπο τῆς ὅριστικῆς τῶν ἀκολούθων ρημάτων σ' ὅλους τοὺς χρόνους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς:

ἀπαντῶ, πηδῶ, βαστῶ, κυνηγῶ, τιμῶ, διψῶ, βουτῶ, ρωτῶ, περνῶ, κεντῶ, χαιρετῶ, πετῶ, κυβερνῶ, σταμάτω, τραβῶ.

3. α) Σὸν τὸ ρῆμα κρατιέμαι νὰ κλίνης στὸν ἐνεστώτα καὶ παρατατικὸν τῆς παθητικῆς φωνῆς τὰ ρήματα: ἀγαπιέμαι, πουλιέμαι.

6) Νὰ σχηματίσῃς τὸ α' ἑνικὸν πρόσωπο τῆς ὅριστικῆς τῶν πρακτῶν ρημάτων σ' ὅλους τοὺς χρόνους τῆς παθητικῆς φωνῆς:

ἀναρωτιέμαι, βαριέμαι, ζητιέμαι, γελιέμαι, μετριέμαι, καταριέμαι, παρηγοριέμαι, κυλιέμαι, χασμουριέμαι, στενοχωριέμαι.

4. α) Νὰ κλίνης σὰν τὸ ρῆμα λαλῶ τὰ ρήματα: προσπαθῶ, ἀργῶ στὸν ἐνεργητικὸν ἐνεστώτα καὶ ἐνεργητικὸν παρατατικό.

6) Νὰ σχηματίσῃς τὸ α' ἑνικὸν πρόσωπο τῆς ὅριστικῆς τῶν ἀκολούθων ρημάτων σ' ὅλους τοὺς χρόνους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς:

Ἄγνοω, καλλιεργῶ, ἀποτελῶ, ἀδικῶ, κατοικῶ, ἀφαιρῶ, θεωρῶ; τηλεγραφῶ, καλῶ, θρηνῶ, τηλεφωνῶ, συναιρῶ, ναυαγῶ, ὑπηρετῶ, μπορῶ.

5. α) Σὸν τὸ ρῆμα λυποῦμαι νὰ κλίνης τὰ ρήματα κοιμοῦμαι, θυμοῦμαι στὸν παθητικὸν ἐνεστώτα καὶ παθητικὸν παρατατικό.

6) Νὰ σχηματίσης τὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς ὅριστικῆς τῶν ἀκολούθων ρημάτων σ' δλους τοὺς χρόνους τῆς παθητικῆς φωνῆς:

φοβοῦμαι, ἐπικαλοῦμαι, θυμοῦμαι, προηγοῦμαι, λυποῦμαι, βοηθοῦμαι, στεροῦμαι, ἔξαιροῦμαι, μιμοῦμαι, ἀφαιροῦμαι.

6. Νὰ σχηματίσῃς σὲ δυὸ παράλληλες στήλες τὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς ὅριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ μέλλοντα στιγματίου τῶν παρακάτω ρημάτων:

κεντᾶ, λαλῶ, πηδῶ, νικῶ, ρωτῶ, θρηνῶ, κληρονομῶ, κελαηδῶ, λαχταρῶ, κρατῶ, ύμνῶ, προχωρῶ, κυλῶ, σταματῶ, τρυπῶ.

7. Νὰ δέλης τὸ φωνῆν, ποὺ λείπει, στὶς ἀκόλουθες μετοχές ρημάτων τῆς δεύτερης συζυγίας:

κεντάτας, κεντημένος, τραβήντας, τραβηγμένος, φρουρῶντας, φρουρὴ μένος, νικώντας, νικημένος, κυβερνῶντας, κυβεργμένος, βοηθῶντας, βοηθημένος, κοινβαλλῶντας, κοινβαλημένος, ζητῶντας, ζητημένος, νομοθετῶντας, νομοθετημένος.

8. Νὰ γράψῃς τὸ φωνῆν, ποὺ λείπει, στοὺς παρακάτω παθητικοὺς ἀρθροτοὺς:

λύθικα, δέθικα, λούσθικαν, θερίσθικα, κρατήθικα, μοιράσθικαν, κοιμήθικα, νικήθικαν, μηνύθικαν, τιμήθικε, ἀγαπήθικαν, λερωθήκατε, ἀδικήθηκα, βεβαιώθηκες, συλλογίστηκα.

235.

Απρόσωπα ρήματα

1. Δὲ μὲ μέλει. Πρέπει νὰ φύγωμε. Κοντεύει νὰ νυχτώσῃ. Μὰς συμφέρει νὰ μείνωμε. Χιονίζει. Ξημερώνει.

Τὰ ὑπογραμμισμένα ρήματα στὶς παραπόνω προτάσεις τὰ ὄνομάζοιτε ἀπρόσωπα, γιατὶ δὲν ἔχουν προσωπικὸ οὔτε πράγματικὸ ὑποκείμενο (ἐνα πρόσωπο ἢ ἔνα πράγμα). "Ὦστε: ἀπρόσωπα ρήματα λέμε ἔκεινα, ποὺ τὰ χρητιμοποιοῦμε μόνο στὸ γ' ἐνικὸ πρόσωπο καὶ ποὺ δὲν ἔχουν ὑποκείμενο ἔνα πρόσωπο ἢ ἔνα πράγμα.

2. Απρόσωπα ρήματα εἰνα:

α) Τὰ ρήματα γιὰ τὸν κατρὸ ἢ τὰ φυσικὰ φαινόμενα:

"Αστράφτει, βροντάει, βρέχει, χιονίζει, μπονμπονιάζει, φυσάει, γιγαλίζει, ξημερώνει, μραδιάζει, σουρουπώνει, νυχτιώνει, σκοτεινιάζει, καλοκαιριάζει, καλοσυνείει; χειμωνιάζει κ.ἄ.

β) Μερικὰ ἄλλα ρήματα: βολεῖ, μέλει, πρέπει, πρέκειται, συμφέρει.

γ) Χρητιμεύουν γιὰ ἀπρόσωπα ρήματα, καὶ ἄλλα ρήματα, μέσα σ' ὅρι-
σμένες ἐκφράσεις : ἀξίζει καὶ παραξίζει, βρωμάτιο ἰδῶ, χρειάζεται πολλὴ δύ-
ναμη, τευχε νὰ τὸν ἰδοῦμε, δὲν ταιριάζει νὰ κλαῖς, πάει νὰ ξημερώσῃ, πῆ-
ρε καὶ χειμωνιάζει...

236.

'Ανώμαλα ρήματα

1. 'Ανώμαλα ρήματα λέμε ἔκεινα, πού, στὸ σχηματισμό τεս, δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς κανόνες τῶν δμαλῶν ρημάτων, δπως τοὺς γνω-
ρίσαμε στοὺς προηγούμενους πίνακες. Ή ἀνωμαλία παρουσιάζεται ἡ στή
σχέση τῶν θειμάτων ἡ στήν κλίση τους. Π. χ. βλέπω, θέμα βλεπ., ἀδριστος
είδα, θέμια εἰδ. 'Υποταχτικὴ νὰ δῶ, νὰ δῆς κλπ.

2. Στοὺς παρακάτω πίνακες (σλ. 132—133) σημειώνομε τὰ πιὸ συνη-
θισμένα ἀνώμαλα ρήματα. (Τὰ λεψά, τὰ ρήματα μὲ δυὸ θέματα καὶ τὰ ρή-
ματα μὲ διαφορετικὲς καταλήξεις). Παχύλα σημειώνεται, όπου δὲν ὑπάρχει
ἀντίστοιχος τύπος.

Κατάλογος ἀνωμάλων
Ἐνεργητική και

*Ἐνεστώτας	Παρατατικός	*Ἀδρίστος	Παρακείμενος	*Υπερουντέλ.
ἀνεβαίνω	ἀνέραινα	ἀνέρηκα	ἔχω	εἰχα
ἀρέσω	ἀρεῖα	ἀρεσα	»	»
ἀρταίνω	ἀρταινα	ἀρτυσα	»	»
ἀρταίνομαι	ἀρταινόιουνα	ἀρτύρηκα	»	»
αὐξάνω	αὔξαινα	αὔξησα	»	»
αὐξάνομαι	αὐξανόιουνα	αὔξηθηκα	»	»
θάνω	θέντα	θέναλα	»	»
θάλλω	θέβαλλα	θέναλα	»	»
προσάλλομαι	— θαλλόιουν	— θλήθηκα	»	— θληθή
θγάζω	θέγχα	θέγχαλα	»	θγάλει
θγαίνω	θέγαινα	θγάκα	»	θγή
θλέπω	θέλεπα	εἰδα	»	θλή
		ἀνάθλεψα		
		εἰδώληηκα		
θέέχω	θέρεχα	θέρεξα	»	θρέξει
θρέχομαι	θρεχόιουν	θράχηκα	»	θραχή
θρίσκω	θρίσκα	θρήγκα	»	θρετή
θρίσκομαι	θρισκόιουνα	θρέπηκα	»	θρεθή
γίνομαι	γινόμεινα	ἔγινα	»	γίνει
διαχαίνω	διαχάινα	διάσθηκα	»	διαθή
ἔρχομαι	ἔρχόμοινα	γέρια	»	ἔρθει
θέλω	θήθελα	θέλησα	»	θελήσει
κάθομαι	καθίσμοινα	κάθισα	»	καθίσει
καίω	κέκαια	κέκαψα	»	κάψει
λέγω	λέλεγα	εἰπα	»	πει
μεθῶ	μεθοῦσα	μέθυσα	»	μεθύσει
ντρέπομαι	ντρεπόμοινα	ντράπηκα	»	ντραπή
παθαίνω	πάθαινα	ἔπαθα	»	πάθει
παραγγέλω	παράγγελνα	παράγγειλα	»	παραγγείλει
(παραγγέλνω)				
πετυχαίνω	πετύχαινα	πέτυχα	»	πετύχει
σέρνω	ἔσερνα	ἔσυρα	»	σύρει
σέρνομαι	σερνόιουνα	σύρθηκα	»	συρθή
στέλνω (λλω)	ἔστελγα	ἔστειλα	»	στείλει
στρέψω	ἔστρεψα	ἔστρεψα	»	στρέψει
στρέφομαι	στρεφόιουνα	στράφηκα	»	στραφή
τεύγω	ἔτενγα	ἔφυγα	»	φύγει
χαίρομαι	χαιρόιουνα	χάρηκα	»	χαρή

ρ η μάτων
Παθητική φωνή

Μέλλοντας εξακολουθητ.	Μέλλοντας στιγμιαῖς	Μέλλοντας συντελεσμένος	Ένεργητική μετοχή	Παθητική μετοχή
Θὰ ἀνεῖχίνω	Θὰ ἀνεῖῶ	Θὰ ἔχω ἀνεῖη	ἀνεῖχίνοντας	ἀνεῖχομένος
Θὰ ἀρέξω	Θὰ ἀρέσω	Θὰ ἔχω ἀρέσει	—	—
Θὰ ἀρταίνω	Θὰ ἀρτάσω	Θὰ ἔχω ἀρτάσει	—	—
Θὰ ἀρταίνωμαι	Θὰ ἀρτάθω	Θὰ ἔχω ἀρταύη	—	ἀρταύμενος
Θὰ αἴξάνω	Θὰ αἴξῃσθω	Θὰ ἔχω αἴξησθει	αἴξάνοντας	αἴξημενος
Θὰ αἴξάνωμαι	Θὰ αἴξῃθω	Θὰ ἔχω αἴξηθη	—	αἴξημενος
Θὰ ἀρά	Θὰ ἀράτω	Θὰ ἔχω ἀράλει	ἀράσοντας	—
Θὰ ἀράτω	»	»	ἀράλοντας	—
Θὰ ἀράλωμαι	Θὰ — ἀράθω	Θὰ ἔχω — ἀράθη	—	— ἀράθμενος
Θὰ ἀγάπω	Θὰ ἀγάπω	Θὰ ἔχω ἀγάπει	ἀγαπάσοντας	—
Θὰ ἀλέπω	Θὰ ἀλέπω	Θὰ ἔχω ἀλέπη	ἀλέποντας	—
Θὰ ἀγαίνω	Θὰ ἀγῶ	Θὰ ἔχω ἀγῆ	ἀγαίνοντας	ἀγαλμένος
Θὰ ἀλέπω	Θὰ ἀλέπω	Θὰ ἔχω ἀλῆ	ἀλέποντας	ἀδωμένος
Θὰ ἀρέχω	Θὰ ἀρέξω	Θὰ ἔχω ἀρέξει	ἀρέχοντας	—
Θὰ ἀρέχωμαι	Θὰ ἀράχω	Θὰ ἔχω ἀράχη	—	ἀρεγμένος
Θὰ ἀρίσκω	Θὰ ἀρώ	Θὰ ἔχω ἀρεῖ	ἀρίσκοντας	—
Θὰ ἀρίσκωμαι	Θὰ ἀρεύθω	Θὰ ἔχω ἀρεύη	—	—
Θὰ γίνωμαι	Θὰ γενώ	Θὰ ἔχω γένει	—	γίνωμενος
Θὰ διαβάνω	Θὰ διαβῶ	Θὰ ἔχω διαβῆ	διαβάσοντας	—
Θὰ ἔρχωμαι	Θὰ ἔρθω	Θὰ ἔχω ἔρθει	—	—
Θὰ θέλω	Θὰ θελήσω	—	θέλοντας	θελγμένος
Θὰ καθύωμαι	Θὰ καθίσω	Θὰ ἔχω καθίσει	—	καθισμένος
Θὰ καίω	Θὰ κάψω	Θὰ ἔχω κάψει	καίσοντας	καιμένος
Θὰ λέγω	Θὰ πῶ	Θὰ ἔχω πεῖ	λέγοντας	εἰπωμένος
Θὰ μεθίσω	Θὰ μεθύσω	Θὰ ἔχω μεθύσει	μεθύσοντας	μεθυσμένος
Θὰ ντρέπωμαι	Θὰ ντραπῶ	—	—	ντροπασμένος
Θὰ παθάνω	Θὰ πάθω	Θὰ ἔχω πάθει	παθίνοντας	παθημένος
Θὰ παραγγέλω	Θὰ παραγγέλω	Θὰ ἔχω παραγγέλει	παραγγέλνοντας	παραγγελιένος
Θὰ πετυχίνω	Θὰ πετύχω	Θὰ ἔχω πετύχει	πετυχίνοντας	πετυχημένος
Θὰ σέρνω	Θὰ σύρω	Θὰ ἔχω σύρει	σέρνοντας	—
Θὰ σέρνωμαι	Θὰ σύρθω	Θὰ ἔχω σύρθη	—	συριμένος
Θὰ στέλνω	Θὰ στείλω	Θὰ ἔχω στείλει	στέλνοντας	σταλμένος
Θὰ στρέψω	Θὰ στρέψω	Θὰ ἔχω στρέψει	στρέψοντας	—
Θὰ στρέφωμαι	Θὰ στραφῶ	Θὰ ἔχω στραφῆ	—	στραχημένος
Θὰ φέύγω	Θὰ φύγω	Θὰ ἔχω φύγει	φεύγοντας	—
Θὰ χαίρωμαι	Θὰ χαρῶ	Θὰ ἔχω χαρῇ	—	—

ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

238.

1. Ἐ πιρρή ματα

«Τὸ κουδούνι τοῦ σχωλείου χτύπησε νωρίς. Οἱ μαθητὲς συγκεντρώθηκαν βιαστικά γιὰ τὴν προσευχήν. Ὅταν τελείωσε ἡ προσευχή, μπῆκαν μέσα γιὰ μάθημα.

— Εἰστε ἔτοιμοι γιὰ τὸ μάθημα; ρωτάει ὁ δάσκαλος.

— Μάλιστα, Κύριε, ἀποκρίνονται οἱ μαθητές.

— Ἀπουπάξει κανεῖς: Εκαρωτάει ὁ δάσκαλος.

— Όχι, ἀπαντᾶ ὁ ἐπιμελητὴς τῆς τάξης.

Τὸ μάθημα ἀρχίζει. Τὰ παιδὶα ἐργάστηκαν ώραϊα.

— Ικανοποιήθηκα πολὺ ἀπὸ τὴν ἐργασία σας σήμερα, εἰπε ὁ δάσκαλος.

Σᾶς εὐχαριστώ!»

Στὶς παραπάνω προτάσεις ὑπάρχουν ἀρκετὲς λέξεις, ποὺ προσδιορίζουν τὰ ρῆματα. ἐκφράζονται, χρόνο, τόπο, ποσό, βεβαίωση καὶ ἀρνηση.

Οἱ λέξεις κύτες είναι: νωρίς, βιαστικά, μέσα, μάλιστα, δχι, ώραια πολύ, σήμερα. Οἱ λέξεις αὐτές λέγονται ἐπιρρήματα

α) Ἐπιρρήματα λέγονται οἱ ἀκλίτες λέξεις, ποὺ προσδιορίζουν ιδίως τὸ ρῆμα, ἐκφράζονται: τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό, βεβαίωση, δισταγμό, ἐνδεχόμενο ἢ ἀρνηση.

β) Τὰ ἐπιρρήματα προσδιορίζουν καὶ ἄλλα μέρη τοῦ λόγου: τὸ ἐπίθετο τὸ οὖτιαστικὸ ἢ καὶ ἄλλο ἐπίρρημα π.χ. (πολὺ ώραιός, στὴν κάτω γειτονιά κάπως καλύτερα).

γ) Κατὰ τὴν σημειώσην τούς διακρίνομε τὰ ἐπιρρήματα σὲ ἔφτὰ εἰδη α) τοπικά, β) χρονικά, γ) τροπικά, δ) ποσοτικά, ε) βεβαιωτικά, στ) δισταχτικά, ζ) ἀρνητικά.

Α' Τοπικά

Τὰ κυριότερα τοπικὰ ἐπιρρήματα είναι τὰ ἀκόλουθα:

α) Ἐρωτηματικά: πού; ποῦθε;

β) Ἀναφορικά: πού, δπου, ἐπουδήποτε.

γ) Διάφορα: παντοῦ, ποιηθενά, ἐδῶ, ἐκεῖ, αὐτοῦ, ἄλλοι, κάπου, ἀπάνω, ἐπάνω), κάτω, χάμω, μέσω, ἔξω, ἐμπρός, μπροστά, πίσω, κοντά, δεξιά, διστερά, φυλά, χρημάτης, σιγά, πλάκι, δίπλα, παράμερχ, ἀπόμερα, μακριά, ἀντίκρυ, ἀπέναντι, γύρω, τριγύρω, διλόγυρα, μεταξύ, ἀνάμεσα, πέρα, αποδῷ, ἀποκεῖ κτλ.

B' Χρονικά

Τὰ κυριότερα χρονικά ἐπιφρήματα είναι τ' ἀκόλουθα :

α) Ἐρωτηματικά : πότε.

β) Ἀναφορικά : πού, δποτε, δποτεδήποτε.

γ) Διάφορα: κάποτε, πάντα, πάντοτε, ποτέ, κάπου—κάπου, ἄλλοτε, τότε, τώρα, ἀμέσως, σύντομα, πιά, μόλις, ἀκόμη, πάλι, ξανά, συχνά, ὅστε-ρα, ἔπειτα, πρώτα, πρίν, ἔξαρχης, νωρίς, ἀργά, χτές, προχτές, σήμερα, αὔριο, μεθικύριο, ἀπόψε, πέρσι, ἐφέτος, γρήγορα, του χρόνου κτλ.

C' Τροπικά

Τὰ κυριότερα, τροπικά ἐπιφρήματα είναι τ' ἀκόλουθα :

α) Ἐρωτηματικά : πῶς :

β) Ἀναφορικά : καθώς, δπως.

γ) Διάφορα : ἔτοι, μαζί, κάπως, ἄλλιως, δπωσδήποτε, καλά, κακά, συγά, ἔξαρνα, ίσια, χωριστά, συνεχιστά, μόλις, ἀκουστά, μπρούμυτα, διαμισθ., μειμιάς, μονομιάς, ἐπίσης, ἐπικεφαλής, κυρίως, ίδιως, προπάντων, εἰδεμή, παμφυγφει, σταυροπόδι, καλώς, ἀκριθώς, ἐντελώς, συνεπώς, εύτυχώς, ἔξης, καθε-έης: θαθίζ, καθαρά, παρακαλεστικά, ώραία, θαυμάσια, διαστικά κτλ.

Σημ. 'Υπάρχουν πολυάγιθμα τροπικά ἐπιφρήματα σὲ —α, ποὺ σχηματίζονται απὸ τὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ τοῦ οὐδετέρου τῶν ἀντίστοιχων ἐπιθέτων π.χ.

'Επίθετα

τὰ	ώρατα
τὰ	βιαστικά
τὰ	βαθιά
τὰ	καθαρά
τὰ	θαυμάσια

'Επίρρημα

ώρατα
βιαστικά
βαθιά
καθαρά
θαυμάσια

ε) Μερικὰ ἐπιφρήματα σὲ —α μποροῦν νὰ σχηματιστοῦν καὶ σὲ —ῶς. π.χ. ἀσχετα—ἀσχέτως, βέβαια—βεβαίως, διδικα—ἀδικιῶς.

γ) Στὰ τροπικὰ ἐπιφρήματα λογαριάζουμε καὶ τὰ διοιωματικὰ μόρια σὰν καὶ ὡς.

Δ' Ποσοτικά

Τὰ κυριότερα ποσοτικὰ ἐπιρρήματα εἰναι: τ' ἀκόλουθα:

α) Ἐρωτηματικά: πόσο;

β) Ἀναφορικά: δοσο, δοσοδήποτε.

γ) Διάφορα: τόσο, μόνο, πολύ, περισσότερο. πιό, λίγο, λιγάκι, λιγότερο, κομμάτι, ἀρκετά, κάμποσο, σχεδόν, τουλάχιστο, ἀπόχω—κάτω, περίπου, ἔξισου, καθίλου, διδόου, δλότελα, ἐν μέρει.

Ε' Βεβαιωτικά

Ναι, μάλιστα, έθεαια, βεβαιότατα, δρισμένως, δρισμένα, ἀλγθινά, τωστά, χωρὶς ζλλο, ἔξαπαντος, τωόντι.

ΣΤ' Δισταχτικά ἢ πιθανολογικά

*Ισως, τάχι, ζραγε, δηθεν, πιθανό, μάλλον.

Ζ' Αρνητικά

*Οχι, ζε(v) μή(v) οχι, βέθαια, πιχ.

Η' Ἐπιρρηματικές ἐκφράσεις

Συχνὰ σὸν ἐπιρρήματα χρησιμοποιοῦμε καὶ ὄρισμένες ἐκφράσεις: κάθε μέρα, τις προσάλλεις, μιὰ γιὰ πάντα, μιὰ καὶ καλή. σὲ δρόντο, σὲ καμένα, γιὰ καλὴ τύχη .στ' ἀλγθεῖα κ.λ.π.

239.

Παρατηρήσεις

1. "Οταν ρωτᾶμε:

α) μὲ τὸ ἐρωτηματικὸ ποῦ : ἀποκρίνεται ἔνα τοπικὸ ἐπίρρημα.

β) μὲ τὸ ἐρωτηματικὸ πότε; ἀποκρίνεται ἔνα χρονικὸ ἐπίρρημα.

γ) μὲ τὸ ἐρωτηματικὸ πῶς : ἀποκρίνεται ἔνα τροπικὸ ἐπίρρημα.

δ) μὲ τὸ ἐρωτηματικὸ πόσο : ἀποκρίνεται ἔνα ποσοτικὸ ἐπίρρημα.

1. Ποῦ ἔπαιζε δ Κώστας: —Ο Κώστας ἔπαιζε ἔξω

2. Πότε ήρθε δ θεῖος: —Ο θεῖος ήρθε χτές.

3. Πῶς Τραγουδοῦν τὰ παιδιά : —Τὰ παιδιά τραγουδοῦν χαρούμενα.

4. Πόσο διαβάσατε : — Ιαβάσαμε πολύ.

240.

'Ορθογραφικοί κανόνες ἐπιρρημάτων

1. Τὰ τοπικὰ ἐπιρρήματα, ποὺ καταλήγουν σὲ ο, γράφονται μὲ —ω: κάτω, ἔξω, ἔδω, γύρω.

2. Ἡ κατάληξη —ος τῶν ἐπιρρημάτων γράφεται μὲ —ω: πᾶς, ἀδίκως, ἀκριβῶς, ἀπολύτως. Ἐξαιρούνται: τὰ: ἐμπορός, ἐντός, ἴκτος, τέλος, ἐφέτος.

3. Ἡ κατάληξη -ια τῶν ἐπιρρημάτων γράφεται μὲ -ι: βαθιά, φαρδιά, πλατιά.

4. Ἡ κατάληξη -ις τῶν ἐπιρρημάτων γράφεται μὲ -ι: νωρίς, κοντολογίς, όλονυχτίς, μόλις, ἀποβραδίς.

Μὲ -η γράφονται τ' ἀκόλουθα: ἐπίσης, ἀπαρχῆς, ἐξαρχῆς, καταγῆς, καταμεσῆς, ἐπικεφαλῆς, ἐπίσης, ἐξῆς.

Μὲ -υ τὸ εὐθύς.

5. Τὰ ἐπιρρήματα ποὺ τελειώνουν σὲ -ι γράφονται:

α) Μὲ -ι τὸ μαζί, ἔτσι, πάλι, πέρσι, τωόντι, ὅχι, κομμάτι.

β) Μὲ -υ τὸ ἀντικρί, μεταξύ, πολύ.

γ) Μὲ -ει τὸ ἐκεῖ, παμψηφεί.

δ) Μὲ -η τὸ ἀκόμη, πεζή, εἰδεμή, μή.

6. Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ἐπιρρημάτων, δταν τοντεται, παίρνει περισπωμένη: ποῦ, παντοῦ, ἔδω, πεζή, εὐτυχῶς, καταγῆς.

Ἐξαιρούνται τὸ: πού, πώς, καθώς, ιή, εἰδεμή, παμψηφεί.

7. Τὸ -α στὸ τέλος τῶν παροξύτονων ἐπιρρημάτων είναι ἥραχύχρονο: πρῶτα, ὠραῖα, σπουδαῖα, τελευταῖα.

'Ασκήσεις: α) Νὰ γράψῃς 4 „έρωτηματικές προτάσεις μὲ τὰ ἐπιρρήματα ποῦ; πότε; πώς; πόσο; καὶ δίπλα σ' αὐτές νὰ γράψῃς τὶς ἀπαντήσεις ποὺ νά 'χουν τὰ ἀντίστοιχα ἐπιρρήματα. Π.χ.

Ποῦ θὰ χορέψωμε;

θὰ χορέψωμε ἔξω.

6) Νὰ συμπληρώσῃς τὸ κενὸ στὶς ἀκόλουθες προτάσεις μὲ τὸ κατάλληλο ἐπίρρημα :

1) Ὁ Κωστιάκης διάβασε . . . τὸ μάθημά του. Ὁ δάσκαλος . . .

τὸν ἐπαίνεσε. 2) Τὸ καλοκαίρι δὲ ὥλιτς ζεσταίνει . . . 3) . . .

τὸ χτιζανε τό βράδυ γκρεμιζόταν. 4 Στήν ἐκδρομῇ τὰ περάσαμε

5) Ὁ πίνακας είναι . . . στὰ θρανία. 6) Θὰ φοιτῶ στήν ΣΤ' τάξη . . . 7) Ὁ ἀντός πετάει . . . 8) Τὰ ἄλογα τρέχουν . . .

γ) Νὰ σχηματίσης 10 φράσεις, χωγιαποιώντας τὰ ἔξης ἐπιρρήματα: ἔξω, ἐπάνω, ψηλά, ἐφέτος, αὔριο, σήμερα, ἀμέσως, βιαστικά, καθαρύ, πολύ, περισσότερο.

241.

2. Προθέσεις

α. — Ηῆγα σὴ θάλασσα σήμερα γιὰ πρώτη φορά. — Ήὲ καθίσουμε γιὰ ἔκσούραση σὲ τοῦτο τὸ πεῦκο. — Κοιμοῦμαι μετὰ τὰ μεσάνυχτα. — Ἐκάναν στεφάνι ἀπὸ τριαντάφυλλα. — Ή μητέρα μου ἔιεινε ἄγρυπνη, ἵσαμε τὰ μεσάνυχτα.

(Οἱ λέξεις γιὰ, σέ, μετά, ἀπό, ἵσαμε, ποὺ ὑπάρχουν στὰ παραδείγματα, εἰναὶ ἀκλιτεῖς καὶ λέγονται προθέσεις.

β. Προθέσεις λέγονται οἱ ἀκλιτεῖς λέξεις, ποὺ μπαίνουν ἐμπρὸς ἀπὸ οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ἀντωνυμίες ἢ ἐπιρρήματα, γιὰ νὰ δηλώσουν μαζὶ τους διάφορες ἐπιρρηματικές σχέσεις (τόπο, χρόνο, τρόπο, σκοπὸ κλπ.). Π. χ. Ἀπὸ τὴν Ἀθήνα (τόπο), κατὰ τὸ καλοκαίρι (χρόνο) τοέχει μὲ ταχίτητα (τρόπο), καθιμαι γιὰ ἔκποιση (σκοπό).

Οἱ προθέσεις εἰναι:

α) ὅ μενοσύλλαβες: μέ, σέ, γιά, ὡς, πρός

β) 7 δισύλλαβες: κατά, μετά, παρά, ἀντί, ἀπό, χωρίς, δίχως.

γ) 1 τρισύλλαβη: ἵσαμε.

Ἄπὸ τὶς προθέσεις μερικὲς τὶς ἕρισκομε μόνο στὴ σύνταξη μὲ ἄλλες λέξεις, καὶ τὶς λέμε συνταχτικές προθέσεις: γιά, μέ, σέ, ὡς, δίχως, χωρίς, ἵσαμε.

Τὶς ἄλλες προθέσεις (πρός, μετά, κατά, παρά, ἀντί, ἀπό) τὶς χρησιμοποιοῦμε καὶ στὴ σύνταξη καὶ στὴ σύνθεση καὶ τὶς λέμε συνθετικές προθέσεις: (παρα + ἀκοίω = παρακοίω, πρός + καιρός = πρόσκαιρος, μετά + θέτω = μεταθέτω, μετά + βολή = μεταβολή, ἀντί + γράψω = ἀντιγράψω, παρά + βγαίνω = παρα-βγαίνω)

242.

Παρατηρήσεις

1. Οἱ προθέσεις συντάξσονται καχονικὲς μὲ αἰτιατική. Μόνο οἱ προθέσεις γιὰ-ἀπὸ συντάσσονται κάποτε καὶ μὲ δνοματική. Π.χ. Πηγαίνω πρός τὴ θάλασσα - πάω σὲ βουνό - ἔφυγα ἀπὸ τὸ σπίτι μου. Σηκώθηκα πρὼι γιὰ διάβασμα. Ἀλλὰ καὶ γυρεύει θέση γιὰ κιητήρας, ἀπὸ δίμαρχος κλητήρας.

2. Ή πρόθεση σέ, έταν ἕρεθη μπροστὰ σὲ ἀρθρο, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ —τ

χάνει τὸ —ε καὶ ἐνώνεται σὲ μιὰ λέξη μὲ τὸ χρήσο : σὶ + τὸν = στόν, σὲ + τὴν = στίν, σὲ + τοὺς = στούς, σὶ + τὰ = στά.

3. Ἡ πρόθεση —σέ, χάνει τὸ τελικό της —ε, ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀργίζῃ ἀπὸ φωνῆν : σὲ ὅλους = σ' ὅλους, σὲ αἰτούς = σ' αἰτούς, σὲ ὅλες = σ' ὅλες. Στὴ θέση τοῦ —ε βάζομε ἀπόστροφο.

4. Οἱ προθέσεις για, κατά, παρὰ μπορεῖ νὰ χάσουν τὸ τελικὸ —α, ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀργίζῃ ἀπὸ φωνῆν καὶ μάλιστα δυνατότερο. Στὴ θέση τοῦ —α μπαίνει ἀπόστροφος π.χ. για αὐτὸ = γ' αὐτό, παρὰ ὅλη = παρ' ὅλη, κατὰ αὐτοὶς = κατ' αὐτούς.

5. Ἡ πρόθεση μὲ μπορεῖ νά χάσῃ τὸ τελικὸ —ε, μπρὸς ἀπὸ ἄλλο φωνῆν δυνατότερο. Στὴ θέση του διάχομε ἀπόστροφο. Π. χ. μὲ ἄλλους τρόπους = μ' ἄλλους τρόπους.

6. Ἡ πρόθεση, ἀπὸ μπορεῖ νὰ χάσῃ τὸ τελικὸ —ο, ὅταν διεθῇ μπροστά σὲ χρήσο, ποὺ ὁρχίζει ἀπὸ —τ. Αὐτό, δημος, συνηθίζεται στὴν ποιητικὴ γλώσσα καὶ στὸ διάλογο. Γίνεται ἀποκοπή. Στὴ θέση τοῦ —ο μπαίνει ἀπόστροφος. Π.χ. ἀπὸ τὰ κόκκαια βγαί μένη = ἀπὸ τὰ κόκκαλα βγαλμένη, ἀπὸ τοὺς ἀνέμους = ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, ἀπὸ ὅλα = ἀπὸ ὅλα; ἀπὸ τὶς ἔξι = ἀπὸ τὶς ἔξι.

7. Εκτὸς ἀπὸ τὶς παραπάνω προθέσεις, σώζονται καὶ ιερικές ἀρχαίες προθέσεις σὲ κάποιες φράσεις στερεότυπες. Οἱ προθέσεις αὐτὲς συντάσσονται μὲ γενική. Είναι σὲ ἀκόλουθες :

διὰ = διαμιᾶς, ἐκ — ἐξ = ἐξ οἴρονος, ἐν = ἐν τάξει — ἐν μέρει — ἐν γένει, ἐπὶ = ἐπὶ Καποδίστρια, ἐπὶ τέλους. Πρὸ = πρὸ πολλοῦ, πρὸ τοῦ πολέμου, ἐπὶρρο = ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, μέχρι = μέχρι θανάτου, ἐνεκα = ἐνεκα τοῦ πολέμου, ἀντὶ = ἀντὶ τοῦ πατέρα σου.

Ασκήσεις. Ν' ἀντιγράψῃς στὸ τετράδιό σου τὶς παρακάτω φράσεις καὶ διπλὰ νὰ κάνης τὴν ἀποκοπὴ τοῦ τελικοῦ φωνήντος τῶν προθέσεων, όν πρέπει νὰ γίνη.

Απὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ τὶς δώδεκα, σὲ δσους θέλουν. παρὰ δλη τὴ ζέστα, μὲ ἄλλα λόγια, σὲ δλες τὶς πόλεις, ἀπὸ δσα ήθελα.

243.

3. Σύνδεσμοι

- Ο Κωστάκης καὶ ἡ Έλενίτα είναι ἀδέεφτια.
- Ο Ολυμπος κι ἡ Κίσσαδης τὰ διὰ δουνὰ μαλώνουν.
- Φυσάει ἀγέρας δυνατός καὶ τὰ πανιά φουσκώνουν.
- Ἡ νεράδη χτυπιόταν, γιατὶ ηταν ἀσκημη.
- Ἐὰν μισοῦνται ἀνάμεσά τους, δὲν τοὺς πρέπει λευτεριά.

1. Οἱ ἄκλιτες λέξεις καὶ, κι, γιατί, έάν, συνδέουν λέξεις ἢ προτάξεις μεταξύ τους καὶ λέγονται σύνδεσμοι.

Σύνδεσμοι λέγονται οἱ ἄκλιτες λέξεις, ποὺ συνδέουν λέξεις ἢ προτάσεις μεταξύ τους.

2. "(Ο)πως μάθαμε στὴν ἀρχή, πρόταση λέγεται ιεῦ σύντομη, φράση, ποὺ μᾶς δίνει ἀκέριο νόημα. Ἡ πρόταση ἀποτελεῖται ἀπὸ λέξεις. Οἱ προτάσεις, δπως θὰ μάθετε καὶ στὸ συνταχτικό, εἰναι δύο εἰδῶν: κύριες ἢ ἀνεξάρτητες καὶ δευτερεύουσες ἢ ὑποταγμένες (ἔξαρτημένες).

Κύριες λέγονται οἱ προτάσεις, ποὺ μόνες τους δίνουν ἀκέριο νόημα καὶ μποροῦν νὰ σταθοῦν καὶ μόνες τους στὸ λόγο:

·Ο μαθητής γράφει. ·Ο ἥτιος φωτίζει τὴ γῆ. ·Ηρθε τὸ φθινόπωρο (κ)

Δευτερεύουσες ἢ ὑποταγμένες λέγονται οἱ προτάσεις, ποὺ συμπληρώνουν τὴν κύρια πρόταση καὶ εἰναι ὑποταγμένες τὸ αὐτήν. Δὲν μποροῦν νὰ σταθοῦν μόνες τους σιδὸ λόγο, γιατὶ δὲν μᾶς δίνουν ἀκέριο νόημα. π.χ.

—·Ο μαθητής δὲν παιᾶει (κ), γιατὶ διαβάζει (δ)

—Οι μαθητὲς μπαίνουν στὴν τάξι (κ), δταν χτυπᾶ τὸ κουδούνι (δ)

—Τὸ καράβι ξεκίνησε (κ), πρὶν νὰ χαράξῃ (δ)

3. Διακρίνομε δύο εἰδῆ συνδέσμους: α) τοὺς παραταχτικούς, δηλαδὴ ἐκείνους ποὺ συνδέουν λέξεις ἢ προτάσεις μεταξύ τους καὶ β) τοὺς ὑποταχτικούς, δηλαδὴ ἐκείνους ποὺ συνδέουν ιεῦ δευτερεύουσα (ὑποταγμένη) πρόταση μὲ τὴν κύρια.

244. Εἰδη συνδέσμων (α. παραταχτικοί)

1. Συμπλεχτικοί: καὶ, οἵτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ.

2. Διαχωριστικοί: ἵ, εἴτε, γιά.

3. Αντιθετικοί: μά, ἀλλά, παρά, ζμως, ὥστέσσο, ἐνῷ, ἢν καὶ, μολονότι, μόνο, μόνε, μονάχα, ζχι μόνο.

4. Συμπερασματικοί: λοιπόν, ὥστε, ἅρα, ἐποιένως, πού.

5. Επεξηγηματικοί: δηλαδή.

β) Ὑποταχτικοί

6. Ειδικοί: δτι, πώς, πού

7. Χρονικοί: ἀφότου, ἡφοῦ, ἐνῷ, καθώς, μέλις, πρὶν νά, προτοῦ, ὥσπου, ώστου, δπότε, δταν, δσο πού, δποτε, ἥμα.

8. Αίτιολογικοί: γιατί, ἐπειδή, ἀφοῦ, τι.
9. Ὑποθετικοί: αν, σάν, όμως.
10. Τελικοί: νά, γιὰ νά.
11. Ἀποτελεσματικοί: ὅστε (νά) πού.
12. Δισταχτικοί: μή(ν), οιίπως.
13. Συγχριτικοί: Παρά.

245. Παρατηρήσεις

1. Ὁ εἰδικὸς σύνδεσμος δτι δὲ θέλει κόμιμα. Τὸ ἀναφορικὸ δτι θέλει.
2. Νὰ μὴ μπερδεῖσθαι τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο πῶς μὲ τὸ τροπικὸ ἐπίρρημα πῶς. Οὔτε τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο ποὺ μὲ τὸ τοπικὸ ἐπίρρημα ποὺ.

246. Μόρια.

Συχνὰ χειρισμοποιοῦμε στὴ γλώσσα μας μερικὲς λεξούλες καὶ σὲ πολλὲς σημασίες, ποὺ λέγονται συνδεσμικὰ μόρια. Τὰ μέρια αὐτὰ είναι τὰ: **ἄσις, θάνατος, μά, γιά** ή.γ.

Ἄσ πάμε, ἄσ ἔρθη (προτροπὴ—συγκατάθεση).

Θάνατος, (μελλοντικό).

Θάνατος, (δυνητικό).

Θάνατος, (πιθανολογικό).

Νά μου γράψης, (δουλητικό).

Νά τος (δειχτικό).

Μά την ἀλιθεία (δροκωτικό).

Γιά έλλα iδῶ, (προτρεπτικό).

247. Δευτερεύουσες προτάσεις

Οἱ δευτερεύουσες προτάσεις συνδέονται μὲ τὴν κύρια πρόταση, μ' ἔναν οποταχτικὸ σύνδεσμο, ἀπὸ τὸν δποτο παλένουν καὶ τὴ ζνομά τους. Ἐτσι ἔχοις δευτερεύουσες: εἰδικές, χρονικές, αίτιολογικές, ὑποθετικές, τελικές, συμπερασματικές, δισταχτικές, παραχωρητικές καὶ ἀναφορικές.

Ποιές δευτερεύουσες προτάσεις χωρίζονται πάντοτε μὲ κόμικα.

α') Αἰτιολογικές

- Δὲν πήγαμε ἐκδρομή, γιατὶ ἔθρεξε.
- Ήταν χαρούμενα, ποὺ τὰ ζέσταινε δὲ γῆλιος.
- Ἐφήγαμε, ἐπειδὴ ἔργησες νάχρηγος.

β') Χρονικές

- Πηγαίνουμε στήν ἔξοχήν, διταν ἀρχίζουν οἱ πολλές ζέστες.
- Τὸ καράδι: ξεκίνησε, πρίν νὰ χαράξῃ.
- "Αμα βγῆκαν τ' ἀστέρια, δὲ βοσκός ἔπαιξε τὴν φλογέρα του.

γ') Υποθετικές

- Αν τὸν φοβᾶσαι τὸ γκρεμός, ἔλ' ἀπ' τὸ μονοπάτι.
- Ἡ ἐκδρομὴ θὰ ματαιωθῇ, ἐὰν δὲ καιρός χαλάσῃ.
- Ἐὰν μισσοῦνται ἀνάλιεσά τους, δὲν τοὺς πρέπει λευτεριά

δ') Τελικές (διταν συνδέουνται: ιὲ τὸ γιὰ νὰ)

- Μέφυγε στήν ξενητιά, γιὰ νὰ μὴ ξαναγυρίσῃ πιά.
- Νὰ μάθωμε καλλι τοὺς συνδέσμους, γιὰ νὰ βάζωμε σωστὰ τὸ κόλιμα.
- Γυμνάζομαι τακτικά, γιὰ νὰ κάνω γερὰ σῶμα.

ε') Συμπερασματικές

- Επεισε τόσο γιόνι, διτε σκεπάστηκαν σλα.,
- Πέρασαν πολλὰ χρόνια, ποὺ δὲ σὲ θυμάζιμα..

στ') Παραχωρητικές

- Δὲ μισῆ ἀπάντησε, μολονότι τοῦ ἔστειλα δυὸς γράμματα.
- Αν καὶ δὲν ξέρω κολύμπι, πηγαίνω στὴ θάλασσα.

ζ') Αναφορικές

- Ο ἀγώνας, ποὺ στοίχισε τόσες θυσίες, κερδήθηκε.
- Οποιος πεθαίνει σήμερα, χίλιες φορές πεθαίνει.

— "Οσα φέρνεις ή μόρα, δὲν τὰ φέρνεις δι χρόνος.

η) Ἀσύνδετο σχῆμα.

Πολλές φορές, μέσα στὸ λόγο, λέξεις ἢ κύριες προτάσεις δὲν συνδέονται μὲ σύνδεσμο καὶ μπαίνουν ἀσύνδετες. "Έχομε τότε τὸ ἀσύνδετο σχῆμα. Στὴ θέση τῶν συνδέσμων, ποὺ παραλείψαμε, θάζομε κόρμα :

— Κλαῖνε τὰ μαῦρα τὰ βουνά, παρηγορὰ δὲν ἔχουν.

— Ἄχος βαρὶς ἀκούγεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν.

Ἄκονθο κούφια τὰ τουφέκια,
ἀκοίω σμίξιμο σπαθιώτ,
ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια,
ἀκούω τοίξιμο δοντιῶν.

Ασκήσεις

1. Νὰ γράψῃς 2 αἰτιολογικές προτάσεις μὲ τοὺς σύνδεσμους γιατί, ἐπειδὴ.

2 χρονικές προτάσεις μὲ τοὺς συνδέσμους δταν, μόλις.

2 ὑποθετικές » » » ἐάν, ἄν.

2 τελικές » » » γὰν νὰ.

2 συμπερασματικές » » » ὥστε, ὥστενά.

2 παραχωρητικές » » » ἀν καί, μολονότι.

2 ἀναφορικές » μὲ τ' ἀναφορικὰ δποιος, ποὺ.

2. Νὰ βάλης κόμμιατά στις παρακάτω προτάσεις :

"Όταν ἡ λέξη τονίζεται στήν προπαραλήγουσα, παίρνει δξεία. Πουρνὸ φιλεῖ τῇ μάννα του, πουρνὸ ξεπροβοδιέται. Δὲν προχωρῷ στή θάλασσα, γιατὶ δέν ξέρω καλό κολύμπι. Τὸ χειμώνα φορᾶμε μάλλινα ροῦχα, ἐπειδὴ κάνει δυνατὸ κρύο. Πρέπει νά γυμνάζεστε, γιὰ νὰ κάνετε ώραϊο, καὶ δυνατὸ τὸ σῶμα σας. Νά μήν ἀποκρίνεσαι, πρίν νὰ σκέφτεσαι καλά. 'Εὰν δέ μελετᾶς δὲν θὰ πάρης καλοὺς βαθμούς,

248.

5. Ε πιφωνήματα.

Εὔγε ! Κωστάκη. **Μπράβο !** 'Ελένη. **Μακάρι !** γὰρ γίνη καλά ! **Άλιμονο !** ἀρρώστησε βαριὰ ἢ μάνα μου. **Πούφ !** βρωμίζει.

Οι ὑπογραμμισμένες ζχλιτες λέξεις λέγονται ἐπιφωνήματα.

1. Έπιφωνήματα λέμε κάποιες ἀκλίτες λέξεις, που δείχνουν ἔνα ξανθικό, δυνατὸν συναίσθημα χαρᾶς, λύπης, τρόμου, θαυμασμού, ἀπορίας, ἀπελπισίας κ. α. Οἱ προτάσεις, μέσα στις δποιες ὑπάρχουν, λέγονται ἐπιφωνηματικές. Τὰ ἐπιφωνήματα δείχνουν:

Θαυμασμό: ἄ! ἵ! ποπώ! μπά!

Απορία: ἄ! δ! μπά! χμ!

Πόνο, λίπη: ἄχ! ὥχ! ἄου! ώ! δχου! ἀλί! ἀλίμονο!

Πάρακινηση: ἄ! ἄντε! ἀ! ἅμε! μάρς! ἄλτ! στόπ! σούτ!

Κάλεσμα: ἔ! ἕι! ώ!

Στενοχώρια, ἀηδία, ἀπελπισία: ἔ! οῦ! οῦφ! πούφ! πά, πάπα!

Εἰρωνεία: ἔ! οῦ! ἀχαχούχα! γιούχα!

Ἐλχή: εἴθε! μακάρι! ἅμποτε!

Ἐπαινο: μπράβο! εὖγε! γειά σου!

Ἀργηση: ἄ! μπά!

Παρατηρήσεις.

α') Σ' ἡ ἐπιφωνήματα σημειώνεται θαυμαστικός, ἀλλὰ κάποτε καὶ ἐρωτηματικός: εὖγε! Ἄλι! Σούτ! ἔ: ἅμε:

β') Ήκτὸς ἀπὸ τὰ ἐπιφωνήματα ἔχομε καὶ πολλὲς ἐπιφωνηματικὲς φράσεις: κρίμα! ζήτω! ώραΐα! μάλιστα! ἐμπρός! ἔξω! σὲ καλό σου! νὰ σὲ χαρῶ! μέ τὸ συμπάθειο! χαίρετε! καλήν ἀντάμωση! καλὸ βράδυ! καὶ γαμπρός! καλήν ὅρεξη! μπλούμ! γκούχου—γκούχου! κουκουρίκου! κλπ.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

249. 1. Λεξιλόγιο—Παραγωγή—Σύνθεση

Η δημοτική μας γλώσσα, αὐτή που μιλάμε δύοι μας σήμερα και τή γράφουν οι δόκιμοι συγγραφεῖς, είναι ή ίδια ή άρχαιά έλληνική γλώσσα και διατέρει άπό έκεινη στις ἀλλαγές, που στὸ πέρασμα τόσων αἰώνων έγιναν. Άν θελήσωμε νὰ μιλήσωμε μὲ μιά εικόνα, μοιάζει μ' ἕνα πολυαίων δέντρο, που δέλσνα μεγαλώνει, ἀναλλαγῆσεται; Βγάζει νέα βλαστάρια και φύλλα και ἔτσι ἀλλάζει, ἀλλ' ὁ κορμὸς παραμένει πάντας ὁ ίδιος...

Διεκπιστώνει κανεὶς, διτ., πολλὲς λέξεις διατηροῦν τὸν ίδιο τύπο: οὐρανός, ἄνθρωπος, γράμματα, φαντασία, κλῆρος κ.τ.λ. και ἀλλες πούς ἀλλαξαν και μορφὴ και σημασία. Πολλὲς λέξεις ξένες (δάνειες) πολιτογραφήθηκαν στὸ λεξιλόγιο τῆς Δημοτικῆς και ἀπέκτησαν ἔτσι έλληνική ιθυγένεια.— Στὸ λεξιλόγιο τῆς Δημοτικῆς ξεχωρίζουμε τρία στρώματα λέξεων:

α. Τὸ ἀρχαῖο στρῶμα, που ἔχει λέξεις τῆς ἀρχαίας έλληνικῆς γλώσσας.

β. Τὸ στρῶμα τῶν ξένων λέξεων, που πολιτογραφήθηκαν στὴ γλώσσα μας.

π. χ. Σάββατο, κεφτές, πόρτα, κάμαρα, τράμ, κλπ.

γ. Τὸ στρῶμα τῶν νέων λέξεων, που πλάστηκαν γιὰ τὶς νέες ξννοιες και τὰ νέα πράγματα: ραδιόφωνο — γραφομηχανή — ποδήλατο πλπ.

Καὶ δοσες σχηματίζονται μὲ τὴν παραγωγὴ και τὴ Σύνθεση. Ο τρόπος αὐτὸς σχηματισμοῦ νέων λέξεων είναι ὁ πιὸ απουσιατικός.

250.

2. ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Οἱ πιὸ πολλὲς λέξεις τῆς γλώσσας μας ἔχουν σχηματισθῆ ἀπὸ θέματα
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ἄλλων λέξεων μὲ παραγωγὴ γί σύνθεση. Ή.χ. ἀπὸ τὴ λέξη, ἄνεμος βγῆκεν καὶ λέξεις : ἀνεμίζω, ἀνέμισμα, ἀνεμιστήρας, ἀνεμοδούρα κτλ.

1. **Ριζικὴ λέξη** ἡ ἀρχικὸ θέμα λέμε τὴ λέξη γί τὸ θέμα, ποὺ γίνεται ἡ έάση γιὰ τὸ σχηματισιὸ ἄλλης λέξης, ἥπια προστεθὴ μιὰ κατάληξη : κλῆρος, γελῶ, μικρός (ριζικές λέξεις).

2. **Παράγωγη λέγεται** ἡ λέξη ποὺ σχηματίστηκε ἀπὸ ἄλλη, λέξη. Ή.χ. κλη-ρώνω, κληρονόμος=παράγωγες λέξεις.

3. **Παραγωγικὴ κατάληξη** λέγεται ἐκείνη, ποὺ προσθέτομε στὸ θέμα γιὰ νὰ σχηματιστῇ ἡ παράγωγη λέξη : κληρ-ώνων κληρ-ονόμος.

4. **Σύνθετη λέξη** λέγεται ἐκείνη, ποὺ παράγεται ἀπὸ δύο ἄλλες πρωτότυπες ἡ παράγωγες λέξεις, μὲ τὴν ἔνωση τῶν θεμάτων τους. Ή.χ.

καλὸς+τύχη=καλότυχος=σύνθετη λέξη
πόρτα+παράθυρα=πορτοπαράθυρα=σύνθετη λέξη.

5. **Συνθετικά λέγονται** τὰ θέματα μιᾶς σύνθετης λέξης. "Ετοι ἔχομε πρώτο συνθετικό, δεύτερο συνθετικό. Ή. χ. Χριστό-ψωμο. α' συνθετική ἡ λέξη Χριστός, δ' συνθετικὸ ἡ λέξη ψωμί.

6. **Απλὴ λέγεται** ἡ ριζικὴ ἡ παράγωγη λέξη, ποὺ δὲν είναι σύνθετη.

7. **Στὴν παραγωγὴ βάση** είναι τὸ θέμα.

8. **Οι παράγωγες λέξεις** είναι: 1. Ούσιαστικά. 2. Ἐπίθετα. 3. Ρήματα. 4. Ἐπιρρήματα.

251.

A) Ούσιαστικά

Τὰ παράγωγα ούσιαστικὰ γίνονται : 1. ἀπὸ ἄλλα ούσιαστικά. 2. Ἐπίθετα. 3. Ἀριθμητικά. 4. Ρήματα.

1. **Ούσιαστικά** ἀπὸ ούσιαστικά.

α. **Ὑποκοριστικά καὶ χαιδευτικά.**

"Ονομάζονται ύποκοριστικὰ ἡ χαιδευτικὰ τὰ παράγωγα ούσια-

ετικά ποὺ παραστάνουν μικρὸ ἔκεινο ποὺ σῆμαίνουν οἱ πρωτότυπες λέξεις. Οἱ συχνότερες καταλήξεις τῶν ὑποκοριστικῶν εἰναι:

- άδα : ἀρνί—ἀρνάδα, πουλὶ—πουλάδα.
- (α)κας : γιὸς—γιόχας, μπαμπάς—μπαμπάκας
- άκης : Κώστας—Κωστάκης, Γιάννης—Γιαννάκης.
- ακος : ἔμπορος—ἔμποράκος, γέρος—γεροντάκος.
- αράκι : ἔύλο—ξυλαράκι, φύλλο—φυλλαράκι.
- αρέλι : παιδί—παιδαρέλι, κορίτσι—κοριτσέλι
- ουδάκι : μωρὸ—μωρουδάκι, χωριό—χωριουδάκι.
- ούδι : ἔγγελος—ἔγγελούδι, λαγός—λαγούδι.
- ούλα : Ἀθηνᾶ—Ἀθηνούλα, γριά—γριούλα.
- ούλης : ἀδερφός—ἀδερφούλης, παππούς—παππούλης.
- ούλι : δέντρο—δεντρούλι, σακί—σακούλι.
- πούλα : δοσκός—δοσκοπούλα.
- ίτσα : Ἐλένη—Ἐλενίτσα, κλωστή—κλωστίτσα.
- άκος : φίλος—φιλαράκος, μύλος—μυλαράκος.
- ίκα : Λιλή—Λιλίκα, Μιμή—Μιμίκα.
- όπουλο : δοσκός—δοσκόπουλο.

Κανόνας. Ή κατάληξη—ιτσα τῶν ὑποκοριστικῶν γράφεται μὲ (ι). Εξαιρεῖται τὸ θείτσα.

β. Μεγεθυντικά.

Μεγεθυντικὰ λέγονται τὰ οὐσιαστικά, ποὺ παραστάνουν πιὸ μεγάλο ἔκεινο, ποὺ σημαίνουν οἱ πρωτότυπες λέξεις. Οἱ κυριότερες καταλήξεις τῶν μεγεθυντικῶν εἰναι: οἱ ἀκόλουθες:

- α: κούτι—κούτα, βρελό—βαρέλα.
- ας: κεφάλι—κεφάλας, χειλία—χειλάς
- ακλας: ἄντρας—ἄντρακλας.
- άρα: σπίτι—σπιτάρα, δόντι—δοντάρα.
- αρας: πόδι—ποδάρας, μύτη—μυταράς.
- αρος: παιδί—παιδαρος, φίδι—φιδαρος.
- ουκλα: χέρι—χερούκλα, ψέσι—ψαρούκλα.

γ. Τοπικά.

Σημιτίγνουν τόπο. Καταλήξεις είναι: οἱ ἀκόλουθες:

- αριό: πλύστρα—πλυσταριό, καμπάνα—καμπάναριό.
- άτο: δούκας—δουκάτο, σουλτάνος—σουλτανάτο.

- ικό: μανάδης—μονάδικο, τσαγκάρης—τσαγκαράδικο.
- εῖο: γραφέας—γραφεῖο, κουρέας—κουρεῖο.
- ιο: φύλακας—φυλάχιο, έστιατορας—έστιατόριο.

δ. Περιεκτικά.

- ιά: ἀμμογίδια—χιμωνίδια, χρούτης—χρούτιδι.
- ιάς: ἔλατο—ἔλατιάς, χαλίκι—χαλικιάς.
- ώνας: ἀμπέλι—ἀμπελώνας, ἄχερο—ἄχερώνας.
- ιώνας: περιστέρι—περιστεριώνας, καλάμι—καλαμιώνας.
- λόι: ἀρχοντας—ἀρχοντολόι, συγγενής—συγγενολόι.

ε. Ἐθνικά (πατριδικά).

Ἐθνικὰ λέγονται τὰ οὐσιαστικά, που σημαίνουν τὸν ἄνθρωπο, ὁ ὅποιος κατάγεται ἀπ' δριμένο τόπο η ποὺ ἀνήκει σ' αὐτόν:

- ίτης: Σκίαθος—Σκιαθίτης, Ἀπείραθος—Ἀπειραθίτης.
- αῖτης: Μοριάς—Μοραΐτης, Χρυσός—Χρυσαΐτης.
- ώτης, -ιώτης: Ἡπειρος—Ἡπειρώτης, Σάμος—Σαμιώτης
- αῖος: Ἄθηνα—Αθηναῖος, Θήβα—Θηβαῖος.
- ινός: Ζάκυνθος—Ζακυνθινός, Πάτρα—Πατρινός.
- άνος: Ρουμανία—Ρουμάνος, Ηρέθεα—Ηρεθεζάνος.
- ιός: Σμύρνη—Σμυρνιός, Σιφνος—Σιφνιός.
- έζος: Κίνα—Κινέζος, Μάλτα—Μαλτέζος.
- άτης: Μάνη—Μανιάτης, Μύκονος—Μυκονιάτης.
- ανός, —ιανός: Αγρική—Αγρικανός, Ψαρά—Ψαριανός.

στ'. Ἐπιγγελματικά

Σημαίνουν ἐπάγγελικα καὶ ἔχουν τὶς ἔξης καταλήξεις:

- άς: ψωμί—ψωμάς, γάλα—γαλατάς.
- άρης: περιβόλε—περιβολάρης, δάρκα—δαρκάρης.
- άριος: ἀποθήκη—ἀποθηκάριος, ειδίλιοθήκη—ειδίλιοθηκάριος.
- ίας: εισόδημα—εισόδηματίας, κτήματα—κτηματίας.
- έρης: πόρτα—πορτιέρης, κάμαρα—καμαριέρης.
- τζής: καφές—καφετζής, κουλούρι—κουλουρτζής.
- λόγος: γύρα—γυρολόγος, γυναίκα—γυναικολόγος.

ζ. Ἀντρωνυμικά (συζυγικά)

- αινα: Γιώργος—Γιώργια, Κώστας—Κώσταινα.
- ίνα: Θεόδωρος—Θεόδωρίνα, Θωμάπουλος—Θωμιοπουλίνα.

η. Θεωρία ἢ δόγμα

- ισμός: ἀθλητής—ἀθλητισμός, κόσμος—κοσμιοπολιτισμός.

θ. Καρπόδενδρα — Ἀνθόφυτα — Δοχεία — Σύντομες πράξεις

- ια: σύκο—συκιά, τριαντάφυλλο—τριανταφυλλιά.
- ιέρα: καφές—καφετιέρα, ζάχαρη—ζαχαριέρα.
- ιά: μολύβι—μολυβίά, θελόνι—θελονιά.

252. 2. Ούσιαστικά ἀπό ἐπίθετα

- Σημαίνουν ίδιότητες, ποὺ σχετίζονται μὲ τὸ ἐπίθετο.
- άδα: ἀσπρος—ἀσπράδα, νόστιμος—νοστιμάδα.
- ίλα: ξυνδε—ξυνίλα, σάπιος—σαπίλα.
- μάρα: κουτά—κουταμάρα, χαῦδες—χαζομάρα.
- οσύνη: καλδε—καλοσύνη, ἀξιος—ἀξιοσύνη.
- (σ)ιά: ἀκατάδεκτος—ἀκαταδεξιά, ἀπλυτος—ἀπλυσιά.
- ότητα: ἀθώος—ἀθωτητα.
- ύτητα: έχοντες—έχρυτητα, ταχύς—ταχύτητα.

253. 3. Ούσιαστικά ἀπό ἀριθμητικά

- άδα: δέκα—δεκάδα, πέντε—πεντάδα.
- άρα: πέντε—πεντάρα, δέκα—δεκάρα.
- άρι: δέκα—δεκάρι, εἰκοσι—εἰκοσάρι.
- στη: σαράντα—Σαρακοστή, πενήντα—Πεντηκοστή.
- άρικο: δέκα—δεκάρικο, εἰκοσι—εἰκοσάρικο.

254. 4. Ούσιαστικά ἀπό ρήματα

α'. Τὸ πρόσωπο ποὺ ἔνεργει

- έας: συγγράφω—συγγραφέας, γράφω—γραφέας.
- ιάς: σκάφτω—σκαφτιάς, γράφω—γραφιάς.

- τῆς / ὑπάνθινο — πραγμάτης, ψέλνω — ψέλτης.
 - ιστήκεις: —θετίζω — θετιστής, τραχγουδώ — τραχγουδιστής.
 - τέκης: τραχγέω — τραχγέτεκής, γχνάνω — γχνωτεκής.

β' Τὴν ἐνέργειαν ἡ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς

- μός: λυτρώνω — λυτρωμός, ξηρωική — ξηρωμός.

—ση, ξη, Φη: δίνω — δίση, ειπορχώτω — ειπορχηξη, λάριπω — λάριψη.

—σιμο, -ξιμο, -ψιμο: σπάω — σπάσιμο, τρέχω — τρέξιμο, τρέσω — τρέψιμο.

—μα: τυπώνω — τύπωμα, τρυπώνω — τρύπωμα.

—ίδι: κεντώ — κεντίδι, στρώνω — στρωσίδι.

—ητο: διογγω — διογγητό, ροχαλίω — ροχαλητό.

—ούρα: σκοτίζω — σκοτούρα, κλείνω — κλεισούρα

—ι, —ιο, —οις: ζηγνύω — ζηγνιτό, γελώ — γέλιο, κοστίζω — κόστος.

—α: πηγάνω — πήγα, άνασσαίνω — άνάσσα.

—ιά, —ιᾶ: σφυρίζω — σφυριειά, έπιθυμιώ — έπιθυμία.

—εια, —ειά, —ειά: θηφελτρο — θηφέλεια, λατρεύω — λατρεία, δουλεύω — δουλειά.

—ή: δρέχω — δρεχή, τρέφω — τρεφή.

—οις: λέγω — λέγοις, φέρω — φέροις.

—τήρας: λούζω — λουτήρας, σώνω — σωτήρας

—τήρι, —τήριο: ποτίζω — ποτιστήρι, δικάζω — δικαστήριο.

—τρα, —τρο: ξένιο — ξέντρα, σημαίνω — σημαντρο.

B. 'E π i θ ε τ α

Τὰ παράγωγα ἐπίθετα σχηματίζονται 1. ἀπὸ οὐσιαστικά, 2. ἀπὸ
ἄλλα ἐπίθετα, 3. ἀπὸ ἀριθμητικά, 4. ἀπὸ ρήματα, 5. ἀπὸ ἐπιρρήματα

256. 1. Ἐπίθετα ἀπὸ οὐσιαστικὰ

Φυνερώνοντας ἐκείνον πάντας έχει σχέση μὲν τὸ σημειώμενον οὐταπεικόν, ποὺ ἀνήκει σ' αὐτό;

- άρης, —ιάρης: ξήλειχ — ξηλιάρης, γκρίνια — γκρινιάρης.
 —άτος: χιόνι — χιονάτος, δροσιά — δροσάτος.
 —ένιος: άσημι — άσημιένιος, ξύλο — ξυλένιος.
 —ερός: δροσή — δροσερός, δρωτιά — δρωσερός.
 —ηρός: πονηριά — πονηρός, δαπάνη — δαπανηρός.
 —ής: οὐρανός — οὐρανής, στάχτη — σταχτής.
 —ιος: τιμή — τίμιος, αἰώνιας — αἰώνιος.

- ινος: πωι—πρωινός, ξύλο—ξύλινος.
- ιακός: μανία—μανιακός, οίχογένεια—οίχογενειακός.
- ικος: πατή—πατικός, Ιταλία—ιταλικός.
- ιμος: μάχη—μάχιμος, χρίση—χρίσιμος.
- ίσιος: έουνδ—θουνίσιος, πατή—πατικικίσιος.
- ίστικος: κορίτσι—κοριτσίστικος, κούκλα—γουκλίστικος.
- λέος: πείνα—πεινάλεος, δίψη—διψαλέος
- είος: χιρες—χιντείος, γυναίκη—γιννικείος.
- λός: σιωπή—σιωπήλος, άμικρτια—άμικρτωλός
- ικίος: θαθύμης—θαθυμιαίος, κολοσσός—κολοσσιαίος.
- ειος: Κύκλωπας—κυκλώπειος.
- αικός: Αθηναϊος—ἀθηναϊκός.
- οικός: ζτεμέπλοιος—ζτεμπλοϊκός.

257. 2. Ἐπίθετα ἀπὸ ἐπίθετα

- Ἐδῶ ἀνήκουν προπάντων τὰ ὑποχοριστικά :
- ιδερός: ἀσπρος—ἀσπριδερός, μαύρος—μαυριδερός.
 - οὐλης: κοντός—κοντούλης, καλός—καλούλης.
 - ούντικος: μικρός—μικρούντικος, ζεστός ζεστούντικος.
 - ωπός: ἄγριος—ἄγριωπός, πράσινος—πρασινωπός.

258. 3. Ἐπίθετα ἀπὸ ἀριθμητικά

- ἀρης, —ἀρα, ἀρικο: σχείντα—σχραντάρης, τριάντα—τριαντάρε.
- τος, —στός: τρία—τρίτος, είκοσι—είκοστος.
- πλάσιος: τρίχ τριπλάσιος, δύο—διπλάσιος.
- πλός: τρίχ—τριπλός, τέσσερα—τετραπλός.

259. 4. Ἐπίθετα ἀπὸ ρήματα.

- Λέγονται καὶ ρηματικὰ ἐπίθετα, δταν τελειώνουν σὲ -τός.
- τικός: συμπαθώ—συμπαθητικός, δροσίζω—δροσιστικός.
 - σιμος: συζητώ—συζητήσιμος, νηστεύω—νηστίσιμος.
 - τός: σχέζω—σκυρτός, θάξω—θραστός.

260. 5. Ἐπίθετα ἀπὸ ἐπιρρήματα

- ινός: ἀντίκρου—ἀντικρινός, τώρα—τιωρινός.
- ιανός: αὔριο—αὔριανός, παραχάτω—παραχάτιανός.
- ίσιος: παραπάνω—παραπανίσιος.

261.

Γ'. Ρήματα

Τὰ παράγωγα ρήματα σχηματίζονται: 1. ἀπὸ οὐσιαστικά, 2. ἀπὸ ἐπίθετα, 3. ἀπὸ ἀριθμητικά, 4. ἀπὸ ρήματα, 5. ἀπὸ ἐπιρρήματα.

262.

1. Ρήματα ἀπὸ οὐσιαστικά.

Οἱ ρηματικὲς καταλήξεις εἰναι οἱ ἀκόλουθες:

- ἀζω: ἀγορά—ἀγοράζω, δόξα—δοξάζω
- ιάζω: νοίκι—νοικιάζω, κόπιος—κοπιάζω.
- άρω: πρόστιμο—προστιμάρω, κριτική—κριτικάρω.
- ίζω: ἀλώνι—ἀλωνίζω, φλόγα—φλογίζω.
- εύω: σκοπός—σκοπεύω, θασιλίδης θασιλεύω.
- ώνω: αὐλάκι—αὐλακώνω, κλειδί—κλειδώνω.
- βολῶ: σπίθα—σπιθοβολῶ, πέτρα—πετροβολῶ.
- λογῶ: θοτάνι—θοτανολογῶ, φόρος—φορολογῶ.—
- κοπῶ: γλέντι—γλεντοκοπῶ, μέθη—μεθοκοπῶ.
- ῶ: τιμὴ—τιμῶ, λαχτάρα—λαχταρῶ.

263.

2. Ρήματα ἀπὸ ἐπίθετα.

- αῖνω: ζεστὸς—ζεσταίνω, ἀκριβὸς—ἀκριβαίνω.
- εύω: καλύτερος—καλυτερεύω, χειρότερος - χειροτερεύω.
- ιάζω: νερουλός—νερουλιάζω, δραχχός—δραχνιάζω.
- ίζω: ἀσπρος—ἀσπρίζω, κακός—κακίζω.

264.

3. Ρήματα ἀπὸ ἀριθμητικά.

- ἀζω: διπλάσιος—διπλασιάζω
- ίζω: σαράντα—σαραντίζω.
- ώνω: διπλός—διπλώνω, τρίτος—τρίτωσε.

265.

4. Ρήματα ἀπὸ ρήματα.

- Συνήθως εἰναι ὑποκοριστικά:
- εύω: φάγνω—ψάχουλεύω.
 - ίζω: φέγγω—φεγγίζω, μασῶ—μασουλίζω.
 - μανῶ: λυσσῶ—λυσσωμανῶ, τρίζω—τρίζωμανῶ.

266.

5. Ρήματα ἀπὸ ἐπιρρήματα.

- εύω: κοντά—κοντεύω, ἀγνάντια—ἀγναντεύω.

- ζω: συγνά—συγνάζω.
 —ίζω: ἀντικρίζω—ἀντικρίζω, παράμερος—παραμερίζω.
 —ώνω: σιμά—σιμώνω.

Δ. Ἐπιρρήματα.

Τὰ ἐπιρρήματα σχηματίζονται 1. ἀπὸ ἐπίθετα 2. ἀπὸ ἀντωνυμίες 3. ἀπὸ μετοχές 4. ἀπὸ ἄλλα ἐπιρρήματα.

267. 1. Ἀπὸ ἐπίθετα καὶ μετοχές.

- α: (σχηματίζονται ἀπὸ τὸν πληθυντικὸν τοῦ οἰδητέρου τῶν ἐπιθέτων καὶ μετοχῶν).
 —καλδῆ—καλά, δίκαιος—δίκαια, ὡραῖος—ὁραῖα, λυπημένος—λυπημένα,
 —να, θυμωμένος—θυμωμένα.
 —ως: ἀμεσος=ἀμέσως, ἀκριθῆ—ἀκριθῶς.

267. 2. Ἀπὸ ἀντωνυμίες.

- οῦ: ἄλλος—ἄλλοῦ, αὐτός—αὐτοῦ.

270. 3. Ἀπὸ ἄλλα ἐπιρρήματα

- ῃ: ἔδω=ἔδωθε, ἔκει—ἔκειθε.

271. 3. ΣΥΝΘΕΣΗ

Οἱ σύνθετες λέξεις σχηματίζονται μὲ δύο τρόποις:

1. Μ' ἔνα μόριο ἀχώριστο, ποὺ παίρνει μιὰ λέξη στὴν ἀρχή της:
 Π.χ. ξι-φεύγω, ἀ-χώριστος, ἀνα-δακρίζω.
2. Μὲ τὴν ἔνωση δύο ἦ περισσότερων λέξεων σὲ μία: Σάββατο—Κυρια-
 κη=Σαββατοκύριακο, ἄντρας—γυναίκα=ἄντρογυνο.

272. Σύνθεση μὲ ἀχώριστα μόρια.

Τὰ ἀχώριστα μόρια εἰναι μονοτύλλαθες ἢ διεσύλλαθες λεξοῦλες μὲ ση-
 μασία ἐπιρρηματική, ποὺ δὲν τὶς ἀπαντᾶμε ποτὲ μόνες τους, ἀλλὰ συνενωμέ-
 νες μὲ ἄλλες λέξεις. Τὰ νεοελληνικὰ μόρια εἰναι τρία: α(αν)—ἀνά-ξε.

1. Τὸ μόριο α λέγεται καὶ στερητικός, γιατὶ δηλώνει στέρηση. Τὸ βρι-
 σκομε καὶ μὲ τὴ μορφή: ἀν, ἀνα.

α=ἄ-κακος, ἀ-χάροιστος, ἄ-φωνος, ἄ-μυναλος.
 ἀν, ἀνα=ἄναλατος, ἀνάβαθος, ἀναβροχιά, ἄ-ν-ήλιος.

Τὸ μέρος: ἀνα (σημικίνει: ξανά, ἵπαντο, πίσω) ἀνα-ρωτιέμαι, ἀνα-δαχνύω, ἀνα-σηκώω, ἀνά-στροφα.

Τὸ μέρος: ξε (=στέρηση, ἔξιο, πολύ, ἐντελῆς, ἀπομάκρυνση), ξεριζόνω, ξεγράψω, ξετείγω, ξεπούλω, ξετρειλαίνω, ξεγυπνώνω, ξεκολλώ, ξετίγαμα.

2. Ἐκτὸς ὅπε τὰ νεοελληνικὰ αὐτὰ μέρεια ἔχομε καὶ ἑτισμένα λόγια (ἀρχαιότερα), ποὺ συνγένουνται στὴ σύνθεση.

273. Τὰ σπουδαιοτερα λόγια (ἀρχαιόφερτα) ἀχώριστα μόρια.

Μόρια

Σύνθετες λέξεις

ἀμφι	ἀμφιβίσια, ἀμφιβάλλω, ἀμφιβολία.
ἀρχι	ἀρχιεργάτης, ἀρχιχρονιά, ἀρχιψύλαχας, ἀρχισυντάκτης.
δια	διατάξινω, διάστημα, διάσημος, διάμετρος.
διχο	διχόνια, διχοτόμιος, διχασιός, διχοστασία.
δυσ	δυστυχισμένος, δυσάρεστος, δύσπιστος, δύστροπος.
εἰσ	εἰσπράττω, εἰσοδος, εἰσβολή, εἰσαγωγή.
ἐκ - ἐξ	ἐκθέτω, ἐκνευρίζω, ἐκβολή, ἐξέχω, ἐξορμῶ.
ἐν	ἐνήλικος, ἐντολή, ἐνπιστοσύνη, ἐνοσία.
ἐπί	ἐπίθετο, ἐπίρρημα, ἐπιτρέπω, ἐπαγρύπνη.
εύ	εὔφορος, εύτυχία, εὐγνωμοσύνη, εύκαιρια.
ἡμι	ἡμιλίθεος, ἡμιχρόνιο, ἡμισφαίριος, ἡμικύκλιο.
δύο	δύογλωσσος, δύμιθρησκος, δυμόφυλος, δύμόφυνος.
περι	περίγυρος, περιζώνω, περιγιάλι, περιορίζω.
συν	σύνδεσμος, συγγενής, συνένοχος, σύρριζα, σύθιμπο.
τηλε	τηλέγραφος, τηλέφωνο, τηλεόραση, τηλεσκόπιο.
ύπο	ύπεργεια, ύπολογχής, ίπολέτω, ύπόστεγα, ύφηγητής.

274.

Σύνθετη λέξεων

Τὰ κυριότερα σύνθετα μὲ δάση τὴ σημικίνα τους, μποροῦμε νὰ τὰ ἔχωσινε σὲ τέσσερα εἶδη: 1. Παραταχτικά (προσθετικά). 2. Προσδιοριστικά. 3. Κτητικά καὶ 4. Ἀντικειμενικά.

275.

1. Παραταχτικά

Παραταχτικά λέμε τὰ σύνθετα, ποὺ τὸ δεύτερο συνθετικό τους προσθίστεται: στὸ πρῶτο, καὶ σημικίνουν ὅ,τι καὶ τὸ δύο μαζὶ ἐνωμένα μὲ τὸ σύνδεσμο καὶ. Π. χ. μερόνυχτο, μαχαροπήγουνα, πορτοταρό ίθυδα, ἀνεβοκατεβαίνω-πηγαινοέρχομαι, ζερβόδεξα. κτλ

276.

2. Προσδιοριστικά

Προσδιοριστικά λέγονται τὰ σύνθετα, ποὺ εἰς πρώτο συνθετικό προσδιορίζεται, μὲ κάποιο τρόπο, τὸ δεύτερο. Π.χ. ἀγροιοπεφίστερο, τραπεζομάντηλο, νερόμυλος, κεφαλόσκαλο, ἀγριολούζος, φτυχόσπιτο, ζανανινοῦμαι, πανωβελούμα, χαμογελῶ, κουτσοπεργῷ, κουροκάινος, λουκοφέρωνται.

277.

3. Κτητικά

Κτητικά λέμε τὰ συντικά ποὺ σημαίνουν ἔκεινον, ὃ ἐποίει ἔχει κάτι σὸν δικό του. Π.χ. ἀσπροπορόσιπος, τρυποχέρης, γαλανομάτης, κοντόθιός, σκληρόκαρδος κτλ.

278.

4. Αντικειμενικά

Αντικειμενικά λέγονται τὰ συνθετικά, ποὺ ἔχουν μέσα τους τὸ ἀνακείμενό τους. Π.χ. χειροβοσκός (=βόσκει χοίρους), κιεφτοκοτάς, βιβλιοδέτης, συγαροπλάστης, νεκροθάρτης, μελισσοφάγος, νεφοχύτης, κρεοφάγος κλπ.

279.

Τὸ πρῶτο συνθετικό

1. Τὸ πρῶτο συνθετικὸ στὶς σύνθεταις λέξεις μπορεῖ νὰ είναι

1. Οὐσιαστικό. 2. Ἐπίθετο. 3. Ἀριθμητικό. 4. Ρῆμα. 5. Ἀκλιτο.

2. "Οταν τὸ α' συνθετικὸ είναι κλιτὸ μέρος τοῦ λόγου, ἐνώνεται μὲ τὸ ε' συνθετικὸ μ'" ἔνα φωνήνειν, ποὺ προστίθεται στὸ θέμα του. Τὸ φωνήνειν αὐτὸ λέγεται συνθετικὸ φωνῆν.

σφήκα-φωλιὰ=σφήκ-α-φωλιά, ζάνω-μέρα=χασομέρης, συχνά-φωτῶ=συχν-ο-φωτῶ, φτερά-ζυγιάζομαι=φτεροζυγιάζομαι.

3. Τὸ συνθετικὸ φωνῆν τὸ παίρνουν καὶ πολλὰ ἐπιφρήματα στὴ θέση τοῦ τελικοῦ τους φωνῆντος, διὰν είναι α' συνθετικό. Π.χ. γοργά-πειτῶ=γοργοπετῶ, σιγανά-τραγουδῶ=σιγανοτραγουδῶ.

4. "Οταν τὸ ἀρχικὸ φιλήνειν τοῦ β' συνθετικοῦ είναι α ἢ ο, τὸ συνθετικὸ φωνῆν συνήθιος χάνεται : δεκαπέντε-Αἴγονστος=δεκαπενταύγονστος, μηχανή-δδηγός=μηχανοδηγός.

280.

Τὸ δεύτερο συνθετικό

Τὸ δεύτερο συνθετικό μπορεῖ νὰ είναι : 1. οὐσιαστικό, 2. ἐπίθετο, 3. ρῆμα, 4. μετοχή, 5. ἐπίροημα.

1. ἀνεμόμυλος, πρωτομάστορας, ἀρχοντοχωριάτης, ἐξώπορτα.

2. μονάκριβος, καταγάλανος, μιχυρόσταχτος, ζερβόδεξος.

3. καλοκάθομαι, ἀνεμοδέρνομαι, μοιχομυρίζω, στρεβοπατῶ.

4. χρυσοκεντημένος, λευκοντυμένος, ήλιοκαμένος.
4. κατάντικρυ, πρόπερσι, ἀπόκοντα, δλόγυρα.

281.

5. Παρασύνθετα

Οἱ λέξεις, ποὺ παράγονται ἀπὸ τὸ σύνθετες λέξεις, λέγονται παρασύνθετες
ἢ παρασύνθετα. Π.χ.

καλωσορίζω=καλωσόρισμα (παρασύνθετη)

χασομέρης=χασομερῶ

Μαιόρη-θάλασσα=Μαυροθαλασσίτης

»

»

'Ορθογραφικοὶ κανόνες

1. "Οταν τὰ δύο συνθετικὰ γράψωνται μὲ κεφαλαῖο, γράφεται μὲ κεφαλαῖο καὶ τὸ σύνθετο : *Μαγάπειρο, Μεγαλέξανδρος, Φραγκοσυνιανός.*

2. Μὲ κεφαλαῖο γράφεται ἔνα σύνθετο, ὅταν ἔνα συνθετικὸ εἰναι κύριο δημοτικά καὶ ἐκφράζει τὴν ἔννοια τοῦ συνθέτου.
κοντσός *Βλάχος*=Κουτσόβλαχος.

'Α σ κ ἡ σ ε ι ζ

1) Απὸ τὰ παρακάτω παράγωγα οὐσιαστικά, ποὺ παράγονται ἀπὸ ἄλλα οὐσιαστικά, νὰ ξεχωρίσης τὰ ὑποκοριστικά, τὰ μεγέθυντικά, τὰ τοπικά, τὰ περιεκτικά καὶ τὰ ἔθνηκά. Νὰ τὰ γράψης σὲ 5 ξεχωριστές στήλες:

Σμυρνιός, δασαρχεῖο, Γιαννάκης, δρομάκος, βουναλάκι, σπιτάρα, θημωνιά, ἔλαιωνας, δρινιθώνας, καλαμιώνας, μυταράς, Λημνιός, Σκοπελίτης, καρεκλίτσα, καρβουνιάρικο, ποταμιά, Κυκλαδίτης, μαγειρίτσα, συγγενόλοι, στρατώνας, δημαρχεῖο, Φροσούλα, τηλεφωνεῖο, Βιεννέζος, Βενετσάνος, παιδαρος, κεφάλας, δοντάρα, φιλαράκος, βοσκρούλα, πλυσταριό, γραφεῖο.

2) Σχημάτισε παράγωγα, ἐπίθετα ἀπὸ τὰ παρακάτω ρήματα :

ἀρπάζω, ἐνοχλῶ, γυρίζω, λατρεύω, ἀγοράζω, μισῶ, ἀκούω, βοηθῶ, γράφω, πλέκω, δροσίζω, βράζω, χορταίνω, παθαίνω, ἀπολαύω, (καταλήξεις: τικός -τός).

3) Σχημάτισε σύνθετα μὲ τὶς ἀκόλουθες λέξεις :

συχνά—ρωτῶ κοντά—ζυγώνω γλυκός—άναλατος.

ἀργά — δισβαίνω Σάββατο καὶ Κυριακή ἔργο—δδηγός

μπαίνω βγαίνω πικρὸς ἀμύγδαλο ρύζι—γάλα

συχνά—ἀλλάζω χιόνι—βροχὴ χιόνι—νερό

4) Σχημάτισε 10 σύνθετες λέξεις μὲ τὸ στερετικὸ —α. π.χ. ἄ-εργος, ἄδικος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Σελ. 5-7

Σ Ι Σ Α Γ Ω Γ Η » 9

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ ΦΘΟΥΓΓΟΛΟΓΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Φθόγγοι καὶ γράμματα	»	11
Φωνήντα καὶ σύμφωνα	»	13
Διπλά γράμματα	»	14
Δίψηφα	»	14
Διαιρεση τῶν συμφώνων	»	15
Δίφθογγοι	»	16
"Οιοια σύμφωνα	»	17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Λέξεις καὶ συλλαβές	»	18
Τυνηματία τῶν συλλαβῶν	»	18
Συλλαβισμός	»	19
Χρόνος συλλαβῶν	»	20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Οἱ Τόνοι	»	21
Κανόνες τονισμοῦ	»	21
Τὰ πνεύματα	»	22
Λέξεις μὲ δασεία	»	23
Η θέση τοῦ τόνου καὶ τοῦ πνεύματος	»	25
"Ατονεῖς λέξεις	»	25
Τηγχιλιτικὲς λέξεις	»	26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

Ορθογραφικὰ σημάδια	»	27
Σημεῖα στῆς	»	27
Πίνακας Συντομογραφῶν	»	30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

ΦΘΟΥΓΓΙΚΑ ΠΑΘΗ	Σελ. 31
Χαρακωδία	» 31
Συνεκφώνηση	» 31
Συνιζηση	» 32
Συναλοιφὴ	» 32
α) Συναιρεση	» 33
β) "Εκθιψῆ	» 33
γ) Ἀφαιρεση	» 34
δ) Κράση	» 34
Γό τελικὸ (ν)	» 34
Συμφωνικὰ σημπλέγματα	» 35
Μετατροπές καὶ ἀφομιώσεις	» 35

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ ΟΙ ΤΥΠΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Μέρη τοῦ λόγου	» 37
Τύποι, Κατάλγη, Ήμεα, Χορα- κτήρας	» 39
Ιτάσεις	» 40
Γένος, ἀριθμός, κλίση	» 40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Τὸ ἄρθρο	» 42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'	
ΤΑ ΟΙΣΙΑΣΤΙΚΑ (δινόματα)	» 44
Σιγγεκριμένα καὶ ἀγηρημένα	» 44
Κλίση τῶν οὐσιαστικῶν	» 45
Πίνακας οὐσιαστικῶν	» 46
Ηρώηη γλίση	» 47

ΠΡΩΤΗ ΤΑΞΗ

Αρσενικά σέ—ας ισοσύλλαβα.	Σελ.	47
Αρσενικά σέ—ας ἀντοσύλλαβα.	»	48
Αρσενικά σέ—ης ισοσύλλαβα.	»	49
Αρσενικά σέ—ης ἀντοσύλλαβα.	»	49
Αρσενικά σέ—ες	»	50
Αρσενικά σέ—ους	»	50

ΔΕΥΤΕΡΗ ΤΑΞΗ

Αρσενικά σέ—ος	»	51
Γενικές παρατηρήσεις γιὰ τὰ ἀρσενικά	»	51
Ορθογρ. Κανόνες	»	52
Πίνακας Αρσενικῶν	»	55

ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΛΙΣΗ

Θηλυκά	»	56
Ίσοσύλλαβα σέ—α	»	56
Άνισοσύλλαβα σέ—α	»	56
Ίσοσύλλαβα σέ—η	»	57
Άρχαιολίτιτα σέ—η	»	58
Θηλυκά σέ—ω	»	59
Άρχαιολίτιτα σέ—ος	»	59
Θηλυκά σέ—ου	»	60
Γενικές παρατηρήσεις στὰ δη λυκά	»	60
Ορθογρ. κανόνες	»	60
Πίνακας 2 Θηλυκῶν	π	63

ΤΡΙΤΗ ΚΛΙΣΗ

ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

Οὐδέτερα σέ—ο	»	64
Οὐδέτερα σέ—	»	65
Ορθογρ. κανόνες	»	65
Οὐδέτερα σέ—ος	»	66

ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

Οὐδέτερα σέ—μα	»	67
Οὐδέτερα σέ—σην	»	67
Οὐδέτερα σέ—ας, —ως	»	67

ΑΝΟΜΑΛΑ ΘΥΓΑΤΡΙΚΑ

Ακλιτα	»	68
------------------	---	----

Έλλειπτικά	Σελ.	69
Ίδιοκλιτα	»	69
Διπλόκλιτα	»	70
Διπλόμορφα	»	70
Διπλοκατάλυγχα	»	71
Πίγκας 3 Οὐδέτερη	»	72
ΚΕΦ. Δ' ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ	»	73
Ἐνγύ τῶν ἐπίθετων	»	73
Ἅϊώς κλίγονται τὰ ἐπίθετα	»	74
Ἐπίθετα σέ—ος, —η, —ο	»	74
Ἐπίθετα σέ—ος, —α, —ο	»	75
Ἐπίθετα σέ—ος, —ια, —ο	»	77
Ορθογραφ. Κανόνες	»	77
Ἐπίθετα σέ—υς, —ια, —ο	»	79
Ἐπίθετα σέ—ης, —ιά, —ο	»	80
Ἐπίθετα μὲ τὸ ἀρσενικὸ σέ—ης (ἀνισοσύλλαβο)	»	81
Ἐπίθετα σέ—ας, —ου, —αδικο	»	82
Άρχαιολίτιτα ἐπίθετα	»	82
Άγνωμάλα ἐπίθετα	»	83
Έλλειπτικά ἐπίθετα	»	83
Παραθετικά	»	84
Σχηματισμὸς παραθετικῶν	»	85
Ορθογρ. παρατηρήσεις	»	85
Περιφραστικά παραθετ.	»	86
Άγνωμάλα παραθετικά	»	87
Έλλειπτικά παραθετικά	»	88
Παραθετικά ἐπιρρημάτων	»	88
Παραθετικά Μετοχῶν	»	89
ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ	»	89
Πίνακας ἀριθμητικῶν	»	90
Ορθογρ. παρατηρήσεις	»	91

ΚΕΦ. Ε' ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Ιμοσιπυκές	»	92
Ἐπαναληγματικὴ ή Προληγματικὴ ἀντωνυμία	»	94
Κτητικές ἀντωνυμίες	»	94
Ἴδιόπαθες ἀντωνυμ.	»	95
Οριστικές ἀντωνυμίες	»	96
Σειχτικές ἀντωνυμίες	»	96
Λναφορικές ἀγτιωνυμίες	»	97
Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες	»	98
Λόριστες ἀντωνυμίες	»	99
Συνακόλουθα οὐσιαστικῶν ἐπι- θέτων	»	100
Γραμματικὴ ἀνάλυση	»	100

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

ΓΡΗΜΑΤΑ	Σελ.	101
Εγγητικά—Παθητικά	"	101
Μ—Ούδετερα	"	101
Φυς του Ρήματος	"	102
Έδειξες	"	103
Χορι	"	104
Αγροφυκοί κανόνες	"	107
Οβιθημοί	"	108
Τερότωπα	"	108
Συσίσυντα του ρήματος	"	109
Τετοιχεία σχηματισμού την ρήματων	"	109
Ιερογητικά ρήματα	"	111
Αγροφυκοί κανόνες αργιά- των	"	112
Ουδενήγιες	"	114
Ιετηρήσεις στο σχηματισμό ¹ της παθητικής φωνής	"	120

Α' Συζητήσεις

αργητική φωνή	"	117
Ιητική φωνή	"	118
Αγροφυκοί κανόνες	"	119
Ιετηρήσεις στο σχηματισμό ¹ της παθητικής φωνής	"	120

Β' Συζητήσεις

εργητική φωνή—α τάξη	"	123
αιγητική φωνή—α' τάξη	"	124
εργητική φωνή—ε' τάξη	"	125
Ιητική φωνή—ε' τάξη	"	126
ετοιμηρήσεις στο σχηματισμό ¹ την ρήματων της ε' συ- ζητήσεως	"	127
ετοιμηρήσεις στο σχηματισμό ¹ της παθητικής φωνής	"	128
τερότωπα ρήματα	"	130
κινητικά ρήματα	"	131
τάλογος άνωμάλων γηιτόνων	"	132

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

κλίτος μέρη του λόγου	"	134
περογήματα	"	134
κρατηρήσεις	"	136
αρθογραφικοί κανόνες επιφρη- μάτων	"	137

Ηιοθέσεις	Σελ.	138
Παρατηρήσεις	"	138
Σύνδεσμοι	"	139
Παρατηρήσεις	"	141
Νέρης	"	141
Δευτερεύουσες προτάσεις	"	141
Απόγνωστο σχῆμα	"	143
Πειρωνήματα	"	143

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Λεξιλογίο—Παραγογή—Σύνθε-	"	145
ση	"	145
Παραγογή	"	146
Θέσιστικά ἀπὸ οὐσιαστικά	"	146
α. Υποκρατικά καὶ χαϊδευτικά	"	147
ο. Μεγεθυντικά	"	147
γ. Τατικά	"	148
δ. Περιεκτικά	"	148
ε. Εθνικά πατριδικά	"	148
Ἐπαγγελματικά	"	149
Λαντρωνικά (στρατικά)	"	149
θ. Θεωρία ἡ δόγμα	"	149
Ούσιαστικά ἀπὸ ἐπίθετα	"	150
Ούσιαστικά ἀπὸ ἀριθμητικά	"	150
Ούσιαστικά ἀπὸ ρήματα	"	150
Ἐπίθετα ἀπὸ οὐσιαστικά	"	151
Ἐπίθετα ἀπὸ ἐπίθετα	"	151
Ἐπίθετα ἀπὸ ἀριθμητικά	"	151
Ἐπίθετα ἀπὸ ρήματα	"	151
Ἐπίθετα ἀπὸ ἐπιρρήματα	"	152
Τημάτα ἀπὸ οὐσιαστικά	"	152
Ρήματα ἀπὸ ἐπίθετα	"	152
Ρήματα ἀπὸ ἀριθμητικά	"	152
Τημάτα ἀπὸ ρήματα	"	153
Στροφήματα	"	153
Σύνθεση	"	153
Σύνθεση ἡ ἀχώριστα μόρια	"	153
Τὰ πουδαύστερα λέξη (ἀρχα- έσσετα) ἀγώριστα μόρια	"	154
Σύνθεση λέξεων	"	154
Παραταχτικά	"	155
Προσδιοριστικά	"	155
Κτητικά	"	155
Ἀντικειμενικά	"	155

60

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΝΙΚΗ»

ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 7 (Τ. Τ. 142)

ΤΗΛ. 628-132

ΒΑΣΙΚΗ ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

- Α'. Σειρά: ΕΠΙΣΤΗΜΗ: Βιβλία για την Έκπτ/κούς και Γονείς
- Β'. Σειρά: ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
- Γ'. Σειρά: ΒΙΒΑΙΟΘΗΚΗ ΓΟΝΕΩΝ
- Δ'. Σειρά: ΕΠΟΠΤΙΚΑ ΜΕΣΑ
- Ε'. Σειρά: ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
- ΣΤ'. Σειρά: ΣΧΟΛΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΣΧΟΛΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ 1963

- No 1 ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ Ε' & ΣΤ' τάξεως
ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΒΟΣΤΑΤΖΗ Αρ. 61452/12-6-52
- No 32 ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ
- No 41 ΑΣΚΗΣΕΙΣ και ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ Δ'
- No 42 ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ
- No 43 ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
- No 44 ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ Γ' και Δ'
- No 61α ΑΣΚΗΣΕΙΣ και ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤ'
- No 103 ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ Γ'
- No 105 ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ Ε'
- No 106 ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ ΣΤ'

ΜΙΚΡΟΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ «Έκθέσεις» Δ' Ε' ΣΤ'

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ